വാല്മീകി

രാമായണം

മയ്യനാട്ടു്

സീ. വി. കുഞ്ഞുരാമൻ

എഴുതിയതു്

കൊല്ലം വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി അച്ചുക്കൂടത്തിൽ
അച്ചടിപ്പിച്ചതു്.

(*All Rights Reserved*)

—:*:—

പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട
6-ാം പതിപ്പു് 500—പ്രതികൾ.

1934.

[വില രൂപാ ൨൬.

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ അടയാളമില്ലാത്ത പുസ്തകം വ്യാജമുദ്രിതമാകുന്നു.

വാല്മീകി

രാമായണം

മയ്യനാട്ടു്

സീ. വി. കുഞ്ഞുരാമൻ

എഴുതിയതു്

കൊല്ലം വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി അച്ചുക്കൂടത്തിൽ
അച്ചടിപ്പിച്ചതു്.

(*All Rights Reserved*)

—:*:—

പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട

6-ാം പതിപ്പു് 500—പ്രതികൾ.

1934.

[വില രൂപാ ൧൰.

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ അടയാളമില്ലാത്ത പുസ്തകം വ്യാജമുദ്രിതമാകുന്നു.

൬-ാം പതിപ്പ്.

കൂജന്തം രാമരാമേതി
മധുരം മധുരാക്ഷരം
ആരുഹ്യ കവിതാശാഖാം
വന്ദേ വാല്മീകികോകിലം.

34 വർഷം മുമ്പേ ഈ പുസ്തകം എഴുതിയകാലത്തുണ്ടായിരുന്ന പ്രതീക്ഷയെ അതിശയിച്ചു മഹാജനങ്ങൾ ഔദാര്യപൂർവ്വം ഇതിനെ ആദരിച്ചുകാണുന്നതിൽ എനിക്കു അനല്പമായ ചാരിതാർത്ഥ്യം ഉണ്ടു്. ഈ ആറാം പതിപ്പിൽ മലയാളഗദ്യരീതിക്കു കാലഭേദം നിമിത്തം സംഭവിച്ച രുചിഭേദം അനുസരിച്ചു് പല തിരുത്തലുകളും അവിടവിടെ ചെയ്തു ആകപ്പാടെ പുസ്തകം ഒന്നു പരിഷ്കരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അഞ്ചാംപതിപ്പിൽ ചേർത്തിരുന്ന ചിത്രങ്ങൾ ഈ പതിപ്പിലും ചേർത്തിട്ടുണ്ടു്. എനിക്കുതന്നെ പ്രൂഫ് നോക്കുവാൻ സൌകര്യമുണ്ടാകാതിരുന്നിട്ടും മലയാളമുദ്രാലയങ്ങളിൽ സാധാരണ സംഭവിക്കാറുള്ള മുദ്രണദോഷങ്ങളെ പാടുള്ളത്ര പരിഹരിച്ചു് ഈ പതിപ്പിന്റെ പ്രകാശനം ഭംഗിയായി സാധിച്ച വിദ്യാഭിവർദ്ധിനിമുദ്രാശാലക്കാരോടു എനിക്കുള്ള കൃതജ്ഞതയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു. വാല്മീകിരാമായണം മഹാകവി വള്ളത്തോൾ തർജ്ജിമ ചെയ്യുന്നതിനു മുമ്പാണു് ഈ പുസ്തകത്തിന്റെ ആമുഖോപന്യാസം എഴുതിയതു്. അതിൽ കാണുംപോലെ മലയാളകവികൾ അവിശേഷേണ "അമാന്തം അഭിമാനഹേതു" എന്നു വിചാരിക്കുന്നവരല്ലെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തിയ ആ മഹാകവിയേയും, ആദികവിയായ വാല്മീകിയോടൊരുമിച്ചു ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സ്മരിക്കാതെ തരമില്ല.

കൊല്ലം,
1110—ചിങ്ങം—15.

സീ. വീ. കുഞ്ഞുരാമൻ.

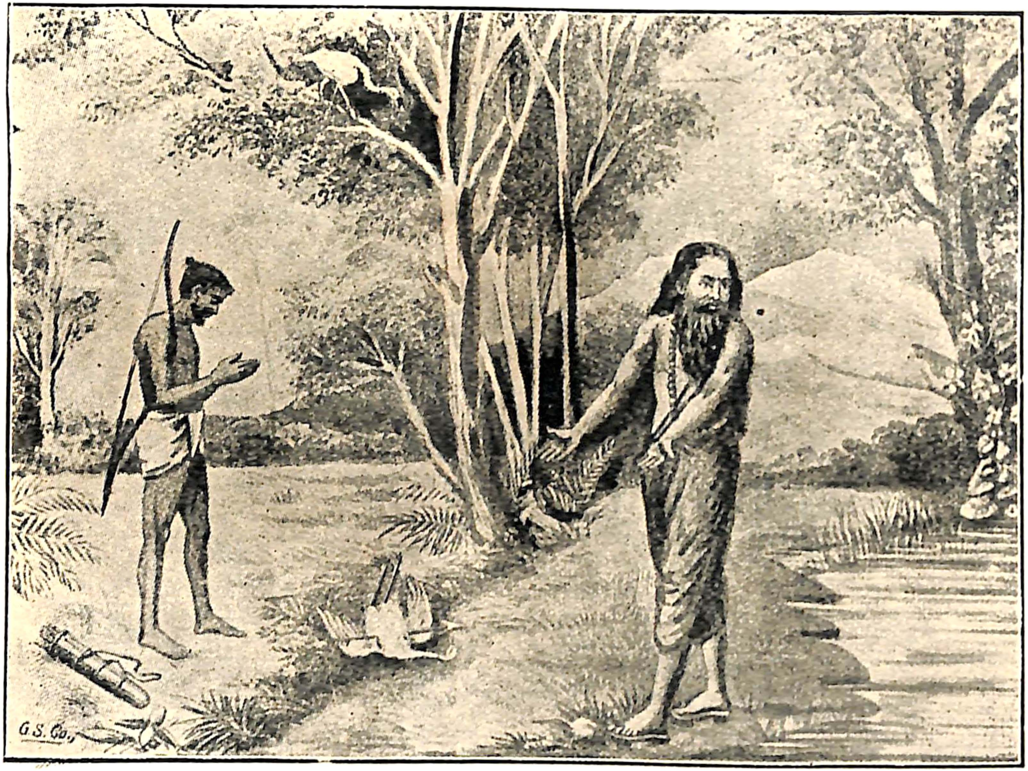

തിരുവനന്തപുരം,

0—൮—൬൯.

ശ്രീ.

ഈ പുസ്തകങ്ങളിലെല്ലാം നിങ്ങളുടെ ഗദ്യരചനയിലുള്ള വൈശാരദ്യം സ്ഫുടമായിട്ടുണ്ടു്. രാമായണം അതിരമണീയമായിരിക്കുന്നു എന്നല്ലാതെ അതിന്റെ വിശേഷഗുണങ്ങളെ ഒന്നും എടുത്തു കാണിക്കാൻ ഇപ്പോൾ സൌകൎയ്യമില്ല. കഥാവൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടും രചനാസൌഷ്ഠവംകൊണ്ടും "രാമായണ"ത്തിന്നു് എത്രയും പ്രചുരമായ പ്രചാരം ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ളതിന്നു സംശയമില്ല. നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെയുള്ള ഗദ്യഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ നിൎമ്മാണത്തിൽ ഇപ്പോഴും പരിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു് മലയാളഭാഷയുടെ ഭാഗധേയംതന്നെ.

കേരളവൎമ്മാ സി. എസ്. ഐ.

വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ.

5. തമസാനദിയെ കടന്നതും, പൌരന്മാർ മടങ്ങിയതും. ... ... 76—79
6. ഗംഗാനദിയെ കടന്നതു് ഭരദ്വാജാശ്രമം ... ... 79—85
7. യമുനയെ കടന്നതു്. വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമം ... ... 85—90
8. ഋഷികുമാരന്റെ കഥ ... ... 90—98

പുസ്തകം ൨. രാമഭരതസംവാദം.

1. സഹോദരന്മാർ തമ്മിൽ കണ്ടതു് ... 99—103
2. ഭരതന്റെ അപേക്ഷയും, രാമന്റെ മറുപടിയും ... ... 103—107
3. കൌസല്യയുടെ വിലാപവും, രാമന്റെ മറുപടിയും ... ... 107—110
4. ജാബാലിയുടെ വാദവും രാമന്റെ മറുപടിയും ... ... 110—114
5. പാദുകകൾ ... ... 114—117
6. അത്രിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമം ... 117—120

പുസ്തകം ൩. പഞ്ചവടി.

1. അഗസ്ത്യാശ്രമം ... ... 121—125
2. അഗസ്ത്യന്റെ ഉപദേശം. ... 126—128
3. പഞ്ചവടിവനം ... ... 128—132
4. പഞ്ചവടിയിലെ ഹേമന്തം ... 132—137

പുസ്തകം ൪. സീതാഹരണം.

1. ശൂർപ്പണഖയുടെ കാമം ... ... 138—141
2. ശൂർപ്പണഖയെ ശിക്ഷിച്ചതു് ... 141—144
3. രാമന്റെ വേർപാടു് ... 144—148
4. ലക്ഷ്മണന്റെ വേർപാടു് ... 148—152
5. രാവണന്റെ വരവു് ... 152—155

6. രാവണന്റെയും, സീതയുടെയും ...
സംഭാഷണം ... ... 155—159
7. രാവണന്റെ വിജയം... 159—161

പുസ്തകം ൭. കിഷ്കിന്ധ.

1. ദുഃഖിതരായ സ്നേഹിതന്മാർ 162—165
2. താരോപദേശം... 166—168
3. ബാലിവധം... 169—172
4. സുഗ്രീവാഭിഷേകം .. 172—175
5. കിഷ്കിന്ധയിലെ വർഷം... 175—178
6. സീതാന്വേഷണം... 178—179

പുസ്തകം ൮. സീതാസന്ദേശം.

1. അശോകവനത്തിൽ സീത... 180—183
2. ആശ്വാസകരങ്ങളായ വാക്കുകൾ. 184—186
3. രാമന്റെ അടയാളം... 186—189
4. സീതയുടെ അടയാളം.... 189—192

പുസ്തകം ൯. രാവണസഭ.

1. രാവണന്റെ പ്രസംഗം... 193—194
2. പ്രഹസ്തന്റെ അഭിപ്രായം.... 194—195
3. ദുർമ്മുഖന്റെ അഭിപ്രായം... 195—196
4. വജ്രദംഷ്ട്രൻ... 196—197
5. നികുംഭനും വജ്റഹനുവും... 197
6. വിഭീഷണന്റെ ഉപദേശം... 197—199
7. കുംഭകർണ്ണന്റെ നിശ്ചയം... 200—201
8. ഇന്ദ്രജിത്ത്. 201—202
9. രാവണന്റെ തീരുമാനം... 202—204
10. വിഭീഷണന്റെ വേർപാട്... 204—205

പുസ്തകം ൧൦. യുദ്ധം.

1. ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ഒന്നാമത്തെ യുദ്ധം. 206—208
2. സീതയുടെ വിലാപം... 208—212

3. രാവണന്റെ ഒന്നാമത്തെ യുദ്ധം .. 212—216
4. കുംഭകൎണ്ണവധം.... 216—218
5. ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ യുദ്ധം. 219—221
6. ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ മൂന്നാമത്തെ ...
യുദ്ധവും വധവും. 221—226
7. രാവണന്റെ വിലാപം. 226—229
8. രാവണന്റെ രണ്ടാമത്തെ യുദ്ധവും
പ്രതീകാരവും 229—233
9. രാമന്റെ വിലാപം. 233—235
10. രാവണന്റെ മൂന്നാമത്തെ യുദ്ധവും
വധവും. 236—238
11. മണ്ഡോദരിയുടെ വിലാപവും,
സംസ്കാരകൎമ്മങ്ങളും. 238—240

പുസ്തകം ൧൧. രാജ്യാഭിഷേകം.

1. അഗ്നിപരിശുദ്ധി ... 241—244
2. സ്വരാജ്യത്തിലേക്കു മടങ്ങിയതു്. 245—247
3. കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ... 248—251
4. അഭിഷേകം... 251—253

പുസ്തകം ൧൨. അശ്വമേധം.

1. യാഗം. 254—256
2. വാല്മീകിയും ശിഷ്യന്മാരും... 256—257
3. രാമായണപാരായണം... 257—260
4. കുശലവന്മാരെ തിരിച്ചറിഞ്ഞതു് 260
5. സീതാവിയോഗം 261—264
ഉപസംഹാരം. 264—265

രാമായണം

ആമുഖോപന്യാസം.

പ്രാചീനഗ്രീസിനെപ്പോലെ പ്രാചീന ഇൻഡ്യയും രണ്ടു ഇതിഹാസങ്ങൾക്കു കീർത്തിപ്പെട്ടതാകുന്നു. അനേകം ഐതിഹ്യങ്ങളെ ആധാരമാക്കി എത്രയും ഘോരമായ ഒരു യുദ്ധത്തെ വിവരിക്കുന്ന മഹാഭാരതം ഇൻഡ്യയിലെ "ഇലിയഡ്ഡും", സ്വരാജ്യത്തിൽ നിന്നു ഭ്രഷ്ടനാക്കപ്പെട്ട ഒരു രാജകുമാരൻെറ സഞ്ചാരത്തെയും, ആ സഞ്ചാരത്തിൽ ഉണ്ടായ സംഭവങ്ങളെയും വിവരിക്കുന്ന രാമായണം എന്താണ്ടു് ഇൻഡ്യയിലെ "ഒഡസ്സി"യും ആകുന്നു. ഈ രണ്ടു ഇതിഹാസങ്ങളും പ്രാചീനഹിന്ദുക്കളുടെ പരിഷ്കാരം ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യം, രാജ്യഭാരക്രമം, സാമൂഹികസ്ഥിതി ഇവയെ എത്രയും സ്പഷ്ടമായി നമ്മെ ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്ന മഹാഗ്രന്ഥങ്ങളാകുന്നു.

മഹാഭാരതത്തെപ്പോലെതന്നെ രാമായണവും അനേകനൂററാണ്ടുകാലംകൊണ്ടാണു് നാം ഇപ്പോൾ കാണുന്ന അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചതു്. എങ്കിലും അതിലെ കഥാവസ്തു മൃദുലകോമളമായ ഒരു കവിഹൃദയത്തിൻെറ സൃഷ്ടിവിശേഷമാകുന്നു. ക്രിസ്തുവർഷത്തിനു് ഒരുആയിരത്താണ്ടു മുമ്പിൽ ഉത്തരഇൻഡ്യയിൽ പ്രബലന്മാരും പരിഷ്കൃതന്മാരും ആയിരുന്ന അനേക വർഗ്ഗക്കാരിൽ അയോദ്ധ്യയിലെ കോസലന്മാരും, ഉത്തരബീഹാറിലെ വിദേഹന്മാരും പക്ഷെ അധികം പരിഷ്കൃതന്മാരായിരുന്നിരിക്കണം. ഈ രണ്ടു രാജ്യങ്ങ

ളിലെയും രാജാക്കന്മാർ വലിയ വിദ്വാന്മാരും, മഹാപരാക്രമശാലികളും ആയിരുന്നു. അവിടത്തെ വിദ്വാന്മാർ ആക്കാലത്തു് വിദ്യോതങ്ങളായ പരിഷത്തുകൾ ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. വിദ്വാന്മാക്കു് അവിടങ്ങളിൽ ലഭിച്ചു വന്നിരുന്ന വിലയേറിയ സമ്മാനങ്ങൾ ഇതര രാജ്യങ്ങളിലെ വിദ്വജ്ജനങ്ങളെയും അവിടങ്ങളിലേക്കു് ആകർഷിച്ചിരുന്നു. സമീപപ്രദേശങ്ങളിൽനിന്നു വിദ്യാർത്ഥികൾഅവരുടെ പരിഷത്തുകളിൽ വിദ്യാസമ്പാദനത്തിന്നായി ചെന്നുചേർന്നിരുന്നു. അവരുടെ വൈദിക മന്ത്രങ്ങളെത്തന്നെ ഇൻഡ്യയിൽ മിക്കഭാഗങ്ങളിലും ഉപയോഗിച്ചുവന്നു. അവരുടെ വിശിഷ്ടങ്ങളായബ്രാഹ്മണങ്ങളെത്തന്നെ പുരോഹിതന്മാർ പരമ്പരയാ അഭ്യസിച്ചുവന്നു. ആത്മാവിന്റെ ദുരവഗാഹസ്വരൂപത്തെയും, ഈ പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ മൂലാധാരമായി നില്ക്കുന്നബ്രഹ്മത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തെയും അവധാരണംചെയ്യുന്നതിനു് അവർ ചെയ്തുവന്ന അശ്രാന്തശ്രമത്തിന്റെ ഫലങ്ങളെ ഉപനിഷത്തുകളിൽ സംഗ്രഹിച്ചു നമുക്കും, നമ്മുടെ സന്തതികൾക്കും എത്രയും വിലയേറിയ ഒരു പിതൃസ്വത്തായി അവർ സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. ശാസ്ത്രത്തിലും, വേദാന്തത്തിലും അവർ മനസ്സിരുത്തി ആലോചിച്ചു കണ്ടുപിടിച്ച നൂതന തത്വങ്ങളും, സിദ്ധാന്തങ്ങളും പ്രാചീനഇൻഡ്യയിലെ പരിഷ്കൃതരാജ്യക്കാരിൽ എത്രയും ഉന്നതമായ ഒരു സ്ഥാനത്തിനു് അവരെ അർഹന്മാരാക്കിത്തീർത്തു.

കോസലവിദേഹന്മാരുടെ പ്രതാപം അസ്തമിച്ചു വളരെക്കാലം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷവും അവരുടെ പരിഷ്കാരത്തെയും, പരാക്രമത്തെയും കുറിച്ചുള്ള സ്മരണ ജനങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോകാതെ ഇരുന്നതി

നാൽ ആസ്മരണയെ നിലനിൎത്തുന്നതിനായിട്ടാണ് "ആദികവി" ഈ മഹാകാവ്യം നിൎമ്മിച്ചതു്. ഈ പരിഷ്കൃതരാജ്യക്കാരുടെ പ്രതാപത്തിനു കാലാതിക്രമണം ഒരുനൂതനമായജീവൻ നൽകിയിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ അവരുടെ പ്രാബല്യകാലത്തെ പില്ക്കാലക്കാർ ഇൻഡ്യയുടെ സുഭിക്ഷകാലം(സുവൎണ്ണകാലം) എന്നു് ഗണിച്ചുവന്നു. ഈ കവിയുടെ മനോധൎമ്മത്തിൽ ശ്രേഷ്ഠവും, ശ്രേയസ്കരവുമായിത്തോന്നിയ സകലവും, സത്യവും നീതിയും നിറഞ്ഞതെന്നു തോന്നിയതെല്ലാവും കോസലവിദേഹന്മാരുടെ കാലത്തോട്ടു് അകൃത്രിമമായി തോന്നുംവണ്ണം അതിമനോഹരമായി സംഘടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. കോസലന്മാരുടെ തലസ്ഥാന നഗരമായ അയോദ്ധ്യയെ നീതിയുടെ ഇരിപ്പിടമായ ഒരു മാതൃകാനഗരമാക്കിവൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. കോസലന്മാരുടെ രാജാവായ ദശരഥനെ ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിനായി ക്ലേശിക്കുന്ന ഒരു ദൃഷ്ടാന്തയോഗ്യനായ രാജാവായി നമുക്കു് പ്രത്യക്ഷനാക്കിത്തരുന്നു. ദശരഥന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനും, ഈ കഥാനായകനുമായ രാമനിൽ ധീരനും, സമൎത്ഥനും, കൃത്യശ്രദ്ധയുള്ളവനും, സത്യതല്പരനും ആയ ഒരു മാതൃകാരാജകുമാരനെ നമുക്കു് കവി കാണിച്ചുതരുന്നു. വിദേഹന്മാരുടെ രാജാവായ ജനകൻ ഒരു രാജൎഷിയാണു്. ജനകന്റെ പുത്രിയും, ഈ കഥാനായികയുമായ സീതയിൽ ഭൎത്തൃഭക്തിയുള്ള ഒരു ഭാൎയ്യയേയും, ചാരിത്രശുദ്ധിയുള്ള ഒരു സ്ത്രീരത്നത്തെയും നാം കാണുന്നു. അകപ്പാടെ ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ ഭ്രാതൃത്വത്തെ കുറിച്ചു ഭക്തിപൂൎവ്വകമായ ഒരു ബഹുമാനം സൎവ്വത്ര വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. സത്യനിഷ്ഠയേയും, മനുഷ്യസ്വഭാവത്തെ ശ്രേഷ്ഠമാക്കിത്തീൎക്കുന്ന സകലത്തേയും കുറിച്ചുള്ള അതിബഹുമാനം ഈ ഇതിഹാസത്തിന്നു് ഒരു അക്ഷീണമായ

രാജസ്സിനെ നല്കുന്നു. പുരാതനഹിന്ദുക്കളുടെ ശാന്തവും, ഹൃദയംഗമവും ആയ ഗാർഹ്യസംഭവങ്ങളെ തന്മയത്വേന വര്ണ്ണിക്കുന്ന രാമായണം സ്വഭാവേന യാഥാസ്ഥിതികരായ ആധുനികഹിന്ദുക്കൾക്ക് എത്രയും പ്രിയതമമായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു.

കോസല-വിദേഹന്മാരുടെ ശക്തി ക്ഷയിച്ച് ഏതാനം ശതാബ്ദങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ ശേഷമാണ് ഈ ഇതിഹാസത്തിലെ ഇതിവൃത്തം കവി നിൎമ്മിച്ചത്. ഈ കൃതി ജനസാമാന്യത്തിന് ഒരുപോലെ അത്യന്തം രസകരമായിത്തീരുകയാൽ കവികൾ ക്രമേണ അതിനെ പോഷിപ്പിച്ചു വളൎത്തുവാൻ തുടങ്ങി. എന്നാൽ മഹാഭാരതത്തെപ്പോലെ ഉപകഥകളും നൂതനങ്ങളായ ഓരോ ഐതിഹ്യങ്ങളും കൂട്ടിച്ചേൎത്തല്ല രാമായണത്തെ കവികൾ വളൎത്തിയത്. ആദികവിയാൽ കല്പിതങ്ങളായ സംഭവങ്ങളെയും അതിലുള്ള മനോഹരങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളെയും ആവൎത്തിച്ചു വൎണ്ണിക്കയും, വിസ്തരിക്കയുമാണ് ചെയ്തത്. ഹിന്ദുക്കൾക്ക് അത്യന്തം പ്രിയതരങ്ങളായിരുന്ന ആ നൂതനവൎണ്ണനകളെത്തന്നെ പിന്നെയും പിന്നെയും ആവൎത്തിക്കയും,വിസ്തരിക്കയും ചെയ്യുന്നതിൽ അനേക തലമുറക്കാലത്തെ കവികൾ ഒട്ടുംതന്നെ അലംഭാവം കാണിക്കയോ ക്ഷമാനിധികളായ ഹിന്ദുശ്രോതാക്കൾക്ക് ഈ വൎണ്ണനകളെ വീണ്ടുംവീണ്ടും വായിച്ചുകേൾക്കുന്നതിൽ ഒട്ടുംതന്നെ അലംഭാവം തോന്നുകയോ ചെയ്തിട്ടില്ല. രാമൻെറ ഗുണവിശേഷങ്ങളേയും, സീതയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയേയും എത്രയോ സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഏതെല്ലാം വിധത്തിൽ വൎണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിന് ഒരു കയ്യും കണക്കുമില്ല. രാമൻെറ വിയോഗത്താൽ ദശരഥനുണ്ടായ ദുസ്സഹമായ ദുഃഖത്തെയും, പുത്രവിര്

ഹത്താൽ കൌസല്യയ്ക്കുണ്ടായ സങ്കടങ്ങളെയും എങ്ങനെ യൊക്കെ വൎണ്ണിച്ചിട്ടും കവികൾക്കു തൃപ്തിവന്നിട്ടില്ല. ഭരതാദികളുടെ സഹോദരസ്നേഹത്തെയും, മഹൎഷിമാരുടെ മാഹാത്മ്യങ്ങളെയും, രാമനാൽ സന്ദൎശിക്കപ്പെട്ട ആശ്രമങ്ങളുടെ ശാന്തതയെയും ഒരു അവസാനവുമില്ലാതെ ആവൎത്തിച്ചിട്ടുണ്ടു്. സീതയുടെ വിരഹത്താൽ രാമനുണ്ടായ അതിദീൎഘവും, അത്യുൽകടവുമായ ദുഃഖവും സീതയെ വീണ്ടെടുക്കാനായി രാക്ഷസന്മാരുമായി നടത്തിയ അവസാനമില്ലാത്ത ഘോരസമരങ്ങളും എത്ര തലമുറക്കാലത്തെ ഉത്സാഹികളായ കവികളുടെ ശ്രമഫലങ്ങളാണെന്നു നിൎണ്ണയിക്കുവാൻ പ്രയാസം.

രാമായണപദ്യങ്ങളിൽ അധികവും സംസ്കൃതത്തിൽ കവനംചെയ്യാൻ എത്രയും എളുപ്പമുള്ളതായ അനുഷ്ടുപ്പുവൃത്തത്തിലായതു കവികൾക്കു് ഒരു വലിയ സൌകൎയ്യമായിത്തീൎന്നു. അതിനാൽ ഒരു സൎഗ്ഗത്തിൽ സ്പഷ്ടമായും പൂൎണ്ണമായും വിവരിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതികളെത്തന്നെ അടുത്ത രണ്ടും മൂന്നും സൎഗ്ഗങ്ങളിൽ ആവൎത്തിച്ചുകാണുന്നു. ഈ അവസാനമില്ലാത്ത ആവൎത്തനത്താൽ കഥയുടെ ആകൎഷണീയതയും കെട്ടിനും, കവിതയുടെ ഓജസ്സിനും വളരെ ക്ഷീണതതട്ടീട്ടുണ്ടു്.

ആദ്യകൃതി രാമൻ മടങ്ങി സ്വരാജ്യത്തെത്തിയിടത്തോളമുള്ള കഥകൊണ്ടു് ആറു കാണ്ഡങ്ങളിലായി അവസാനിച്ചിരുന്നു. ഏഴാമത്തേതായ ഉത്തരകാണ്ഡത്തിൽ രാമായണത്തിന്റെ വലിപ്പത്തെ കുറിച്ചുംമററും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഈ മഹാകാവ്യത്തിൽ ൫00 സൎഗ്ഗങ്ങളും, ൨൪,000 പദ്യങ്ങളും ആറു കാണ്ഡങ്ങളും ഒരു ഉത്തരകാണ്ഡവും ഉള്ളതായി കാ

ണുന്നു. അനേക നൂററാണ്ടുകാലം അതിലാളനകൊണ്ടുള്ള ദോഷങ്ങളോടുകൂടി രാമായണം വളൎന്നതിന്റെശേഷം ഇവിടെവെച്ചെങ്കിലും ഇങ്ങനെ ഒരു നിലവരുത്തി വലിപ്പത്തെ അളന്നു നിൎണ്ണയിച്ചതു് ഒരു വലിയ ഉപകാരമായി.

രാമന്റെയും, സഹോദരന്മാരുടെയും പിൻവാഴ്ചക്കാർ അനേകരാജ്യങ്ങളെയും, നഗരങ്ങളെയും സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ളതായി ഉത്തരകാണ്ഡത്തിൽ കാണുന്നു. ഈ രാജ്യങ്ങളും, നഗരങ്ങളും ബി. സി. ൯-൦, ൮-൦, നൂററാണ്ടുകൾക്കിടയിൽ പ്രബലങ്ങളായിരുന്നവയാണെന്നു വേറെ പ്രകാരത്തിൽ നാം അറിയുന്നതുകൊണ്ടു ക്രിസ്തുവൎഷാരംഭത്തിനു് ഒരു ആയിരം സംവത്സരം മുമ്പിൽ ഈ രാമായണം ആരംഭിച്ചു്, ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിനു് ഏതാനും നൂററാണ്ടുകൾക്കു മുമ്പായി നാം ഇപ്പോൾ കാണുന്ന അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചതായിരിക്കണം.

രാമായണത്തിന്റെ വളൎച്ചയേയും, മാഹാത്മ്യങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ചു് മേൽ പ്രസ്താവിച്ച സംഗതികളിൽനിന്നു് ഏതെല്ലാം അവസ്ഥകളിൽ ഈ ഇതിഹാസത്തിനു മഹാഭാരതത്തോടു് സാദൃശ്യം ഉണ്ടെന്നും, ഏതെല്ലാം അവസ്ഥകളിൽ ഇവയ്ക്കു് തമ്മിൽ അന്തരമുണ്ടെന്നും നിൎണ്ണയിക്കാവുന്നതാണു്. കുരുപാഞ്ചാലന്മാരുടെ കാലത്തുണ്ടായ ഒരു യുദ്ധത്തെ സംബന്ധിച്ചു് ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ നടപ്പുണ്ടായിരുന്ന അനേകം ഐതിഹ്യങ്ങളിൽനിന്നു മഹാഭാരതം ഉത്ഭവിച്ചു. കോസലവിദേഹന്മാരുടെ 'സുവൎണ്ണ'കാലത്തെ കുറിച്ചുള്ള സ്മരണയിൽ നിന്നു് രാമായണവും ആവിർഭവിച്ചു. മഹാഭാരതത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങൾ മാംസരക്തങ്ങളുള്ള ചരിത്രപുരുഷന്മാരുടെ ഗുണദോഷങ്ങളോടുകൂടി

യ പാത്രങ്ങൾ തന്നെയാണ്. രാമായണത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങൾ മനുഷ്യരുടെ സത്യതൽപരതയും, സ്ത്രീകളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയും, ഗൃഹജീവിതത്തിലെ സൌഭാഗ്യവും മൂർത്തീകരിച്ചിരിക്കുന്ന ദൃഷ്ടാന്തയോഗ്യങ്ങളായ ദിവ്യസത്വങ്ങളാണ്. മഹാഭാരതകവി വാസ്തവമായി നടന്നതോ, വാസ്തവമായി നടന്നതെന്ന് വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതോ ആയ ഒരു യുദ്ധത്തെ സംബന്ധിച്ച സന്തതിപാരമ്പര്യമായി പറഞ്ഞറിഞ്ഞു വന്നിരുന്ന ഐതിഹ്യങ്ങളും, മൂളിപ്പാട്ടുകളും ആധാരമാക്കി ഒരു മഹാകാവ്യത്തിന് അടിസ്ഥാനം ഇട്ടു. രാമായണകവി ഒരു സുഭിക്ഷകാലത്തിൻെറയും, ഭക്തിവിശ്വാസങ്ങളുടേയും, ഹിന്തുക്കൾക്ക് അത്യന്തം പ്രിയതരങ്ങളായിരുന്ന ഗൃഹ്യസംഭവങ്ങളുടെയും മനോഹരമായ ഒരു ചിത്രത്തെ വാക്‌തൂലികകൊണ്ടു് നിൎമ്മിച്ചു. യുദ്ധവൎണ്ണനയിൽ മഹാഭാരതം രാമായണത്തേക്കാൾ എത്രയോ ഉയൎന്ന പടിയിൽ നിൽക്കുന്നു. നമുക്ക് നിത്യപരിചയമുള്ള മൃദുലങ്ങളായ മനോവികാരങ്ങളെ തന്മയത്വേന കാണിക്കുന്ന രാമായണം ഇൻഡ്യാനിവാസികളായ അനേകലക്ഷം ജനങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ദൃഢമൂലമായി നിൽക്കുന്നു.

രണ്ടു് ഇതിഹാസങ്ങളിലും സാമ്യമുള്ള കഥാസന്ദൎഭങ്ങളെ തമ്മിൽ താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കിയാൽ ഈ അഭിപ്രായങ്ങൾ കുറേക്കൂടി വിശദമാകുന്നതാണ്. സീതയുടെ സ്വയംവരവൎണ്ണന, യുദ്ധവീരന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ തമ്മിലുള്ള പ്രത്യക്ഷമായ കലഹകോലാഹലങ്ങളോടുകൂടിയ ദ്രൌപദിയുടെ സ്വയംവരവൎണ്ണനയോടു് താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കിയാൽ സാധാരണവും, നിസ്സാരവും ആകുന്നു. രാമ-

രാവണന്മാക്കും ലക്ഷ്മണ-മേഘനാദന്മാക്കും തമ്മിലുള്ള വൈരം, അജ്ജുന-കണ്ണന്മാക്കും, ഭീമ-ദുൎയ്യോധനന്മാക്കും തമ്മിൽ ആജീവനാന്തം നിലനിന്ന സ്പൎദ്ധാസമ്മിശ്രമായ ദീഘവൈരത്തോട്ട് താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കുമ്പോൾ തിരെ ദുർബ്ബലമാകുന്നു. രാവണൻ സീതയെ അപഹരിച്ചു കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ സീത പറഞ്ഞ വിരോധവചനങ്ങൾക്കും ആക്ഷേപങ്ങൾക്കും, രാജസഭയിൽവെച്ച് പരസ്യമായി അവമാനിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ദ്രൗപദി പറഞ്ഞ വിരോധവചനങ്ങൾക്കും അപേക്ഷകൾക്കും ഉള്ള ഓജസ്സും ചൊടിയും തീരെ കാണുന്നില്ല. മാത്സ്യരാജ്യത്തുവെച്ച് യുദ്ധാലോചനയ്ക്കായി കൂടിയ യുധിഷ്ഠിരസഭയുടെ സമീപത്തു ചെല്ലാൻ രാവണസഭയ്ക്ക് യോഗ്യം ഉണ്ടാകയില്ല. സമാധാനമായി കഴിയണമെന്നുള്ള വിഭീഷണന്റെ അപേക്ഷകളും, അതിന്നു രാവണൻ പറഞ്ഞ നിന്ദാഗർഭങ്ങളായ മറുപടിവചനങ്ങളും; നാശകരമായ യുദ്ധത്തിന്ന് ഒരുമ്പെടരുതെന്നു ധൃതരാഷ്ട്രരോട്ട് കൃഷ്ണൻ ഏത്രയും ശക്തിയോടും ചാതുൎയ്യത്തോടുംകൂടി ചെയ്ത നിർബന്ധപൂർവ്വകമായ അപേക്ഷയോടും, അതിന്നു സൂചികുത്താൻപോലും സ്ഥലം പാണ്ഡവന്മാക്ക് ഭാഗിച്ചു കൊടുക്കുന്നതല്ലെന്നുള്ള ദുൎയ്യോധനന്റെ സ്ഥിരനിശ്ചയത്തോടുകൂടിയ മറുപടിയോടും ഒത്തുനോക്കുമ്പോൾ തീരെ നിസ്സാരമായിരിക്കുന്നു. അജ്ജുന-കണ്ണന്മാരുടെയും, ഭീമ-ദുൎയ്യോധനന്മാരുടേയും ഹൃദയത്തിൽ ദൃഢമൂലമായി നിൽക്കുന്ന ആ ദീഘവൈരത്തോടു സാമ്യം പറയാൻ രാമായണത്തിൽ ഒന്നുംതന്നെ ഇല്ല. രാമനും ബന്ധുക്കളുംകൂടി രാവണാദികളോട്ട് നടത്തിയ അവസാനമില്ലാത്ത സമരങ്ങളിൽ ഒന്നിലും, അഭിമന്യുവിന്റെ വധത്തെയും,

അതിന്ന് അൎജ്ജുനൻ ചെയ്ത പ്രതികാരത്തെയുംപോലെ അത്ര ഉദ്വേഗകരമായും, അത്ര ഭയങ്കരമായും ഉള്ള യാതൊന്നിനേയും സാമ്യംപറയാൻ നാം കാണുന്നില്ല. അൎജ്ജുന-കൎണ്ണന്മാരുടേയും, ഭീമ-ദുൎയ്യോധനന്മാരുടേയും ഭീമപരാക്രമത്തോടുകൂടിയ ആ അവസാന യുദ്ധങ്ങളുടെ ഘോരതയെ ഭയപ്പെടാത്ത യാതൊരു യുദ്ധവും രാമായണത്തിൽ ഇല്ല. അതുകൊണ്ടു രാമായണത്തിന്റെ സ്വഭാവം ആമൂലാഗ്രം ശാന്തവും, ഭക്തിരസപ്രധാനവും മഹാഭാരതത്തിന്റേതു് വീരവും ഗംഭീരവും ആകുന്നു.

വീരരസപ്രധാനങ്ങളായ കൃതികളുടെഇടയിൽ മഹാഭാരതത്തിന്നുള്ള മാഹാത്മ്യത്തോടു് രാമായണത്തിനു മത്സരമില്ലെങ്കിലും നമുക്കു് നിത്യപരിചയമുള്ളതും, സകല ലോകത്തേയും ഒന്നിച്ചു് സംഘടിപ്പിക്കുന്നതും, മൃദുലങ്ങളും, പക്ഷെ അഗാധങ്ങളും ആയ മനോവികാരങ്ങളെ വൎണ്ണിക്കുന്നതിൽ രാമായണത്തിന്നുള്ള മാഹാത്മ്യം നിസ്തുല്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഈ വൎണ്ണനകൾ ഹിന്തുക്കൾക്കു് പ്രത്യേകം ഉള്ളതാണെങ്കിലും അതിന്റെ സ്വാഭാവികതയും, തന്മയത്വവും ഹേതുവായിട്ടു് സകല രാജ്യക്കാൎക്കും, സകല സമുദായക്കാൎക്കും ഏതുകാലത്തും അതു് ഒന്നുപോലെ സംബന്ധിക്കുന്നതായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു.

രാമനു് ജനങ്ങളോടുള്ള സ്നേഹത്തേയും, ജനങ്ങൾക്കു് രാമനോടുള്ള രാജഭക്തിയേയും വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ അനിൎവ്വചനീയമായ ഒരു ഹൃദയംഗമത്വം കാണുന്നുണ്ടു്. കോസലന്മാരുടെ ഈ രാജഭക്തി ഏതുകാലത്തുമുള്ള ഹിന്തുക്കളുടെയും ഒരുസ്വഭാവവൈശിഷ്ട്യം ആകുന്നു.

ഇതിനേക്കാൾ വിശേഷമാണ് രാമന്റെ പിതൃഭക്തിയും ദശരഥന്റെ പുത്രവാത്സല്യവും. പരമയോഗ്യനായ രാമകുമാരനെ തന്റെ വൃദ്ധനും ആസന്നമരണനും ആയ അച്ഛന്റെ ഉത്സംഗത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസിക്കാനായി പ്രയോഗിച്ച ഭയങ്കരമായ കൃത്രിമത്തെപ്പോലെ അത്ര ശക്തിമത്തായ മനഃക്ഷോഭത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീക്കുന്ന യാതൊരു ഘട്ടവും ഇൻഡ്യയിലെ സാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങളിൽഇല്ല. രാമന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളേയും രാമന് തന്നോടുള്ള സ്നേഹത്തേയും കുറിച്ച്അപഹൃതചിത്തയായിരുന്ന രാമന്റെ ഇളയമ്മ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിഷേകമഹോത്സവത്തെ ഗവ്ത്തോടും, അത്യാനന്ദത്തോടും കണ്ടുകൊണ്ട് നില്ക്കുമ്പോൾ ആ രാജ്ഞിയുടെ ധാത്രിയും, ദാസിയുമായ മന്ഥര തന്റെ ദുഷ്ടബുദ്ധിക്ക് അനുരൂപമായി രാജ്ഞിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ സ്വഷ്യയെ ജനിപ്പിക്കുമാറു് ഏഷണി പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കുന്നു. മന്ഥരയുടെ അശ്രുവിന്ദുക്കളോടുകൂടിയ ഓരോ വാക്കുകളും വിഷവിന്ദുക്കളെപ്പോലെ രാജ്ഞിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ പതിയുകയും, ആ ഹൃദയത്തെ തൽകാലപൎയ്യന്തം സ്പർശിച്ചിട്ടില്ലാത്ത സ്ത്രീകളുടെ അസൂയയും, അമ്മയുടെ ഭയവും അപ്പോൾ അതിൽ ഉൽഭൂതമാകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ ധാത്രിയുടെ കൃത്രിമപാശത്തിൽപെട്ട രാജ്ഞി ഏത്രയും സിദ്ധാന്തമുള്ളവളായി രാമനെ രാജ്യത്തിൽനിന്ന് ബഹിഷ്കരിച്ച് തന്റെ പുത്രനെ സിംഹാസനാരൂഢനാക്കിക്കാണുന്നതിന് രാജാവിനെ നിർബന്ധിക്കുന്നു. പ്രൌഢയായ ഈ രാജ്ഞിയുടെ സിദ്ധാന്തത്തെ തടുക്കുന്നതിന് ക്ഷീണിച്ച് അവശനായിരുന്ന വൃദ്ധനായ ദശരഥമഹാരാജാവ് അശക്തനായിത്തീരുകയും അങ്ങനെ രാമനെ രാജ്യത്തിൽനിന്ന് ബഹിഷ്കരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ബഹിഷ്കൃതനായ രാമനെക്കുറിച്ച് അവധി

യില്ലാത്ത ശോകപാരവശ്യത്തോടുകൂടി താൻ ബാല്യത്തിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ള ഒരു ദുഷ്കർമ്മത്തിന്റെ ഫലമാണ് തനിക്ക് വന്നുകൂടിയ ഈ ദശാപരിണാമം എന്ന് രാജാവു് സമ്മതിക്കയും, പുത്രശോകത്താൽ അദ്ദേഹം അചിരേണ പരലോകപ്രാപ്തനായിത്തീരുകയും ചെയ്യുന്ന മാനുഷഹൃദയത്തിന്റെ എത്രയും അഗാധങ്ങളായ വികാരങ്ങളെയും, കൃത്രിമനിധിയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ഏഷണിയേയും, ഒരു സപത്നിയുടെ അസൂയയേയും ഒരു അമ്മയുടെ ഭയത്തെയും, ശാഠ്യമേറിയ ഒരു രാജ്ഞിയുടെ സിദ്ധാന്തത്തെയും, വാത്സല്യവും പ്രേമവുംനിറഞ്ഞ വൃദ്ധനായ ഒരു അച്ഛന്റെയും, ഭർത്താവിന്റെയും അശക്തിയേയും, ബുദ്ധിമുട്ടിനേയും ഇത്ര സാമർത്ഥ്യത്തോടും ശക്തിയോടുംകൂടി വേറെ യാതൊരു കവിയും വർണ്ണിച്ചിട്ടില്ല. മനുഷ്യഹൃദയത്തിലെ അഗാധങ്ങളും,അത്യുൽകടങ്ങളും ആയ ക്ഷോഭങ്ങളെ ഇതിനെക്കാൾ വാസ്തവമായും, കൃത്യമായും,. ശക്തിമത്തായും വർണ്ണിക്കുന്നതിനു് മഹാകവി ഷേക്സ്പീയർക്കുതന്നെയും സാധിച്ചിട്ടില്ല.

ഇങ്ങനെ കൃത്യമായും, സത്യമായും ഉള്ള വർണ്ണനകളുടെ ശക്തിയാണ് രാമായണത്തിനു് മാഹാത്മ്യം ഉണ്ടാകുന്നതു്. രാജാവിനും, കൂലിവേലക്കാരനും ഒരുപോലെ നിത്യാനുഭവമുള്ള കുടുംബസംഭവങ്ങളെയും, കുടുംബസ്നേഹങ്ങളെയും, കുടുംബസ്പർദ്ധകളെയുംകൊണ്ടാണ് രാമായണം ഇൻഡ്യയിലുള്ള അനേകലക്ഷം ഹൃദയങ്ങളെ വശീകരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. സർവോപരി രാമന്റെ ധർമ്മതല്പരതയും സീതയുടെ ചാരിത്രനിഷ്ഠയും ഈ കഥാമാലയിൽ കോമളങ്ങളായ രണ്ടു സുവർണ്ണതന്തുക്കളെപ്പോലെ ആമൂലാഗ്രം വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹിന്തുക്കളുടെ അഭിപ്രായപ്രകാരം പരിപൂർണ്ണനാ

യ ഒരു പുരുഷന്നു് രാമനും, പരിപൂൎണ്ണയായ ഒരു സ്ത്രീക്കു സീതയും മാതൃകകളാണു്. അവരുടെ സത്യനിഷ്ഠയും അവരുടെ കഷ്ടാനുഭവങ്ങളും അവരുടെ കൃത്യശ്രദ്ധയും ഹിന്തുക്കളുടെ അഭിപ്രായപ്രകാരമുള്ള പരിപൂൎണ്ണമായ മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ പരമോദാഹരണങ്ങളാകുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ ഹിന്തുക്കളുടെ വിശ്വാസത്തേയും, ആചാരത്തേയും കുറിച്ചു് മദ്ധ്യമകാലത്തെ പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ വിശ്വാസത്തെയും, ആചാരത്തേയും കുറിച്ചു് "ഡിവൈൻ കാമഡി" എന്നപോലെ രാമായണം സൂക്ഷ്മമായ ഒരു വിവരണം നമുക്കു തരുന്നു. ഇക്കാലത്തെ നമ്മളുടെ വിശ്വാസങ്ങളും, ആചാരങ്ങളും അല്ലായിരുന്നു ബി. സി. പത്താംനൂറ്റാണ്ടിലൊ, ഏ. ഡി. പതിന്നാലാം നൂറ്റാണ്ടിലൊ ഉണ്ടായിരുന്നതു്. എന്നാൽ മനുഷ്യരുടെ ഉത്തരോത്തരമുള്ള പരിഷ്കാരാഭിവൃദ്ധിയിൽ എത്രയും രസകരങ്ങളായ ഓരോ ദശകളിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വിശ്വാസങ്ങളെയും, ആചാരങ്ങളെയും വൎണ്ണിക്കുന്ന ഏതാദൃശങ്ങളായ ഇതിഹാസങ്ങളെ മനുഷ്യർ ഒരിക്കലും വിസ്മരിച്ചു കളയുന്നതല്ല.

പരിപൂൎണ്ണമായ ഒരു പുരുഷജീവിതത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാണു് ധൎമ്മരക്ഷണത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള ദുഃഖങ്ങളും, കഷ്ടാനുഭവങ്ങളും എന്നത്രേ ഹിന്തുക്കൾ ഗണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. രാമൻ സിംഹാസനാരൂഢനാകുംമുമ്പെ പതിന്നാലു സംവത്സരക്കാലം വനവാസംചെയ്തു് വളരെ ദുഃഖങ്ങളും, കഷ്ടതകളും അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. പ്രാചീനകാലത്തെ ഭക്തന്മാരായ ഹിന്തുക്കളുടെ ബാല്യകാലജീവിതം ഏകദേശം ഇതേമാതിരിയിൽതന്നെ ആയിരുന്നു. ഗൃഹസ്ഥാശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിന്നുമുമ്പായി എത്രയും ഇളം പ്രായത്തിൽ

തന്നെ ആൎയ്യബാലന്മാരെ അവരുടെ മാതാപിതാക്കന്മാർ ഗുരുക്കന്മാരെ ഏല്പിക്കുന്നു. പന്ത്രണ്ടും, ഇരുപത്തിനാലും, മുപ്പത്താറും സംവത്സരക്കാലം എത്രയും പ്രയാസപ്പെട്ട് ഗുരുശുശ്രൂഷചെയ്ത് അവർ ബ്രഹ്മചാരികളായിത്താമസിക്കുന്നു. അവർ ഋഷികുമാരന്മാരുടെ വേഷത്തെ കൈക്കൊണ്ട് വീടുകൾതോറും അന്നം യാചിച്ചുനടക്കുകയും, കേവലം ദാസന്മാരെപ്പോലെ ഗുരുക്കന്മാരുടെ പാദശുശ്രൂഷ ചെയ്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇങ്ങനെ വളരെക്കാലം ബ്രഹ്മചാരികളായി കഷ്ടപ്പെട്ട് ഗുരുശുശ്രൂഷചെയ്ത് സമ്പാദിക്കുന്ന വിദ്യാധനവും കൊണ്ടാണ് പണ്ട് ആൎയ്യബാലന്മാർ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരുന്നത്. രാമൻെറ ജീവിതം ഭക്തന്മാരായ ഹിന്തുക്കൾക്ക് ഒരു ഉത്തമദൃഷ്ടാന്തമാണ്. രാമൻെറ ദുഃഖങ്ങളിലും, കഷ്ടതകളിലും അദ്ദേഹം കാണിച്ച സ്ഥിരചിത്തതയും, ധൎമ്മനിഷ്ഠയുമാണ് ഹിന്തുബാലന്മാരെ സദാചാരത്തിലേക്ക് നയിക്കുന്ന അത്യുത്തമങ്ങളായ മാതൃകാപാഠങ്ങൾ. ഈ പഴയ സമ്പ്രദായങ്ങൾ ഇക്കാലത്ത് എത്രയോ വ്യത്യാസപ്പെട്ടുപോയിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഈ പ്രാചീനസമ്പ്രദായത്തിനും, ഹിന്തുക്കളുടെ പ്രാചീനവിശ്വാസത്തിനും ഈ ഇതിഹാസത്തോടുള്ള സംബന്ധത്തെക്കൂടി ഗ്രഹിച്ചല്ലാതെ ഈ ഉൽകൃഷ്ടമായ മഹാകാവ്യത്തിൻെറ മൎമ്മങ്ങളെ നമുക്കു നല്ലവണ്ണം ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല.

ദുഃഖങ്ങളും, കഷ്ടാനുഭവങ്ങളും ഒരു പരിപൂൎണ്ണമായ പുരുഷജീവിതത്തിന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ഭൎത്തൃഭക്തിയും, സ്വാൎത്ഥത്യാഗവും ഒരു പരിപൂൎണ്ണമായ സ്ത്രീജീവിതത്തിന്നും ഉണ്ട്. ഹിന്തുസ്ത്രീകളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഗാഢമായി പതിഞ്ഞിരിക്കുന്ന സീതയുടെ കോമളവിഗ്രഹംപോലെയുള്ള ഒരു കവി

സൃഷ്ടി ഭൂഗോളത്തിലുള്ള മററുയാതൊരു സമുദായക്കാരുടെ സാഹിത്യത്തിലും ഇല്ല. സീതയുടെ വിശ്വാസത്തെയും, സീതയുടെ കഷ്ടതകളെയുംകുറിച്ച് ബാല്യത്തിൽ കേട്ടിട്ടുള്ള "മുത്തശ്ശിപ്പഴമ"കളെ ജീവാവസാനംവരെ ഏതുകാലത്തും ഏതുദശയിലും മറക്കാത്ത മൃദുലഹൃദയം ഹിന്ദുസ്ത്രീകളിൽ അക്കുംതന്നെ ഇല്ല. നിജ്ജനമായ വനത്തിലെ സീതയുടെ സഞ്ചാരവും, രാവണാലയത്തിലെ അവളുടെ വാസവും പരിപൂർണ്ണമായ ഒരു സ്ത്രീജീവിതത്തിലെ കഷ്ടാനുഭവങ്ങളെ അതിമാത്രമായി വർണ്ണിച്ചെഴുതിയിട്ടുള്ള ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളേ ആകുന്നുള്ളു.

പ്രാചീനഗ്രീസിൽ പരിപൂർണ്ണമായ മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ പ്രധാനാംഗങ്ങൾ സൌന്ദൎയ്യവും, സൌഭാഗ്യവും ആയിരുന്നു. ഇൻഡ്യയിലേതു ഭക്തിയും, കഷ്ടാനുഭവങ്ങളും, കൃത്യശ്രദ്ധയും ആയിരുന്നു. ഹെലന്റെ കഥ പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിച്ച സ്ത്രീസൌന്ദൎയ്യത്തേയും, സ്ത്രീസൌഭാഗ്യത്തേയും വർണ്ണിക്കുന്ന ഒരു കഥയാകുന്നു. സീതയുടെ കഥ ഹിന്ദുക്കളുടെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിച്ച സ്ത്രീവിശ്വാസത്തേയും, സ്വാത്മത്യാഗത്തേയും വർണ്ണിക്കുന്ന ഒരു കഥയാകുന്നു. സീതയുടെ അനവസാനങ്ങളായ കഷ്ടാനുഭവങ്ങൾ സീതയുടെ പരിശുദ്ധിയ്ക്കു് നവംനവമായ പ്രകാശത്തെ കൊടുക്കുന്നു. അവൾ രണ്ടാമതും രാജ്യത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസിതയായിത്തീരുകയും അപ്പോഴും അവൾ തന്റെ ഭർത്താവിനെക്കുറിച്ചു മുമ്പിലെത്തെപ്പോലെ ദൃഢവിശ്വാസവും, ഭക്തിയും ഉള്ളവളായിത്തന്നെ വനവാസം ചെയ്കയും, പിന്നെയും ഒരിക്കൽ കൂടി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സമീപത്തിൽ വരികയും, ഇഹ

ലോകത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്രാന്തയായിത്തീരുകയും ചെയ്യു ന്നു. സീതയെക്കാൾ പരിശുദ്ധയും ശ്രേഷ്ഠയുമായ ഒരു നായികയെ സൃഷ്ടിക്കാൻ ഹിന്തുക്കളുടെ കല്പനാശക്തിക്ക് ഇതേവരെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. സ്ത്രീകളുടെ പ്രേമത്തിനും സ്ത്രീകളുടെ വിശ്വാസത്തിനും സ്ത്രീകളുടെ ഭർത്തൃഭക്തിക്കും ഇതിനേക്കാൾ ഉത്തമമായ ഒരു ദൃഷ്ടാന്തം ഈ ഭൂഖണ്ഡത്തിലുള്ള യാതൊരു സാഹിത്യത്തിലും ഇല്ലെന്നുള്ളതു നിശ്ചയംതന്നെ.

യാതൊരു കൃതിയും നാശരഹിതമായ സത്യത്തിൻെറ ചില ശകലങ്ങളെങ്കിലും ഇല്ലാതെയും, മനുഷ്യൻെറ മാനസികവികാരങ്ങളെയും,മതവിശ്വാസത്തെയും, ജീവിതത്തെയുംകുറിച്ചുള്ള വാസ്തവമായ വൎണ്ണന കൂടാതെയും ലോകത്തിൽ അനശ്വരമായ പ്രതിഷ്ഠയെ പ്രാപിക്കുന്നതല്ല. മഹാഭാരതം പ്രാചീനഹിന്തുക്കളുടെ രാജ്യഭരണസമ്പ്രദായത്തേയും, പരാക്രമത്തേയും, യുദ്ധപ്രസക്തിയേയും, രാജ്യസമ്പാദനലോഭത്തേയും വിവരിക്കുന്നു. രാമായണം പ്രാചീനഹിന്തുക്കളുടെ മതവിശ്വാസത്തേയും, ഗൃഹ്യജീവിതക്രമത്തേയും എത്രയും ഭംഗിയായും ഹൃദയംഗമമായും വൎണ്ണിക്കുന്നു. അതിനാൽ പ്രാചീനഹിന്തുക്കളുടെ രാജ്യഭാരക്രമത്തേയും, യുദ്ധസാമൎത്ഥ്യത്തേയും, അവരുടെ ഗൃഹ്യജീവിതത്തേയും, മതവിശ്വാസത്തേയും കുറിച്ച് ഈ രണ്ടു ഇതിഹാസങ്ങളും വായിക്കാതെ നമുക്കു പൂൎണ്ണമായ ഒരു ജ്ഞാനം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ഈ രണ്ടു ഇതിഹാസങ്ങളും നമ്മുടെ പുരാതനഹിന്തുക്കളുടെ ജീവിതത്തെയും പരിഷ്കാരത്തെയും കുറിച്ചു അനുഭവതുല്യമായ ഒരു ജ്ഞാനത്തെ നമുക്ക് ഉണ്ടാക്കിത്തരുന്നു. ഇതാണ് മൂവായിരംസംവത്സരക്കാലത്തെ പഴക്കമുള്ള ഈ ഇതിഹാസങ്ങളുടെ അനശ്വരമായ യശസ്സിനുള്ള ഹേതു.

ഇത്ര ഉൽകൃഷ്ടമായ രാമായണം പലവേഷത്തിലും പല ഭാഷകളിലുമായി ലോകം ഒട്ടുക്ക് പ്രചരിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ അതിൽ അത്ഭുതമായി ഒന്നുംതന്നെ ഇല്ലല്ലോ. ൧൮൪൩-മുതൽ സർഡീനിയായെ ഭരിച്ചിരുന്ന ചാറത്സ് ആൽബെട്ട് മഹാരാജാവിൻെറ കാലത്തും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ചെലിവിന്മേലും ഇററാലിയൻഭാഷയിൽ ഗൊറേറാഷ്യാവിനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട തർജ്ജിമമാർഗ്ഗമായാണ് യൂറോപ്യന്മാരുടെ ഇടയിൽ രാമായണം ഇദംപ്രഥമമായി ആവിർഭവിച്ചതു്. ആയിടയ്ക്കുതന്നെ ഹിപ്പോളൈററ്ഫാച്ചി എന്നൊരു വിദ്വാൻ ഫ്രെഞ്ചുഭാഷയിലും ഒരു തർജ്ജിമയുണ്ടാക്കി പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ ഇടയിൽ പ്രചാരപ്പെടുത്തി. ഇൻഡ്യയിലെ സാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങളെ പരിഭാഷപ്പെടുത്തുന്നതിൽതന്നെ തൻെറ ജീവിതകാലത്തിൽ അധികഭാഗത്തെയും വിനിയോഗിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വിഖ്യാതനായ മിസ്റ്റർ ഗ്രിഫിത്ത് സി. ഐ. ഇ. രാമായണത്തിലെ ആദ്യത്തെ ആറുകാണ്ഡങ്ങളേയും ൨൪000 ഇംഗ്ലീഷു പദ്യങ്ങളായും, ഉത്തരയുടെ സംക്ഷേപത്തെ ഗദ്യരൂപമായും തർജ്ജിമ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അതിൽപ്പിന്നെ രാമായണത്തിൻെറ ഒരു ശരിയായ ഇംഗ്ലീഷുതർജ്ജിമ മുഴുവനും ഗദ്യരൂപമായും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

ഇൻഡ്യയിൽ രാമായണതർജ്ജിമ ഇല്ലാത്തഭാഷ ഉണ്ടോ എന്നു സംശയമാണ്. ഏകദേശം തൊള്ളായിരം സംവത്സരം മുമ്പെ തമിഴ്ഭാഷയിൽ രാമായണത്തെ സംക്രമിപ്പിച്ചു. തുളസീദാസരാമായണം ഹിന്ദിഭാഷയിലെ എത്രയും ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു കൃതിയാകുന്നു. കൃത്തിഭരാമായണം ബംഗാളിഭാഷയിലും, ശ്രീധരരാമായണം മറാട്ടിഭാഷയിലും ഉള്ള ഉത്തമകാവ്യങ്ങളാകുന്നു. മലയാളികളുടെ സുകൃതവിശേഷം

കൊണ്ടു തുഞ്ചത്തെഴുത്തച്ഛൻ അദ്ധ്യാത്മരാമായണത്തെ മലയാളത്തിൽ പരിഭാഷപ്പെടുത്തി. ഇതു വാല്മീകികൃതമായ രാമായണത്തിന്റെ തർജ്ജിമ അല്ലെങ്കിലും എഴുത്തച്ഛൻചെയ്ത ഈ മഹോപകാരമാണു് നമ്മുടെ സദാചാരത്തിനും ഭാഷാപരിഷ്കാരത്തിനും ഉള്ള അടിസ്ഥാനക്കല്ലു്. രാമായണത്തിന്റെ ആവിർഭാവം മലയാളഭാഷയ്ക്കു മാത്രമല്ല പരിഷ്കാരമുണ്ടാക്കിയതു്. ഇൻഡ്യയിലെ മിക്ക ഭാഷകളും ഇപ്പോഴത്തെ രൂപത്തിൽ ആയതു് രാമായണത്തിന്റെ സംക്രമണം കൊണ്ടാകുന്നു.

ഇതു മാത്രമല്ല, രാമായണം ഹിന്തുക്കളുടെ മതത്തിന്നും സവിശേഷമായ പരിഷ്കാരം വരുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. സത്യവാനും, ധർമ്മതൽപരനും ആയ രാമൻ വിഷ്ണുവിന്റെ ഒരുഅവതാരമായിത്തീൎന്നു. രാമാനുജാചാൎയ്യർ വൈഷ്ണവമതത്തെ ൧൨-ാം ശതാബ്ദത്തിൽ ദക്ഷിണ ഇൻഡ്യയിൽ പ്രഖ്യാപനംചെയ്തു. ഈ മതത്തെത്തന്നെ ൧൨-ം, ൧൫-ം നൂററാണ്ടുകൾക്കിടയിൽരാമാനന്ദൻ ഉത്തരഇൻഡ്യയിൽ പ്രസംഗിച്ചുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യന്മാരിൽ പ്രമാണിയായ കബീർദാസൻ ഹിന്തുമതത്തേയും മുഹമ്മദുമതത്തേയും സങ്കലനം ചെയ്തു് ഏകദൈവവിശ്വാസമാക്കിത്തീൎക്കാനായി ധീരോദാത്തതയോടേ ശ്രമിച്ചുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസംഗം ഇപ്രകാരമായിരുന്നു. "ഹിന്തുക്കളുടെ ദൈവംതന്നെയാണു് മുഹമ്മദീയരുടെയും ദൈവം. അദ്ദേഹം രാമനോ അലിയോ ആയിരുന്നുകൊള്ളട്ടെ. ഹിന്തുദൈവത്തിന്റെ പ്രധാനാലയം കാശിയും, മഹമ്മദുദൈവത്തിന്റെതു മക്കാവും ആകുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തെ

പരിശോധിച്ചുനോക്കുവിൻ. അവിടെ നിങ്ങൾക്കു ഹിന്തുക്കളുടേയും മുഹമ്മദന്മാരുടേയും ദൈവത്തെ കാണാം. ദൈവം അധിവസിക്കുന്നതു ക്ഷേത്രങ്ങളിലും, പള്ളികളിലും ആണെങ്കിൽ ഈ ബ്രഹ്മാണ്ഡത്തെ അധിവസിക്കുന്നതു പിന്നെ ആരാണു്?"

ഈ ഏകദൈവവിശ്വാസത്തെത്തന്നെ ചൈതന്യൻ ബംഗാളത്തിലും നാനക്ക് പഞ്ചാബിലും ൧൬-ാം നൂററാണ്ടിൽ പ്രസംഗിച്ചു. ഇക്കാലത്തു് ഹിന്തുക്കൾ നാനാവിധ ദേവാലയങ്ങളിലായി ബഹുദേവന്മാരെ ആരാധിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഈ ഏകദൈവവിശ്വാസംതന്നെയാണു് അവരുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഗാഢമായി പതിഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ആ ഏകദൈവത്തിൻെറ അവതാരങ്ങളാണു് രാമകൃഷ്ണന്മാരെന്നാണു് വിശ്വസിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

ഇൻഡ്യയിലെ ഇതിഹാസങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നതു് ഇൻഡ്യയിലെ ജനങ്ങളെത്തന്നെ നല്ലവണ്ണം അറിയുകയാകുന്നു. ഹിന്തുജനസമുദായത്തിൻെറ ജീവിതത്തിലും, പരിഷ്കാരത്തിലും, അവരുടെ ആധുനികഭാഷകളുടേയും സാഹിത്യങ്ങളുടേയും അഭിവൃദ്ധിയിലും മതപരിഷ്കാരത്തിലും ഈ ഇതിഹാസങ്ങൾ എത്രമാത്രം സഹായിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അറിയുന്നതു മൂവായിരം സംവത്സരക്കാലത്തെ ഹിന്തുചരിത്രത്തെ സൂക്ഷ്മമായി അറിയുകതന്നെ ആകുന്നു.

എന്നാൽ, ഈ ഉദ്ദേശ്യത്തെ നാം ഇപ്പോൾ വായിക്കുന്ന "അദ്ധ്യാത്മരാമായണം" വേണ്ടുംവണ്ണം സാധിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നു വ്യസനിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അദ്ധ്യാത്മരാമായ

ണക്കാരൻെറ ഉദ്ദേശ്യം വാല്മീകിയുടേതിൽനിന്ന് എത്ര യോ വ്യത്യാസപ്പെട്ടതാകുന്നു. രാമനും, സീതയ്ക്കും ദൈവത്വത്തെനൽകി ജനങ്ങളിൽ വിഷ്ണുഭക്തിയെ വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടതിലധികം ശ്രമം അദ്ധ്യാത്മരാമായണക്കാരൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇതിൻെറ തർജ്ജമയാണ് നാം വായിക്കുന്ന കിളിപ്പാട്ട്. ഇതിനെ കേവലം 'കിളിപ്പാട്ടാ'യിട്ടുതന്നെ വായിക്കുന്നവൎക്കു വാല്മീകിയുടെ സാക്ഷാൽ രാമായണത്തിൻെറ രസികത്വം മനസ്സിലാകുന്നതല്ല. എന്നാൽ ഇരുപത്തിനാലായിരം പദ്യങ്ങളുള്ള വാല്മീകിരാമായണം മുഴുവനും അതേ രൂപത്തിൽ തർജ്ജമചെയ്യുന്നതു്, അമാന്തം അഭിമാനഹേതു എന്നു വിചാരിക്കുന്ന നമ്മുടെ അധുനിക കവികളെക്കൊണ്ടു എളുപ്പത്തിൽ സാധിക്കുന്ന ഒരു കാൎയ്യമല്ല. തർജ്ജമ ചെയ്താൽതന്നെയും ധൃതഗതിക്കാരായ ഇക്കാലത്തെ വായനക്കാൎക്ക് അതിൻെറ അവസാനംവരെ ചെന്നെത്താൻ ക്ഷമയുണ്ടാകുന്നതുമല്ല. അതിനാൽ വാല്മീകിരാമായണത്തിൻെറ ഒരു സംഗ്രഹം രാജശ്രീ രമേശചന്ദ്രദത്തൻ സീ. ഐ. ഇ. അവർകൾ ഇംഗ്ലീഷിൽ പദ്യരൂപമായി ഈയിടെ എഴുതിയതിനെ മലയാളത്തിൽ പരിഭാഷപ്പെടുത്തുന്നതു പക്ഷേ പ്രയോജനകരമായിരിക്കുമെന്നു എനിക്കു തോന്നി. ഇതിനെ പദ്യരൂപമായിത്തന്നെ ഭാഷാന്തരം ചെയ്തെങ്കിൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു എങ്കിലും. കേവലം ബാലന്മാരായ വിദ്യാൎത്ഥികൾക്കും സ്ത്രീകൾക്കുംകൂടി ഇതു പ്രയോജനപ്പെടണമെന്നുകരുതി ഗദ്യരൂപമാക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. ഹിന്തുക്കളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളോടു പ്രത്യേകവിരോധം വല്ലതുമുള്ള ഇതരമതക്കാൎക്കും, കേവലം ബാലന്മാൎക്കും, വിശേഷിച്ചും സ്ത്രീകൾക്കും ഏതുവിധത്തിലും, അരു

ടെ മുമ്പാകെയും യാതൊരു വിരോധവും കൂടാതെ വായി ക്കാൻ തക്കവിധത്തിലാണ് ഇതിനെ തർജ്ജമചെയ്തിരിക്കു ന്നതു്. രാമായണത്തിൽ അനേകം പ്രക്ഷിപ്തകഥകൾ ഉ ള്ളവയെയും, അപ്രധാനങ്ങളായ മററു ചില ഭാഗങ്ങളെയും തള്ളി സാക്ഷാൽ രാമചരിത്രത്തിന്നു് ആവശ്യമുള്ള ഭാഗ ങ്ങളെ മാത്രം തിരഞ്ഞെടുത്തു് എഴുതിയിട്ടുള്ളതാണ് ഇതെ ന്നല്ലാതെ രമേശചന്ദ്രദത്തൻ അവർകളുടേയോ, എന്റെ യോ സ്വയംകൃതിയാണ് ഈ രാമായണം എന്നു് ആരും വി ചാരിക്കരുതു്. ഇതു വാല്മീകിയുടെ രാമായണം തന്നെയാ ണു്. പക്ഷേ അതിൽനിന്നു തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട ചില ഭാഗങ്ങൾ മാത്രമേ ഇതിൽ ഉള്ളു.

പ്രസ്താവന.

പുസ്തകം ൧.

സീതാസ്വയംവരം.

ക്രിസ്തുവർഷത്തിനു മുമ്പു ൧൨-ം, ൧൦-ം, നൂററാണ്ടുകൾക്കിടയിൽ ഉത്തരഇൻഡ്യയിൽ പ്രബലന്മാരായിരുന്ന കോസലന്മാരെയും, വിദേഹന്മാരെയും സംബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു ഇതിഹാസമാണ് രാമായണം. കോസലന്മാർ ഇപ്പോഴത്തെ ഔധ്, അല്ലെങ്കിൽ അയോദ്ധ്യയുടെ സ്ഥാനത്തുണ്ടായിരുന്ന കോസലരാജ്യത്തിലും, വിദേഹന്മാർ ഇപ്പോഴത്തെ ഉത്തരബിഹാറിന്റെ സ്ഥാനത്തുണ്ടായിരുന്ന വിദേഹരാജ്യത്തിലും അധികാരം സ്ഥാപിച്ചിരുന്നു.

ഈ ഇതിഹാസപ്രകാരം, കോസലന്മാരുടെ രാജാവായിരുന്ന ദശരഥന്നു തന്റെ മൂന്നു ഭാര്യമാരിൽ നാലു പുത്രന്മാർ ജനിച്ചു. ഈ പുത്രന്മാരിൽ ജ്യേഷ്ഠനായ രാമൻ ഈ കഥയിലെ നായകനാണ്. വിദേഹരാജാവായ ജനകന്നു സീത എന്നൊരു പുത്രിയുണ്ടായിരുന്നു. ഈ സീതയാണ് ഇതിലെ നായിക.

തന്റെ പുത്രിയുടെ പാണിഗ്രഹണം സംബന്ധിച്ചു ജനകമഹാരാജാവു് ഒരു ശപഥം ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ആ ശപഥപ്രകാരം സീതയെ വിവാഹംചെയ്യുന്നതിന് അനേക രാജാക്കന്മാരും, യോധാക്കളും ശ്രമിച്ചു ഭഗ്നാശന്മാരായി മടങ്ങിപ്പോയി. ഒടുവിൽ രാമൻ സീതയെ വിവാഹം ചെയ്തു. രാമൻ ജനകമഹാരാജാവിന്റെ സത്യത്തെ

സഫലീകരിച്ച വിധത്തേയും, രാമൻെറയും സഹോദരന്മാരുടെയും വിവാഹത്തെയും, സംബന്ധിച്ചുള്ള വിവരങ്ങളാണ് ഈ ഒന്നാംപുസ്തകത്തിലെ വിഷയം.

പുസ്തകം ൨.

വനഗമനാദേശം.

ഈ പുസ്തകത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതികൾ നടന്നതു കഷ്ടിച്ച രണ്ടുദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിലാണ്. രാമൻെറ രാജകീയങ്ങളായ ഗുണങ്ങളുടേയും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ അഭിഷേകത്തെ കുറിച്ചു ജനങ്ങൾക്കുണ്ടായ സന്തോഷത്തിൻെറയും, വൎണ്ണനകളോടുകൂടി ആരംഭിക്കുന്ന ഈ പുസ്തകം, ചിത്രവും ഭയങ്കരമായും, ഉദ്വേഗകരമായും ഉള്ള ഒരു കൃത്രിമത്താൽ, രാമനെ പതിന്നാലു സംവത്സരക്കാലം ദണ്ഡകാരണ്യവാസത്തിന് അയക്കണമെന്നുള്ള ക്രൂരമായ വിധിയിൽ, വ്യസനകരമായ വിധത്തിൽ ചെന്നു അവസാനിക്കുന്നു.

പുസ്തകം ൩.

ദശരഥവിയോഗം.

രാമൻെറ ദണ്ഡകാരണ്യയാത്രയിൽ ആദ്യമുള്ള ആറു ദിവസത്തെ സംഭവങ്ങളാണ് ഈ പുസ്തകത്തിൽ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നത്. സീതയും, ലക്ഷ്മണനും രാമനോടൊന്നിച്ചു വനവാസത്തിനു പോകുന്നു. അയോദ്ധ്യയിലെ രാജഭക്തിയുള്ള പ്രജകൾ രാമനെ അനുഗമിച്ചു തമസാനദിയുടെ തീരത്തോളം ചെല്ലുകയും ഒന്നാമത്തെ രാത്രിയിൽ അവർ ആ ന

ദീതീരത്തിൽ വിശ്രമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. പൌരന്മാർ അറിയാതെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരും, സീതയും രാത്രിയിൽത്തന്നെ പുറപ്പെട്ടുപൊയ്ക്കളയുന്നു.

പരിശുദ്ധങ്ങളായ ആശ്രമങ്ങളിലെ വനജീവിതത്തിന്റെ എത്രയും മനോഹരമായ ഒരു വിവരണം രാമാദികളുടെ ശേഷം ദിവസങ്ങളിലെ യാത്രയിൽനിന്നു നമുക്കു ഗ്രഹിക്കാം. കോസലവിദേഹന്മാരുടെ കാലം കഴിഞ്ഞിട്ടു ൩൦-ആററാണ്ടുകളായിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും രാമന്റെ സഞ്ചാരമാർഗ്ഗത്തെ ഇപ്പോഴുള്ള ഇൻഡ്യാനിവാസികൾക്കും വിശദമായി അറിയാം. അനേകായിരം ഭക്തന്മാരായ തീൎത്ഥയാത്രക്കാർ ആണ്ടുതോറും ആ മാർഗ്ഗങ്ങളിൽകൂടി സഞ്ചരിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞതെല്ലാം ഇൻഡ്യയിൽ കഴിഞ്ഞ കാലത്തോടൊന്നിച്ചു മഗ്നങ്ങളായി വിസ്മൃതങ്ങളായിപ്പോയിട്ടില്ല. അവ ഇൻഡ്യാനിവാസികളായ സകല സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടേയും ഹൃദയത്തിൽ ഇപ്പോഴും സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു. അവ എന്നേക്കും അങ്ങനെതന്നെ ഇരിക്കുകയും ചെയ്യും.

മൂന്നാംദിവസം രാമനും, ഭാൎയ്യയും, സഹോദരനും ഗംഗാനദിയെ തരണംചെയ്യുന്നു. നാലാംദിവസം ഗംഗയുടേയും, യമുനയുടേയും സംഗമസ്ഥലത്തിൽ ഇപ്പോഴത്തെ അലഹബാദിന്റെ സ്ഥാനത്തു നിന്നിരുന്ന ഭരദ്വാജാശ്രമത്തിൽ അവർ എത്തുന്നു. അഞ്ചാംദിവസം യമുനാനദിയെ കടന്നു മഹാരണ്യത്താൽ മൂടപ്പെട്ടിരുന്ന അതിന്റെ ദക്ഷിണതീരത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. ആറാംദിവസം അവർ ചിത്രകൂടപൎവ്വതത്തിൽ എത്തുകയും, അവിടെവച്ചു് ഈ ഇതി

ഹാസത്തിൻെറ കർത്താവും, വിശ്രുതനാം ആയ വാല്മീകിമഹർഷിയെ കാണുകയും ചെയ്യുന്നു.

കല്ക്കത്താ റിവ്യൂ ൨൨-ാം വാല്യത്തിൽ ഒരു വിദ്വാൻ ചിത്രകൂടത്തെക്കുറിച്ച് ഇപ്രകാരം എഴുതിയിരിക്കുന്നു. "ഹിന്തുക്കളിൽ ഒരു പ്രത്യേകവർഗ്ഗക്കാരായ വൈഷ്ണവന്മാരുടെ എത്രയും പ്രധാനമായ ഒരു പുണ്യഭൂമിയാണ് ഈ സ്ഥലം. പച്ചക്കാടുകൾ നിറഞ്ഞ ആ കുന്നിൻെറ ചുററുമുള്ള ദേശങ്ങളെല്ലാം രാമൻെറ വകയാകുന്നു. ഓരോ ദേശങ്ങളെയും, ഓരോ പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളെയും സംബന്ധിച്ച് ഓരോ ഐതിഹ്യങ്ങൾ ഉണ്ട്. ചില വന്യഫലങ്ങളെ ഇപ്പോഴും 'സീതാഫലം' എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നു. അനേകായിരം ആളുകൾ ആണ്ടുതോറും ഈ സ്ഥലത്തെ സംദർശിക്കുന്നു. ഈ പർവതത്തിൻെറ ചുററും ഒരു ഒററയടിപ്പാതയുള്ളതിൽക്കൂടി പുണ്യയാത്രക്കാർ എത്രയും ദൃഢമായ ഭക്തിവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടി സഞ്ചരിക്കുന്നു."

രാമൻെറ വിയോഗത്തെ കുറിച്ചു ദശരഥമഹാരാജാവിന് അളവില്ലാത്ത ദുഃഖം ഉണ്ടായി. ക്ഷീണിച്ചു വൃദ്ധനായിരുന്ന ആ മഹാരാജാവു തൻെറ പുത്രനെക്കുറിച്ചുള്ള ദുഃഖഭരത്തെ സഹിക്കാൻ ശക്തനല്ലാതെ പരലോകപ്രാപ്തനാകുന്നു. അദ്ദേഹം ബാല്യകാലത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു സാഹസകർമ്മംമൂലം വൃദ്ധനായ ഒരു ഋഷിക്കു വരുത്തിയ ദുഃഖത്തെക്കുറിച്ചു ഓർക്കുകയും, ആ കഥയെ തൻെറ മരണശയ്യയിൽ കിടന്നു പറകയും ചെയ്യുന്നു. ആസന്നമരണനായിരുന്ന ആ മഹാരാജാവിനാൽ പറയപ്പെട്ട ഈ ദുഃഖകരമായ വൃത്താന്തംപോലെ അത്ര ഹൃദയസ്പൃക്കായ വേ

റെ ഭാഗങ്ങൾ ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

പുസ്തകം ൨.

രാമഭരതസംവാദം.

ഈ പുസ്തകത്തിലെ കഥ ചിത്രകൂടത്തിലാണു നടന്നതു്. ഭരതൻ കേകയരാജ്യത്തിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ തന്റെ അച്ഛന്റെ മരണത്തെയും, സഹോദരന്റെ രാജ്യഭ്രംശത്തേയും കുറിച്ചറിഞ്ഞു തനിക്കായി ഒഴിച്ചുവെച്ചിരുന്ന സിംഹാസനത്തെയും ഉപേക്ഷിച്ചു രാമനെ അന്വേഷിച്ചു ചിത്രകൂടത്തിൽ എത്തുന്നു. രാമനോടു് അയോദ്ധ്യയിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്യണമെന്നു ഭരതൻ അപേക്ഷിക്കുകയും, രാമൻ അതിനെ നിരസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

രാമൻ, രാജധർമ്മത്തെക്കുറിച്ചു് എത്രയും ബുദ്ധിപൂർവ്വകമായും, കരുണയോടുകൂടിയും ഭരതനോടു ചെയ്ത ഉപദേശങ്ങളെയും, രാമൻ സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്യണമെന്നു നിർബന്ധപൂർവ്വകമായി ഭരതൻചെയ്ത അപേക്ഷയ്ക്കു രാമൻ സ്ഥിരനിശ്ചയത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞ മറുപടിയേയുംപോലെ ഹൃദയംഗമങ്ങളായ ഭാഗങ്ങൾ ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ വേറെ അധികം ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അതുപോലെതന്നെ താപസിയുടെ വേഷവും ധരിച്ചു വനത്തിൽ വസിക്കുന്ന സീതയെ കണ്ടപ്പോൾ കൌസല്യയ്ക്കുണ്ടായ വിലാപവും വളരെ ഹൃദയംഗമമായിരിക്കുന്നു.

എന്നാൽ ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ നമുക്കു് എത്രയും രസകരമായ ഒരു ഭാഗം ഉള്ളതു പരലോകത്തേയും, മോ

ക്ഷത്തേയും നിരസിച്ചു ജാബാലി എന്നൊരു ബ്രാഹ്മണൻ രാമനോടുചെയ്യുന്ന പ്രസംഗം ആകുന്നു. പ്രാചീനഗ്രീസിലെപ്പോലെ പ്രാചീന ഇൻഡ്യയിലും ഭിന്നാഭിപ്രായക്കാരായ തത്വജ്ഞാനികൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. മതവിശ്വാസങ്ങളിൽ പ്രാചീനകാലത്തു പൂൎണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം അനുവദിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എന്നുള്ളതിലേക്ക് ഈ ബ്രാഹ്മണന്റെ വാദം ഒരു നല്ല ദൃഷ്ടാന്തമാകുന്നു. മരണശേഷം ആത്മാവിന്റെ പരലോകപ്രാപ്തിയിൽ ജനങ്ങൾക്കുള്ള വിശ്വാസത്തെ ആക്ഷേപിച്ചു എത്രയും ചാതുൎയ്യത്തോടുകൂടി സംസാരിക്കുന്ന ഈ കുതൎക്കി ബ്രാഹ്മണനെ അതിശയിക്കുന്ന യാതൊരു തത്വജ്ഞാനിയും ഗ്രീക്കരുടെ ഇടയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ രാമൻ ഈ ബ്രാഹ്മണന്റെ വാദങ്ങൾക്കെല്ലാം ധൎമ്മനിഷ്ഠയും, സത്യസന്ധതയും, ഈശ്വരഭയവും ഉള്ള ഒരാളെപ്പോലെ എത്രയും സാമൎത്ഥ്യത്തോടുകൂടി സമാധാനം പറയുന്നു.

നിർബന്ധംകൊണ്ടു യാതൊരു ഫലവും ഇല്ലെന്നുകണ്ടു ഭരതാദികൾ രാമന്റെ പാദുകകളെയും വാങ്ങി അയോദ്ധ്യയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകയും, രാമന്റെ രാജത്വത്തിനു അടയാളമായി അവയെ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ വയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. തന്റെ ബന്ധുക്കളുടെയും, സ്നേഹിതന്മാരുടെയും ഉപദ്രവം ഉണ്ടാകാതെ ഇരിക്കാനായി രാമൻ ചിത്രകൂടത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു ദണ്ഡകാരണ്യത്തിന്റെ എത്രയും ഭയങ്കരങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളിലേക്കു കടക്കുന്നു. അദ്ദേഹം അത്രിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ എത്തുകയും പുണ്യവതിയായ അനസൂയ സീതയ്ക്കു അമൂല്യങ്ങളായ ആഭരണങ്ങൾ സമ്മാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

പുസ്തകം ൩.

പഞ്ചവടി.

രാമൻെറ ദക്ഷിണഇൻഡ്യയിലെ സഞ്ചാരത്തെയും, അദ്ദേഹവും, അഗസ്ത്യമഹർഷിയും തമ്മിലുണ്ടായ സന്ദർശനത്തെയും, ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിൻെറ വാസത്തെയും ആണ് ഈ പുസ്തകത്തിൽ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. വായനക്കാർ ഇപ്പോൾ ഉത്തരഇൻഡ്യയെ വിട്ടു്, വിന്ധ്യപർവ്വതത്തെയും ലംഘിച്ചു്, ദണ്ഡകാരണ്യത്തിലേക്ക് കടന്നിരിക്കുന്നു. ഈ പുസ്തകത്തിലേയും, അടുത്ത അഞ്ചു പുസ്തകത്തിലേയും കഥ നടന്നതു ദക്ഷിണഇൻഡ്യയിൽ ആകുന്നു. ദക്ഷിണഖണ്ഡത്തിൽ എത്രയും വിശ്രുതനും, പൂജ്യനും ആയിരുന്ന ഒരു മഹർഷിയാകുന്നു അഗസ്ത്യൻ. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ദിവ്യത്വത്തിനു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായും മററും അനേകം ഐതിഹ്യങ്ങൾ ഉണ്ടു്. വിന്ധ്യനെ കടന്നു ദക്ഷിണഇൻഡ്യയിൽ ആദ്യമായി ആര്യന്മാർക്ക് ഒരു വാസസ്ഥലം മൂവായിരം സംവത്സരം മുൻപിൽ അഗസ്ത്യനെന്ന പേരുള്ള ഏതോ ഒരു ഋഷിയാൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. ആ ഋഷിതന്നെയോ ഈ അഗസ്ത്യൻ എന്നു നിശ്ചയമില്ല.

അഗസ്ത്യാശ്രമത്തിൽനിന്നു രണ്ടു യോജന അകലെ, ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള പഞ്ചവടിയിൽ രാമൻ ഒരു ആശ്രമം ഉണ്ടാക്കി. ഈ സ്ഥലം ഇപ്പോഴത്തെ ബൊംബൈനഗരത്തിൽനിന്നു് ഏകദേശം നൂറുമൈൽ അകലെയാണു്. രാമൻ തൻെറ സഹോദരനോടും, ഭാൎയ്യയോടുംകൂടി ഇവി

ടെ എത്രയും സമാധാനത്തോടും, ഈശ്വരവിചാരത്തോടുംകൂടി വളരെക്കാലം സുഖമായി പാൎത്തു. ഒരുദിവസം രാവിലെ അവർ ഗോദാവരിയിൽ നിത്യകൎമ്മത്തിനായി ചെന്നു നില്ക്കുമ്പോൾ ഹേമന്തകാലത്തിന്റെ ഭംഗിയെ ലക്ഷ്മണൻ വൎണ്ണിക്കയും, അപ്പോൾ അവൎക്ക് തങ്ങളുടെ ദൂരസ്ഥമായ ഭവനത്തെക്കുറിച്ചു സ്മരണയുണ്ടാകയും ചെയ്യുന്നു. അവരുടെ വനവാസത്തിലെ സമാധാനവും, സൌഭാഗ്യവും ഈ പുസ്തകത്തോടൊന്നിച്ച് അവസാനിക്കുന്നു. നാം ഇതേവരെ വായിച്ചു നമുക്കു നിത്യപരിചയമുള്ള ഗൃഹ്യസംഭവങ്ങളും, മഹൎഷിമാരുടെ ആശ്രമങ്ങളുടെ ശാന്തതയും എല്ലാം ഇവിടെവെച്ചു മാറുന്നു. ഇനി നമുക്കു വായിക്കാനുള്ളതു കലഹങ്ങളേയും, യുദ്ധങ്ങളേയും, ഭയങ്കരങ്ങളായ മറ്റോരോ സംഭവങ്ങളേയും കുറിച്ചാകുന്നു.

പുസ്തകം ൩.

സീതാഹരണം.

രാമലക്ഷ്മണന്മാർ പഞ്ചവടിയിൽ സ്വൈരമായി വസിക്കുമ്പോൾ ഒരുദിവസം ഒരു രാക്ഷസരാജകുമാരി അവരെ കണ്ടു കാമിക്കുന്നു. അവളുടെ അപേക്ഷകളെ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ പരിഹാസപൂൎവ്വം ധിക്കരിക്കയും, അവൾ കുപിതയായി സീതയെ ഉപദ്രവിക്കാൻ ഭാവിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ലക്ഷ്മണൻ അവളെ ശിക്ഷിച്ചു വിരൂപയാക്കി അയയ്ക്കയും, അവൾ തന്റെ സഹോദരനും ലങ്കാധിപനും ആയ രാവണനെ ഈ വൃത്താന്തം അറിയിക്കയും, പ്രതികാരം ചെയ്യുന്നതിനു രാവണനെ പ്രേരിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു. രാവണൻ

മാരീചനെ ഒരു പൊന്മാനിന്റെ വേഷം ധരിപ്പിച്ചയച്ച് സീതയെ വ്യാമോഹിപ്പിക്കുകയും, ഒടുവിൽ ഏകാകിനിയായിത്തീർന്ന സീതയെ രാവണൻ അപഹരിച്ച് ലങ്കയിൽ കൊണ്ടുപോകയും ചെയ്യുന്നു.

നമ്മുടെ ജീവിതകാലത്തിൽ നമുക്കു സംഭവിക്കുന്ന അനർത്ഥങ്ങൾക്കൊക്കെയും കാരണം നമ്മുടെ കർമ്മമാണെന്നാണ് ഹിന്തുതത്വജ്ഞാനികളുടെ മതം. സ്ഫടികനിർമ്മലമായ സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ അനാവശ്യമായി ലക്ഷ്മണനെക്കുറിച്ച് ഒരു ദുശ്ശങ്ക ജനിക്കുന്നു. ശീലവതിയായ അവളുടെ പരിശുദ്ധമായ അധരങ്ങളിൽനിന്നു പരുഷവചനങ്ങളും പുറപ്പെടുന്നു. പാവനമാനസയായ സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ അനാവശ്യമായ ഒരു വിചാരം കടന്നുകൂടിയതും, അവളുടെ കോമളങ്ങളായ അധരങ്ങളിൽനിന്നു പരുഷവാക്കുകൾ പുറപ്പെട്ടതും അവളുടെ ജീവിതകാലത്തിൽ ഈ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ മാത്രമേ ഉള്ളൂ. ഇതു് എത്രതന്നെ നിസ്സാരമെന്നു വായനക്കാർ വിധിച്ചാലും ഇതുതന്നെയാണ് ആ സതീരത്നം ആയുഷ്കാലപര്യന്തം ലോകത്തിൽ ഇതേവരെ മററു യാതൊരു സ്ത്രീയും അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ദുസ്സഹങ്ങളായ ദുഃഖങ്ങൾ ഒക്കെ അനുഭവിക്കാൻ കാരണമായിത്തീർന്നതു്. ഇൻഡ്യയിലെ അനേകലക്ഷം സ്ത്രീപുരുഷന്മാർക്കു, ഭർത്തൃശുശ്രൂഷയ്ക്കും, ഭർത്തൃസ്നേഹത്തിനും സീത ദൃഷ്ടാന്തയോഗ്യയായ ഒരു നായികയാണ്. തന്റെ ഭർത്താവിനെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രണയാതിരേകം ഒന്നുതന്നെയാണ്, ലക്ഷ്മണനെ കുറിച്ച്, അനർത്ഥകാരിയായ ഈ ദുശ്ശങ്ക സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ജനിപ്പിച്ചതു്. തന്നിമിത്തം സീത അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്ന ദുർന്നിവാരങ്ങളായ ദുഃഖങ്ങളാലും കഷ്ടതകളാ

ലും ആ പ്രണയം അധികമായ പ്രകാശത്തെ പ്രാപിച്ചതേ ഉള്ളു.

പുസ്തകം ൧.

കിഷ്കിന്ധ.

നീലഗിരിയിലെ വനങ്ങളിൽ സീതയെ അന്വേഷിച്ചു രാമലക്ഷ്മണന്മാർ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ സുഗ്രീവനുമായി കണ്ടു് ചെയ്ത സഖ്യമാണു് ഈ പുസ്തകത്തിലെ കഥ. പ്രബലന്മാരായ അന്യദേശീയന്മാർ ഓരോ രാജ്യങ്ങളെ ജയിച്ചു സ്വാധീനപ്പെടുത്തുമ്പോൾ തങ്ങൾക്കു കീഴടങ്ങിയ രാജ്യങ്ങളിലെ ആദിമനിവാസികളെക്കുറിച്ചു് അവർക്കുണ്ടാകുന്ന അവജ്ഞയ്ക്കു് ഒരു നല്ല ദൃഷ്ടാന്തമാണു് നമ്മുടെ രാമായണത്തിലെ വാനരന്മാർ. ബുദ്ധിമാന്മാരും സമർത്ഥന്മാരും ആയ ആര്യന്മാർ ദക്ഷിണഖണ്ഡത്തെ ജയിച്ചു സ്വാധീനപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ അവിടത്തെ നിവാസികളെ പതിവനുസരിച്ചു 'മ്ലേച്ഛ'ന്മാരാക്കിയതു പോരാഞ്ഞിട്ടു് എത്രയും വിശാലഹൃദയനായ ഈ ഗ്രന്ഥകർത്താവു തീരെ നിർദ്ദയനായി അവരെ 'ദീർഘവാലന്മാരായ' കുരങ്ങന്മാരാക്കിത്തീർത്തു. എങ്കിലും ആര്യന്മാരുടെ മതവും ആചാരങ്ങളും, തൊഴിലുകളും, രാജ്യഭരണസമ്പ്രദായങ്ങളും തന്നെയാണു് ഈ വാനരന്മാർക്കുള്ളതെന്നു നമുക്കു ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണു്. അവർ രാമന്റെ ബന്ധുക്കളായിത്തീർന്നു യുദ്ധത്തിൽ രാമനെ സഹായിക്കുകയും സീതയെ വീണ്ടെടുക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയും ആ ശ്രമത്തിൽ അവർ വിജയികളായിത്തീരുകയും ചെയ്യുന്നു.

പുസ്തകം ൫.

സീതാസന്ദേശം.

സീതാന്വേഷണത്തിനായി സുഗ്രീവനാൽ നാനാദിക്കുകളിലേക്കും അയയ്ക്കപ്പെട്ട തന്റെ അസംഖ്യം ദൂതന്മാരിൽ ഒരുവനായ ഹനൂമാൻ ലങ്കയിൽ എത്തി സീതയെ കാണുന്നു. ലങ്ക (സിലോൺ) ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു സമുദ്രത്താൽ വേർതിരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഒരു ദ്വീപമാണ്. അവിടെ രാവണന്റെ നിർബന്ധങ്ങൾക്കൊന്നിനും വഴിപ്പെടായ്കയാൽ അനേകം രാക്ഷസസ്ത്രീകളെ കാവൽവച്ച് ഒരു അശോകവനത്തിൽ സീതയെ പാർപ്പിച്ചിരുന്നു. ഹനൂമാൻ ഈ ബന്ധനസ്ഥാനത്തിലെത്തി സീതയെ കാണുകയും, രാമന്റെ അംഗുലീയം കൊടുത്തു് പകരം ഒരു അടയാളം വാങ്ങിക്കൊണ്ടു പോരുകയും ചെയ്യുന്നു.

പുസ്തകം ൬.

രാവണസഭ.

ഹനൂമാന്റെ അത്ഭുതപരാക്രമം രാവണനെ ഭയാകുലനാക്കിത്തീർത്തു. ഹനൂമാൻ വിസ്തീർണ്ണമായ സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ലങ്കയിൽചെന്നു സീതയെ കാണുകമാത്രമല്ല ചെയ്തതു്; ലങ്കാനഗരത്തിന്റെ വളരെ ഭാഗങ്ങളെ തീവെച്ചു നശിപ്പിക്കുകൂടി ചെയ്തു. രാവണൻ തന്റെ മന്ത്രിമാരേയും മററുംവരുത്തി ഒരു യുദ്ധാലോചന നടത്തി. എല്ലാവരുടെയും ഐകകണ്ഠ്യേനയുള്ള അഭിപ്രായം രാവണന്റെ

അഭിലാഷപ്രകാരം, യുദ്ധം നടത്തണമെന്നുതന്നെയായിരുന്നു.

വിഭീഷണൻ മാത്രം ഈ അഭിപ്രായത്തിൽ ചേൎന്നില്ല. ധൎമ്മിഷ്ഠനും നിരപരാധിയുമായ രാമനോടു അപൽക്കരമായ യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെടുന്നതു ദോഷത്തമാണെന്നും, അതിനാൽ സീതയെ തിരിച്ചുകൊടുത്തു രാമനോടു സന്ധിപറയുന്നതുതന്നെയാണു നല്ലതെന്നും ആയിരുന്നു വിഭീഷണന്റെ അഭിപ്രായം. എന്നാൽ കലഹപ്രിയന്മാരായ ആ രാക്ഷസന്മാരുടെ സംഘത്തിൽ വിഭീഷണന്റെ ബുദ്ധിപൂൎവ്കമായ ഈ അഭിപ്രായം, ഒട്ടുംതന്നെ ഫലപ്പെട്ടില്ല. കുംഭകൎണ്ണൻ വിഭീഷണനെ താങ്ങി കുറെ സംസാരിച്ചു എങ്കിലും ഒടുവിൽ തന്റെ രാജാവിന്നുവേണ്ടി എന്തായാലും യുദ്ധം ചെയ്യാമെന്നുതന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. കുംഭകൎണ്ണന്റെ ഈ നിശ്ചയത്തിൽ ദൃഢമായ ഒരു രാജഭക്തി പ്രത്യക്ഷമാകുന്നുണ്ടു്. വിഭീഷണന്റെ ഉപദേശങ്ങൾകേട്ടു രാവണൻ കുപിതനായി വിഭീഷണനെ രാജസഭയിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചു. അനന്തരം അയാൾ രാമന്റെ പക്ഷത്തിൽ ചേരുകയും, ലങ്കയേയും രാവണന്റെ പാളയസ്ഥലങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ചു വിഭീഷണനിൽനിന്നു സാരമേറിയ പല അറിവുകളും രാമന്റെ സൈന്യങ്ങൾക്കു ലഭിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

പുസ്തകം ൧൦.

യുദ്ധം.

രാമൻ സൈന്യസമേതനായി സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ലങ്കയിൽ എത്തി. ഇൻഡ്യയുടേയും സിലോണിന്റെയും

ഇടയിൽ അനേകം ചെറിയ ദ്വീപുകൾ ഒരുവരിയായി കിടക്കുന്നുണ്ട്. ഇതിനെ രാമായണകവി രാമൻ ബന്ധിച്ച സേതുവിൻെറ നഷ്ടശിഷ്ടമാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നു.

സിലോണിൻെറ തലസ്ഥാനനഗരമായിരുന്ന ലങ്കയെ രാമൻെറ സൈന്യങ്ങൾ രോധിച്ചു. ഈ രോധത്തെ വിടുത്താനായി അസംഖ്യം രാക്ഷസസേനാനികൾ അതിസാഹസമായി പ്രയത്നിച്ചു. അവരുടെ ശ്രമം മുഴുവനും വിഫലമായിത്തീരുകയും, തൻെറ സൈന്യാധിപന്മാരെല്ലാം വധിക്കപ്പെട്ടു എന്നു കാണുകയും ചെയ്തപ്പോൾ രാവണൻ താൻ തന്നെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടു. രാവണൻെറ വധത്തോടുകൂടി യുദ്ധം അവസാനിക്കുന്നു.

മൂലഗ്രന്ഥത്തിൽ വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അവസാനമില്ലാത്ത യുദ്ധങ്ങളിൽ രാവണൻെറയും കുംഭകർണ്ണൻെറയും, ഇന്ദ്രജിത്തിൻെറയും യുദ്ധമാണ് അധികം പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതും, ഹിന്തുക്കൾക്ക് അധികം രസകരമായിട്ടുള്ളതും. അതിനാൽ അവരുടെ യുദ്ധങ്ങളെ മാത്രമേ ഇതിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ളു.

വാല്മീകിയുടെ യുദ്ധവർണ്ണനയിൽനിന്ന് ഓരോ പോരാളികളുടെ സാമർത്ഥ്യത്തെ നമുക്കു താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കാം. പോർക്കളത്തിൽ ഇറങ്ങിയ എല്ലാവരിലും വച്ച് അഗ്രേസരൻ രാമൻതന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ ആരും ഒരു യുദ്ധത്തിലും പരാജിതനാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. രാമനെ കഴിഞ്ഞാൽ രാവണൻ തന്നെയാണ് പ്രമാണി. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മണനെ രണ്ടു പ്രാവശ്യം തോല്പിച്ചു. രാമനോടല്ലാതെ മററാരോടും മടങ്ങേണ്ടതായും വന്നിട്ടില്ല. ല

ക്ഷ്മണനും, കുംഭകൎണ്ണനും രാമരാവണന്മാരുടെ അടുത്ത പടിയിൽ നില്ക്കുന്നവരാണ്. ഇവരിൽ സമൎത്ഥൻ ആരാണെന്നു നിൎണ്ണയിക്കുവാൻ പ്രയാസം. അവർ തമ്മിൽ ഒരിക്കലെ യുദ്ധം ഉണ്ടായിട്ടുള്ളു. അതുതന്നെയും നേരിട്ടുള്ള യുദ്ധമല്ലായിരുന്നു. അഞ്ചാമത്തെ പോരാളി ഇന്ദ്രജിത്തുതന്നെയാണ്. എന്നാൽ മായായുദ്ധത്തിൽ ഇന്ദ്രജിത്തിന് എല്ലാവരെക്കാളും സാമൎത്ഥ്യം കൂടും. ഈ ഉപായത്താൽ ഇന്ദ്രജിത്തു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ തന്നെയും രണ്ടുപ്രാവശ്യം തോല്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ലക്ഷ്മണനുമായി നേരിട്ടുണ്ടായ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെ യുദ്ധത്തിൽ അയാൾ വധിക്കപ്പെട്ടു. ഈ അഞ്ചുപേരെയും കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെയും പ്രമാണികളായ അനേകം പോരാളികൾ ഇരുകക്ഷികളിലും ഉണ്ട്. രാവണന്റെ വധവും സംസ്കാരവുംകഴിയുമ്പോൾ യുദ്ധവും അവസാനിക്കുന്നു.

പുസ്തകം ൬.

രാജ്യാഭിഷേകം.

സാക്ഷാൽ രാമായണം രാമൻ അയോദ്ധ്യയിൽ മടങ്ങിവരുന്നതോടുകൂടി അവസാനിക്കുന്നു. സീത തന്റെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ "തീയിൽ കാട്ടിയൊരത്ഭുതക്രിയകളാൽ" പരസ്യമായി തെളിയിക്കയും, അനന്തരം വിഭീഷണൻ കൊടുത്ത രാവണന്റെ പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ കയറി സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടി രാമൻ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു മടങ്ങുകയും ചെയ്യുന്നു. ഹിന്തുകവികൾ വൎണ്ണനകളിൽ

ട്ടംതന്നെ അലംഭാവം വരാത്ത ഒരു ജാതിയാണ്. ഇതി നാൽ ലങ്കയിൽനിന്നും അയോദ്ധ്യയിലേക്കുള്ള രാമൻെറ യാത്രയെ, രാമായണകവി തൻെറ വൎണ്ണനാശക്തിയെ കാ ണിക്കാൻ ഒരു നല്ല സന്ദർഭമാക്കിത്തീൎത്തു. ഈ വൎണ്ണന യിൽനിന്നു ഇൻഡ്യയെക്കുറിച്ച് ഒരു 'വിഹംഗവീക്ഷണ' ത്താൽ സമ്പാദിക്കാവുന്നിടത്തോളം അറിവു നമുക്കു ലഭി ക്കുന്നുണ്ട്.

അയോദ്ധ്യാനഗരത്തിൽ രണ്ടാമതും ഉണ്ടായ ജനക്കൂ ട്ടവും, രാമനും തൻെറ ബന്ധുക്കളുമായുള്ള സന്ദർശനങ്ങ ളും, കുശലപ്രശ്നങ്ങളും, വസിഷ്ഠനാൽ നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ട രാമാഭിഷേകവും എത്രയും രസകരങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളാ കുന്നു. രാമൻെറ രാജ്യഭരണത്താൽ ജനങ്ങൾക്കുണ്ടായ ക്ഷേമത്തേയും, ഐശ്വൎയ്യത്തേയും കുറിച്ചുള്ള ഒരു ചെ റിയ വൎണ്ണനയോടുകൂടി ഈ പുസ്തകം അവസാനിക്കുന്നു.

പുസ്തകം ൧൨.

അശ്വമേധം.

ഏഴാമത്തേതായ ഉത്തരകാണ്ഡത്തിലെ കഥയാണ് ഈ പുസ്തകത്തിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. സീത വളരെ കാലം ലങ്കയിൽ താമസിച്ചിരുന്നതിനെ സംബന്ധിച്ചു അ യോദ്ധ്യയിലെ ജനങ്ങൾക്കു പല ദുശ്ശങ്കകളും ഉണ്ടായതി നാൽ സീതയെ വീണ്ടും തങ്ങളുടെ രാജാവു സ്വീകരിച്ചതി നെ കുറിച്ചു അവർ ഓരോ അപവാദങ്ങൾ പറഞ്ഞുതു ടങ്ങി. ജനഹിതത്തിനുവേണ്ടി എന്തും ചെയ്യാൻ സന്ന

ധനായ രാമൻ തൻെറ ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിനു വഴിപ്പെട്ടു പരിശുദ്ധയായ സീതയെ വീണ്ടും വനത്തിലേക്കു അയച്ചു.

ഗർഭിണിയായിരുന്ന സീതയ്ക്കു വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമം അഭയസ്ഥാനമായിത്തീർന്നു. ആ ആശ്രമത്തിൽവച്ച് സീത കുശലവന്മാരെ പ്രസവിച്ചു. സീതയുടെ ഈ രണ്ടു പുത്രന്മാരും ഋഷികുമാരന്മാരെപ്പോലെ വാല്മീകിയുടെ ശിഷ്യന്മാരായി വളൎന്നു.

വളരെക്കാലം കഴിഞ്ഞശേഷം രാമൻ ഒരു അശ്വമേധം നടത്താൻ ആരംഭിച്ചു. അതിലേക്ക് അനേകം രാജാക്കന്മാരെയും, പ്രഭുക്കന്മാരെയും, പൂജ്യന്മാരായ മഹൎഷിമാരെയും ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. ഈ യാഗത്തിനു വാല്മീകി മഹൎഷി തൻെറ ശിഷ്യന്മാരായ കുശലവന്മാരോടുകൂടി വന്നുചേൎന്നു. അവിടെ കൂടിയ മഹാസദസ്സിൽവച്ചു കുശലവന്മാർ രാമൻെറ അത്ഭുതപരാക്രമങ്ങളെ വൎണ്ണിക്കുന്ന രാമായണം പാടികേൾപ്പിക്കുന്നു. രസകരമായ ഈ ഭാഗത്തിൽനിന്നു പുരാതനകാലത്തു ഇൻഡ്യയിൽ സാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങളെ നിലനിൎത്തിപ്പോന്നത് എങ്ങനെയാണെന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണ്. കുശലവന്മാർ രാമായണം മുഴുവൻ കാണാപ്പാഠം പഠിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ ഏഴു കാണ്ഡങ്ങളും, അഞ്ഞൂറു സൎഗ്ഗങ്ങളും, ഇരുപത്തിനാലായിരം പദ്യങ്ങളും ഉണ്ടു്. ഒരുദിവസം ൨൦ സൎഗ്ഗംവീതം ചൊല്ലി ൨൫-ദിവസംകൊണ്ടു് ഇതിനെ അവസാനിപ്പിച്ചതായിട്ടാണു കാണുന്നതു്.

ഈ കുശലവന്മാർ തന്റെ പുത്രന്മാരാണെന്നു രാമനു മനസ്സിലായപ്പോൾ സീതയുടെ സാഹചര്യത്തെ ഒരിക്കൽ കൂടി അനുഭവിക്കാൻ രാമന് അതിയായ ഉൽക്കണ്ഠ ഉണ്ടായി. രാമൻ വാല്മീകിയോടു സീതയെ വരുത്തിക്കൊടുക്കണമെന്ന് അപേക്ഷിക്കയും, സീത ഒരിക്കൽകൂടി തന്റെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ ജനസമക്ഷം ബോധപ്പെടുത്തേണ്ടതാണെന്നു രാമൻ ആഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. രാമന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം സീത വന്നു. എന്നാൽ ആ സതിയുടെ മൃദുലകോമളമായ ഹൃദയം തനിക്കു സംഭവിച്ച ദുർന്നിവാരമായ ദുഃഖഭരത്തെ താങ്ങുന്നതിനു തീരെ അശക്തമായംഭവിച്ചു. അതിനാൽ സീത ഇഹലോകത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്രാന്തയാവുകയും, ഇങ്ങനെ നമ്മുടെ ഇതിഹാസിശോകപര്യവസായിയായിത്തീരുകയും ചെയ്യുന്നു.

സീത ഇഹലോകത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്രാന്തയായി എങ്കിലും ഇൻഡ്യയിലുള്ള അനേകലക്ഷം ജനങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അനശ്വരഭാസ്സോടുകൂടി ആ സതീരത്നം ഇന്നും പ്രശോഭിക്കുന്നു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൧.

സീതാസ്വയംവരം.

൧.

അയോദ്ധ്യാനഗരം.

സൂര്യ്യവംശരാജാക്കന്മാർ ഐശ്വര്യ്യപൂർണ്ണമായിരുന്ന കോസലരാജ്യം പണ്ടു ഭരിച്ചുവന്നിരുന്നു. ഈ വംശത്തിൽ ദശരഥൻ എന്നൊരു മഹാരാജാവുണ്ടായി. അദ്ദേഹം വലിയ വിദ്വാനും, മഹാപരാക്രമിയും ആയിരുന്നു. ധർമ്മനിഷ്ഠകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിനു "രാജർഷി"യെന്നുള്ള പേരു് അന്വർത്ഥമായിത്തീർന്നിരുന്നു. ദേവേന്ദ്രനേക്കാൾ പരാക്രമിയും, കുബേരനേക്കാൾ ഉദാരനും ആയിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമത്തെ ഭയപ്പെട്ടു ശത്രുരാജാക്കന്മാരെല്ലാം യുദ്ധംകൂടാതെതന്നെ കീഴടങ്ങി. മനുഷ്യസഹജമായ മനോവികാരങ്ങളെയെല്ലാം ധർമ്മതല്പരതകൊണ്ടു കഴിയുന്നതും അദ്ദേഹം നിയമനം ചെയ്തിരുന്നു. ആ മഹാരാജാവു മനുവിനെപ്പോലെ തന്റെ പ്രജകളെ പുത്രനിർവ്വിശേഷമായ വാത്സല്യത്തോടും, നീതിയോടും, കാരുണ്യത്തോടുംകൂടി പരിപാലിച്ചു "ധർമ്മിഷ്ഠൻ" എന്നുള്ള പേരിനെ സമ്പാദിച്ചു.

തലസ്ഥാനനഗരമായ അയോദ്ധ്യ സരയൂനദിയുടെ തീരത്തിലാണ് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നത്. ദേവേന്ദ്രന്റെ അമരാവതിയെപ്പോലെ എത്രയും മനോഹരമായിരുന്ന ആ നഗരം അത്യുന്നതങ്ങളായ അനേകം മാളികകളും ഗോപുരങ്ങളുംകൊണ്ടു് അലംകൃതമായിരുന്നു. സരയൂനദിയുടെസ്ഫടികതുല്യമായ ജലത്തിൽ പ്രതിബിംബിച്ച ആ മനോഹരനഗരത്തിന്റെ ഭംഗി ദ്വിഗുണീഭവിച്ചിരുന്നു. അസംഖ്യം ജനങ്ങൾ എത്രയും സമാധാനത്തോടുകൂടി ഈ നഗരത്തിനുള്ളിൽ പാൎത്തുവന്നു. കൃഷിയും, ഗോപാലനവും കൊണ്ടായിരുന്നു അവരിൽ അധികംപേരുടേയും കാലക്ഷേപം. ക്ഷാമത്തിന്റെ ബാധ ഒരിക്കലെങ്കിലും ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ ഭരണകാലത്തു് അയോദ്ധ്യയിൽ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ജനങ്ങൾ സത്യവാന്മാരും, മൎയ്യാദക്കാരും, അന്യോന്യസ്നേഹവും, ഐകമത്യവും ഉള്ളവരും ആയിരുന്നു. അസൂയ എന്ന ദുർഗ്ഗുണം അവരിൽ ആരെയുംതന്നെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. വഞ്ചന, മോഷണം മുതലായ ദുഷ്ടവൃത്തികൾ ആരുംതന്നെ ചെയ്തിരുന്നില്ല. ഭിക്ഷയാചിച്ചു് ഉദാസീനരായ് ഉഴന്നു നടക്കുന്നവരെക്കൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. സാധുക്കളെ നിന്ദിക്കുന്നവരും, പ്രബലന്മാരെ മുഖസ്തുതി ചെയ്യുന്നവരും തീരെ ദുർല്ലഭമായിരുന്നു. സകലജനങ്ങളും തങ്ങളുടെ ധൎമ്മകൃത്യങ്ങളെ എത്രയും ശ്രദ്ധയോടുകൂടി അനുഷ്ഠിച്ചുവന്നു. എല്ലാ ഗൃഹങ്ങളിലും അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിച്ചു് അൎച്ചനകൾ ചെയ്തുവന്നു. വൎണ്ണാശ്രമധൎമ്മങ്ങളുടെ അന്തരവിശുദ്ധിക്കു വിരുദ്ധമായ യാതൊരു അനുഷ്ഠാനവും അന്നുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഭാൎയ്യമാർ ഭൎത്താക്കന്മാരെ പ്രേമത്തോടും വിശ്വാസത്തോടുംകൂടി ശുശ്രൂഷിക്കയും, ഭൎത്താക്കന്മാർ അവ

രെ ആദരപൂർവ്വം ലാളിക്കയും ചെയ്യുവന്നു. വിശേഷമായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ ധരിച്ചു സുമുഖികളായ യുവതികൾ അയോദ്ധ്യയിൽ തങ്ങളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിക്കു യാതൊരു ഭംഗവും വരാതെ സ്വൈരമായി പാൎത്തിരുന്നു. അവൎക്കുവിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യുന്നതിന്നു യാതൊരു തടസ്സവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. സൽക്കൎമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടും, സദാചാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും സൌഖ്യവും, ദീൎഘായുസ്സും സകല ജനങ്ങൾക്കും നിരന്തരമായുണ്ടായിരുന്നു. ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ ഭരണവിശേഷത്താൽ രാജ്യത്തിന്നുണ്ടായ ക്ഷേമവും ഐശ്വൎയ്യവും ഇങ്ങനെയെല്ലാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചതുരംഗപ്പട സകല രാജാക്കന്മാൎക്കും ഒരുപോലെ ഭയങ്കരവും, കോട്ടകളും, കൊത്തളങ്ങളും അഭേദ്യങ്ങളുമായിരുന്നു.

വിഖ്യാതനായ ഈ മഹാരാജാവു മൂന്നുഭാൎയ്യമാരെ വിവാഹംചെയ്തു. അവർ പരമസുന്ദരികളും ഗുണവതികളും ആയ രാജകുമാരികളായിരുന്നു. അവരിൽ കൌസല്യ, സത്യസന്ധനും, ധൎമ്മതല്പരനും, ഈ കഥാനായകനും ആയ രാമനെ പ്രസവിച്ചു. കൈകേയി വിദ്വാനായ ഭരതനേയും, സുമിത്ര, സുന്ദരന്മാരായ ലക്ഷ്മണ-ശത്രുഘ്നന്മാരെയും പ്രസവിച്ചു. പരമയോഗ്യന്മാരായ ഈ നാലുരാജകുമാരന്മാരും തങ്ങളുടെ പിതാവിന്റെ ഹിതത്തെ അനുവൎത്തിച്ചുകൊണ്ടു അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയിൽ സുഖമായി പാൎത്തു.

൨.

മിഥിലാപുരി—ചാപഭഞ്ജനം.

അക്കാലത്തു മിഥിലാരാജ്യം അത്യുത്തമനായ *ജനകമഹാരാജാവിനാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടുവന്നിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്ന് അതിസുന്ദരിയായ ഒരു പുത്രിയുണ്ടായി. ആ കന്യകാരത്നത്തിൻെറ പേര് സീതയെന്നായിരുന്നു. ചാരിത്രദേവതയായ ഈ സീതയാണ് നമ്മുടെ കഥാനായിക.

സീതയ്ക്കു വിവാഹകാലം അടുത്തു. അനേകം രാജാക്കന്മാരും, രാജകുമാരന്മാരും അവളുടെ പാണിഗ്രഹണത്തെ ആഗ്രഹിച്ചുവന്നു. എന്നാൽ ജനകമഹാരാജാവു് ഒരു ശപഥം ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. തൻെറ കൈവശംഉള്ള ശൈവചാപത്തിൽ ജ്യാരോഹണം ചെയ്യുന്നവന്ന് മാത്രമേ തൻെറ പുത്രിയെ കൊടുക്കയുള്ളു എന്നായിരുന്നു ശപഥം. അനേകം രാജാക്കന്മാർ ആ വില്ല് കുലയ്ക്കുന്നതിന്നു നിഷ്ഫലമായി യത്നിച്ചു. ആക്കും അതു സാദ്ധ്യമായില്ല. സകല രാജാക്കന്മാരും ലജ്ജിച്ചു മിഥിലാപുരി വിട്ടുപോകേണ്ടിവന്നു.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനായ മഹർഷി അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടി മിഥിലയിൽചെന്നു. ജനകമഹാരാജാവിനോട് ആ വില്ലു രാമനെ കാണിക്കണമെന്നു വിശ്വാമിത്രൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. രാജാവു സന്തോഷപൂർവ്വം വില്ലുകൊണ്ടുവരുന്നതിന്നു കല്പന കൊടുത്തു.

അനേകം രാജാക്കന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും അപ്പോൾ അവിടെ കൂടിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എട്ടു ചക്രങ്ങളുള്ള ഇരുമ്പുവണ്ടിയിൽ കയററി അനേകം ആളുകൾകൂടി വളരെ ശ്രമ

പ്പെട്ട് ദിവ്യവും ഗന്ധമാല്യവിഭൂഷിതവുമായ ആ വില്ലു അവരുടെ മുമ്പാകെ കൊണ്ടുവന്നു. ജനകമഹാരാജാവു വിശ്വാമിത്രനോടും, രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ഇതാണെന്റെ ശൈവചാപം. അനേകം തലമുറകളായി എന്റെ പൂർവന്മാർ ഇതിനെവെച്ചു പൂജിച്ചുവരുന്നു. ശക്തന്മാരായ രാജാക്കന്മാരും, അനവധി യോദ്ധാക്കളും ഇതിനെ കുലയ്ക്കാനായി ശ്രമിച്ചുനോക്കിയിട്ടുണ്ട്. ദേവന്മാരും, ബലവാന്മാരായ അസുരന്മാരും, ഭയങ്കരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരും ഈ ശൈവചാപത്തെ ഒരുപോലെ ഭയപ്പെടുന്നു. എന്നിരിക്കെ നിസ്സാരനായ മനുഷ്യന് ഇതിനെ കുലയ്ക്കാൻ സാധിക്കാതെവന്നതു് ആശ്ചര്യമല്ലല്ലൊ. പരിശുദ്ധനായ മഹർഷേ! ബലിഷ്ഠമായ ആ ശൈവചാപം ഇതാ ഇരിക്കുന്നു. ഇതിനെ അയോദ്ധ്യയിലെ രാജകുമാരന്മാക്കു് അങ്ങുതന്നെ കാണിച്ചുകൊടുക്കണം."

രാജാവു പറഞ്ഞതിനെയെല്ലാം വിശ്വാമിത്രൻ ശ്രദ്ധയോടെകേട്ടു. അദ്ദേഹം ആ വില്ലു ധീരനായ രാമനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു. രാമൻ വില്ലിരുന്ന പെട്ടിതുറന്നു ആദരത്തോടും, ആശ്ചര്യത്തോടും, കുറഞ്ഞൊന്നു ഗർവ്വത്തോടും കൂടി അതിനെ കുറേനേരം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ഞാൻ ഒന്നു ശ്രമിച്ചു നോക്കട്ടെ. അവിടത്തെ അനുഗ്രഹം ഉണ്ടായാൽ എനിക്കു് ഇതിനെ കുലയ്ക്കാൻ കഴിയുമെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം."

"അങ്ങനെയാവട്ടെ" എന്നു വിശ്വാമിത്രനും, ജനകനും സമ്മതിച്ചു. രാമൻ ഉടൻതന്നെ ആ വില്ലു എടുത്തുയൎത്തിപ്പിടിച്ചു. അവിടെ കൂടിയിരുന്ന സകലരും ഒരുപോലെ ആശ്ചൎയ്യത്തോടുകൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. അനേകം രാജാക്കന്മാർ അതിസാഹസമായി പ്രയത്നിച്ചിട്ടും അസാദ്ധ്യമെന്നു കണ്ടു് പിൻവാങ്ങിയ ജ്യാരോഹണകൎമ്മം രാമൻ നിഷ്പ്രയാസമായി സാധിച്ചു. അനിവാൎയ്യമായ ശക്തിയോടുകൂടി വില്ലു വളച്ചു ഞാൺ വലിച്ചുകെട്ടാൻ ഭാവിച്ചു. ഉടൻ വില്ലു രണ്ടായൊടിഞ്ഞു. ഇടിവെട്ടുംവണ്ണം ഉണ്ടായ അതിന്റെ ഗംഭീരധ്വനി കേട്ടു രാജാക്കന്മാർ നടുങ്ങി. എന്തെന്നില്ലാത്ത ഭയത്തോടുകൂടി പുരവാസികളെല്ലാം അന്ധാളിച്ചു. പൎവ്വതങ്ങളെല്ലാം മാറ്റൊലിക്കൊണ്ടു മുഴങ്ങി. ആ മുഴക്കം ദേശാന്തരങ്ങളിൽകൂടിയും വ്യാപിച്ചു. ജനങ്ങളുടെ ഭയവും, പരിഭ്രമവും കുറേ ശാന്തമായപ്പോൾ ജനകമഹാരാജാവു് അത്യാനന്ദഭരിതനായി വിശ്വാമിത്രനോടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"രാമന്റെ പരാക്രമം അത്ഭുതമായിരിക്കുന്നു. വളരെക്കാലത്തെ പരിചയമുള്ള എന്റെ കണ്ണുകൾ ഇതിനു കീഴിൽ ഇത്ര അത്ഭുതകരമായ ഒരു സംഭവം കണ്ടിട്ടില്ല. ദശരഥകുമാരന്റെ ഈ കൃത്യം വാചാമഗോചരമായിരിക്കുന്നു. എന്റെ മന്ദിരത്തിനു് അലങ്കാരമായിരിക്കുന്ന സീതയെ ഞാൻ രാമനായി കൊടുക്കുന്നു. അവൾ എന്റെ പ്രാണനാണു്, എന്റെ ശപഥം വിഫലമായില്ല. ഞാൻ കൃതാൎത്ഥനായി. യോഗ്യനായ മഹൎഷേ! അവിടത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു തന്നെയാണു് എനിക്കു് ഈ കൃതാൎത്ഥത സിദ്ധിച്ചതു്. മേലും അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്തെത്തന്നെ ഞാൻ

പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. ഈ സന്തോഷകരമായ വൃത്താന്തം അയോദ്ധ്യയിൽ എത്തിക്കാൻ ഇപ്പോൾതന്നെ ദൂതന്മാരെ അയയ്ക്കണം. രാമന്റെ അത്ഭുതപരാക്രമം അവന്റെ അച്ഛൻ അറിഞ്ഞു സന്തോഷിക്കട്ടെ. പരാക്രമംകൊണ്ടു സീതയെ രാമന ലഭിച്ചു എന്നു ദശരഥമഹാരാജാവു് അറിയട്ടെ. രാജകുമാരന്മാർ എന്റെ രാജധാനിയിൽ സുഖമായി താമസിക്കുന്നു എന്നും, ദശരഥമഹാരാജാവു തന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം കൊണ്ടു് എന്റെ മന്ദിരത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നും ദൂതന്മാർ ഈ ക്ഷണംതന്നെ പോയിപ്പറയട്ടെ."

വിശ്വാമിത്രൻ ഇതുകേട്ടു വളരെ സന്തോഷിച്ചു. ഉടൻതന്നെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു സന്ദേശവുംകൊണ്ടു ദൂതന്മാർ പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

൩.

സന്ദേശം.

മൂന്നുദിവസത്തെ യാത്രകൊണ്ടു വിദേഹദൂതന്മാർ വളരെ ക്ഷീണിച്ചു് അയോദ്ധ്യയിൽ എത്തി. രാജാവിന്റെ അനുവാദത്തോടുകൂടി അവർ ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, അനേകം പ്രഭുക്കന്മാരോടും, സാമന്തന്മാരോടും കൂടിയിരുന്ന ദശരഥനെ മുറപ്രകാരം വന്ദിച്ചു്, ജനകമഹാരാജാവിന്റെ സന്ദേശത്തെ താഴെ പറയുംപ്രകാരം എത്രയും വിനയത്തോടുകൂടി അറിയിച്ചു:—

"മഹാരാജാവു സൎവ്വോൽകൎഷേണ വൎത്തിക്കട്ടെ. ജനകമഹാരാജാവു ഞങ്ങളുടെ മുഖേന തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കു

കുശലംആശംസിക്കുന്നു. വിശ്വാമിത്രന്റെ അനുമതിയോടു കൂടി ആ മഹാരാജാവു പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്ന സന്ദേശംഎ ന്തെന്നാൽ:—'എന്റെ സൌഭാഗ്യവതിയായ സീത എന്ന കന്യകയെ എന്റെ കൈവശം ഇരുന്ന ശൈവചാപത്തിൽ ജ്യാരോഹണം ചെയ്യുന്നവനുമാത്രമേ വിവാഹം ചെയ്തുകൊ ടുക്കയുള്ളു എന്നു ഞാൻ ഒരു ശപഥം ചെയ്തിട്ടുള്ള വിവരം ദേശാന്തരങ്ങളിലും പ്രസിദ്ധമായിട്ടുണ്ടല്ലോ. വിശ്രുതന്മാ രായ അനേകം രാജാക്കന്മാരും പരാക്രമശാലികളായ രാജകുമാരന്മാരും ഈ ശൈവചാപത്തിന്മേൽ തങ്ങളു ടെ ഭാഗ്യം പരീക്ഷിച്ചു ഭഗ്നാശരായി പോയിട്ടുണ്ട്. അങ്ങിനെയിരിക്കുമ്പോൾ ആന് അവിടത്തെ കുമാരന്മാരാ യ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അവരുടെ ഗുരുവായ വിശ്വാമിത്ര മ ഹർഷിയോടുകൂടി എന്റെ രാജധാനിയിൽ വന്നുചേൎന്നു. ആൎക്കും അത്ഭുതം ജനിക്കത്തക്ക പരാക്രമത്തോടുകൂടി. രാമകുമാരൻ, ഒരു മഹാ സദസ്സിൽവെച്ചു വില്ലുകുലയ്ക്കു ക യും, അതു രണ്ടായൊടിയുകയും ചെയ്തു. എന്റെ ശപഥ പ്രകാരം ഞാൻ സീതയെ രാമനു വിവാഹം കഴിച്ചുകൊടു ക്കുന്നതിനു തീൎച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്താൽ എന്റെ ശപഥം സഫലമായി. അതിനാൽ ഈ വിവാഹ ത്തിന് അവിടത്തെ അനുവാദത്തെ ഞാൻ വിനയപൂൎവ്വം അ പേക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു. അവിടത്തേയും, അവിടത്തെ പുരോ ഹിതന്മാരെയും, സാമന്തന്മാരെയും ഞാൻ സ്വാഗതപൂൎവ്വം മിഥിലാപുരിയിലേക്കു ക്ഷണിച്ചുകൊള്ളുന്നു. പുത്രന്റെ വി ജയത്തിൽ പിതാവിനുണ്ടാകാവുന്ന ഔൽസുക്യത്തോടുകൂടി അവിടന്നുകൂടി വന്നിരുന്ന് ഈ വിവാഹകൎമ്മം മംഗളകര മാക്കിത്തരണമെന്നാണ് എന്റെ അപേക്ഷ. എന്നുമാത്രമ

ല്ല അവിടത്തെ ഓരോ കുമാരന്മാൎക്കും ഓരോ കന്യകകളെ പാണിഗ്രഹണം കഴിച്ചു കൊടുക്കുന്നതിനും ഞാൻ തീൎച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു —വിശ്വാമിത്രന്റെ നിയോഗപ്രകാരം ഇങ്ങനെയാണു് ഞങ്ങളുടെ മഹാരാജാവു ഇവിടെ ഉണൎത്തിക്കാൻ കല്പിച്ചയച്ചിരിക്കുന്നതു്."

ഈ സന്ദേശം കേട്ടപ്പോൾ ദശരഥമഹാരാജാവിനു അളവില്ലാത്ത സന്തോഷം ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹം തന്റെ സദസ്യരോടും വസിഷ്ഠൻ വാമദേവൻ മുതലായ പുരോഹിതന്മാരോടും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"മാന്യരായ സദസ്യരേ! രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അതിദൂരസ്ഥമായ മിഥിലാപുരിയിൽ എന്റെ സ്നേഹിതനായ ജനകമഹാരാജാവിനോടുകൂടി സുഖമായി താമസിക്കുന്നു. രാമന്റെ പരാക്രമത്തെ ജനകമഹാരാജാവു വളരെ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എന്നുതന്നെയല്ല; അദ്ദേഹം നമ്മുടെ കുമാരന്മാരിൽ ഓരോരുത്തൎക്കും ഓരോ കന്യകകളെ വാഗ്ദാനവും ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങൾക്കെല്ലാവൎക്കും ഇതു സന്തോഷകരമായി ഭവിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ നമുക്കു് ഉടൻതന്നെ മിഥിലാപുരിയിലേക്കു പുറപ്പെടാം. ജനകമഹാരാജാവിന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപൂൎവമായ വിദ്യാസമ്പത്തിനെയും കുറിച്ചു നിങ്ങൾ ധാരാളം കേട്ടിരിക്കുമല്ലോ."

രാജാവിന്റെ ഈ നിശ്ചയത്തെ എല്ലാവരും അഭിനന്ദിച്ചു. 'എന്നാൽ നാളെ അരുണോദയത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടാം' എന്നു നിശ്ചയിച്ചു; ദൂതന്മാൎക്കു വളരെ വിലയുള്ള സമ്മാനങ്ങൾ കൊടുക്കുകയും, അവരെ വേണ്ടുംവണ്ണം ഉപചരിച്ചു പാൎപ്പിക്കുന്നതിനു ചട്ടംകെട്ടുകയും ചെയ്തു.

൪.

കുടിക്കാഴ്ച.

നേരം പ്രഭാതമായി. ഗോപുരങ്ങളും മാളികകളും സൂര്യപ്രഭ തട്ടി അത്യന്തം മനോഹരമായിത്തിളങ്ങി. ദശരഥമഹാരാജാവു് ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി സുമന്ത്രനെ വിളിച്ചു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നമുക്ക് ഇനി മിഥിലാപുരിയിലേക്ക് പുറപ്പെടുകയല്ലേ? സ്വൎണ്ണം, രത്നങ്ങൾ മുതലായവ ആവശ്യമുള്ളിടത്തോളം രഥങ്ങളിൽ കയററി മുമ്പിൽ പൊയ്ക്കൊള്ളുന്നതിന് ഭണ്ഡാരാധിപന്മാരോടു പറയണം. അതിന്റെ പിന്നാലെ ആന, തേർ, കാലാൾ, കുതിര ഈ ഓരോ സൈന്യാംഗങ്ങളും അനുക്രമമായി പോകട്ടെ എനിക്കു കയറിപ്പോകാനുള്ള രഥവും വേണ്ടപോലെയെല്ലാം അലങ്കരിപ്പിച്ചുകൊള്ളണം. വാമദേവൻ, വസിഷ്ഠൻ, കാശ്യപൻ, ജാബാലി, മാൎക്കണ്ഡേയൻ, കാത്യായനൻ മുതലായ മഹർഷിമാൎക്കം വിദ്വാന്മാൎക്കം വാഹനങ്ങൾ അവസ്ഥാനുസരണം തയ്യാറുണ്ടായിരിക്കണം. നമുക്ക് ഒരു ദീൎഘയാത്രയാണു് ചെയ്യാനുള്ളതു്. കഴിയുന്നത്ര വേഗത്തിൽ എത്തുകയും വേണം. അതിനാൽ വേണ്ട ഏൎപ്പാടുകളൊക്കെ ചെയ്തുകൊള്ളണം."

കല്പനപ്രകാരം സുമന്ത്രൻ വേണ്ടതെല്ലാം ചട്ടംകെട്ടി. നിശ്ചിതസമയത്തിൽ വളരെ ആഘോഷത്തോടുകൂടി ദശരഥമഹാരാജാവും പരിവാരങ്ങളും അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു. നാലുദിവസത്തെ യാത്രകൊണ്ടു് അവർ വിദേഹരാജ്യത്തിൽ എത്തി. ജനകമഹാരാജാവു് അത്യന്തസന്തോഷ

ത്തോട്ടും, ആഡംബരത്തോട്ടുംകൂടി ഇവരെവന്നു എതിരേററു്, എത്രയും മധുരമായി ഇങ്ങനെ സ്വാഗതം പറകയും ചെയ്തു.

"എന്റെ ക്ഷണത്തെ സ്വീകരിച്ചു് ഇത്ര ദൂരം യാത്ര ചെയ്തു വന്നു് എന്റെ മന്ദിരത്തെഅലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന രാജ്യഹിതനായ ദശരഥമഹാരാജാവിന്നു് ഞാൻ വന്ദനം പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. അവിടത്തേയ്ക്കു വഴിയിൽ യാതൊരു സുഖക്കേടും ഉണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അങ്ങേ കാണുന്നതിന്നു് അത്യാനന്ദത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന എന്റെ സകല പ്രജകൾക്കുവേണ്ടിയും, അച്ഛനെ കാണാനുള്ള കൌതുകത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന അവിടത്തെ പുത്രന്മാൎക്കുവേണ്ടിയും ഞാൻ അവിടത്തേയ്ക്കു സ്വാഗതം പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. വേദവേദാംഗാദിപാരംഗതനായ വസിഷ്ഠമഹൎഷിക്കും, മററുള്ള പൂജ്യന്മാരായ സകല മഹൎഷിമാൎക്കും, വിദ്വാന്മാൎക്കും സ്വാഗതം. അത്യുൽകൃഷ്ടമായിരിക്കുന്ന സൂൎയ്യവംശവുമായി എനിക്കു മൈത്രിക്കു സംഗതി വന്നതിനാൽ എന്റെ വംശം എത്രയും സമുന്നതമായിത്തീൎന്നു എന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ഞാൻ പരമഭാഗ്യവാൻതന്നെ; സംശയമില്ല. നാളെ പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ കൎമ്മങ്ങൾ ആരംഭിക്കാം. അസ്തമയത്തിനു മുമ്പായി വിവാഹകൎമ്മത്തെ സമാപിപ്പിക്കണമെന്നാണു് എന്റെ ആഗ്രഹം.

ജനകമഹാരാജാവു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിനു മറുപടിയായി സ്നേഹപൂൎവ്വം ദശരഥൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ദാനം ദാതാവിന്റെ ഔദാൎയ്യത്തെ പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നു" എന്നാണല്ലോ മഹൎഷിമാർ പറയുന്നതു്. എന്നാൽ

അവിടത്തെ പവിത്രമായ കീൎത്തിയും, സൽഗുണങ്ങളും തന്നെ അവിടത്തെ ദാനത്തിന് മാഹാത്മ്യം ഉണ്ടാക്കുന്നുണ്ട്. ജനകമഹാരാജാവിന്റെ ഔദാൎയ്യം ലോകപ്രസിദ്ധമായ ഒന്നാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിനുള്ള നിഷ്കന്മഷതയും സുപ്രസിദ്ധമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമ്മാനവും, അനുഗ്രഹവും എന്റെ വംശത്തിനു ബഹുമാനകരമായിട്ടാണ് ഞാൻ ഗണിച്ചിരിക്കുന്നത്."

ഇങ്ങനെ ദശരഥൻ ഹൃദയപൂൎവകമായി പറഞ്ഞതിനെ ജനകൻ ഏറ്റവും സന്തോഷത്തോടുകൂടി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അനന്തരം ഓരോ വിനോദങ്ങളിൽ ഏൎപ്പെട്ടും കാഴ്ചകൾ കണ്ടും അൎദ്ധരാത്രിയാകുന്നിടത്തോളം എല്ലാവരും കഴിച്ചു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അത്യുത്സാഹത്തോടുകൂടി തങ്ങളുടെ പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛനെ വന്നു കണ്ടു വന്ദിച്ചു. തന്റെ ഉത്തമസുഹൃത്തും, പരമയോഗ്യനുമായ ജനകമഹാരാജാവിന്റെയും, തന്റെ യോഗ്യന്മാരായ ഇഷ്ടപുത്രന്മാരുടേയും സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ വൃദ്ധനായ ദശരഥമഹാരാജാവിന് അന്നു രാത്രിയിൽ ഉണ്ടായ സന്തോഷം അളവില്ലാത്തതായിരുന്നു. നക്ഷത്രങ്ങൾ അവയുടെ മനോഹരങ്ങളായ രശ്മികളെ മിഥിലാപുരിയുടെ ഗോപുരങ്ങളിൽ പതിപ്പിച്ച് ശുഭമായ ഒരു രാത്രിയാണെന്നു ഗൂഢമായി സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അന്നത്തെ കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം സമാപിച്ചതിന്റെശേഷം എല്ലാവരും സുഖമായി ഉറങ്ങി.

൩.

ഒരുക്കങ്ങൾ.

വിശ്വവിഖ്യാതമായ മിഥിലാപുരിയിൽ ദശരഥമഹാരാജാവു തന്റെ നാലു കുമാരന്മാരോടുംകൂടി ഇങ്ങിനെ താമസിക്കുമ്പോൾ കേകയരാജാവിന്റെ പുത്രനായ യുധാജിത്തു് അവിടെ വന്നെത്തി. ദശരഥൻ തന്റെ പുത്രന്മാരുടെ വിവാഹത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു് "സർവാണി" മുതലായവ നടത്തിയ ദിവസമാണു് അദ്ദേഹം വന്നതു്. ക്രമപ്രകാരമുള്ള ആചാരോപചാരങ്ങൾ ചെയ്തതിന്റെശേഷം യുധാജിത്തു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! എന്റെ അച്ഛനായ കേകയമഹാരാജാവു് അങ്ങെയ്ക്കു കുശലംപറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നു. അങ്ങെയുടെയും അങ്ങെ വംശത്തിന്റെയും ക്ഷേമത്തിനായി പ്രാർത്ഥിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട സഹോദരിയായ കൈകേയിയുടെ പുത്രനെ കാണ്മാനായിട്ടാണു ഞാൻ ഇപ്പോൾ വന്നതു്. ഗുണോൽക്കർഷംകൊണ്ടു ഭരതൻ അവന്റെ അച്ഛനെ അനുകരിക്കുന്നു എന്നു കാണുന്നതിൽ ഞാൻ വളരെ സന്തോഷിക്കുന്നു. പരാക്രമശാലിയായ ആ യുവാവിനെ കാണ്മാൻ ആഗ്രഹിച്ചാണു് എന്റെ അച്ഛൻ എന്നെ അയച്ചിരിക്കുന്നതു്. എനിക്കുതന്നെയും അത്യന്തം താല്പര്യമുള്ള ഈ കല്പനയെ അനുവർത്തിക്കുന്നതിനായി അത്യാശയോടുകൂടി ഞാൻ അയോദ്ധ്യാനഗരിയിൽ എത്തി. അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഇവിടെയാണെന്നു് അറിഞ്ഞു ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടു ബദ്ധപ്പെട്ടുപോന്നതാണു്. അതി

രാവിലെ പുറപ്പെട്ടു് രാത്രി അധികം ഇരുട്ടാകുന്നിടത്തോളം ഞാൻ യാത്രചെയ്താണു് ഇവിടെ വന്നെത്തിയതു്. ഇപ്പോൾ അവിടത്തെയും, എന്റെ ഭാഗിനേയനേയും കാണുകയാൽ എന്റെ ക്ഷീണത മുഴുവൻ തീൎന്നിരിക്കുന്നു.”

ദശരഥമഹാരാജാവു തന്റെ പ്രിയതമയായ കൈകേയിയുടെ സഹോദരനെ ഉചിതങ്ങളായ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു സൽക്കരിച്ചിരുത്തി.

സൂൎയ്യൻ അതിമനോഹരമായ കാന്തിയോടുകൂടി ഉദിച്ചുയൎന്നു. ദശരഥമഹാരാജാവു തന്റെ പുത്രന്മാരോടും വസിഷ്ഠനോടുംകൂടി പാവനമായ യജ്ഞത്തിനു് സന്നദ്ധനായി. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ വിശേഷമായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ ധരിച്ചു വിധിപ്രകാരമുള്ള കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം നടത്തിയതിന്റെ ശേഷം അച്ഛന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നുനിന്നു. അനന്തരം വസിഷ്ഠൻ ജനകമഹാരാജാവിനോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“ദശരഥമഹാരാജാവു തന്റെ യോഗ്യന്മാരായ പുത്രന്മാരോടുകൂടി കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം സമാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഇതാ സന്നദ്ധനായി നില്ക്കുന്നു. ദാതാവും ദാനംവാങ്ങുന്നവനും തമ്മിൽ ചെയ്യുന്ന പരിശുദ്ധമായ വാഗ്ദാനംതന്നെ ദാനത്തോളം മാഹാത്മ്യമുള്ളതാണു്. എന്നാൽ അവിടത്തെ മഹത്വമുള്ള വാഗ്ദാനത്തെ സമ്മാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്ഥിരമാക്കിയെങ്കിൽ വിവാഹകൎമ്മം ആരംഭിക്കാമായിരുന്നു.”

ജനകൻ അതിനു മറുപടി പറഞ്ഞതു ഇപ്രകാരമായിരുന്നു:—

എന്റെ രാജ്യവും എനിക്കുള്ള സകല വിഭവങ്ങളും എന്റെ സ്നേഹിതനായ ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ സ്വന്തമാണല്ലോ. എന്റെ കൊട്ടാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൊട്ടാരം തന്നെ. എന്റെ പുത്രിമാർ വിധിപ്രകാരമുള്ള കൎമ്മങ്ങൾ എല്ലാം കഴിച്ചു് ഇതാ വന്നുചേൎന്നിരിക്കുന്നു. ഞാനും ഈ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ സന്നദ്ധനായി നില്ക്കുന്നു. ശുഭമായ മുഹൂൎത്തവും സന്നിഹിതമായിരിക്കുന്നു. ഇനി വേണ്ടതെല്ലാം യോഗ്യനായ വസിഷ്ഠമഹൎഷിക്കുതന്നെ അറിയാവുന്നതാണു്. ധൎമ്മാത്മാവായ ദശരഥമഹാരാജാവു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്മാരോടുകൂടി വിവാഹമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിക്കട്ടെ. പൂജ്യനായ വസിഷ്ഠമഹൎഷി മന്ത്രപുരസ്സരം മംഗളകരമായ വിവാഹകൎമ്മവും നടത്തട്ടെ."

൬.

വിവാഹം

വസിഷ്ഠമഹൎഷി ജനകമഹാരാജാവിനേയും വിശ്വാമിത്രനേയും, ശതാനന്ദനേയും മറ്റും അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെചുറ്റും നിറുത്തി സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങളെ അൎഹുതിചെയ്തു് അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിച്ചു. അഗ്നിയെ വിധിപ്രകാരം പൂജിച്ചു പരിശുദ്ധമായ മന്ത്രോച്ചാരണവും നടത്തി.

സുന്ദരിയായ സീത വളരെ സാവധാനമായി അടുത്തുവന്നു. അവളുടെ കോമളമായ മുഖം വിവാഹകാലത്തുള്ള മനോഹരമായ ലജ്ജയാൽ അതിമനോഹരമായി ശോഭി

ച്ചു. രാമനും പ്രസന്നതയോടുകൂടി അടുത്തുചെന്നു. ജനക മഹാരാജാവു സുകുമാരിയായ സീതയെ രാമന്റെ അഭിമുഖമായി നിറുത്തി, ഒരു പിതാവിന്റെ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ അത്യന്തം പ്രിയപ്പെട്ട പുത്രിയായ സീതയാണിവൾ. ഇവൾ എന്റെ പ്രാണനാണ്. കുമാരാ! മേലാൽ ഇവൾ നിന്റെ വിശ്വസ്തഭാൎയ്യയായിരിക്കട്ടെ. നിന്റെ സമ്പത്തിനും, ആപത്തിനും ഇവൾ ഓഹരിക്കാരിയാകുന്നു. ഏതു കാലത്തിലും ഏതു ദേശത്തിലും ഇവൾ നിന്നോടുകൂടിത്തന്നെ ഇരിക്കട്ടെ. ഇവളെ സന്തോഷകാലത്തിലും, സന്താപകാലത്തിലും നീ ഒരുപോലെ ആദരിക്കണം. ഇനി നിങ്ങൾ പരസ്പരം കരഗ്രഹണംചെയ്യുവിൻ. വിശ്വസ്തയായ ഭാൎയ്യ തന്റെ ഭൎത്താവിനു, പാദാത്മത്തെ വേർപെടാത്ത നിഴൽപോലെയാണ്. രാമൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും, മരിക്കുമ്പോഴും എന്റെ പ്രിയപുത്രിയായ സീത രാമനോടു കൂടിയുണ്ടായിരിക്കും."

വൃദ്ധനായ ജനകമഹാരാജാവിന്റെ കണ്ണുകളിൽ ആനന്ദാശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞു. സകല ജനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹം സഫലമാകണമെന്ന് ആശംസിച്ചു. ഒടുവിൽ ദമ്പതിമാരുടെ ശിരസ്സിൽ ജനകൻ പാവനമായ ജലബിന്ദുക്കളെ അർപ്പണം ചെയ്തു.

അനന്തരം വിധിപ്രകാരമുള്ള കർമ്മങ്ങളോടും മേൽപ്രകാരമുള്ള ഉപദേശങ്ങളോടും കൂടി സീതയുടെ അനുജത്തിയും അതിസുന്ദരിയുമായ ഊൎമ്മിളയെ ലക്ഷ്മണനെക്കൊ

ണ്ടും, ജനകമഹാരാജാവിന്റെ സഹോദരന്റെ പുത്രിമാരും സുകുമാരികളും ആയ ശ്രുതകീർത്തിയേയും മാണ്ഡവിയേയും ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെക്കൊണ്ടും പാണിഗ്രഹണം ചെയ്യിച്ചു. പാണിഗ്രഹണാനന്തരം വസിഷ്ഠാദി മഹർഷിമാർ മന്ത്രോച്ചാരണം ചെയ്കയും, ദമ്പതിമാർ ഉജ്ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അഗ്നികുണ്ഡത്തെയും, പൂജ്യനായ ജനകമഹാരാജാവിനെയും, പരിശുദ്ധന്മാരായ മഹർഷിമാരെയും പ്രദക്ഷിണംചെയ്കയും ചെയ്തു. ദമ്പതിമാരുടെ മേൽ സുമനസ്സുകൾ പുഷ്പവൃഷ്ടിചെയ്തു. വിശേഷമായ ഗാനവും, വാദ്യഘോഷവും ഉണ്ടായി. അനന്തരം ഈ വക ആഘോഷങ്ങളുടെ മദ്ധ്യേദമ്പതിമാർ വീണ്ടും മൂന്നുപ്രാവശ്യം അഗ്നികുണ്ഡത്തെ പ്രദക്ഷിണംചെയ്തുകൊണ്ട് അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കയും, പുരവാസികൾ വിവാഹമഹോത്സവം യഥായോഗ്യം കൊണ്ടാടുകയും ചെയ്തു.

൭.

അയോദ്ധ്യയിലേയ്ക്കു മടങ്ങിവന്നതു്.

ഭാര്യാസമേതന്മാരായ പുത്രന്മാരോടും, പരിവാരങ്ങളോടുംകൂടി മഹാഭാഗനായ ദശരഥമഹാരാജാവു് തിരിയെ അയോദ്ധ്യയിലേയ്ക്കു് എഴുന്നള്ളി. പൌരന്മാർ അയോദ്ധ്യാനഗരത്തെ വളരെ മനോഹരമായി അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. വാദ്യഘോഷങ്ങളാലും കർണ്ണാനന്ദകരങ്ങളായ മംഗളഗാനങ്ങളാലും നഗരം മുഴുവൻ മുഖരിതമായിത്തീർന്നു. സുരഭികളായ പുഷ്പങ്ങൾ രാജവീഥികളിൽ വിതറി, പൌരന്മാർ ത

ങ്ങളുടെ സന്തോഷത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു. വിശേഷമായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞു്, പുരവാസികളായ സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ ആബാലവൃദ്ധം രാജാവിനെ എതിരേല്ക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധരായിനിന്നു. മഹാരാജാവും പരിവാരങ്ങളും അടുത്തെത്തിയപ്പോൾ അവരുടെ ആർപ്പുവിളികളാലും മംഗളപ്രാർത്ഥനകളാലും അവർ തങ്ങളുടെ ഭക്തിയേയും, രാജകുടുംബത്തോടുള്ള സ്നേഹത്തേയും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി. പൌരന്മാരുടെ ഈവിധമുള്ള ആരോലാഷങ്ങളുടേയും മഹർഷിമാരുടെ ആശീർവ്വചനങ്ങളുടെയും ഇടയിൽ മഹാരാജാവു് പുരപ്രവേശനം ചെയ്തു ഹിമവൽശിഖരതുല്യമായ തന്റെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു് എഴുന്നള്ളുകയും ചെയ്തു.

കൌസല്യ, കൈകേയി, സുമിത്ര ഈ മൂന്നു രാജ്ഞികളും അത്യാനന്ദത്തോടുകൂടി അവരുടെ പുത്രന്മാരുടെ സുകുമാരികളായ മഹിഷികളെ ആശ്ലേഷിച്ചു. ആ യുവതികളും അവരുടെ പുതിയ മാതാക്കളുടെ വാത്സല്യപൂർവ്വകമായ ലാളനകൾക്കു് അധീനകളായിനിന്നു. പുതിയ ദമ്പതികളെ എല്ലാവരും അഭിനന്ദിച്ചു. ദമ്പതിമാർ ആചാരാനുസരണമായുള്ള സകല കർമ്മങ്ങളും നടത്തി, അത്യുന്നതങ്ങളായ സൌധങ്ങളിൽ സുഖമായി പാർത്തു. യുവാക്കന്മാരായ ആ രാജകുമാരന്മാർ ഭാര്യമാരുടെ പ്രേമപുരസ്സരമായും, പുരവാസികളുടെ ഭക്തിപൂർവ്വകമായും ഉള്ള ശുശ്രൂഷകളാൽ സന്തുഷ്ടചിത്തന്മാരായി. എന്നാൽ സകലൈശ്വര്യങ്ങളും പരിപൂർണ്ണമായി ഉണ്ടായിരുന്ന ആ രാജകുമാരന്മാർ പ്രജകളോടുള്ള സ്നേഹാദരങ്ങളിലാണു് അധികമായ താൽപര്യത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചതു്.

ഇങ്ങനെ ആ രാജകുമാരന്മാർ സുഖമായി താമസിക്കു മ്പോൾ വൃദ്ധനായ ദശരഥമഹാരാജാവു ഒരു ദിവസം ശാന്തമാനസനായ ഭരതനെ വിളിച്ചു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയപുത്രാ! നിന്റെ അമ്മാവനായ യുധാജിത്തു അതി ദൂരത്തിലുള്ള കേകയരാജ്യത്തിൽനിന്നു നിന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് പോകാനായിട്ടാണു് വന്നിരിക്കുന്നതു്. നിന്റെ അത്യന്തം പ്രിയപ്പെട്ട വലിയച്ഛനെ പോയിക്കണ്ടു് അദ്ദേഹത്തോടുകൂടി കുറേനാൾ താമസിച്ചുപോരണം."

ഭരതൻ ഇതിനെ ആദരപൂർവ്വം കേട്ടു തന്റെ പ്രിയസഹോദരനായ ശത്രുഘ്നനോടുകൂടി കേകയരാജ്യത്തിലേക്കു പോകുന്നതിനു തയ്യാറായി. രാമ-ലക്ഷ്മണന്മാരോടു് അവർ യാത്രപറയാനായി ചെന്നപ്പോൾ അവരുടെ കണ്ണുകളിൽ ജലംനിറഞ്ഞു. അചിരേണ മടങ്ങിവരാമെന്നിരുന്നിട്ടും ആ അല്പകാല വിരഹംതന്നെ യുവാക്കന്മാരായ ആ സഹോദരന്മാൎക്കു് അതിദുസ്സഹമായി തോന്നി. ഭരത-ശത്രുഘ്നന്മാൎക്കു് തങ്ങളുടെ അതിവാത്സല്യമുള്ള മാതാപിതാക്കന്മാരെയും വിശേഷിച്ചും, തങ്ങളാൽ വരിക്കപ്പെട്ട ആ പുതിയ രാജകന്യകകളേയും പിരിഞ്ഞുപോകണമല്ലോ എന്നോൎത്തപ്പോൾ ഉണ്ടായ ദുഃഖവും അല്പമല്ലായിരുന്നു. ഏതായാലും ഒരു വിധത്തിൽ അവരോടെല്ലാം യാത്രപറഞ്ഞു തങ്ങളുടെ മാതുലനോടും, പരിവാരങ്ങളോടുംകൂടി കേകയരാജ്യത്തിലേക്കു് പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ധൎമ്മനിഷ്ഠകൊണ്ടു് ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്തിനു പാത്രമായി ഭവിച്ച രാമൻ തന്റെ അച്ഛനെ അളവില്ലാത്ത

സ്നേഹത്തോടുകൂടി സേവിച്ചുവന്നു. അച്ഛൻെറ കല്പന എന്തുതന്നെ ആയിരുന്നാലും അതിനെ തൻെറ കൎത്തവ്യകൎമ്മമായി രാമൻ ഗണിച്ചുവന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഹൃദയം എല്ലാപ്പോഴും പ്രജാക്ഷേമത്തിൽതന്നെ തൽപരമായിരുന്നു. തൻെറ അമ്മയുടെ പ്രസാദത്തിനു വേണ്ടി എന്തും ചെയ്യുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിനു തീരെ മടിയില്ല. തന്നെക്കാൾ പ്രായമേറിയവരോടും ചാൎച്ചക്കാരോടും അദ്ദേഹത്തിന് അതിയായ ആദരവും ഉണ്ടായിരുന്നു. തന്നിമിത്തം സകലജനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗ്രഹിക്കയും ശ്ലാഘിക്കയും ചെയ്തു.

ഒരു സ്ത്രീക്കു ഒരു പുരുഷനെ എത്രത്തോളം സ്നേഹിക്കയും വിശ്വസിക്കയും ചെയ്യാമോ, അത്രത്തോളമോ അതിലധികമായിട്ടോ സീത രാമനെ സ്നേഹിക്കയും വിശ്വസിക്കയും ചെയ്തുവന്നു. സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ രാമൻെറ കോമളവിഗ്രഹം പ്രതിഷ്ഠിതമായിരുന്നു. തൻെറ മാതാപിതാക്കന്മാരാൽ തനിക്ക് അനുരൂപയായ ഭാൎയ്യയായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ടും, വിശേഷിച്ച് അനുപമമായ സൗന്ദൎയ്യം കൊണ്ടും, നിഷ്കളങ്കമായ ശീലഗുണംകൊണ്ടും സീത രാമൻെറ ഗാഢമായ അനുരാഗത്തിനു പാത്രമായി ഭവിച്ചു. രാമന് ഒരു പ്രത്യേകമായ ശരീരം ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നേയുള്ളു. അദ്ദേഹം പരമാൎത്ഥത്തിൽ സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ തന്നെയാണ് വസിച്ചിരുന്നതു്.

അന്യോന്യാനുരാഗത്താൽ ദമ്പതിമാൎക്കുണ്ടാകാവുന്ന അളവില്ലാത്ത ആനന്ദത്തോടുകൂടി കുറേക്കാലം സീതാരാമന്മാർ ഇങ്ങനെ കഴിച്ചു. പ്രതിദിനം സീതയുടെ സൌന്ദ

ഷ്ഠ്യവും, ശീലഗുണങ്ങളും അധികമധികം പ്രകാശിച്ചുവന്നു. ലക്ഷ്മിയോടൊന്നിച്ചു വിഷ്ണു എങ്ങനെയോ അങ്ങനെതന്നെ സീതയോടൊന്നിച്ചു രാമൻ കാലത്തെ നയിച്ചു. ഇങ്ങനെ ദിവസങ്ങളും, മാസങ്ങളും അനവധി കഴിഞ്ഞു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൨.

വനഗമനാദേശം.

൧

ആലോചനാസഭ.

കുമാരന്മാരായ ഭരത-ശത്രുഘ്നന്മാർ കേകയരാജ്യത്തിൽ എത്തി. അവിടത്തെ അശ്വപതി എന്നപേരുള്ള വലിയ രാജാവു് വലിയച്ഛന്റെ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി അവരെ സ്വീകരിച്ചു. ദശരഥമഹാരാജാവു്, തന്റെ പുത്രന്മാർ അവരുടെ വലിയച്ഛന്റെ സ്നേഹാദരങ്ങൾക്കു പാത്രങ്ങളായി കേകയരാജധാനിയിൽ ഏറ്റവും സുഖമായി താമസിക്കുന്നു എന്നുതന്നെ രാപ്പകൽ വിശ്വസിച്ചു ആശ്വസിച്ചുവന്നു. ദശരഥനു തന്റെ യോഗ്യന്മാരായ കുമാരന്മാരെക്കുറിച്ചു സ്വന്തം പ്രാണനേക്കാൾ സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നു. അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിക്രമമേറിയ കരങ്ങളും പാദങ്ങളും ആണെന്നു് അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചുവന്നു. എന്നാൽ ഈ യോഗ്യന്മാരായ നാലുകുമാരന്മാരിൽവെച്ചു പരമയോഗ്യനായ രാമനെക്കുറിച്ചു അദ്ദേഹത്തിനു വിശേഷിച്ചൊരു വാത്സല്യമുണ്ടായിരുന്നു. രാമൻ ദശരഥന്റെ ആത്മാവായിരുന്നു. രാമന്റെ സദാചാരം, ഗർവ്വമില്ലായ്ക, അത്ഭുതപരാക്രമം ഇതുകളെകൊണ്ടും, വിശേഷിച്ചു് എല്ലാപുത്രന്മാരിലുംവെച്ചു മൂപ്പുള്ളവനായിരുന്നതുകൊണ്ടും രാമന്റെപേരിൽ ദശരഥനുണ്ടായിരുന്ന ഈ പ്രത്യേക പ്രതിപത്തിയെക്കുറിച്ചു് അത്ഭുത

പ്പെടാനില്ലല്ലൊ. രാമന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങൾ അവൎണ്ണനീയങ്ങൾ ആയിരുന്നു. നല്ല വിനയത്തോടുകൂടിയ സംഭാഷണം, എപ്പോഴും ശാന്തതയോടുകൂടിയ, പെരുമാററം ഒരിക്കലും ഇളകാത്ത സന്മാൎഗ്ഗനിഷ്ഠ, സൎവ്വോപരി തനിക്കു തന്നെ അറിവുള്ള തന്റെ പരാക്രമത്തെ കുറിച്ചു തീരെ ഗൎവ്വമില്ലായ്ക, ഈ വിശിഷ്ടഗുണങ്ങൾ രാമനിൽ എല്ലാവരും പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടിരുന്നു. കോപാദിദുശ്ശീലങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ തീരെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. യുദ്ധത്തിൽ പിന്തിരിക എന്നതു് ഒരിക്കലും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ധീരന്മാരായ യോദ്ധാക്കളുടെ കൂട്ടത്തിൽ രാമൻ അതിധീരനായിരുന്നു. തന്നെക്കാൾ വയസ്സുമൂപ്പുള്ളവരുടെ ഉപദേശങ്ങളെയും, അവർ പറയുന്ന കഥകളെയും എത്രയും ശ്രദ്ധയോടെ അദ്ദേഹം കേട്ടുവന്നു. വിദ്വാന്മാരും ബുദ്ധിമാന്മാരും ആയ ആളുകളെക്കുറിച്ചു വളരെ ബഹുമാനവും ഉണ്ടായിരുന്നു. സത്യത്തെ ലംഘിക്കുന്ന വാക്കുകളും ക്രിയകളും രാമനില്ല. ജനങ്ങളെക്കുറിച്ചു രാമനും രാമനെക്കുറിച്ചു ജനങ്ങൾക്കും അതിവാത്സല്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരിൽ രാമൻ വളരെ വിനയമുള്ളവൻ ആയിരുന്നു. സാധുക്കളും അസഹായന്മാരും ആയ ജനങ്ങളെക്കുറിച്ചു രാമനു വിശേഷിച്ചൊരു പ്രതിപത്തി ഉണ്ടായിരുന്നു. രാമൻ തന്റെ വംശത്തിന്റെയും, പ്രജാസമൂഹത്തിന്റെയും, പ്രാണനായിരുന്നു. കീൎത്തിക്കു് ആസ്പദമായും, സ്വൎഗ്ഗലാഭത്തിനു ഹേതുവായും തീരുന്ന വിചാരങ്ങളേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. നിസ്സാരകാൎയ്യങ്ങളെ കുറിച്ചു വളരെ പറയുന്ന സമ്പ്രദായം രാമനില്ല. രാമൻ എന്തിനെക്കുറിച്ചെങ്കിലും പ്രസംഗിക്കുമ്പോഴും, വല്ലതിനും മറുപടിപറയുമ്പോഴും ഉള്ള വാക്ചാതുൎയ്യം വാഗ്ദേവിക്കുതന്നെ

യും അസൂയപ്പെടത്തക്കതായിരുന്നു. വേദവേദാംഗങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനുള്ള പാണ്ഡിത്യം അന്യാദൃശമായിരുന്നു. ആയുധാഭ്യാസത്തിൽ ദശരഥനെപ്പോലും രാമൻ അതിശയിച്ചിരുന്നു. ബുദ്ധിമാന്മാരായ ഋഷികളാലും ഗുരുക്കന്മാരാലും തന്റെ വംശത്തിന്റെ സമ്പ്രദായപ്രകാരം വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിക്കപ്പെട്ട രാമൻ അനന്യസാധാരണങ്ങളായ ഗുണങ്ങളോടുകൂടി വളൎന്നു. സൈന്യങ്ങളെ യുദ്ധക്രമങ്ങൾ അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നതിലും, അവയെ നയിക്കുന്നതിലും അസാധാരണമായ സാമൎത്ഥ്യം രാമനുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ തന്റെ സാമൎത്ഥ്യത്തെയും സമയത്തെയും, പ്രജാക്ഷേമത്തിലായിരുന്നു അദ്ദേഹം വളരെ താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി ഉപയോഗിച്ചുവന്നതു്.

തന്റെ പുത്രന്റെ അന്യാദൃശങ്ങളായ ഈ ഗുണങ്ങളെക്കുറിച്ചു ദശരഥൻ വളരെ സന്തോഷിച്ചുവന്നു. അദ്ദേഹം ദീൎഘകാലമായി ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ഗൌരവമേറിയ രാജ്യഭാരശ്രമത്താലും, വിശേഷിച്ചു വാൎദ്ധക്യത്താലും ഈ സന്ദൎഭത്തിൽ വളരെ ക്ഷീണിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിനു് ആ വക ശ്രമങ്ങളെ കുറെ ഒതുക്കി സ്വസ്ഥമായിരിക്കണമെന്നു മോഹമുണ്ടായിത്തുടങ്ങി. അദ്ദേഹം കൂടക്കൂടെ ഇങ്ങനെ ആലോചിച്ചുവന്നു:—"ഞാൻ ഏററവും വൃദ്ധനായി. എന്റെ ജീവിതകാലത്തിന്റെ അവധി ഏകദേശം സമീപിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്റെകാലം അവസാനിക്കുന്നതിനു് മുമ്പായിരാമനെ സിംഹാസനാരൂഢനാക്കി ഈ വാൎദ്ധക്യദശയിൽ എനിക്കു് അവശ്യം വേണ്ടതായ സൈ്വരതയെ ഇനി അനുഭവിക്കാമോ? വളരെ പുരാതനമായുള്ള എന്റെഈ രാജ്യത്തെ യുവാവായ രാമനെ ഏല്പിക്കുന്നതിൽ

താരേക്കൊടൊന്നും വരികയില്ലയോ? എൻെറ പ്രജകൾക്കു ആത്മസമ്മതമായിരിക്കുമൊ? എനിക്കിനി സായൂജ്യം സമ്പാദിക്കാൻ ആവശ്യമായതു അനുവത്തിക്കാനായി വാനപ്രസ്ഥാശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിക്കരുതൊ?"

മഹാരാജാവു് ഇപ്രകാരമുള്ള ആലോചനകളോടുകൂടി ദിവസങ്ങൾ കുറെ കഴിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഉദ്ദേശ്യം രാമനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം കഴിക്കണമെന്നായിരുന്നു. അനന്തരം മന്ത്രിമാരോടു് അദ്ദേഹം ഈ കാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ചു് ആലോചിച്ചു. ഭൂമിയിലും ആകാശത്തിലും അസാധാരണങ്ങളായ ചില പ്രകൃതിഭേദങ്ങൾ ആയിടെ കാണപ്പെട്ടു. രാജാവിനു ക്ഷീണത ക്രമേണ വൎദ്ധിച്ചു. തൻെറ അവസാനം ഏറ്റവും സമീപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നിത്തുടങ്ങി. പൂൎണ്ണചന്ദ്രൻെറ പ്രഭാപൂരംപോലെ രാമൻെറ ഗുണവിശേഷങ്ങൾ രാജ്യം ആസകലം വ്യാപിച്ചു ജനങ്ങളെ ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ള വിവരവും അദ്ദേഹത്തിനു തീൎച്ചയായി. തൻെറ അഭിലാഷവും, രാജ്യക്ഷേമത്തിനുള്ള തൻെറ കൎത്തവ്യകൎമ്മവും അനുകൂലിച്ചിരുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഉദ്ദേശ്യം സാധിക്കുന്നതിനു് അശേഷം പ്രയാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ദശരഥമഹാരാജാവു തൻെറ മന്ത്രിമാരെയും നാട്ടിലെ പ്രഭുക്കന്മാരെയും ദേശാന്തരങ്ങളിലുള്ള രാജാക്കന്മാരെയും ക്ഷണിച്ചുവരുത്തി. എന്നാൽ ഈ ക്ഷണപ്രകാരം ജനകമഹാരാജാവും, കേകയരാജാവായ അശ്വപതിയും വന്നില്ല. ആ രാജാക്കന്മാരുടെ അടുക്കൽ ആലോചനാസഭയുടെ തീരുമാനം ദൂതന്മാർ മുഖേന അറിയിക്കാമെന്നു ദശരഥൻ നിശ്ചയിച്ചു.

സഭകൂട്ടുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചിരുന്നദിവസം ഓരോ രാജാക്കന്മാരും പ്രഭുക്കന്മാരും, മന്ത്രിമാരും, രാജ്യത്തിലെപ്രധാനകുടിയാന്മാരും എല്ലാം സഭാമണ്ഡപത്തിൽ ക്രമേണ വന്നുചേൎന്ന്, അവരവൎക്ക ഒരുക്കിയിരുന്ന ആസനങ്ങളിൽ ഇരിപ്പായി. ഈ മഹാസദസ്സിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ദശരഥൻ ദേവസദസ്സിൽ ഇന്ദ്രൻ എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

൨.

ആലോചന.

സഭകൂടിയശേഷം ദശരഥമഹാരാജാവു് എഴുനേറ്റു് സഭാവാസികളോടു ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ എത്രയും സ്പഷ്ടമായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"മാന്യരായ സദസ്യരേ! എത്രയോ പുരാതനകാലംമുതല്ക്കു സൂൎയ്യവംശരാജാക്കന്മാർ ഈ രാജ്യനിവാസികളായ പ്രജകളെ പുത്രനിൎവ്വിശേഷമായ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ഭരിച്ചുവരുന്നു. എന്റെ പൂൎവ്വന്മാരെ അനുകരിച്ചു് ഞാനും പ്രജാക്ഷേമത്തിനായി വളരെ ശ്രമപ്പെട്ടുട്ടുണ്ടെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം. എന്റെ പ്രജകളെക്കുറിച്ചു് എനിക്കു് എന്റെ മക്കളെപ്പോലെ വാത്സല്യമുണ്ടു്. ഈ സിംഹാസനത്തിൽ, ഈ ശുഭ്രമായ ഛത്രത്തിൻകീഴിൽ ഇരുന്നു പ്രജാക്ഷേമത്തിനായി ഞാൻ വളരെ പ്രയത്നപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്റെ പ്രയത്നം വിഫലമായിട്ടില്ലെന്നുതന്നെ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അനേകസംവത്സരക്കാലമായി ഞാൻ ഇങ്ങനെ അശ്രാന്തമായി ശ്രമിച്ചുവരികയാണു്. എന്നാൽ

എന്റെ ജീവിതാവധി സമീപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു എനിക്ക് തോന്നുന്നു. അതിനാൽ ഇനി എന്റെ ജീവശേഷത്തെ സ്വസ്ഥമായി കഴിക്കണമെന്നാണ് ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. ന്യായത്തേയും രാജധൎമ്മത്തെയും ശരിയായി നടത്തുന്നതിനു മനക്കരുത്തും ശരീരബലവും വളരെ ആവശ്യമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. ഞാൻ വളരെ വൃദ്ധനായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട സഭാവാസികളെ, ചിരകാലമായി ഞാൻ വഹിച്ചു വരുന്ന ഈ ദുൎവ്വഹമായ ഭാരത്തെ ഇനി ഞാൻ എന്റെ പുത്രനിൽ സമൎപ്പിക്കട്ടയോ? രാമന്റെ പരാക്രമവും, പാണ്ഡിത്യവും നിങ്ങൾക്കെല്ലാവൎക്കും അറിവുള്ളതാണല്ലോ. അവൻ ഗുണവിശേഷം കൊണ്ട് എന്നെ അതിശയിക്കുന്നുണ്ട്. പുഷ്യനക്ഷത്രത്തിൽ രാകാശശാങ്കൻ എന്നപോലെ തന്റെ അച്ഛന്റെ സിംഹാസനത്തിൽ രാമൻ അധികമായി ശോഭിക്കും എന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. അവന്റെ ശ്രേഷ്ഠഗുണങ്ങളും, പരാക്രമവും നിങ്ങളെ ഭരിക്കുന്നതിൽ അധികസാമൎത്ഥ്യത്തോടുകൂടി ഉപയോഗിച്ചു നിങ്ങളെ രഞ്ജിപ്പിച്ച് "രാജാവെ"ന്നുള്ള പേരിനെ അവൻ സാൎത്ഥമാക്കിത്തീൎക്കുമെന്നുതന്നെ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ എല്ലാവരും ഈ കാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ച് ഗാഢമായി ആലോചിച്ച് അഭിപ്രായം പറയണം. എന്നാൽ ഞാൻ വഹിച്ചുവരുന്ന ഈ ഭാരത്തെ എന്നിൽനിന്ന് ഒഴിക്കണമെന്നാണ് എന്റെ അപേക്ഷ. എന്റെ പൂൎവ്വന്മാരുടെ സിംഹാസനത്തെ സൎവ്വഥാ യോഗ്യനായ രാമൻ തന്നെ അലങ്കരിക്കട്ടെ. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായപ്രകാരം ഈ കാൎയ്യം തീൎച്ചയാക്കണമെന്നേ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നുള്ളൂ. ഇതിനേക്കാൾ വിശേഷമായ ഒരു ആലോചനയാണ് നിങ്ങൾക്കുള്ളതെങ്കിൽ അതിനെ ഞാൻ ആദരപൂൎവ്വം സ്വീക

രിക്കുന്നതാണ്. അതുകൊണ്ട് വേറേ സുകരവും ഉത്തമവും ആയ വല്ലമാർഗ്ഗമോ ആലോചനയോ നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെ സംശയംകൂടാതെ പറയണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു."

മഹാരാജാവിന്റെ ഈ പ്രസംഗം സഭാവാസികൾ എത്രയും സന്തോഷത്തോടുകൂടി വളരെ ഉച്ചത്തിൽ അഭിനന്ദിച്ചു. പൌരന്മാർ സന്തോഷംകൊണ്ടു മത്തന്മാരായി അതിദൂരദേശങ്ങളിലും മാറെറാലിക്കൊള്ളുമാറു് ആർത്തുവിളിച്ചു. അനന്തരം സഭാവാസികൾ എല്ലാവരും കൂടി ആലോചിച്ചു മഹാരാജാവിന്റെ അവശ്യപ്രകാരം ഐകകണ്ഠ്യേന പറഞ്ഞ മറുപടി ഈ പ്രകാരമായിരുന്നു:—

"മഹാരാജാവേ! ചിരകാലമായി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്തുവരുന്ന അതിഗൌരവമേറിയ രാജ്യഭാരശ്രമത്താൽ തിരുമേനി ഇപ്പോൾ വളരെ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. യൌവനയുക്തനും സകലഗുണസമ്പൂർണ്ണനും ആയ രാജകുമാരനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നും, അദ്ദേഹംതന്നെ ഞങ്ങളെ ഭരിക്കണമെന്നും ആണ് ഞങ്ങളുടെയും അഭിപ്രായം. പരമയോഗ്യനായ അദ്ദേഹം ഇവിടത്തെ ഛത്രത്തിൻകീഴിൽ അമ്പാരിപ്പുറത്തു യുവരാജാവായി എഴുന്നരുളുന്നതു കാണാൻ ഞങ്ങൾ എത്രയോ, സന്തോഷത്തോടുകൂടി കാത്തിരിക്കുന്നു."

മഹാരാജാവു് ഈ മറുപടി കേട്ടു വളരെ സന്തുഷ്ടനായി എങ്കിലും അവരുടെ ആശയത്തെ സ്പഷ്ടമായി അറിയണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശ്യത്തോടുകൂടി വീണ്ടും അദ്ദേഹം ശാന്തത

ഭയോടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"എനിക്കു നിങ്ങളുടെ ആശയം സ്പഷ്ടമായി അറിയണം. എന്റെ മനസ്സിൽ എന്തൊ ഒരു ഉൽകണ്ഠയുണ്ടാകുന്നു. അതു് എനിക്കു് അസ്വാസ്ഥ്യകരമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. ന്യായത്തോടും നീതിയോടും കൂടിയാണു് ഞാൻ രാജ്യഭാരം ചെയ്തു വരുന്നതെന്നു നിങ്ങൾ എല്ലാരുംവിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടല്ലൊ. എന്നിരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ പുത്രനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം കഴിച്ചു കാണണമെന്നു നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു് അറിയാൻ എനിക്കു താല്പൎയ്യമുണ്ടു്."

അവർ അതിനു പറഞ്ഞ മറുപടി താഴെ പറയുംപ്രകാരം ആയിരുന്നു:—

"അദ്ദേഹത്തെ യുവാരാജാവായി കാണണമെന്നതാണൊയാണു ഞങ്ങളുടെ ആഗ്രഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമം അന്യാദൃശമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സകലവാക്കുകളും, ക്രിയകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു. അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ കൃത്യശ്രദ്ധയുള്ളവനും, സത്യസന്ധനും, നിഷ്കളങ്ക ഹൃദയനുമായ ഒരു രാജകുമാരനെ ഞങ്ങൾ ഈ ഭൂമണ്ഡലത്തിൽ ഒരിടത്തും കാണുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം സത്യത്തിന്റെ വിളനിലമാകുന്നു. സകല വിചാരങ്ങളിലും പ്രവൃത്തികളിലും അദ്ദേഹം തന്റെ സത്യനിഷ്ഠയെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നുണ്ടു്. അമാനുഷമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമം ആൎക്കും അത്ഭുതജനകമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. പ്രബലന്മാരായ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുന്നതിനും ദുരവഗാഹസ്വരൂപങ്ങളായ കിടങ്ങുകളെയും കോട്ടകൊത്തളങ്ങളെയും രോധിച്ചു സ്വാധീനപ്പെടുത്തുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിനുള്ള സാമൎത്ഥ്യം വ-

സ്വയനീയംതന്നെ. എന്നാൽ ഈ മാതിരി വിജയങ്ങളാൽ ദേശാന്തരങ്ങളിലെങ്ങും പ്രഖ്യാതിയെ വ്യാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം തിരിച്ചു പുരപ്രവേശം ചെയ്യുമ്പോഴുള്ള ശവ്മി ല്ലായ്മയും, ജനങ്ങളോടു കാണിക്കുന്ന സ്നേഹവും അന്യാദൃശമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഞങ്ങളുടെ ഗൃഹങ്ങളിലുള്ള സകലരും—സ്ത്രീകളും,കുഞ്ഞുങ്ങളും—രാമനാമത്തെത്തന്നെ സദാ സന്തോഷത്തോടെ കീർത്തിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ ദുഃഖങ്ങളിലും കഷ്ടതകളിലും അദ്ദേഹത്തിനു നിർവ്യാജമായ സഹതാപമുണ്ട്. ഞങ്ങൾ പറയുന്ന സങ്കടങ്ങളെ അദ്ദേഹം ശ്രദ്ധയും താല്പര്യത്തോടുകൂടി കേൾക്കുന്നു. ഇത്ര യോഗ്യനായ ഒരു പുത്രനെ ലഭിച്ച പിതാവു പരമഭാഗ്യവാനാകുന്നു. രാമൻ ഈ രാജ്യനിവാസികളായ സകല ജനങ്ങളുടെയും ഹൃദയത്തെ ഒരുപോലെ അപഹരിച്ചിരിക്കുന്നു. നാഗരികന്മാരും നാട്ടുമ്പുറക്കാരായ കൃഷീവലന്മാരും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണയ്ക്കു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായുള്ള ഓരോ കഥകളെ ദിവസംപ്രതി കീർത്തിച്ചു സന്തോഷിക്കുന്നു. പുരുഷന്മാരും, ബാലന്മാരും, സ്ത്രീകളും ബാലികകളും ദിവസംപ്രതി കാലത്തും വൈകുന്നേരത്തും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിജയത്തിനായി പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. കീർത്തിമാനായ അദ്ദേഹത്തെ ഞങ്ങളുടെ നാഥനാക്കി സേവിക്കുന്നതിനു ഞങ്ങൾ സർവാത്മനാ സന്നദ്ധരായിരിക്കുന്നു. വിശ്രുതനായ തന്റെ പിതാവിന്റെ സിംഹാസനത്തിൽ അദ്ദേഹം ആരൂഢനായി കാണുന്നതിനു ഞങ്ങൾ സർവശക്തനായ ഈശ്വരനെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു."

൩.

നഗരത്തെ അലങ്കരിച്ചതു്.

സന്ധ്യാകൎമ്മങ്ങളെല്ലാം നിൎവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടു പരിശുദ്ധനും, ഭക്തനും ആയ രാമൻ തന്റെ പ്രിയതമയോടൊന്നിച്ചു നാരായണാലയത്തെ പ്രാപിച്ചു് സൎവ്വേശ്വരനായ നാരായണനെ വിധിപ്രകാരം പൂജിച്ചു രാത്രിമുഴുവനും നാരായണനാമജപത്തോടുകൂടി ദൎഭകടത്തിൽത്തന്നെ ശയിച്ചു് ഉപവാസമായികഴിച്ചുകൂട്ടി. സീതയും തന്റെ ഭൎത്താവിനെ അനുകരിച്ചു പ്രഭാതമാകുന്നിടത്തോളം ഈശ്വരസ്മരണയോടുകൂടി ആ മുറിക്കകത്തുതന്നെ ദൎഭ വിരിച്ചു കിടന്നു. വെളിച്ചമായപ്പോൾ ശംഖനാദവും മററു കോലാഹലങ്ങളും കേട്ടു തുടങ്ങി. രാമൻ വിശേഷവസ്ത്രം ധരിച്ചു പുറത്തിറങ്ങി ബ്രാഹ്മണരോടും മററും തന്റെ അഭിഷേകത്തെ കുറിച്ചു പറഞ്ഞു. ബ്രാഹ്മണർ ആ വിവരം ജനങ്ങളെ ധരിപ്പിച്ചു. ജനങ്ങൾ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി രാജവീഥികളിൽവന്നുനിറഞ്ഞു, പെരുമ്പറ കുഴൽ മുതലായവ ഘോഷിച്ചുതുടങ്ങി. പൌരന്മാർ, രാമനും സീതയും രാത്രിമുഴുവൻ ഉറക്കം ഒഴിഞ്ഞു് ഉപവാസമായി കഴിച്ചുകൂട്ടിയതറിഞ്ഞു വളരെ സന്തോഷിച്ചു. "രാമൻ നമ്മുടെ യുവരാജാവായിരിക്കും. രാമനെ ഇന്നു കിരീടധാരണം ചെയ്യിക്കും." എന്നുള്ള സന്തോഷകരമായ വൎത്തമാനം പ്രഭാതരവിയുടെ ഉത്സാഹകരമായ രശ്മിയോടൊന്നിച്ചു അതിവേഗത്തിൽ സൎവ്വത്ര പരന്നു. നഗരവാസികളായ ജനങ്ങൾ ആബാലവൃദ്ധം, മനോഹരമായ അയോദ്ധ്യയെ അത്യുത്സാഹത്തോടു കൂടി അലങ്കരിച്ചു് അതിമനോഹരമാക്കിത്തീൎത്തു.

അത്യുന്നതങ്ങളായി മേഘമാർഗ്ഗത്തോളം ഉയൎന്നുനില്ക്കുന്ന ഗോപുരങ്ങളും, രാജവീഥികളിലുള്ള കമാനങ്ങളും, ഉദ്യാനങ്ങളും കച്ചവടക്കാരുടെ പീടികകളും, പ്രഭുക്കന്മാരുടെ സൗധങ്ങളും, ഉന്നതങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളും, പാളയസ്ഥലങ്ങളും പവനോദ്ധൂതങ്ങളായ പലമാതിരി കൊടിക്കൂറകളെയും, തോരണങ്ങളെയും വഹിച്ചുകൊണ്ടു പരിശോഭിച്ചു. നടന്മാരും ഗായകന്മാരും അവരുടെ വിദ്യകളെ അതിസാമൎത്ഥ്യത്തോടു കൂടി പ്രയോഗിച്ചു ജനങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. ജനങ്ങൾ സഭകളായികൂടി രാമനെ കിരീടാവകാശിയായ യുവരാജാവെന്നു പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുകയും അദ്ദേഹത്തിനു ദീൎഘായുസ്സിനെ പ്രാൎത്ഥിക്കുകയും ചെയ്തു. കൊഞ്ചിപ്പറയുന്ന കൊച്ചുകുട്ടികൾപോലും വഴിയരികിൽകൂടി നിന്നു ധീരനും സുന്ദരനും ആയ രാമനെക്കുറിച്ചുതന്നെ സംസാരിച്ചുതുടങ്ങി. സ്ത്രീകൾ സൌരഭ്യമുള്ള പുഷ്പമാലകൾ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി. ഉത്സാഹവതികളായ യുവതികൾ ധൂപക്കുററികൾ കത്തിച്ചു. പുരുഷന്മാർ വിസ്തീൎണ്ണങ്ങളായ തെരുവുകളെയും കച്ചവടസ്ഥലങ്ങളേയും വെള്ളം തളിച്ചു ശുചിയാക്കി. വരിവരിയായി തൂണുകൾ നാട്ടി അതുകളിലും വൃക്ഷങ്ങളിലും വിളക്കുകൾ തൂക്കി; അടുത്തരാത്രിയെ മോടിയാക്കാൻവേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തു. അൎദ്ധരാത്രിയെ മദ്ധ്യാഹ്നം പോലെ പ്രകാശമാനമാക്കിത്തീൎക്കണമെന്നായിരുന്നു പൌരന്മാരുടെ ആലോചന. പുരുഷന്മാരും ഉത്സാഹമുള്ള കൊച്ചുകുട്ടികളും വളരെ ശ്രദ്ധയോടും താൽപൎയ്യത്തോടും കൂടിത്തന്നെ ഈ പ്രയത്നങ്ങളൊക്കെ ചെയ്തു. സ്ത്രീകളുടെ സാമൎത്ഥ്യവും മോടിപിടിപ്പിക്കുന്നതിൽ അവൎക്കുള്ള പ്രത്യേക വാസനയും ആ നഗരത്തെ അനുപമമായ സൌന്ദൎയ്യം ഉള്ളതാക്കിത്തീൎത്തു. ഗുണവാനും ദയാലുവുമായ രാ

മനം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുന്ദരിയും, സുശീലയുമായ സീതയും, പ്രജകൾക്ക് അവരുടെ മേലുള്ള ഭക്തിയും, സ്നേഹവും എത്രത്തോളമാണെന്നു പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടു ബോധിക്കുന്നതിനു വേണ്ടതെല്ലാം ജനങ്ങൾ ചെയ്തു. പൌരന്മാർ കൂട്ടംകൂടി വിശാലങ്ങളായ മണ്ഡപങ്ങളിൽ പ്രവേശിച്ചു ദശരഥമഹാരാജാവിനെയും, യുവരാജാവായ രാമനെയും കുറിച്ചു് ഇപ്രകാരം സ്തുതിച്ചു:—

"രഘുവംശത്തിൽ ജനിച്ച ദശരഥ മഹാരാജാവു് എത്രയും ഗുണവാനും പരാക്രമിയും ആകുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ വാർദ്ധക്യകാലത്തു രാജ്യഭാരത്തെ തന്റെ പുത്രനിൽ സമർപ്പിക്കാൻപോകുന്നു. നമ്മുടെ യുവരാജാവായിത്തീരുന്ന രാജകുമാരന്റെ പരാക്രമത്തെ അറിയുന്ന നമുക്കെല്ലാവർക്കും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ അഭിഷേകം എത്രയും സന്തോഷകരമായി ഭവിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമം നമ്മുടെ ശത്രുക്കളിൽനിന്നു നമ്മെ രക്ഷിക്കുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അദ്ദേഹം നമുക്കുള്ള ഓരോ അവകാശങ്ങളെയും നിസ്സംശയമായി രക്ഷിക്കും. തന്റെ പിതാവിന്റെ കൊട്ടാരത്തിനുള്ളിൽവച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു സഹോദരന്മാരോടും, സഹോദരന്മാർക്കു് അദ്ദേഹത്തിനോടും എത്ര സ്നേഹവും വാത്സല്യവുമുണ്ടോ അത്രയുംതന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു നമ്മോടും നമുക്കു് അദ്ദേഹത്തിനോടും ഉണ്ടു്. രഘുവംശത്തിനു് അലങ്കാരഭൂതനായിരിക്കുന്ന ദശരഥമഹാരാജാവു് ഇനിയും അനേകകാലം സുഖമായി ജീവിച്ചിരിക്കട്ടെ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്റെ യൌവരാജ്യാഭിഷേകം നിർവിഘ്നമായി നടന്നു കാണുന്നതിനു് ഈശ്വരാനുഗ്രഹം ഉണ്ടാകട്ടെ."

രാമൻെറ അഭിഷേകത്തെക്കുറിച്ചു പുരവാസികളായ സകല ജനങ്ങളും ഇതുപോലെ തന്നെയാണ് സംസാരിച്ചതു്. ദൂരസ്ഥലങ്ങളിൽ നിന്ന് ഈ അഭിഷേകമഹോത്സവം കാണുന്നതിനായി ജനങ്ങൾ നദീപ്രവാഹംപോലെ അയോദ്ധ്യാനഗരത്തിൽ വന്നുചേൎന്നു. നാനാദിക്കുകളിൽനിന്നു വന്നുചേൎന്ന ഈ ജനപ്രവാഹത്തിൻെറ ഉച്ചത്തിലുള്ള കോലാഹലം ചന്ദ്രപ്രകാശമുള്ള രാത്രിയിലെ സമുദ്രത്തിൻെറ ഗംഭീരധ്വനിപോലെ സൎവ്വത്ര വ്യാപിച്ചു.

൭.

മന്ഥരയുടെ കൃത്രിമം.

നഗരവാസികളുടെ ആഘോഷങ്ങളും ഉത്സാഹങ്ങളും കണ്ടുകൊണ്ടു നിസ്തുല്യഗുണവതിയായ കൈകേയീരാജ്ഞി കൊട്ടാരത്തിൻെറ അന്തർഭാഗത്തിൽ സ്വന്തം പുത്രൻെറ ഭാഗ്യോദയത്തിൽ ഒരു അമ്മയ്ക്കുണ്ടാകാവുന്ന സന്തോഷത്തോടുകൂടി നിന്നിരുന്നു. എന്നാൽ കൈകേയിയുടെ ധാത്രിയും ദാസിയുമായ മന്ഥര കൊടിക്കൂറകളെക്കൊണ്ടുംമററും പരിശോഭിതമായിരിക്കുന്ന നഗരത്തെക്കണ്ടു ദുസ്സഹമായ സ്പൎദ്ധയോടും പരിഹാസത്തോടും കൂടി രാജ്ഞിയോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“കൈകേയി! നിൻെറ ഈ നില ഈ ദിവസത്തിന് അനുരൂപമായതാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ദുഃഖകരങ്ങളായ കാർമേഘങ്ങളാൽ മൂടപ്പെട്ടിരിക്കുമ്പോൾ നീ ഇങ്ങനെ ഉത്സാഹവതിയായി കാണപ്പെടുന്നതു് എനിക്കു വളരെ ആ

ഷ്യകരമായി തോന്നുന്നു. നിന്റെ ഘോഷത്തം പരിഹാസ്യമാണെങ്കിലും അതു് എന്റെ സഹതാപത്തെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുന്നു. എത്രയും ഭയങ്കരമായ ആപത്തു സന്നിഹിതമായിരിക്കുമ്പോൾ നിന്റെ ഹൃദയം സന്തോഷംകൊണ്ടു മദിക്കുന്നു. നിന്റെ സപത്നി ജയംകൊണ്ടു ഗർവിഷ്ഠയായിത്തീരുമ്പോൾ നീ പ്രസന്നതയോടെ മന്ദഹാസം ചെയ്യുന്നു. നിർഭാഗ്യയായ രാജ്ഞി! നിന്റെ നേരെ പ്രവർത്തിക്കപ്പെട്ട ഈ വഞ്ചനയെ നീ എങ്ങനെ സ്വാഗതംചെയ്യുന്നു? ഭാഗ്യശാലിനിയായ കൌസല്യ അവളുടെ പുത്രനുവേണ്ടി ഒരു മഹാരാജ്യത്തെ സമ്പാദിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ബുദ്ധിയില്ലാത്തവളേ! നീ എന്തുകൊണ്ടു് ഈ പരമാർത്ഥത്തെ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല? നിന്റെ ഭരതന്റെ കീർത്തി അന്ത്യാദശമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഭരതനു് ഈ രാജ്യത്തിനുള്ള അവകാശത്തെ എത്ര അഗാധമായ അസൂയയോടുകൂടിയാണു് രാമൻ ഭയപ്പെടുന്നതു്. കുമാരനായ ലക്ഷ്മണൻ സർവദാ രാമനെ സേവിച്ചു പാർക്കുന്നു. കുമാരനായ ശത്രുഘ്നൻ എത്ര വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ഭരതന്റെ ഭാഗ്യത്തെ അനുഗമിക്കുന്നു. ഈ ഇളയ രണ്ടു കുമാരന്മാരിൽ നിന്നു രാമൻ യാതൊരാപത്തിനേയും ഭയപ്പെടുന്നില്ല. എന്നാൽ ഭരതന്റെ അവകാശങ്ങളും അവന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളും രാമന്റെ ഹൃദയത്തെ അസൂയാഭരിതമാക്കിത്തീർക്കുന്നു. കൈകേയീ! നീ എന്റെ വാക്കുകളെ വിശ്വസിക്കുക. നിന്റെ ഭരതന്റെ യോഗ്യതകൾ എത്രയും വിശദമായി പ്രസിദ്ധമായിട്ടുണ്ടു്. അവൻ അവന്റെ സ്വഭാവലുവായ ജ്യേഷ്ഠനോടൊപ്പം സിംഹാസനത്തിനു് അവകാശിയാണു്. രാമൻ തന്റെ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ ചെന്നായ്ക്കളുടെ ഹൃദയത്തോടുകൂടിയവനാണു്. ഭരതന്റെ ഭാവിയെ കുറിച്ചു ഞാൻ എത്രയും ഭയപ്പെടുന്നു. ഈ

ശ്വരൻ അകാലദുഃഖത്തിന്നു സംഗതി വരുത്താതിരിക്കട്ടെ. നാളെ ചന്ദ്രൻ പുഷ്യനക്ഷത്രത്തിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ ഭാഗ്യശാലിനിയായ കൌസല്യയുടെ പുത്രൻ സിംഹാസനത്തെ പ്രാപിക്കും. രാജ്യംഭരിക്കുന്ന ഒരു പുത്രനോട്ടുകൂടിയ കൌസല്യ എത്ര ഭാഗ്യശാലിനിയാണ്. കൈകേയി ഒരു അടിമയെപ്പോലെ കൌസല്യയെ ആശ്രയിച്ചു പാക്കാൻ തന്നെയാണ് ദൈവം വിധിച്ചിരിക്കുന്നതു്. നിസ്സാരകളായ ഞങ്ങളെപ്പോലെ നീ ഒരുത്തിയുടെ ദാസിയായി കാലയാപനം ചെയ്യുമോ? നിൻെറ പരമയോഗ്യനായ ഭരതകുമാരൻ രാജസേവകനായി നടക്കുന്നതിനെ നീ കണ്ടു സഹിക്കുമൊ? ഹാ! കഷ്ടം! ഭരതൻെറ സുശീലയായ പട്ടമഹിഷിയും അതിസുന്ദരിയും ആയ ആ കുമാരി ദുഃഖഭരിതയായി കണ്ണുനീരുമൊലിപ്പിച്ചു ഗർവിഷ്ഠയായ സീതയുടെ കല്പനകാത്തു നില്ക്കുമോ?

നിന്ദാഗർഭമായ കോപത്തോട്ടുകൂടിയ ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്വരത്തിൽ കൃത്രിമനിധിയായ മന്ഥര അവളുടെ ദുഃഖത്തെ ഇപ്രകാരം തുറന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ രാമനെ കുറിച്ചു പുത്രവാത്സല്യമുള്ള കൈകേയി ഇപ്രകാരം ഒരു വിധത്തിൽ മറുപടിപറഞ്ഞു.

“ദുഷ്ടയായ മന്ഥരേ! ഇത്ര കഠിനമായി ഭേസിക്കുന്നതിന്നു തക്കവണ്ണം നിന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നതു് എന്തോന്നാണെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. എല്ലാവരിലും വെച്ചു മൂത്തവനും, നല്ലവനും ആയ രാമൻതന്നെ അവൻെറ അച്ഛൻെറ, സിംഹാസനത്തെ ആരോഹണം ചെയ്യേണ്ടതല്ലയോ? അല്ലയോ വക്രബുദ്ധിയുള്ളവളേ! ഈ മംഗളകരമായ അഭിഷേകമഹോത്സവം എന്തുകൊണ്ടാണു നിനക്കു

ചാഞ്ചല്യകാരണമായിത്തീന്നിരിക്കുന്നതു്? ഒരു പിതാവു തൻെറ പുത്രന്മാരെ സൂക്ഷിക്കുന്നതുപോലെ രാമൻ അവൻെറ സഹോദരന്മാരെ സൂക്ഷിക്കയില്ലയോ? രാമൻെറ ഭരണം അവസാനിച്ചാൽ ന്യായപ്രകാരവും പുരാതനാചാരപ്രകാരവും സഹോദരനായ ഭരതനു സിംഹാസനം ലഭിക്കുന്നതിനു ദൈവം സംഗതി വരുത്തുകയില്ലയോ? രാമൻെറ ഇപ്പോഴത്തെ സന്തോഷത്തിലും, ഭരതൻെറ ഭാവിയായ ഭാഗ്യത്തിലും നിനക്കു സന്ദേഹം ജനിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം എന്താണുള്ളതു്? ബുദ്ധിയില്ലാത്തവളെ! നീ! എന്താണു ഭഗ്നാശയായി മിണ്ടാതിരിക്കുന്നതു്? രാമൻ എനിക്കു ഭരതനെപ്പോലെ വാത്സല്യമുള്ളവനാണ്. അവൻ അവൻെറ കൃത്യത്തിൽ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധയുള്ളവനമാണ്. കൈകേയിയെ കുറിച്ചു അവനുള്ളിടത്തോളം ബഹുമതി വേറെ ആരെ കുറിച്ചും അവനില്ല. രാമൻെറ രാജ്യംതന്നെയാണ് ഭരതൻെറയും രാജ്യം. അവർ രണ്ടുപേരും തുല്യാവകാശികളായി രാജ്യഭാരം ചെയ്യുന്നതു നമുക്കു കാണാം. രാമനു തനെക്കുറിച്ചു തൻെറ സഹോദരന്മാരോടുള്ളതിനെക്കാൾ അധികമായ സ്നേഹം ഉണ്ടെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല."

കൈകേയിയുടെ വാക്കുകളെ മന്ഥര പുച്ഛത്തോടും കോപത്തോടും കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ ഒരു ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി കുറേ ഉച്ചത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"എന്തൊരു കോപവും ഭ്രാന്തും ആണ് നിൻെറ ഹൃദയത്തെ ആവരണംചെയ്തു നിന്നെ അന്ധയും ബുദ്ധിശൂന്യയും ആക്കിത്തീത്തിരിക്കുന്നതു്? നീതന്നെ നിനക്കു എത്രയും ഭയങ്കരമായ ആപത്തിനെയും കഷ്ടതയേയും ക്ഷണിച്ചു

വരുത്തുന്നല്ലൊ. നിന്റെ ശത്രുവിന്റെ ക്രിയകളെ കാണാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം മൌഢ്യമാകുന്ന അന്ധകാരം നിന്റെ കാഴ്ചയെ മറച്ചിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെയല്ലയോ നിന്റെ സ്വന്തം നാശത്തെ നീ ബുദ്ധിശൂന്യയായി അന്വേഷിക്കയും, ദുഃഖസമുദ്രത്തിൽ മുഴുകുവാൻ ശ്രമിക്കയും ചെയ്യുന്നതു്? സുന്ദരിയായ രാജ്ഞി! ന്യായപ്രകാരവും പാരമ്പൎയ്യമായ നടപ്പുപ്രകാരവും പുത്രൻ സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്കയാണു പതിവു്. രാമന്റെ പുത്രൻ രാമന്റെ സിംഹാസനത്തെ ആരോഹണം ചെയ്യും. അപ്പോൾ നിർഭാഗ്യനായ നിന്റെ ഭരതൻ മിഴിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുകയേ ഉള്ളൂ. രാജ്യത്തെ സഹോദരന്മാർ തമ്മിൽ ഭാഗം ചെയ്തുകൂടാ. അനുക്രമമായി അവൎക്കു മൂപ്പു ലഭിക്കുകയും ഇല്ല. അങ്ങനെ ഒരു നടപ്പു് അനുവദിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ രാജ്യത്തിൽ എത്ര ഭയങ്കരങ്ങളായ ഛിദ്രങ്ങൾക്കു സംഗതിവരുമായിരുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള കുഴപ്പവും ശണ്ഠയും ഒന്നും കൂടാതെ കഴിയുന്നതിനുവേണ്ടി മൂത്തപുത്രൻ സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്യണമെന്നും, അനുജന്മാൎക്കു രാജ്യാവകാശം ഇല്ലെന്നും ആണു് നമ്മുടെ ധൎമ്മശാസ്ത്രം വിധിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഭരതൻ രാമന്റെ രാജ്യത്തിൽനിന്നു രാജ്യത്തിനു് അവകാശമില്ലാത്തവനായി അൎത്ഥമില്ലാത്ത രാജചിഹ്നങ്ങളോടുകൂടി ബന്ധുക്കളില്ലാതെയും, സന്തോഷിക്കുന്നതിനു സ്വാതന്ത്ൎയ്യമില്ലാതേയും കൂട്ടത്തിൽ നിന്നു തള്ളപ്പെട്ടവനെപ്പോലെ എത്രകാലം അലഞ്ഞു നടക്കേണ്ടിവരുമെന്നു് ആരറിയുന്നു? നീ കുമാരനായ ഭരതനെ പ്രസവിച്ചു് എത്ര വാത്സല്യത്തോടുകൂടിയാണു് നിന്റെ മാറോടണച്ചുവെച്ചു പരിചരിച്ചു വളൎത്തിയതു്? അവന്റെ അമ്മയായ രാജ്ഞിയോടു് അവന്റെ അവകാശത്തെ കുറിച്ചു

ഞാൻ ഇത്ര നിഷ്കൃഷ്ടിച്ചു പറയണമോ? വിവേകഹീന യും ബുദ്ധിശൂന്യയും ആയ അമ്മയോടു ഭരതന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളെ ഞാൻ എന്തിനാണു് വൎണ്ണിക്കുന്നതു്. കൗസല്യയുടെ പുത്രൻ സിംഹാസനാരൂഢനായി കാണണമെന്നു തന്നെയാണോ നിന്റെ അഗ്രഹം? നിന്നെ നിന്റെ ബാല്യംമുതൽ പരിചരിച്ചു വളൎത്തിയ നിന്റെ ഈ വൃദ്ധയായ ധാത്രിയെ നീ വിശ്വസിക്കുക. അനേകം വലിയ രാജകുടുംബങ്ങളിൽ സംഭവിച്ചിട്ടുള്ള ഭയങ്കരങ്ങളായ ക്രിയകളെ എന്റെ ഈ കണ്ണുകൾ കണ്ടിരിക്കുന്നു. എന്റെ വാക്കുകളെ വിശ്വസിക്കുന്നതു തന്നെയാണു് നിനക്കു നല്ലതു്. ദുൎബുദ്ധിയായ രാമൻ തന്റെ വിസ്തീൎണ്ണമായ രാജ്യത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കായും, സമാധാനത്തിന്നായും ഏറെ താമസിയാതെ തന്നെ നിസ്സഹായനായ ഭരതനെ രാജ്യത്തിൽനിന്നു് നിഷ്കാസനംചെയ്തു് അവന്റെരക്തംകൊണ്ടു് സമാധാനത്തെ ഉറപ്പിക്കും. നീ നിന്റെ വൃദ്ധനായ അച്ഛന്റെ രാജ്യത്തിലേക്കു് ഭരതനെ അയച്ചിരിക്കുന്നു. കുമാരനായ ശത്രുഘ്നൻ ഭരതന്റെ സമീപത്തിൽ തന്നെ സദാ കാത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. യുവാക്കന്മാരും ഉദാരബുദ്ധികളും ആയ ആ രണ്ടു കുമാരന്മാരും രാമലക്ഷ്മണന്മാരെപ്പോലെ അന്യോന്യസ്നേഹത്തോടുകൂടി വളരും. ചെറുപ്പകാലത്തിലെ ചങ്ങാതികൾ സ്നേഹത്തോടുകൂടിത്തന്നെ വളരുന്നു. രാമൻ കിരീടധാരണം ചെയ്താൽ ലക്ഷ്മണനെ ഒരു സഹോദരനെപ്പോലെതന്നെ സ്നേഹിക്കും. ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെ അങ്ങനെ സ്നേഹിക്കയില്ലെന്നുള്ളതു് നിശ്ചയമാണു്. രാമനു സിംഹാസനം ലഭിക്കുന്നതായാൽ ഇങ്ങനെ ഒരാപത്തു് ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അതുകൊണ്ടു്, നീ നിന്റെ പുത്രന്റെയും ശത്രുഘ്നന്റെയും രക്ഷയ്ക്കായി ആവശ്യമുള്ളതിനെ

ഉപ്പോൾ പ്രവൎത്തിക്കേണ്ടതായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. നിൻെറ ആഗ്രഹത്തെ നിൻെറ ഭൎത്താവിനോട്ട് പറയണം. ഭരതൻ യുവരാജാവായി രാജ്യപരിപാലനം ചെയ്യട്ടെ. ഇതു് നിൻെറ അച്ഛനും നിൻെറ അച്ഛൻെറ ബന്ധുക്കൾക്കും ഏത്രയും സന്തോഷകരമായിരിക്കും. ഭരതൻ നിഷ്കളങ്കഹൃദയനാണെന്നു് സകല ജനങ്ങളും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഈ രാജ്യത്തിലെ പ്രജകൾക്കും ഇതു സന്തോഷകരമായിത്തന്നെ ഇരിക്കും. നിൻെറ പുത്രൻെറ ഭാഗ്യത്തിനായി നിൻെറ ഭൎത്താവിനോടു അപേക്ഷിക്ക. അവൻ രാമൻെറ അടിമയായിത്തീരുന്നതിനു നീ അനുവദിക്കരുതു്. സിംഹം വ്യാഘ്രത്തെ എന്നപോലെ രാമൻ ഭരതനെ വധിക്കുന്നതിനു നീ സൌകൎയ്യം കൊടുക്കരുതു്. നിൻെറ സൌന്ദൎയ്യവിശേഷം കൊണ്ടു് നിൻെറ ഭൎത്താവിൻെറ ഹൃദയത്തെ നീ അപഹരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് നിൻെറ ഈ ഉദ്ദേശ്യത്തെ സാധിക്കുന്നതിനും, കൌസല്യ നിന്നെ വഞ്ചിക്കുന്നതിനായി ചെയ്ത ശ്രമത്തിന്നു് പ്രതീകാരം ചെയ്യുന്നതിനും നിനക്കു് പ്രയാസം ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. കൈകേയി! നീ എൻെറ വാക്കുകളെ വിശ്വസിക്കുക. എൻെറ ഈ പഴക്കമുള്ള കണ്ണുകൾ വളരെയെല്ലാം കണ്ടിരിക്കുന്നു. രാമൻെറ ഭരണം ഭരതന്നു് മരണമാണു്. എനിക്കത്യന്തവാത്സല്യമുള്ള കൈകേയിക്കു അതു് അവമാനകരവുമാണു്."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് മന്ഥര ദുഃഖിച്ചു കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. അവളുടെ കണ്ണുനീർ കൈകേയിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ വിഷവിന്ദുക്കളെപ്പോലെ പതിഞ്ഞു. കൈകേയി പുത്രവാത്സല്യംകൊണ്ടു പരതന്ത്രയായി. അവളുടെ ഹൃദയം സ്ത്രീകളുടെ അസൂയയ്ക്കു പാത്രമായി ഭവിച്ചു. അവൾ യാതൊന്നും

പറയാതെ എഴുന്നേററു് കോപത്തോടും ദുഃഖത്തോടുംകൂടി ഏകാന്തമായ ഒരു മുറിയിൽ പോയിക്കിടന്നു.

൭.

കൈകേയിയുടെ വരങ്ങൾ.

'രാമനെ പ്രഭാതത്തിൽ അഭിഷേകം കഴിക്കുന്നതാണു്' എന്നു വൈതാളികന്മാർ ഘോഷിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നിത്യകർമ്മങ്ങളെല്ലാം നിർവഹിച്ചു ദശരഥമഹാരാജാവു് തന്റെ അരമനയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. തനിക്കു അത്യന്തം പ്രിയമുള്ളവളും, തന്റെ മററു ഭാര്യമാരേക്കാൾ അധികം സൌന്ദര്യമുള്ളവളും ആയ കൈകേയിയെ സന്തോഷകരമായ ഈ വർത്തമാനം അറിയിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചു് അത്യുത്സാഹത്തോടുകൂടിയാണു് അദ്ദേഹം പുറപ്പെട്ടതു്. കഷ്ടം! രാഹുഗ്രസ്തനാകാൻ പോകുന്ന പൂർണ്ണചന്ദ്രനെപ്പോലെ തനിക്കു അത്യന്തം സന്നിഹിതമായിരിക്കുന്ന ആപത്തിനെക്കുറിച്ചു യാതൊരു ചിന്തയുമില്ലാതെ ആ രാജാവു് ഉന്മേഷത്തോടുകൂടി നടക്കുന്നു. മയൂരങ്ങൾ സൈ്വരമായി സഞ്ചരിക്കുന്ന ഉദ്യാനവീഥിയിൽക്കൂടി വീണ, മുരളി മുതലായവയുടെ പ്രയോഗഭേദങ്ങളേയും, അവയെ അനുകരിച്ചു വൃക്ഷങ്ങൾതോറും അങ്ങുമിങ്ങും പറന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പഞ്ചവർണ്ണക്കിളികളുടെ കളകള ശബ്ദത്തെയും കേട്ടു നിർവൃതിയോടുകൂടി നടക്കുന്ന ആ രാജാവു് എന്തു മൂഢനാണു്? പലമാതിരി ലതകൾ നിബിഡമായി പടൎന്നു കിടക്കുന്ന കമാനങ്ങളിൽക്കൂടി ചെമ്പകം അശോകം മുതലായ പുഷ്പ

ങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിമളപൂൎണ്ണമായ ഓരോ സ്ഥലങ്ങളെയും അതിക്രമിച്ചു, ദന്തം, സ്വൎണ്ണം, വെള്ളി മുതലായവകൊണ്ടുള്ള കൃത്രിമശില്പങ്ങൾ അതിഭംഗിയായി ചെയ്യിച്ചിട്ടുള്ള പൂമുഖത്തിൽ അദ്ദേഹം എത്തി. അവിടെ തോയസേകം കൊണ്ടു വിശേഷപരിമളമുള്ളവയായി ശോഭിക്കുന്ന പല മാതിരി പൂച്ചെടികളുടെ മദ്ധ്യേകൂടി, ശില്പചാതുൎയ്യത്തെ അതിസൂക്ഷ്മവായി പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്ന സിംഹാസനങ്ങൾ, പല്യംകങ്ങൾ മുതലായവകൊണ്ടു പൂൎണ്ണമായിരിക്കുന്ന മുറിക്കകത്തു കഴിഞ്ഞു. അനന്തരം അമരലോകത്തുപോലും അസുലഭമായിരിക്കുന്ന അമൃതാതിശായിയായ മാധുൎയ്യത്തോടുകൂടിയ ഭക്ഷണസാധനങ്ങളെ നിത്യവും ലോഭംകൂടാതെ ചെലവുചെയ്യുന്ന ഭോജനശാലയും കടന്നു സന്തോഷപൂരിതനായ ആ രാജാവു തന്റെ പ്രാണപ്രേയസിയായ കൈകേയിയുടെ അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ മുറിക്കകവും ഒരു ദീപം ശാന്തമായി പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രാജാവു ഉൽകണ്ഠയോടുകൂടി കൈകേയിയെ സകല ദിക്കിലും തിരഞ്ഞു. കൈകേയിയെ കാണാനില്ല.

ദശരഥന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പ്രേമവും, വാത്സല്യവും, കൈകേയിയുടെ ദിവ്യമായ സൌന്ദൎയ്യവും പ്രകാശിച്ചു. അന്തൎദ്ധാനംചെയ്തിരുന്ന ആ സുന്ദരീരത്നത്തെ കാണാനുള്ള അതിയായ ഉൽകണ്ഠയോടുകൂടി രാജാവു വീണ്ടും അന്വേഷണം തുടങ്ങി. കൊട്ടാരത്തിലും, പൂന്തോട്ടത്തിലും എങ്ങുംതന്നെ രാജ്ഞിയെ കണ്ടില്ല. ഒടുവിൽ രാജാവ് വിഷണ്ണനായി ഉദ്യാനപാലകനോടു രാജ്ഞിയുടെ ഗതിയെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിച്ചു. രാജ്ഞി കോപത്തോടും ദുഃഖത്തോടും കൂടി കണ്ണീരുമൊലിപ്പിച്ച് ആരോടും ഒന്നും സംസാരിക്കാതെ

ഏകാന്തമായ ഒരു മുറിക്കകത്തു കിടക്കുന്നു എന്നു് അവൻ പറഞ്ഞറികയാൽ രാജാവു പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി അവിടെ ഓടിയെത്തി. അടിച്ചുവാരാത്ത വെറും നിലത്തു തീവ്രമായ മനഃക്ലേശത്തോടുകൂടി തന്റെ പ്രാണപ്രേയസിയായ കൈകേയി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു കിടക്കുന്നതു രാജാവു കണ്ടു. ചുവടോടെ പറിച്ചിട്ട മൊട്ടിട്ടുനിന്ന കോമളമായ ഒരു വല്ലിയെപ്പോലെയും സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു വീണുപോയ അതിമനോഹരിയായ ഒരു ദേവകന്യകയെപ്പോലെയും, നിഷ്ഠുരനായ കിരാതന്റെ നിശിതമായ ബാണം ഏററു ചോരയുമൊലിപ്പിച്ചു തന്റെ ഇണയുടെ ചരമശുശ്രൂഷയെ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കുന്ന മൃദുലതനുവായ മാൻപേടയെപ്പോലെയും ധാരയായി ഒഴുകുന്ന കണ്ണീരിൽ മുഴുകി പരിക്ലാന്തയായി കിടക്കുന്ന കൈകേയിയെ കണ്ടു രാജാവു സംഭ്രാന്തനായി. അനന്തരം മധുരമായും, പ്രണയമസൃണമായും ഉള്ള സ്വരത്തിൽ അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: —

"അല്ലയോ പ്രിയതമേ! ഭവതിയുടെ ഹൃദയം എന്തുകൊണ്ടാണു് ഈ ദുർഭരമായ ദുഃഖത്തിനു അധീനമായിതീന്നിരിക്കുന്നതു്? ഭവതിക്കു ഹൃദയശല്യമായിത്തീരത്തക്കവണ്ണം ആരെങ്കിലും എന്തെങ്കിലും അപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ? നിദാനം അറിവാൻ പാടില്ലാത്ത വല്ല രോഗത്താലോ അദൃശ്യമായിരിക്കുന്ന വല്ല ഭൂതത്താലൊ ആണു് ഭവതി ഈ ദുഃഖത്തെ അനുഭവിക്കുന്നതു് എങ്കിൽ ഭവതിക്കുവേണ്ടി എന്തും ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധതയുള്ള സമർത്ഥന്മാരായ വൈദ്യന്മാരും, ദിവ്യന്മാരായ മന്ത്രവാദികളും ഭവതിയുടെ ആജ്ഞയെ കാത്തുനില്ക്കുന്നുണ്ടല്ലൊ. വല്ല മനുഷ്യനുമാണു് ഭവതിക്കു ഈ ദുഃഖത്തിനു കാരണമായിത്തീന്നിരിക്കുന്നതു് എങ്കിൽ അവ

ൻെറ ശിരോലിഖിതം ഭവതിയുടെ ഇച്ഛാധീനം ആണ ല്ലോ. ഭവതിയുടെ ആജ്ഞപ്രകാരം ആകൊങ്കിലും ശ്രേ ഷ്ഠമായ ബഹുമതിയോ, രാജകീയമായ ദണ്ഡനമോ നൽ കുന്നതിനു എന്താണ് തടസ്സമുള്ളതു്? പിന്നെ എന്തിനാ ണ് ഈ അശ്രുക്കാം വഷിക്കുന്നതു്? നിരപരാധിയായ ഒരു വനു മരണശിക്ഷ വിധിക്കണമെന്നോ, നികൃഷ്ടതരമായ ദുഷ്കൃത്യം ചെയ്തവനെ നിരപരാധിയാക്കി വിടണമെ ന്നോ, സാധുവായ ഒരുവനെ ഉയത്തി പ്രൌഢസ്ഥാനത്തിൽ എത്തിക്കണമെന്നോ, ഉൽകൃഷ്ടനായ ഒരുവനെ നികൃഷ്ട നാക്കി അവമാനിക്കണമെന്നോ ആണ് ഭവതിക്ക് ഇച്ഛയെ ങ്കിൽ അതിനും ഞാൻ തയാറാണല്ലോ. ഞാനും, എൻെറ സകല ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും കൈകേയിയുടെ ഇഷ്ടം എന്തു തന്നെ ആയിരുന്നാലും അതിനെ അനുവത്തിക്കുന്നതിനു സ ന്നദ്ധരായിരിക്കുന്നു. ഭവതിയുടെ അധികാരം നിസ്സീമമാ യിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എൻെറ രഥത്തിൻെറ ചക്രങ്ങാം ദ്വീ പാന്തരങ്ങളിൽപോലും സഞ്ചരിക്കുന്നവയാണ്. ഈ വി സ്തീണ്ണമായ ഭൂമി മുഴുവൻ എൻെറ രാജ്യവും സകല രാജാ ക്കന്മാരും എൻെറ ആജ്ഞാകരന്മാരും ആകുന്നു. പൂവ് ദേശങ്ങളിലെ രാജ്യനിവാസികളും, സിന്ധുവിൻെറ പശ്ചി മതീരത്തുള്ളവരും സൌരാഷ്ട്രന്മാരും, ദ്വീപാന്തരവാസി കളും, വംഗദേശീയന്മാരും, അംഗദേശീയന്മാരും, മാഗധ ന്മാരും, മാത്സ്യദേശീയന്മാരും, കാശിവാസികളും, ദക്ഷി ണദേശീയന്മാരും, ധീരന്മാരായ കോസലന്മാരും, എന്നു വേണ്ട, ഈ ഭൂമണ്ഡലത്തിലുള്ള സകല രാജ്യക്കാരും കൈ കേയിയുടെ ഹിതത്തെ അനുവത്തിക്കുന്നവരാണ്. അവരു ടെ സവ്സ്വവും ഭവതിയുടെ വകതന്നെയാണ്. അതി നാൽ ഈ ദുഃഖത്തെ അടക്കി ഭവതിയുടെ ഇഷ്ടം എന്താ

ണെന്നു പറയണം. ഭവതിയുടെ കോപം സൂൎയ്യപ്രഭയിൽ അലിയുന്ന മഞ്ഞുപോലെ നിശ്ചയമായും മാഞ്ഞുപോകുന്നതാണു്."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു വൃദ്ധനായ മഹാരാജാവു് അവളുടെ ശിരസ്സിനെ സാവധാനമായി പിടിച്ചുയൎത്തി. പ്രണയംകൊണ്ടും ദുഃഖംകൊണ്ടും അന്ധനും, അവിവേകിയും ആയിത്തീൎന്ന ആ രാജാവു് രാജ്ഞിയുടെ ഇഷ്ടം എന്തുതന്നെ ആയിരുന്നാലും സാധിച്ചുകൊടുക്കാമെന്നു ശപഥവും ചെയ്തു. കഷ്ടം! എത്ര കഠോരതരമായ ഒരു വഞ്ചനയാണു് കൈകേയി ആലോചിച്ചിരിക്കുന്നതു്! അവൾ ഉള്ളുകൊണ്ടു സന്തോഷിച്ചു. എന്നിട്ടു പ്രണയപാശത്തിൽ പെട്ടു്, ശപഥബദ്ധനായ രാജാവിനോടു് അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! അവിടുന്നു് എന്റെ അപേക്ഷയെ സാധിപ്പിച്ചുതരാമെന്നു ശപഥപൂൎവ്വം വാഗ്ദാനം ചെയ്തുവല്ലോ. മുപ്പത്തിമൂന്നു ദേവന്മാരും ഇതിനു സാക്ഷികളാണു്. കൎമ്മസാക്ഷികളായ സൂൎയ്യചന്ദ്രന്മാരും, നക്ഷത്രങ്ങളും, ആകാശവും, ഭൂമിയും, മററു സകല ഗോളങ്ങളും, പകലും രാത്രിയും ഇതിനു സാക്ഷികളാണു്. വനദേവതമാരും, നമ്മുടെ കുലദൈവങ്ങളും, എന്നുവേണ്ടാ സകല ജീവജാലങ്ങളും അവിടുത്തെ സത്യത്തിനു സാക്ഷികളാണു്. വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിക്കാത്തവനും, സത്യസന്ധനുമായ ദശരഥമഹാരാജാവു സകല ദേവന്മാരും സാക്ഷിയാകെ എന്റെ അപേക്ഷയെ സാധിച്ചുതരാമെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. സത്യസന്ധനായ മഹാരാജാവേ! അവിടുന്നു വളരെക്കാലം മുമ്പേ അസുരന്മാരോടു യുദ്ധത്തി

നായി പോയിരുന്നുവല്ലോ. അന്ന് അവിടത്തേക്കു മരണകരമായ ഒരു മുറിവുണ്ടായതിനെ എത്രയും താൽപര്യത്തോടും, പ്രേമത്തോടുംകൂടി ശുശ്രൂഷിച്ചു ശമിപ്പിച്ച ഈ സാധുവായ കൈകേയിക്കു അവിടന്നു എന്റെ ഈശ്വരപോലെയുള്ള രണ്ടു വരങ്ങൾ വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരുന്നു. ആ വാഗ്ദാനത്തെ അവിടന്ന് ഇതുവരെ നിറവേററിയിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ സാധുവായ കൈകേയി ആ രണ്ടു വരങ്ങളെത്തന്നെയാണു ചോദിക്കുന്നതു്. അവിടത്തെ മുഖത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട ഈ വാഗ്ദാനത്തെ അവിടന്നു നിറവേററാത്ത പക്ഷം ഭാഗ്യഹീനയായ കൈകേയി, അവിടത്തെ വാഗ്ദാനലംഘനത്തിനു പാത്രമായി, ഇന്നുതന്നെ ഇഹലോകവാസം സമാപിപ്പിക്കുന്നതാണു്. മഹാരാജാവേ! രാമന്റെ അഭിഷേകത്തിനായി ഒരുക്കിയിരിക്കുന്ന സംഭാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു് എന്റെ പുത്രനായ ഭരതനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം ചെയ്യണം. ജടാവല്കലങ്ങൾ ധരിച്ചു്, പതിനാലു സംവത്സരം ദണ്ഡകാരണ്യത്തിലെ ആശ്രമങ്ങളിലോ, ഗുഹകളിലോ രാമൻ പാക്കണം. ഇതാണു് കൈകേയിയുടെ ആഗ്രഹം. ഈ രണ്ടു വരങ്ങളുമാണു് കൈകേയി പ്രാത്ഥിക്കുന്നതു്. ഇന്നുതന്നെ എന്റെ കുമാരനായിട്ടു് അഭിഷേകം കഴിക്കയും, ഇന്നുതന്നെ രാമനെ വനത്തിൽ അനയ്ക്കയും ചെയ്യണം.”

൩.

രാജാവിന്റെ വിലാപം.

“ഇതെന്താണു്? ഞാൻ വല്ല ദുസ്സ്വപ്നവും കാണുകയോ? അതോ എനിക്കു ബുദ്ധിഭ്രമമോ? എന്റെ പഞ്ചേ

ന്ദ്രിയങ്ങൾ ജ്ഞാനശൂന്യങ്ങളായി തീൎന്നിരിക്കുന്നുവോ? അതല്ല, അന്ധകാരാവൃതമായിരിക്കുന്ന എന്റെ ഹൃദയം ബോധശൂന്യമായിത്തീരത്തക്ക വല്ല ദുൎമ്മരുദ്വാദത്തിനും അധീനമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നുവോ?" ഇങ്ങനെയുള്ള വിചാരങ്ങളോടുകൂടി പരിത്രസ്തനായ ആ രാജാവു സ്തബ്ധനായി ഭയത്തോടും പാരവശ്യത്തോടും ഒന്നും മിണ്ടാതെ, നിഷ്ഠുരയായ വ്യാഘ്രിയുടെ നോട്ടത്താൽ സംഭ്രാന്തമായ മാൻകിടാവിനെപ്പോലെ കൈകേയിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അനന്തരം അടിച്ചുവാരാത്ത വെറും നിലത്ത്, മന്ത്രപ്രയോഗത്താൽ ശുഷ്കവീൎയ്യമാക്കപ്പെട്ട ഭയങ്കരസൎപ്പം ഫൂൽക്കാരം ചെയ്യുംപോലെയുള്ള ദീൎഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി രാജാവു നിശ്ചേഷ്ടനായിക്കിടന്നു. ഗൽഗദംകൊണ്ട് ഒരക്ഷരംപോലും അദ്ദേഹത്തിനു മിണ്ടാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അന്ധകാരമയമായും, മരണതുല്യമായും ഉള്ള ഒരു ക്ഷീണത അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവിനെ ഗ്രസിച്ചു. ഇങ്ങനെ സ്തബ്ധനായി കുറേനേരം കിടന്നശേഷം പെട്ടെന്നു പ്രജ്ഞയുണ്ടായപോലെ അതിഭയങ്കരമായ കോപത്തോടുകൂടി എഴുന്നേറ്റു തീക്കനൽപോലെ ഉജ്ജ്വലത്തുകളായിരിക്കുന്ന കണ്ണുകളെ ഉരുട്ടാതെ കൈകേയിയോട് അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. —

"സ്വന്തം രാജാവിനോടും സ്വന്തം ഭൎത്താവിനോടും സ്വന്തം വംശത്തോടും വിശ്വാസവഞ്ചന പ്രവൎത്തിക്കുന്ന ദുഷ്ടേ! നിനക്ക് എന്തുകൊണ്ടാണ് ഗുണവാനായും, നീതിമാനായും ഇരിക്കുന്ന രാമനോട് ഇത്ര കഠിനമായ ദ്വേഷം തോന്നിയത്? രാമൻ നിന്റെ സ്വന്തം പുത്രനെപ്പോലെ തന്നെ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുമ്പോൾ അകാരണമായി നിന്റെ പുത്രനായ അവനെ നീ ദ്രോഹിക്കുന്നതു് എന്തു

കൊണ്ടാണ്? ഞാൻ നിന്നെ വിവാഹം ചെയ്തു് എൻെറ സ്വന്തം പ്രാണനെപ്പോലെ സ്നേഹിച്ച് എൻെറ കൊട്ടാരത്തിൽവച്ച ലാളിച്ചതു് ഒരു ഭയങ്കരസർപ്പത്തെ ലാളിച്ച വളർത്തിയതുപോലെ ആയല്ലോ. നിന്നെ വിവാഹം ചെയ്ത അയോദ്ധ്യയിലെ സിംഹാസനത്തിൽ ആരോഹണം ചെയ്യിച്ചതു് എൻെറ ജനങ്ങളാൽ അത്യന്തം സ്നേഹിക്കപ്പെടുന്ന എൻെറ രാമനെ അവൻെറ സ്വന്തം രാജ്യത്തിൽ നിന്ന നിഷ്കാസനം ചെയ്യുന്നതിലേക്ക വേണ്ടിയാണോ? നിനക്ക വേണമെങ്കിൽ എൻെറ ഭാൎയ്യമാരായ കൌസല്യയെയൊ സുമിത്രയേയൊ രാജ്യഭ്രംശം ചെയ്യിച്ച കൊള്ളണം. എൻെറ ഈ പുരാതനമായിരിക്കുന്ന രാജ്യത്തേയൊ, എൻെറ ഹൃദയത്തിൽ നിന്നും എൻെറ പ്രാണനെത്തന്നെയോ വേണമെങ്കിൽ നീ അപഹരിച്ചുകൊള്ളണം. എന്നാലും വൃദ്ധനായിരിക്കുന്ന എനിക്ക് എൻെറ ഈ വാൎദ്ധക്യകാലത്തു മരണപൎയ്യന്തം എൻെറ പുത്രനായ രാമനെ പിരിഞ്ഞു പാൎക്കുന്നതിന ശക്തിയില്ല. സൂൎയ്യനില്ലാതിരുന്നാലും ഭൂമിക്ക് അന്ധകാരത്തിൽ ഭ്രമണംചെയ്യാം. മഴയില്ലെങ്കിലും ധാന്യങ്ങൾ സമൃദ്ധിയായി വളൎന്ന എന്നുവരാം. എന്നാൽ രാമനെ പിരിഞ്ഞു അവൻെറ അച്ഛനായ എനിക്ക ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ജീവിച്ചിരിക്കാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല. ഞാൻ എത്രയോ വൃദ്ധനായി ക്ഷീണനായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. എൻെറ ഇഹലോകവാസം ഇനി അല്പകാലത്തേക്കേ ഉള്ളൂ. ഈ ദശയിൽ ഒരു ഭാൎയ്യക്കു് അവളുടെ ഭൎത്താവിനോടു് അവശ്യം ഉണ്ടാകേണ്ടതായ കരുണ എന്തുകൊണ്ടാണ് നിനക്കെന്നിൽ ഇല്ലാതെ പോയതു്? നിനക്ക. സാഗരമേഖലയായിരിക്കുന്ന ഈ ഭൂമിയിൽ ആയതു ല

ഭ്യമാണെങ്കിൽ തരുന്നതിന്നു ഞാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു. നീതിമാനായ ഈശ്വരന്റെ മുമ്പാകെ എത്രയും നികൃഷ്ടമായ ഈ പാപകൎമ്മം ചെയ്യുന്നതിന്ന് ഈ വാൎദ്ധക്യദശയിൽ നീ എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കരുതു്.”

രാജാവിന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വിധുരപ്രലാപങ്ങളെയും, അപേക്ഷകളേയും കേട്ടിട്ടും യാതൊരു കുലുക്കവും കൂടാതെ കൈകേയി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

“മഹാരാജാവേ! അവിടത്തെ ശപഥപൂൎവ്വമായ വാഗ്ദാനത്തെക്കുറിച്ചു ഇപ്പോൾ അവിടേക്കു പശ്ചാത്താപം തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അവിടുന്ന് അതിനെ ലംഘിച്ചുകൊള്ളണം. സത്യസന്ധനും ധൎമ്മതല്പരനുമായ അവിടുന്ന് അവിടത്തെ രാജധാനിയിൽ വന്നുകൂടുന്ന രാജാക്കന്മാരോടും, പ്രജകന്മാരോടും അവിടുത്തെ ഭാഗ്യഹീനയായ കൈകേയി എത്ര പ്രേമത്തോടും, താല്പൎയ്യത്തോടും കൂടിയാണ് അവിടത്തെ ശുശ്രൂഷിച്ചതെന്നും, എത്ര ശുഷ്കാന്തിയോടുകൂടിയാണ് അവൾ അവിടുത്തെ ജീവനെ ത്രാണനം ചെയ്തതെന്നും അവിടുത്തെ ശപഥപൂൎവ്വകമായ വാഗ്ദാനത്തെ വിശ്വസിച്ചു് അവൾ പ്രാൎത്ഥിച്ച എത്രയും നിസ്സാരമായ ഒരു വരത്തെ പ്രദാനംചെയ്യുന്നതിൽ അവിടുന്നു വിമുഖനായി വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിച്ചതു നിമിത്തം വഞ്ചിതയായ അവൾ എങ്ങനെയാണ് പ്രാണത്യാഗം ചെയ്തതെന്നും അവിടുന്നു പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളണം.”

ഇതു കേട്ടു രാജാവു വീണ്ടും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“നിന്റെ ആകൃതി എത്രയോ സുഭഗമായിരിക്കുന്നു. സൌന്ദൎയ്യം നിന്റെ മുഖത്തിൽതന്നെയാണ് അധിവസി

ക്കുന്നത്. സ്ത്രീകളുടെ കോമളങ്ങളായ വിലാസങ്ങളും മനോ
ഹാരിത്വവും നിന്നിൽ സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു.
അങ്ങനെയുള്ള നിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ക്രൂ
രമായ വിചാരം എങ്ങനെയാണുണ്ടായത്? നിന്റെ ഹൃ
ദയത്തെ ഇങ്ങനെ കലുഷമാക്കി ഈ ദുഷ്കർമ്മത്തിനു നിന്നെ
പ്രേരിപ്പിക്കുന്ന ദുഷ്ടഭൂതം ഏതാണ്? നിന്നെ ഞാൻ വിവാ
ഹം ചെയ്തു. നീ ഒരു കന്യകയായ പട്ടമഹിഷിയായി എ
ന്റെ രാജധാനിയിൽ വന്നകാലം മുതൽ ഒരിക്കലും ഇള
കാത്ത പ്രേമവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടി നീ എന്നെ ശുശ്രൂ
ഷിക്കയാൽ നിനക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള ബഹുമതി അല്പമൊന്നുമ
ല്ല. അങ്ങനെയിരിക്കുന്ന നിന്റെ നിഷ്കന്മഷമായ ഹൃദ
യത്തിൽ ഈ ദുഷ്ടവിചാരം എങ്ങനെ കടന്നുകൂടി? ഭ
യങ്കരമായും ദുർഗ്ഗമമായും ഉള്ള മഹാരണ്യത്തിൽ രാമനെ
അയക്കണമെന്നുള്ള ക്രൂരമായ ആഗ്രഹം നിനക്കെങ്ങ
നെയുണ്ടായി? തീരെ അധർമ്മമായ ഒരുദ്ദേശ്യത്തെ സാധി
ക്കുന്നതിനായി നീ എന്തുകൊണ്ടാണ് ഇതു ഭയങ്കരമായ ഒ
രു മാർഗ്ഗത്തെ ആലോചിക്കുന്നത്? നിന്റെ അകാരണമായു
ള്ള വൈരത്തിനു നീ രാമനോടു പ്രതികാരം ചെയ്വാൻ ഉദ്ദേ
ശിക്കുന്നതെന്താണു? അധർമ്മമായ മാർഗ്ഗത്തിൽ സിംഹാസന
ത്തെ നിന്റെ പുത്രനു സ്വാധീനമാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നത് എ
ന്തുകൊണ്ടാണ്? ഭരതനു തന്നെയും അവന്റെ അമ്മയുടെ
പാപകർമ്മത്താൽ ദൂഷിതമാക്കപ്പെട്ട സിംഹാസനത്തെ സ്വീ
കരിക്കുന്നതിനു മനസ്സുണ്ടായിരിക്കുമോ? രാമൻ ദുഃഖത്തോടു
കൂടി ജടാവല്ക്കലങ്ങളും ധരിച്ച് അവന്റെ ബന്ധുക്കളേയും
ഭവനത്തേയും, രാജ്യത്തേയും പിരിഞ്ഞു ദുർഗ്ഗമമായ മഹാര
ണ്യത്തിലേക്കു പോകുന്നതു ഞാൻ എങ്ങനെകണ്ടു സഹി

ക്കും? വിച്ഛിന്നമാക്കപ്പെട്ട ഒരു സൈന്യത്തെ ശത്രുസൈന്യ ങ്ങൾ ആക്രമിച്ചു നശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ ഭയാനകങ്ങളായ ആപത്തുകൾ എന്റെ രാജ്യത്തെ ബാധിച്ചു നശിപ്പിക്കുന്നതിനേയും ഞാൻ എങ്ങനെ കണ്ടുസഹിക്കും? എന്റെരാജധാനിയിൽ വന്നുകൂടുന്ന രാജാക്കന്മാർ ദശരഥൻ തന്റെ വാൎദ്ധക്യചാപല്യത്താൽ എത്ര ബുദ്ധിഹീനമായും, അവിവേകമായും രാജ്യഭാരംചെയ്യുന്നു എന്നു രഹസ്യമായി സംസാരിക്കുന്നതിനെ ഞാൻ എങ്ങനെ കേട്ടു സഹിക്കും? എന്റെ ദുഷ്കൃത്യത്തെ കുറിച്ചു ഭത്സിക്കുന്ന നീതിജ്ഞന്മാരോടു ഒരു സ്ത്രീയുടെ വാക്കിനെ പ്രമാണിച്ചു ഞാ൯ എന്റെ പുത്രനെ രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കി എന്നു് എങ്ങനെ പറയും? എത്രയും പ്രേമവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടി ഒരു ദാസിയെപ്പോലെ എന്നെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നവളും, കരുണയുള്ള ഒരു സഹോദരിയെപ്പോലെ എന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നവളും, ധീരയായ ഒരു രാജ്ഞിയെപ്പോലെ എന്നെ സഹായിക്കുന്നവളും, വാത്സല്യവും, പ്രേമവും ഉള്ള ഒരു അമ്മയെപ്പോലെ ജാഗ്രതയോടുകൂടി എന്നെ സൂക്ഷിക്കുന്നവളും, കൃത്യശ്രദ്ധയുള്ള ഒരു പുത്രിയെപ്പോലെ എത്രയും വിനയത്തോടുകൂടി എന്നെ വണങ്ങുന്നവളും, എനിക്കു് അത്യന്തവാത്സല്യമുള്ളവളുമായ കൌസല്യ അവളുടെ രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കപ്പെട്ട പുത്രനെക്കുറിച്ചു് എന്നോടു ചോദിക്കുമ്പോൾ എന്റെ ഈ നിഷ്ഠുരകൎമ്മത്തെ കുറിച്ചു് അവളോടു എന്തു സമാധാനമാണു് എനിക്കു പറയാവുന്നതു്? വിശ്വസ്തയായ ഒരു ഭാൎയ്യയെ അവളുടെ ഭൎത്താവു് നിൎദ്ദയമായും ക്രൂരമായും വഞ്ചിക്കുന്നതുഎങ്ങനെയാണു്? എന്റെ മൂത്തമകനും, എത്രയും യോഗ്യനുമായ രാമനെ വിശ്വാസഹീനനായ ഞാൻ അവന്റെ അച്ഛനായിരുന്നുകൊണ്ടു് എങ്ങിനെയാണു് പിരിഞ്ഞുപാൎക്കുന്നതു്?”

രാജാവിൻെറ അതിദീനസ്വരത്തിലുള്ള ഈ വിലാപങ്ങൾ കേട്ടിട്ടും കൈകേയിയുടെ മനസ്സിളകിയില്ല. അവൾ വീണ്ടും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

രാജാവേ അവിടുത്തേയ്ക്കു പശ്ചാത്താപം തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അവിടുത്തെ ശപഥപൂർവ്വമായ വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിച്ചുകൊള്ളണം. അവിടുന്നു വിശ്വാസഭംഗം ചെയ്തുകൊള്ളണം. നമ്മുടെ രാജാവു് സത്യസന്ധനും, വാഗ്ദാനലംഘനം ചെയ്യാത്തവനും,ധർമ്മതൽപരനും ആണെന്നു ജനങ്ങൾ ഘോഷിക്കുന്നതു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ഇപ്പോൾ ദശരഥമഹാരാജാവു് സത്യലംഘനംചെയ്തു എന്നും, വിശ്വാസപൂർവ്വം അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിച്ചുവന്ന ഒരു സ്ത്രീ അദ്ദേഹത്താൽ വഞ്ചിതയായി, ഭഗ്നാശയായി മരിച്ചു എന്നും സകല ജനങ്ങളും അറിയട്ടെ."

നേരം അർദ്ധരാത്രിയായി. അന്ധകാരം അതിഭയങ്കരമായിത്തീൎന്നു. ദൂരസ്ഥങ്ങളായ നക്ഷത്രങ്ങൾ ധൂസരങ്ങളായി പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രാജാവിൻെറ ഹൃദയത്തിൽ ഭയവും, വ്യസനവും, . കോപവും അനുക്രമം വളൎന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ രാജാവു് മനോഗതമായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നക്ഷത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അന്ധകാരസ്വരൂപിണിയായ നിശീഥിനീ! എൻെറ അവശമായിരിക്കുന്ന ഹൃദയത്തിനു ആശ്വാസം തരണേ. പാപിയായ ഈ ദശരഥൻെറ ദുഃഖത്തെ നിൻെറ അന്ധകാരത്തിനുള്ളിൽ മറച്ചുകൊള്ളണേ. അവാച്യമായ എൻെറ പാപകൎമ്മം നിൻെറ കൃഷ്ണവൎണ്ണമായ അന്ധകാരത്തിരുട്ടുള്ളിൽ അന്തൎഹിതമായി ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ. എൻെറ അളവില്ലാത്ത

ദുഃഖങ്ങളെ അതു ഒരിക്കലും ഭംഗംവരാത്ത വിധത്തിൽ ആവരണംചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കട്ടെ. പ്രഭാതമാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ ഈ പാപിയായ ദശരഥനു് ആയുരന്തം വരുമാറാകണേ. കർമ്മസാക്ഷിയായ സൂൎയ്യന്റെ പ്രഭാതകിരണങ്ങൾ പാപകൎമ്മത്താൽ നികൃഷ്ടമാക്കപ്പെട്ട എന്റെ ജീവിതത്തെ സ്പർശിക്കാതിരിക്കട്ടെ."

൧.

വിധി.

നേരം പ്രഭാതമായി. രാമൻ നിയമപ്രകാരം തന്റെ അച്ഛനെ വന്ദിക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ എത്തി. പ്രതാപവും, പൌരുഷവും നശിച്ചുപോയ തന്റെ വൃദ്ധനായ പിതാവിന്റെ അവശസ്ഥിതിയേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന കൈകേയിയേയും രാമൻ കണ്ടു. അദ്ദേഹം ആദരപൂർവ്വം അച്ഛന്റെയും, അമ്മയായ കൈകേയിയുടെയും പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു. "രാമാ" എന്നുമാത്രം ആ ക്ഷീണനായ രാജാവു് പ്രയാസപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിൽ അശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞു്, കാഴ്ചയില്ലാതെയായി. ഗൽഗദംകൊണ്ടു് ഒന്നും സംസാരിക്കാൻ പാടില്ലാതായി. ഒരു ദീർഘനിശ്വാസം മാത്രം രാജാവിനു ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞു. തന്റെ അച്ഛന്റെ ഈ അവസ്ഥാന്തരത്തിനു ദുഃഖമോ, കോപമോ കാരണമെന്നറിയാതെ രാമൻ നടുങ്ങി. മഹാരണ്യത്തിൽവച്ചു് പെട്ടെന്നു അതിഭയങ്കരമായ ഒരു സർപ്പത്തെ കണ്ടുമുട്ടിയ പാന്ഥ

നെപ്പോലെ അദ്ദേഹം അന്ധനായിനിന്നു. മഹാരാജാവു് ദുഃഖഭരത്താൽ ബോധശൂന്യനായി കാണപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഹൃദയം നുറുങ്ങുമാറു കൂടക്കൂടെ ദീർഘനിശ്വാസങ്ങളും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. കൊടുങ്കാററിൽ ഇളകിമറിയുന്ന സമുദ്രത്തെപ്പോലെയും, രാഹുഗ്രസ്തനായ സൂര്യനെപ്പോലെയും, തപശ്ശക്തി നിശ്ശേഷം നശിക്കയാൽ പശ്ചാത്തപിക്കുന്ന ഋഷിയെപ്പോലെയും രാജാവു് പരവശനായി കിടക്കുന്നതുകണ്ടു് ശ്വാസംപോലും അടക്കി രാമൻ ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു:—

“ഞാൻ അറിയാതെ വല്ല ദുഷ്കർമ്മവും ചെയ്തുപോയോ? എന്തൊരു വിചാരമാണു് അച്ഛൻെറ ഹൃദയത്തെ തപിപ്പിക്കുന്നതു്? അച്ഛൻ എന്തുകൊണ്ടാണു് എന്നെ ആശ്ലേഷിക്കാത്തതു്?”

ഇങ്ങനെ കുറേനേരം നിന്നശേഷം രാമൻ പറഞ്ഞു:—

“അമ്മേ! അറിയാതെ, ക്ഷന്തവ്യമല്ലാത്ത, വല്ല അപരാധവും ഞാൻ ചെയ്തുപോയതുകൊണ്ടാണൊ അച്ഛൻ ഇങ്ങനെ ദുഃഖിക്കുന്നതു്? അച്ഛൻ എല്ലായ്പോഴും എത്രയും വാത്സല്യത്തോടുകൂടിയാണു് എന്നെ ഭാവിക്കാറുള്ളതു്. അങ്ങനെയുള്ള അച്ഛൻെറ പ്രകൃതം ഇങ്ങനെ മാറിക്കാണുന്നതെന്താണു്? അശ്രുക്കൾ അച്ഛൻെറ മുഖത്തെ ആർദ്രമാക്കിത്തീർക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണു്? മർമ്മഭേദനം ചെയ്യുന്ന വല്ല കഠിനവ്യാധിയും അച്ഛൻെറ അംഗങ്ങളെ തപിപ്പിക്കുന്നുണ്ടോ? പരവശമായും, ശ്രാന്തമായും ഇരിക്കുന്ന അച്ഛൻെറ ഹൃദയത്തെ വല്ല സ്വകാര്യമായ ദുഃഖവും ഇങ്ങനെ വ്യസനിപ്പിക്കുന്നതാണോ? ഭരതൻ ധീരനായ ശത്രുഘ്നനോടുകൂടി

വലിയച്ഛന്റെ മന്ദിരത്തിൽ താമസിക്കുന്നു. അവക്ക് അ പൽകരമായ വല്ല സംഭവവും ഉണ്ടാകത്തക്കവണ്ണം ഉള്ള ദ ശാപരിവത്തനമാണിതെന്ന് അച്ഛൻ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? എന്റെ അമ്മമാർ പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛനെ സേവിച്ചു പാക്കു ന്നവരല്ലോ. നിങ്ങളിൽ ആക്കെങ്കിലും അങ്ങനെയുള്ള ദുഃഖ മൊ ആപത്തൊ സന്നിഹിതമായിട്ടുണ്ടോ? ഞാൻ അറിയാ തെ ചെയ്തുപോയ വല്ല അപരാധവുമാണ് അച്ഛന്റെ ഹൃ ദയത്തെ ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നത് എങ്കിൽ എന്റെ സ്വസുഖത്തെ യും, എന്റെ ജീവനെ തന്നെയും, ഉപേക്ഷിച്ച് അതിനു പ്രതിവിധി ചെയ്യാവുന്നതാണ്. എന്റെ കൈകേയി അ മ്മയോടാണല്ലോ അച്ഛന് അധികമായ വാത്സല്യം ഉള്ള ത്. അമ്മ, അച്ഛന് മനഃക്ലേശമുണ്ടാകത്തക്കവണ്ണം വല്ല തും പറഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടോ? പ്രിയമുള്ള അമ്മെ! എന്നോ ട് സത്യം പറയണം. അച്ഛന് ഈ ദുഃഖത്തിനും, പാരവ ശ്യത്തിനും കാരണമെന്താണെന്ന് അമ്മ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായി രിക്കണം.”

രാമന്റെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കുകൾ കേട്ടിട്ടും സ്ഥിര പ്രതിജ്ഞയായ കൈകേയിയുടെ ഹൃദയം അമ്മയുടെ വാത്സ ല്യത്താലോ, സ്ത്രീയുടെ സഹതാപത്താലോ ആർദ്രമായില്ല. അവൾ അവളുടെ ദുർമ്മോഹത്തെ വെച്ചുകൊണ്ട് സ്ഥിര മായും ക്രൂരമായും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“നിന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛൻ ദുഃഖിക്കുന്നതു രോഗ ത്താലൊ, മററു വല്ല സങ്കടത്താലൊ അല്ല. അദ്ദേഹം ത ന്റെ ആവശ്യത്തെ ധീരനായ നിന്നോട് പറവാൻ ഭയ പ്പെടുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് ഇഷ്ടമില്ലാത്ത ഒരു കാര്യമാക

യാൽ അതിനെ നിന്നോടു പറവാൻ ഭാവിക്കുമ്പോൾ മധുരമായ അദ്ദേഹത്തിൻെറ സ്വരം ഇടറിപ്പോകുന്നു. നീ നിൻെറ അച്ഛൻെറ കല്പനയെ അനുസരിച്ചു നടക്കാമെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്യുമെങ്കിൽ അതെന്താണെന്ന് ഞാൻ പറയാം. ഒന്നുകൂടി കേട്ടുകൊള്ളുണം. വളരെക്കാലംമുമ്പേ — അന്നു നീ ജനിച്ചിട്ടുതന്നേയില്ല—ഞാൻ നിൻെറ അച്ഛനെ ഒരാപത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചു. എനിക്ക് അന്ന് രണ്ടു വരം അദ്ദേഹം വാഗ്ദാനംചെയ്തിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന് അതിനെക്കുറിച്ചു പശ്ചാത്താപം തോന്നുന്നു. ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനെപ്പോലെ അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിക്കാൻ വിചാരിക്കുന്നു. വാഗ്ദാനംചെയ്തിട്ട് ഇപ്പോൾ അനേകംസംവത്സരം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അതിനെ ലംഘിക്കാമെന്നായിരിക്കാം. രാജാക്കന്മാരുടെ വാക്കുകളും ക്രിയകളും സത്യത്തെ മുൻനിറുത്തിയുള്ളവയാണ്. നിന്നെക്കുറിച്ച് രാജാവിന് സ്നേഹവും ബഹുമാനവും ഉണ്ടെങ്കിലും അതുനിമിത്തം അദ്ദേഹം സത്യലംഘനം ചെയ്യണമെന്നുണ്ടോ? സത്യസന്ധനും ധർമ്മതല്പരനും ആയ നീ നിൻെറ അച്ഛൻെറ ശപഥത്തെ നിറവേററുന്നതിന് കടപ്പെട്ടവനാണെങ്കിൽ നിൻെറ അച്ഛൻെറ ഹൃദയത്തെ പീഡിപ്പിക്കുന്ന ദുഃഖം എന്താണെന്നു ഞാൻ പറയാം. അതുകേട്ടാൽ നിൻെറ ദുർബലമായ ഹൃദയം ചഞ്ചലമായിത്തീരുകയോ, അതിന്മണ്ണം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിൽ വൈമനസ്യം ഭാവിക്കയോ ചെയ്യുമെങ്കിൽ രാജാവിൻെറ ശപഥവും എൻെറ കഥയും ഞാൻ പറയുന്നില്ല.”

കൈകേയിയുടെ ഈ വാക്കുകൾകേട്ടിട്ടു രാമൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"അമ്മ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ പറയണം. എന്തുതന്നെ ആയിരുന്നാലും അതിനെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിന് ഞാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു. അച്ഛൻെറ കല്പനയെ അനുവൎത്തിക്കുന്നതിന് എനിക്ക് അല്പംപോലും കുണ്ഠിതമുണ്ടാകയില്ല. വിഷംകുടിക്കണമെന്നോ അകാലത്തിൽ മരിക്കണമെന്നോ ആണ് എൻെറ അച്ഛനായ രാജാവിൻെറ ആജ്ഞയെങ്കിൽ അതിനും ഞാൻ തയാറാണ്. അച്ഛൻെറ ശപഥം എന്താണെന്നു പറയണം. ഞാൻ അതുപോലെ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിന് നിൎബ്ബാധിതനായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇതേവരെ യാതൊരു വ്യാജവും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ വെറും വാക്കു പറകയാണെന്ന് അമ്മ ശങ്കിക്കേണ്ടാ."

ഇതുകേട്ടു കൈകേയി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നിൻെറ അച്ഛൻെറ ശപഥപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിന് ജീവനെത്തന്നെയും ഉപേക്ഷിക്കാമെന്നാണല്ലോ നീ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതു്? എന്നാൽ നിൻെറ അച്ഛൻെറ ശപഥം എന്താണെന്ന് കേട്ടുകൊള്ളണം. മുമ്പു അസുരന്മാരുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ നിൻെറ അച്ഛന് ഒരു മുറിവുണ്ടായതിനെ ഞാൻ ശുശ്രൂഷിച്ചു പൊറുപ്പിച്ചു. തന്മൂലം പ്രസാദിച്ചു എത്രയും മധുരമായി രണ്ടു വരങ്ങൾ അദ്ദേഹം വാഗ്ദാനം ചെയ്തു. ഇപ്പോഴാണ് ഞാൻ ആ രണ്ടുവരങ്ങളും ആവശ്യപ്പെട്ടതു്. ഹാ! എൻെറ ഭരതൻ ഭാഗ്യവാൻ തന്നെ. ഭരതനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം കഴിക്കണമെന്നും, രാമനെ ആരണ്യവാസത്തിന് അയയ്ക്കണമെന്നും ആണ് ഞാൻ രാജാവിനോടു് അപേക്ഷിച്ചതു്. നിൻെറ അച്ഛൻെറ കല്പനയെ നീ അനുസരിക്കയും, ബഹുമാനിക്ക

യും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിൽ നിന്റെ ഇച്ഛപോലെ പതിനാലു സംവത്സരക്കാലം ദണ്ഡകാരണ്യവാസം ചെയ്തുകൊള്ളണം. നിന്റെ വസ്ത്രം വൃക്ഷങ്ങളുടെ ചമ്മവും, ഭവനം ഋഷികളുടെ ആശ്രമവും ആയിരിക്കണം. കോസലന്മാരുടെ ഈ സുഭിക്ഷമായ മഹാരാജ്യത്തെ സകലവിധമായ ആഡംബരങ്ങളോടും കൂടി എന്റെ കുമാരനായ ഭരതൻ ഭരിക്കണം. നിന്റെ അച്ഛന്റെ ഹൃദയം വളരെ മൃദുവായിട്ടുള്ളതാണ്. വാദ്ധക്യവും, ദുഃഖവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാഴ്ചയെത്തന്നെയും നശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ നിശ്ചയത്തെ നിന്നെ ധരിപ്പിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിന് വളരെ വ്യസനം ഉണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന് നിന്നെക്കുറിച്ചുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ട് ഈ ക്രൂരമായ വരദാനകാര്യത്തെ അദ്ദേഹംതന്നെ പറയുന്നതിന് സംശയിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിശ്ചയത്തേയും, കല്പനയേയും ഞാൻ നിന്നെ ധരിപ്പിച്ചുവല്ലോ. നീ അതിനെ അനുസരിക്കാമെന്ന് വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?"

കിരാതന്റെ നിശിതങ്ങളായ ബാണങ്ങളെപ്പോലെ കൈകേയിയുടെ സ്പഷ്ടമായും, സ്ഥിരമായുമുള്ള ഓരോ വാക്കുകളും രാമന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പതിഞ്ഞു. രാമൻ അതിനെ ശാന്തതയോടെ കേട്ടുകൊണ്ടു നിന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തെ കോപമാകട്ടെ ദുഃഖമാകട്ടെ സ്പർശിച്ചില്ല. തന്റെ അച്ഛന്റെ രാജ്യത്തേയും, തന്റെ സ്വന്തം ഭവനത്തേയും, ബന്ധുക്കളേയും പിരിഞ്ഞു പോകുന്നതിന് വേണ്ടതെല്ലാം തയാറാക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹം പതുക്കെ വെളിക്കിറങ്ങിപ്പോയി.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൨.

ദശരഥവിയോഗം.

൧.

ഭാൎയ്യാപ്രണയം

രാമൻ:—"എന്റെ പ്രാണപ്രിയയായ സീതേ! നാം ഇനി കുറേനാളത്തെ വിരഹം സഹിക്കേണ്ടതായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. അച്ഛൻ മുമ്പു കൈകേയിഅമ്മയ്ക്കു രണ്ടു വരങ്ങൾ കൊടുത്തിരുന്നു. ആ വരങ്ങളാൽ ഭരതനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം കഴിക്കാനും, എന്നെ പതിനാലു സംവത്സരം വനത്തിൽ അയയ്ക്കാനും അച്ഛൻ നിൎബന്ധിതനായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ, ഞാൻ വനത്തിനു പോകുന്നതിന് മുൻപായി ഭവതിയോട്ടു് ഒരുകാൎയ്യം ആവശ്യപ്പെടുന്നു. ഭവതി വിശ്വാസപൂൎവ്വം അതിനെ അനുസരിക്കുമോ? കിരീടധാരണം ചെയ്യപ്പെടുന്ന ഭരതനെ വിശ്വാസത്തോടും, വിനയത്തോടും കൂടി സേവിച്ചു പാൎക്കണം. എന്റെ ഗുണങ്ങളെ അവന്റെ സന്നിധിയിൽ വൎണ്ണിക്കരുതു്. എനിക്കുള്ള രാജ്യാവകാശത്തേയും അവനോട്ടു് പറയരുതു്. അച്ഛന്റെ അഭിലാഷം ഇങ്ങനെ ആയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഭരതൻതന്നെ യുവരാജാവായി വാഴട്ടെ. അവനെ രാജഭക്തിയുള്ള ഒരു പ്രജയെപ്പോലെ ഭവതി അനുസരിച്ചു് പാ-

ക്കണം. അച്ഛൻ ആജ്ഞാപിച്ചിരിക്കുംപ്രകാരം പതിനാലുസംവത്സരക്കാലത്തെ ദണ്ഡകാരണ്യവാസം എനിക്കും, അത്രയും കാലമുള്ള ദീൎഘവിരഹത്തെ ധീരതയോടുകൂടിസഹിക്കുന്നതിലുള്ള ബഹുമതി എന്റെ പ്രിയതമയ്ക്കും ഇരിക്കട്ടെ. എന്റെ വനവാസകാലത്തെ ഭവതി ഉപവാസമായും, വ്രതമായും കഴിച്ചുകൂട്ടണം. ഈശ്വരവിശ്വാസവും, പാതിവ്രത്യനിഷ്ഠയും ഭവതിയുടെ ആത്മാവിനു് ആശ്വാസത്തെ തരും. നിത്യവും പ്രഭാതത്തിൽ ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്തിന്നായി പ്രാൎത്ഥിച്ചുകൊണ്ടു് അച്ഛനെ പോയി വന്ദിക്കണം. എന്റെ അമ്മയായ കൌസല്യയെ ശുശ്രൂഷിക്കേണ്ടുവിധം ഭവതിക്കറിയാമല്ലോ. പ്രിയപ്പെട്ട പുത്രിയെപ്പോലെ എപ്പോഴും ഭവതി അമ്മയെ ആശ്വസിപ്പിക്കണം. അതുപോലെതന്നെ ഇളയമ്മമാരോടും തുല്യസ്നേഹംതന്നെ ഭവതിക്കുണ്ടായിരിക്കണം. ആ രണ്ടു രാജ്ഞിമാരേയും ക്ഷമയോടും താല്പൎയ്യത്തോടുംകൂടി ശുശ്രൂഷിക്കണം. ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെ ഒരു സഹോദരിയുടെ ശ്രദ്ധാപൂൎവ്വമായ സ്നേഹത്തോടും, അമ്മയുടെ നിഷ്കളങ്കമായ വാത്സല്യത്തോടും കരുണയോടും ഭാവിച്ചുകൊള്ളണം. ഭരതനോടു അവിവേകമായി യാതൊന്നും കോപിച്ചു പറയരുതു്. അവൻ കോസലന്മാരുടെ രാജാവും രഘുവംശത്തിന്റെ നാഥനും ആകുന്നു. അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ട രാജാക്കന്മാർ സ്വന്തപുത്രന്മാരെക്കാളും താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി നാട്ടിലെ പ്രജകളെ സംരക്ഷണം ചെയ്യുന്നവരാകയാൽ മനഃപൂൎവ്വമായ ഭക്തിയോടും വിശ്വാസത്തോടും അവരെ സേവിക്കേണ്ടതു ധൎമ്മമാകുന്നു. ഭരതന്റെ ആജ്ഞയെ വളരെ താല്പൎയ്യത്തോടും നിഷ്കപടമായ വിശ്വാസത്തോടും ഭവതി അനുസരിക്കണം. സത്യവും സദാചാരവും സൎവ്വദാ ഭവതിയുടെ ഹൃദയത്തിലും വാക്കി

ലും പ്രവൃത്തിയിലും ഉണ്ടായിരിക്കട്ടെ. നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട ബന്ധുജനങ്ങളെ ഭവതിയുടെ ശീലഗുണംകൊണ്ടു പ്രസാദിപ്പിക്കണം. നാം തല്ക്കാലം പിരിഞ്ഞു പാൎക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്തുചെയ്യാം. അനേകസംവത്സരക്കാലം ദുസ്സഹമായ വനത്തിൽ വസിക്കാനാണ് എനിക്ക് വിധിച്ചിരിക്കുന്നതു്."

രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതിനെ ആ ശീലവതിയായ സീത ശ്രദ്ധയോടുകൂടി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ പ്രേമം തിങ്ങിനിറഞ്ഞു, മധുരമായും ധൈൎയ്യത്തോടുകൂടിയും അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"എന്റെ ഭൎത്താവു പറയുന്നതു വാസ്തവം തന്നെയാണോ? ഞാൻ കേൾക്കുന്നതു് എന്റെ ഭൎത്താവിന്റെ വാക്കുകൾ തന്നെയോ? രാജ്യത്തിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട എന്റെ നാഥനായ പ്രിയതമൻ അഗ്നിസാക്ഷിയായി സ്വീകരിച്ച തന്റെ കളത്രത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുമോ? ഭൎത്താവു ശാന്തമായി പറഞ്ഞ ഉപദേശങ്ങളെ ഞാൻ ശാന്തതയോടെ നിരസിക്കുന്നു. ധീരനായ ഒരു ക്ഷത്രിയനു് അതു് ഉചിതമായ ഉപദേശമാണെന്നു് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ പതിവ്രതയായ ഭാൎയ്യ തന്റെ ഭൎത്താവിനോടൊന്നിച്ചുതന്നെ ഏതുദിക്കിലും ഉണ്ടായിരിക്കും. രാമനെ നിഷ്കാസനം ചെയ്യുകിൽ സീതയുടെ വിധിയും സ്ഥിരപ്പെട്ടു. വിവാഹം കഴിച്ച സ്ത്രീയെ ഭരിക്കേണ്ടതു് അച്ഛനോ; പുത്രനോ സഹോദരനോ അല്ല. ഭൎത്താവിനുണ്ടാകുന്നതുപോലെ അവൾക്കും ഉയൎച്ചയോ താഴ്ചയോ ഉണ്ടാകുന്നു. അവളുടെ ഭൎത്താവിന്റെ ഗതിതന്നെയാണ് അവൾക്കും ഗതി. ഭയങ്കരമായും, അന്ധകാരമയമായും ഉള്ള മഹാരണ്യത്തിലേക്ക് ഭൎത്താവു പോക

യാണെങ്കിൽ ഭർത്താവിനു സഞ്ചരിക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളി ലെ കല്ലും മുള്ളും പെറുക്കി ശരിപ്പെടുത്താനായി സീത എ പ്പോഴും മുമ്പേ നടക്കും. മധുരമുള്ളതെങ്കിലും ദുഷിച്ചുപോ യ ജലമെന്നപോലെ ഭർത്താവിന്റെ ഈ വിചാരങ്ങൾ ഉ പേക്ഷിച്ചു കളയണം. എന്നെയുംകൂടി വനത്തിൽ കൊ ണ്ടുപോകണം. എനിക്കു ഭർത്താവിന്റെ സമീപത്തിൽ വ സിക്കുന്നതിനു അനുജ്ഞതരണം. രഥങ്ങളും അശ്വങ്ങളും മനോഹരങ്ങളായ മണിമാളികകളും പതിവ്രതയായ ഒരു സ്ത്രീയ്ക്കു നിഷ്പ്രയോജനമാണ്. പ്രിയമുള്ള ഭാൎയ്യ അവളു ടെ ഭർത്താവിന്റെ നിഴലിനെത്തന്നെയാണ് അധികംപ്രിയ പ്പെടുന്നതു്. വിവാഹം കഴിക്കപ്പെട്ട സ്ത്രീയുടെ ഭവനം ഭ ർത്താവിന്റെ പരിതഃസ്ഥലമാണെന്നു എന്റെ അമ്മ എ ന്നെ പലപ്പോഴും പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അച്ഛൻ അതിനെത്ത ന്നെ കൂടക്കൂടെ എനിക്കു ഉപദേശിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. പ ദാൎത്ഥത്തെ പിരിയാത്ത നിഴൽപോലെയാണു് വിശ്വസ്ത യായ ഭാൎയ്യ തന്റെ ഭർത്താവിനെന്നു വിവാഹകാലത്തിൽ അച്ഛൻ പറഞ്ഞതിനെ ഭർത്താവോർക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ. ജീവൻ എന്റെ ഈ ശരീരത്തിൽനിന്നു വേർപെടുന്ന കാ ലത്തോളം ഞാൻ എന്റെ ഭർത്താവിനെ പിരിഞ്ഞു പാൎക്കു ന്നതല്ല. അതിനാൽ പന്ഥാവില്ലാത്ത മഹാരണ്യത്തിൽ ഭ ർത്താവിനോടൊന്നിച്ചു സഞ്ചരിക്കുന്നതിനു എനിക്കനുവാ ദം തരണം. അച്ഛന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ വസിക്കുന്നതിനെ ക്കാളും ഹരിണങ്ങൾ സൈ്വരമായി സഞ്ചരിക്കുകയും, വ്യാ ഘ്രങ്ങൾ സുഖമായി പാൎക്കുകയും ചെയ്യുന്ന വനത്തിൽ ഭ ർത്താവിനോടൊന്നിച്ചു വസിക്കുന്നതു എനിക്കു് ആശ്വാ സകരമായിരിക്കും. ബന്ധുക്കളെക്കുറിച്ചും, ഭവനത്തെക്കുറി

ച്ചും എനിക്ക വിചാരമില്ല. ഭത്താവു് ൎ ൻറ വെറുപ്പും ഭത്താവിൻെറ പ്രേമം എൻെറ വേനവും ആകുന്നു. ഭത്താവിൻെറ പരാക്രമം ലോകവിശ്രുതമായിട്ടുള്ളതാണ്. അതുകൊണ്ടു് എൻെറ ഭത്താവിൻെറ സമീപത്തിൽ എവിടെയും ശവത്തോടുകൂടി നിർഭയമായി എനിക്ക പാക്കാവുന്നതാണ്. ഞാൻ എൻെറ ഭത്താവിനു സൌരഭ്യവാഹികളായ വനങ്ങളിൽനിന്നു ഭക്ഷണത്തിനായി ഫലങ്ങൾ ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടുവന്നതരാം. ഭത്താവു ഭക്ഷിക്കുന്നതിൻെറ ഉച്ഛിഷ്ടം തന്നെയാണ് എനിക്ക എത്രയും പ്രിയമായ ഭക്ഷണം. മനോഹരങ്ങളായ ശാദ്വല പ്രദേശങ്ങളേയും, കൊഴുത്ത പച്ചക്കാട്ടുകൾ നിറഞ്ഞ കുന്നുകളേയും, ഉയൎന്ന മരുഭൂമികളേയും, സ്ഫടികതുല്യമായ ജലം ഇരച്ചൊഴുകുന്ന അരുവികളേയും, അരയന്നങ്ങൾ മധുരമായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളായ ചിറകുകൾ ഇട്ടുമുക്കുന്ന താമരപ്പൊയ്കകളേയും കാണുന്നതിനും, നിമ്മലമായും ശീതളമായും ഉള്ള മലഞ്ചോലകളിൽ ഭത്താവിനോടൊന്നിച്ചു കുളിച്ചുകളിക്കുന്നതിനും എനിക്കനുവാദം തരണം. ഭത്താവിനോടൊന്നിച്ചുവസിച്ചാൽ ഈ വനവാസം എത്രയോ സുഖകരമായി കഴിഞ്ഞുപോകും. അതെനിക്കൊരു മഹാഭാഗ്യമെന്നാണു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതു്. സീതയ്ക്കു സിംഹാസനത്തിനോ രാജ്യത്തിനോ എന്നുവേണ്ടാ സ്വഗ്ഗസൌഭാഗ്യത്തിനോ മോഹമില്ല. സീതയ്ക്കു ഭത്താവിനെ പിരിഞ്ഞുപാക്കാൻ സൂയ്യപ്രകാശമുള്ള ഈ ഭൂമിയിൽ സുഖകരമായി യാതൊരു ഭവനത്തേയും ദൈവം നിശ്ചയമായി വെച്ചിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ടു വന്യമൃഗങ്ങൾ നിർഭയമായി സഞ്ചരിക്കുന്ന വനത്തിൽ ഞാൻകൂടി വന്നുകൊള്ളട്ടെ. എൻെറ ഭത്താവി

ൻെറ പ്രേമത്തെ എവിടെയാണോ എനിക്കനുഭവിക്കാൻ കഴിയുന്നതു് അവിടംതന്നെയാണ് എൻെറ രാജഗൃഹം. ഭർത്താവിൻെറ ഇഷ്ടത്തെ എത്രയും സന്തോഷത്തോടുകൂടി ഞാൻ അനുവർത്തിക്കാം. എൻെറ ശുശ്രൂഷകൊണ്ടു ഭർത്താവിനുള്ള ദുഃഖങ്ങളും കഷ്ടതകളും ഒട്ടെങ്കിലും ശമിക്കുമല്ലോ,"

സീതയുടെ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടു് ആർദ്രമാനസനായ രാമൻ വനവാസത്തിലുള്ള ആപത്തുകളെക്കുറിച്ചു പിന്നെയും പല തടസ്സങ്ങളും പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു് ഒരു ഫലവും ഉണ്ടായില്ല. സീതയെപ്പോലെ പരിശുദ്ധവും, മൃദുലകോമളവുമായ മനസ്സുള്ള ഒരു സതിയുടെ നിശ്ചയത്തെ ഇളക്കുന്നതിനു് ആവക തടസ്സങ്ങൾ എത്രമാത്രം ഫലപ്രദങ്ങളായിരിക്കും? •

൨.

സഹോദരസ്നേഹം.

സീതയുടെ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻെറ കണ്ണുകളിൽനിന്നു് അശ്രുക്കൾ പൊഴിഞ്ഞുതുടങ്ങി. ലക്ഷ്മണൻ രാമൻെറ പാദങ്ങളിൽവീണു് ഇപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ചു.

"എൻെറ ജ്യേഷ്ഠനും ജ്യേഷ്ഠത്തിയും ദുഷ്പ്രവേശമായ വനത്തിലേക്കു പോകയാണെങ്കിൽ ചാപബാണങ്ങൾ ധരിച്ചുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണൻ നിങ്ങളുടെ സഹായത്തിനായി കൂടെ പുറപ്പെടുന്നതാണു്. ഹരിണങ്ങൾ നിർഭയമായി സഞ്ചരിക്കുന്നതും, മദിച്ച കൊമ്പനാനകൾ ഉഴറി നടക്കു

ന്നതും, മനോഹരങ്ങളായ പക്ഷികൾ കൂട്ടകം കെട്ടിയു ടൊക്കുന്നതും, എൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻ അധിവസിക്കുന്നതുമായ വനപ്രദേശങ്ങൾ നിത്യാനന്ദത്തെ തരുന്ന സ്വർഗ്ഗലോക ത്തേക്കാൾ എനിക്കു പ്രിയതരങ്ങളാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു് എന്നെക്കൂടി വരാൻ കരുണയോടുകൂടി അനുവദിക്കണം. ജ്യേഷ്ഠൻ എവിടെ സഞ്ചരിച്ചാലും ആപത്തുവരികയില്ലെ ന്നു് എനിക്കു വിശ്വാസമുണ്ടെങ്കിലും, അതിദൂരത്തിലുള്ള ആ ഭയങ്കരവനങ്ങളിൽ ജ്യേഷ്ഠൻ അലഞ്ഞുനടക്കുമ്പോൾ ഇവിടെ പാൎക്കുന്നതിനു് എനിക്കൊരിക്കലും സ്വാസ്ഥ്യം ഉ ണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല. അതിനാൽ എൻെറ ജ്യേഷ്ഠനോടൊ ന്നിച്ചു വരുന്നതിനു എനിക്കനുവാദം തരണം. ജ്യേഷ്ഠനാ ല്ലാതെ എൻെറ ഈ ആഗ്രഹത്തെ തടുക്കുന്നതിനു ആൎക്കും കഴിയുന്നതല്ല."

ലക്ഷ്മണൻെറ ഈ അപേക്ഷകൾക്കുത്തരമായി രാ മൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയസോദരാ! നിൻെറ വിശ്വാസവും, നിഷ്കള ങ്കമായ നിൻെറ ഹൃദയത്തിൻെറ ഗുണവിശേഷങ്ങളും എ നിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. എനിക്കെൻെറ പ്രാണനെ ക്കാൾ നിന്നെ സ്നേഹവും ഉണ്ടു്. എങ്കിലും നിന്നെക്കൂടി വനത്തിൽ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനു് എനിക്കനുവദിച്ചുകൂടാ. നാം രണ്ടാളും ഇവിടെനിന്നും പിരിഞ്ഞുപോകുന്നപ ക്ഷം എൻെറ പ്രിയപ്പെട്ട അമ്മയെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ആരാണുള്ളതു്? നിന്നെ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി വളൎത്തി യ ഇളയമ്മയെ ആരാണാശ്വസിപ്പിക്കുന്നതു്? നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛൻ വൃദ്ധനായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. അ

ദ്ദേഹം ഈ ഭൂമി മുഴുവൻ അടക്കി ഭരിച്ച ആളാണെങ്കിലും ഇപ്പോൾ കൈകേയി അമ്മയുടെ പ്രേമപാശത്തിൽപെട്ട പരതന്ത്രനായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. കൈകേയി അമ്മ ഈ വിജയകാലത്തിൽ നമ്മുടെ അമ്മമാരെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു എന്നു വരുമോ? ഭരതനും അവൻെറ അമ്മയുടെ ഭാഗത്തു നിന്നുകൊണ്ടു് പക്ഷെ അവരെ സഹായിക്കാതിരിക്കാനാണു് എളുപ്പം. ഞാൻ അതിദൂരത്തിലുള്ള വനാന്തരത്തിലേക്കു പോയാൽ നീ മാത്രമേ എൻെറ അമ്മയെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനു ഇവിടെയുള്ളൂ. അമ്മയ്ക്കു നിന്നെ എങ്കിലും കാണാതെ എങ്ങനെ ആശ്വാസം ഉണ്ടാകും? സുമിത്ര യമ്മയെ സമാധാനപ്പെടുത്താനും നിനക്കല്ലാതെ കഴികയില്ല. പ്രിയസഹോദരാ! നീ അവരോടുകൂടിത്തന്നെ താമസിക്ക. നാം രണ്ടാളും പോയാൽ പിന്നെ അവൎക്കു് ഇഹലോകവാസത്തിൽ യാതൊരു അഭിരുചിയും, യാതൊരു ആശ്വാസവും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല. അതുകൊണ്ടു്, ഈ അരിഷ്ടസമയത്തിൽ അവരുടെ ആശ്വാസത്തിനായി നീ ഇവിടെത്തന്നെ താമസിക്കണം."

രാമൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതുകേട്ടു ലക്ഷ്മണൻ താഴെ പറയുംപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ജ്യേഷ്ഠൻ ഒന്നുകൊണ്ടും ഭയപ്പെടേണ്ടാ. ജ്യേഷ്ഠൻെറ പരാക്രമം എല്ലാവൎക്കും നല്ലവണ്ണം അറിയാം. പരാക്രമശാലിയായ ജ്യേഷ്ഠൻെറ അമ്മയോടു ഭരതൻ വിനയമുള്ളവനായിത്തന്നെ ഇരിക്കും. അഥവാ, രാജത്വംകൊണ്ടു ഗൎവിഷ്ഠനായി തൻെറ കൎത്തവ്യകൎമ്മത്തെ ലംഘിക്കുന്നതായിരുന്നാൽ ആ ധിക്കാരത്താൽ നമുക്കുണ്ടാകുന്ന കോപാ

ഗ്നിയെ ശമിപ്പിക്കുന്നതു ഭരതന്റെ രക്തമായിരിക്കും. എന്നാൽ നാം ഇതൊന്നും ആലോചിക്കണമെന്നില്ല. കൌസല്യാരാജ്ഞിയുടെ കല്പന അനുസരിക്കുന്നതിന് അനേകായിരം ജനങ്ങളും, അനേകായിരം യോദ്ധാക്കളും സദാ സന്നദ്ധന്മാരായുണ്ടു്. അതുപോലെ തന്നെ എന്റെ അമ്മയുടെ ആജ്ഞാകാരന്മാരായും അനേകം ഗ്രാമീണന്മാർ ഉണ്ടു്. ലക്ഷ്മണന്റെ ആയിരം ഖഡ്ഗത്തെക്കാൾ ശക്തിയോടുകൂടി അമ്മയെ കാത്തു രക്ഷിക്കുന്നതിന് അവർ സന്നദ്ധരാണ്. എന്നാൽ സുശീലയായ ജ്യേഷ്ഠത്തിക്കു സഹായത്തിനു ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ ജ്യേഷ്ഠനല്ലാതെ വേറെ ആരും ഇല്ലല്ലോ. അതിനാൽ ജ്യേഷ്ഠത്തിയെ രാവും പകലും കാത്തു രക്ഷിക്കുന്നതിന് എനിക്കനുവാദം തരണം. ഞാൻ വില്ലും അമ്പും ധരിച്ചു വനത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചു വന്യങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളെ മുറിച്ചു ജ്യേഷ്ഠത്തിക്കു പാക്കുന്നതിനു വീടുകെട്ടിയുണ്ടാക്കാം. വന്യങ്ങളായ ഫലമൂലാദികളെ ഭയങ്കരങ്ങളായ വനപ്രദേശങ്ങളിൽ നിന്നു ഞാൻ ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു കൊടുക്കാം. ജ്യേഷ്ഠനും, ജ്യേഷ്ഠത്തിയും പർവതങ്ങളിലെ ശിലാതലങ്ങളിൽ വിശ്രമിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങളുടെ സുഖമായ ഉറക്കത്തിനു യാതൊരു ഭംഗവും വരാതെ ഞാൻ കാത്തു രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാം."

ലക്ഷ്മണന്റെ നിഷ്കപടമായുള്ള ഈ വാക്കുകൾ കൃതജ്ഞതയോടെ രാമൻ കേട്ടു. സീതയോടും, ലക്ഷ്മണനോടും ഒന്നിച്ചു വനത്തിൽ പോകുന്നതിനു സന്നദ്ധനായി, അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്നാൽ, പ്രിയപ്പെട്ട ബന്ധുജനങ്ങളെ പിരിഞ്ഞു നമുക്കു മൂന്നാൾക്കും കൂടി പുറപ്പെടാം. നമുക്കാവശ്യമുള്ള

ആയുധങ്ങളെല്ലാം എടുത്തുകൊള്ളണം. വിദേഹരാജാവിന വരുണനാൽ നൽകപ്പെട്ട വില്ലുകളും, അഭേദ്യങ്ങളായ കവചങ്ങളും, വിശിഷ്ടതരങ്ങളായ ബാണതൂണീരങ്ങളും നമ്മുടെ ആയുധശാലയിൽ ഉണ്ട്. 'പക്ഷെ നമുക്ക് അവ ആവശ്യപ്പെട്ടമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അവയെക്കൂടി എടുത്തുകൊള്ളണം."

ലക്ഷ്മണൻ ഇതുകേട്ട വേഗത്തിൽത്തന്നെ ഈ ആയുധങ്ങൾ എല്ലാം കൊണ്ടുവന്നു. അവയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു രാമൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: —

"പ്രിയസഹോദരാ! നമുക്കിനി കുറേക്കൂടി ധൈര്യത്തോടെ വനത്തിലേക്ക പുറപ്പെടാം. നമ്മുടെ വക സ്വൎണ്ണങ്ങളും, ആഭരണങ്ങളും എല്ലാം പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണൎക്ക ദാനം ചെയ്യണം. പൂജ്യന്മാരായ സകല വൈദികന്മാരെയും വന്ദിച്ചുകൊണ്ടു് അച്ഛൻെറ ആജ്ഞയെ അനുഷ്ഠിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിൻെറ മന്ദിരത്തിൽനിന്നുതന്നെ നമുക്ക പുറപ്പെടാം.

൨.

അമ്മയുടെ അനുഗ്രഹം.

വനഗമനത്തിന തയ്യാറായി ആശിസ്സു വാങ്ങാൻ സമീപത്തിൽ അണയുന്ന സീതയെ കണ്ടപ്പോൾ ദുഃഖംകൊണ്ടു പരവശയായിരുന്ന കൌസല്യയുടെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്ന് അശ്രുക്കൾ ധാരയായി ഒഴുകി. ശീലവതിയായ സീത

യെ മാറോടു പിടിച്ചണച്ച്; സ്നാനത്താൽ ആർദ്രമായിരുന്ന അവളുടെ ശിരസ്സിനെ ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി പലവുരു ചുംബിച്ചു. വർഷധാരപോലെ കണ്ണുനീർ ഇററിററു വീണുകൊണ്ടിരുന്നതിനാൽ കൌസല്യ ഗൽഗദത്തോടുകൂടി ഈ പ്രകാരം പറഞ്ഞു: —

"പ്രിയപുത്രീ! നാം പിരിഞ്ഞു പോകേണ്ടതായി വന്നുവല്ലോ. സത്യസാധനായ നിൻെറ ഭർത്താവിനെ ഹൃദയപൂർവമായ പ്രേമത്തോടുകൂടി നീ ശുശ്രൂഷിക്കുമെന്നു എനിക്കു വിശ്വാസമുണ്ട്. സൌഭാഗ്യകാലങ്ങളിൽ മധുരമായും ശാന്തമായും ഉള്ള വാക്കുകൾ പറയുന്നവരും ആപല്ക്കാലത്തു തിരിഞ്ഞു നില്ക്കുന്നവരുമായ ഭാൎയ്യമാർ ഒരിക്കലും വിശ്വസനീയകളല്ല. അവർ ഭർത്താവിനു സമ്പത്തുള്ള കാലത്തോളം എത്രയും ഉത്സാഹത്തോടും, പ്രസന്നതയോടുംകൂടി പാൎക്കുന്നു. ആപത്തു വന്നടുക്കുമ്പോൾ ഭർത്താവിനോടു വൈമുഖ്യം ഭാവിച്ചുപോകയും ചെയ്യുന്നു. ഭാഗ്യം എത്ര അസ്ഥിരമാണോ, അത്രയും അസ്ഥിരമാണ് അവരുടെ വാക്കുകൾ. അവർ സ്ത്രീധർമ്മത്തേയും, ഭർത്താവിനോടുവേണ്ട വിശ്വാസത്തേയും വിസ്മരിച്ചുകളയുന്നു. പരിശുദ്ധമായ പ്രേമം അവരിൽ ഒരിക്കലും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നില്ല. പുരുഷൻെറ സൽകർമ്മങ്ങളും, അവൻെറ ഗുണവിശേഷങ്ങളും ചപലമായ അവളുടെ ഹൃദയത്തെ ഒരിക്കലും സ്വാധീനമാക്കുന്നതിന് ശക്തങ്ങളാകുന്നില്ല. എന്നാൽ പതിവ്രതയും പരിശുദ്ധയും, സ്ഥിരപ്രണയമുള്ളവളും ആയ ഭാൎയ്യ തൻെറ സ്വന്തം പ്രാണനെക്കാൾ വിശ്വാസത്തോടും പ്രേമത്തോടും ഭർത്താവിനെ സേവിച്ചു പാൎക്കുന്നു. നിഷ്കളങ്കഹൃദയയായ എൻെറ സീതയോട് ഞാൻ ഇതൊന്നും പറയണമെ

ന്നില്ലല്ലോ. മകളെ! നീ എന്റെ ദേവതുല്യനായ പുത്രനെ അനുഗമിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചതു് നന്നായി. രാമൻ വനത്തിലും സിംഹാസനത്തിലും നിനക്കു് ഈശ്വരതുല്യനാണു്."

ഇതിനുത്തരമായി സീത ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"അമ്മേ! ഞാൻ എന്റെ ധർമ്മത്തെ അനുഷ്ഠിക്കും. എന്റെ ഭർത്താവുതന്നെയാണു് എനിക്കീശ്വരൻ. ഞാൻ ഒരിക്കലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാന്നിധ്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കയില്ല. ചന്ദ്രനെ ഒരിക്കലും ചന്ദ്രിക പിരിയാത്തതുപോലെ ഞാനും എന്റെ ഭർത്താവിനെ ഒരിക്കലും പിരിയുകയില്ല. ഞാൻ എന്റെ വാക്കുകളിലും, ക്രിയകളിലും, എപ്പോഴും വിശ്വസ്തയായ ഒരു ഭാര്യയുടെ ധർമ്മത്തെ അനുഷ്ഠിക്കും. തന്തുവില്ലാത്ത വീണയും, ചക്രമില്ലാത്ത രഥവും നിഷ്ഫലമാകുന്നു. അതുപോലെ പ്രേമമില്ലാത്ത ഭാര്യയുടെ സൌഭാഗ്യവും നിഷ്ഫലമാകുന്നു. അച്ഛന്റെയും, സഹോദരന്റെയും സ്നേഹത്തിനു് അളവുണ്ടു്. ഭർത്താവിന്റെ സ്നേഹത്തിനു അളവില്ല. നമ്മുടെ ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളിലും സ്മൃതികളിലും വിധിച്ചിട്ടുള്ളതിനു വിപരീതമായും, വിവാഹകാലത്തെ സത്യവാചകത്തിനു വിരുദ്ധമായും എന്റെ ഭർത്താവിനോടു പ്രേമവും, വിശ്വാസവും ഇല്ലാത്തവളായിരിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നതാണോ?"

നിഷ്കപടമായി സീത ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതുകേട്ടപ്പോൾ സന്തോഷവും ദുഃഖവും സമ്മേളിച്ചു കൌസല്യയുടെ കണ്ണുകളിൽ ജലംനിറഞ്ഞു. പരിശുദ്ധ ഹൃദയയായ സീതയെ കൌസല്യ വീണ്ടും വീണ്ടും ആലിംഗനംചെയ്തു. സത്യ

വാനും, ഗുണവാനും ആയ രാമൻ അടുത്തുവന്നു വന്ദിച്ച പ്പോൾ അഭിനവമായ ദുഃഖാശ്രുക്കൾ വീണ്ടും കൌസല്യയു ടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു് പ്രവഹിച്ചു. അതുകണ്ടു് രാമൻ ഇ പ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ പ്രിയമുള്ള അമ്മേ! അമ്മ എന്തിനാണു് ദുഃ ഖിക്കുന്നതു്? ധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിൽ നിന്നുള്ള നിശ്ചിതമായ ഗുണഫലത്തിൽ എന്തുകൊണ്ടാണു് അമ്മയ്ക്കു വിശ്വാസം വരാത്തതു്? എന്റെ ഈ വനവാസം സ്വപ്നപ്രായമായി എത്രയും വേഗത്തിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടുമല്ലോ. ഈശ്വരാനു ഗ്രഹംകൊണ്ടു് അമ്മയുടെ ഉത്സംഗത്തിൽ താമസിയാതെ തന്നെ ഈ പുത്രൻ തിരിച്ചുവന്നു കാണാൻ സംഗതിവരാതെ ഇരിക്കയില്ല."

അനന്തരം ഓരോ രാജ്ഞികളേയും രാമൻ കണ്ടുവന്ദി ച്ചു. താൻ അറിയാതെ വല്ല അപരാധവും ചെയ്തുപോയി ട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെ ക്ഷമിച്ചു തന്നെ അനുഗ്രഹിക്കണമെ ന്നു് ഓരോരുത്തരോടും അദ്ദേഹം പ്രാർത്ഥിച്ചു. രാമന്റെ വി വാക്കുകൾ മൃദുവായും ശാന്തമായും ഇരുന്നു. രാമന്റെ വി യോഗത്തെ ഓർത്തു അവരെല്ലാവരും കരഞ്ഞു. അവരുടെ വിലാപസ്വരം ചാതകപക്ഷിയുടെ ശോകാകുലമായ ശ ബ്ദംപോലെ പുറത്തും കേട്ടുതുടങ്ങി. വീണ, മൃദംഗം മുത ലായവയുടെ ശബ്ദത്താൽ നിത്യോത്സവയുക്തമായിരുന്ന ആ രാജധാനി എത്രയും സ്പഷ്ടമായും, ദുസ്സഹദുഃഖകരമാ യും ഉള്ള വിലാപസ്വരങ്ങളാൽ ഉത്സാഹശൂന്യമായി കാ ണപ്പെട്ടു.

അനന്തരം ലക്ഷ്മണൻ ഓരോ രാജ്ഞിമാരോടും യാത്ര പറഞ്ഞ് ഒടുവിൽ സുമിത്രയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു വന്ദിച്ചു. സുമിത്ര ലക്ഷ്മണനെ മാറോടു പിടിച്ചണച്ചു ശിരസ്സിൽ ചുംബിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ ദുഃഖത്തെ പ്രയാസപ്പെട്ടൊതുക്കി ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മകനേ! നിന്റെ നിശ്ചയം വളരെ ഉചിതമായി. നീ നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി സേവിക്കണം. നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ വനത്തിന് പോകയാണെങ്കിൽ വനവാസംതന്നെയാണ് നിനക്കും യോഗ്യമായിട്ടുള്ളത്. രാമന്റെ അഭ്യുദയകാലത്തിൽ എത്ര വിശ്വാസത്തോടുകൂടിയാണോ നീ അവനെ സേവിച്ചത്, അത്ര വിശ്വാസത്തോടുകൂടിത്തന്നെ അവന്റെ ആപൽകാലത്തിലും നീ അവനെ സേവിക്കണം. ധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിൽ സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞന്മാരായ രഘുവംശജന്മാരുടെ ധർമ്മം ഇതാണ്. അവർ എത്ര പരാക്രമശാലികളായിരുന്നിട്ടും ഒരിക്കലും ധർമ്മത്തെ ലംഘിച്ചിട്ടില്ല. അതിനാൽ എന്റെ പ്രിയപുത്രനായ നീ ഇനി രാമനെ അച്ഛനെന്നും, സീതയെ അമ്മയെന്നും ദണ്ഡകാരണ്യത്തെ അയോധ്യയെന്നും സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ട് ധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിനായി നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനോടൊന്നിച്ച് പൊയ്ക്കൊള്ളണം. ജ്യേഷ്ഠനെ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി സ്നേഹിക്കയും, ജ്യേഷ്ഠന്റെ ശത്രുക്കളെ ധൈര്യത്തോടുകൂടി എതിർക്കുകയും ചെയ്യണം."

൯.

പൌരന്മാരുടെ വിലാപം.

സാരഥിയായ സുമന്ത്രർ തേര് തയ്യാറാക്കിക്കൊണ്ടു വന്നുനിൎത്തി. വിശേഷമായ വസ്ത്രം ധരിച്ചു നിഷ്കളങ്കഹൃദയായ സീതയും വന്നുനിന്നു. അരണ്യവാസകാലത്തു ധരിക്കാൻ വിശേഷവസ്ത്രങ്ങളും, വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളും, സീതയ്ക്കും, പലമാതിരി ആയുധങ്ങളും കവചങ്ങളും രാമലക്ഷ്മണന്മാൎക്കും രാജാവു കൊടുത്തു. സഹോദരന്മാരായ ആ കുമാരന്മാർ തങ്ങളുടെ ദീൎഘയാത്രയ്ക്കു സന്നദ്ധരായിരഥാരോഹണംചെയ്തു. സമൎത്ഥനായ സുമന്ത്രൻ വായുവേഗത്തെ ജയിക്കുന്ന അശ്വങ്ങളുടെ കടിഞ്ഞാൺ ഇളക്കി യാത്രയും ആരംഭിച്ചു. അന്ധകാരമയമായി അനവസിതമായ ഒരു ദീൎഘരാത്രിയെപ്പോലെ ഭയാനകമായ ഒരു സ്ഥിതി നഗരത്തിൽ സൎവ്വത്ര വ്യാപിച്ചു. ആ നഗരത്തിലെ ദുഃഖം സംഭാഷണശക്തിയില്ലാത്ത പ്രാണികൾപോലും അനുഭവിക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു. ആനകളും കുതിരകളും ഗംഭീരാരവം മുഴക്കി. പുരുഷന്മാരും ബാലന്മാരും, സ്ത്രീകളും ബാലികകളും തൃഷ്ണയോടുകൂടി രാമനെ നോക്കിക്കൊണ്ട് രഥത്തിന്റെ മുന്നിലും, പിന്നിലും കൂട്ടംകൂടി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു നടന്നു. അവരുടെ വിലാപം ഇപ്രകാരമായിരുന്നു:—

“യോഗ്യനായ സുമന്ത്രാ! രഥം സാവധാനമായി നടത്തണം. അധികകാലത്തേക്കു വനവാസത്തിനു പോകുന്ന ശ്രീരാമചന്ദ്രനെ ഞങ്ങൾ ഒന്നുകൂടി കണ്ടുകൊള്ളട്ടെ. രാമഭദ്രനെ ഇപ്രകാരം പിരിയുന്നതിനു ധൈൎയ്യംവന്ന കൈകേയിയുടെ ഹൃദയം വജ്റമോ? സ്വന്തം പുത്രൻ ഇപ്രകാരം

പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതു കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ അമ്മയുടെ ഹൃദയം എന്തുകൊണ്ടാണ് തപിച്ചു ദഹിച്ചുപോകാത്തതു്? മഹാമേരുവിനെ ഒരിക്കലും പിരിയാത്ത സൂൎയ്യപ്രഭപോലെ തന്റെ ഭൎത്താവിനെ ഈ ദശയിലും പിരിയാത്ത സീത എത്ര പരിശുദ്ധയായ പതിവ്രതയാണ്. വിശ്വസ്തനായ ലക്ഷ്മണൻ ഇതുവരെ തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ ആശ്രയിച്ചു പാൎത്തതുപോലെ ഈ വനവാസത്തിലും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിക്കാമെന്നു വെച്ചതു് എത്രയും ഉചിതമായി. ധൎമ്മതൽപരനായ ലക്ഷ്മണാ! അങ്ങയുടെ സത്യവും ധൈൎയ്യവും, കൃത്യശ്രദ്ധയും ഓൎത്താൽ ഈ അവസ്ഥാന്തരപ്രാപ്തി അങ്ങേയ്ക്കു വലുതായ ഒരു അനുഗ്രഹമാകുന്നു. വനത്തിലേക്കുള്ള മാൎഗ്ഗം അതിദുൎഘടമായി തോന്നാമെങ്കിലും അതുതന്നെയാണ് സ്വൎഗ്ഗത്തിലേക്കുള്ള സുഗമമായ മാൎഗ്ഗവും.” ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞും കരഞ്ഞും രാമനെത്തന്നെ നിമേഷരഹിതങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി നോക്കിയുംകൊണ്ടു അവർ പിന്നാലെ ചെന്നു. ഈ സന്ദർഭത്തിൽ ദശരഥമഹാരാജാവു്, അതിദീനതയോടെ വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തന്റെ ഭാൎയ്യമാരോടുകൂടി, പള്ളിയറയിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങിവന്നു. ആ വൃദ്ധനായ രാജാവിന്റെ ചൂഴവും എത്ര മൎമ്മഭേദകങ്ങളായ വിലാപസ്വരങ്ങളാണു് കേൾക്കപ്പെട്ടതു്. ക്ഷീണിച്ചു അവശനായിരുന്ന ആ വൃദ്ധനായ രാജാവു് രാഹുഗ്രസ്തനായ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ പ്രഭാശൂന്യനായി ദുഃഖിച്ചു ധൂസരനായി ചമഞ്ഞിരുന്നു. എത്രയോ പ്രതാപത്തോടുകൂടി ഏകച്ഛത്രാധിപതിയായി രാജ്യഭാരം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന തന്റെ അച്ഛൻ വാൎദ്ധക്യത്താലും ദുഃഖത്താലും അതിപരവശനായി, ഇടറുന്ന കാലടികളോടുകൂടി നടന്നുവരുന്നതു രാമൻ കണ്ടു. ക്ഷീ

ണിച്ചു പരവശനായി, സമീപത്തിൽ നിൽക്കുന്ന തന്റെ കിടാവിന്റെ അടുക്കലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടു ചെല്ലുന്ന ഗോവിനെപ്പോലെ, "രാമാ, രാമാ" എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു, ഗൽഗദത്തോടും കണ്ണുനീരോടുംകൂടി വരുന്ന തന്റെ അമ്മയേയും രാമൻ കണ്ടു. ഈ കാഴ്ചയാൽ രാമൻ അത്യന്തം പരവശനായി സുമന്ത്രനോടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"യോഗ്യനായ സുമന്ത്രാ! രഥം വേഗത്തിൽ നടത്തണം. ഈ മഹാസങ്കടം കണ്ടു നില്ക്കുവാൻ എന്റെ ഹൃദയത്തിനു ശക്തിപോരാതെ വരുന്നു. അച്ഛന്റെ കല്പനയെ അനുസരിച്ചു നാം താമസിക്കേണമെന്നില്ല. പതുക്കെ പോയാൽ പാപികളുടെ ദുഃഖംപോലെ ദുഃഖം ദീർഘിക്കുകയേ ഉള്ളു."

ഇതുകേട്ടു ദുഃഖത്തോടുകൂടി സുമന്ത്രൻ രഥത്തെ വേഗം ഓടിച്ചു. മന്ത്രിമാരും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ആലസ്യത്തോടെ വീഴാൻ ഭാവിച്ച രാജാവിന്റെ സമീപത്തിൽ ചുററിക്കൂടി. "മഹാരാജാവേ! അവിടത്തെ സമീപത്തിൽ ഇരുന്നാൽകൊള്ളാമെന്നു അവിടന്നു് ആഗ്രഹിക്കുന്ന അവിടത്തെ പ്രിയപുത്രൻ അവിടത്തെ കല്പന നിറവേററിയല്ലാതെ മടങ്ങിവരുന്നതല്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ഫലമില്ല." മമ്മഭേദകങ്ങളായ ഈ സാന്ത്വനവാക്കുകൾ കേട്ടുകൊണ്ടു പരമസങ്കടത്തോടുകൂടി തന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നു മറയുന്ന പുത്രനെ രാജാവു നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. ആ പുത്രനെ പിന്നെ രാജാവിനു കാണാൻ കഴിഞ്ഞതുമില്ല.

൯.

തമസാനദിയെ കടന്നതും, പൌരന്മാർ മടങ്ങിയതും.

നേരം സന്ധ്യയായി. അന്ധകാരം ഭൂമിയിൽ സൎവ്വത്ര വ്യാപിച്ചു. രാമൻ തമസാനദിയുടെ തീരത്തിൽ എത്തി. അന്നത്തെ യാത്ര നിൎത്തി, ആ നദിയുടെ തീരത്തിൽ താമസിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. രാജഭക്തിയുള്ള പ്രജകൾ രാമന്റെ ഗമനത്തെ അനുഗമിച്ചു ദുഃഖത്തോടുകൂടി വിലപിച്ചുകൊണ്ടു് ആ നദീതീരത്തിൽ ചെന്നു കിടന്നു. അനന്തരം രാമൻ സീതയോടും, ലക്ഷ്മണനോടും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നമ്മുടെ വനവാസത്തിലെ ഒന്നാമത്തെ രാത്രിയാണിതു്. ഏകാന്തമായും, ശബ്ദശൂന്യമായും ഉള്ള ഈ വനം സ്തബ്ധമാക്കപ്പെട്ടതുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. അന്ധകാരമയങ്ങളായ ഗുഹകളിലും, കുലായങ്ങളിലും, മൃഗങ്ങളും പക്ഷികളും സുഖമായുറങ്ങുന്നു. ഈ സന്ദൎഭത്തിൽ അയോദ്ധ്യയിലെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കാം? പക്ഷെ, നമ്മെക്കുറിച്ചു സ്നേഹമുള്ള സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ വിലപിച്ചു കണ്ണുനീർ പൊഴിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. രാജഭക്തിയുള്ള നമ്മുടെ ജനങ്ങൾക്കു് അച്ഛനോടു് അളവില്ലാത്ത സ്നേഹം ഉണ്ടു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ ദുഃഖവും, നമ്മുടെ വിയോഗവും അവരെ അതിരില്ലാതെ പീഡിപ്പിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കണം. എനിക്കധികം വ്യസനമുള്ളതു, ദൈവദോഷത്താൽ ഈ അകാലദുഃഖത്തിനു പാത്രങ്ങളായിത്തീൎന്ന എന്റെ അച്ഛനേയും, അമ്മയേയും, കുറിച്ചാകുന്നു. എന്നാൽ യോ

ഗ്ദ്ധനായ ഭരതൻ അവരെ ശ്രദ്ധയോടും താല്പൎയ്യത്തോടും കൂടി ആശ്വസിപ്പിച്ചു സുഖിപ്പിക്കാതെയിരിക്കയില്ല. ഭരതന്റെ നിഷ്കളങ്കമായ ഹൃദയത്തേയും, അവന്റെ ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ ഗുണവിശേഷങ്ങളേയും എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. അവൻ നമ്മുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ ആശ്വസിപ്പിച്ച് അവരുടെ ദുഃഖത്തെ ശമിപ്പിക്കുമെന്നു നമുക്കു വിശ്വസിക്കാം. പ്രിയസഹോദരാ! ഈ ദുഃഖകാലത്തിൽ എത്രയും ഔദാൎയ്യത്തോടുകൂടി നീ ഞങ്ങളെ അനുഗമിച്ചു. സീതയെ നിന്റെ പരാക്രമവും ഗുണവിശേഷങ്ങളുംകൊണ്ടു നീ കാത്തു രക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം. ഇന്നു നമ്മുടെ വനവാസത്തിലെ പ്രഥമദിവസമാകയാൽ യാതൊന്നും നമുക്കു ഭക്ഷിക്കാൻ പാടില്ല. ഞാൻ ഈ നദിയിൽ ഇറങ്ങി വെള്ളം കുടിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നതുവരെ നീ സീതയെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം. സുമന്ത്രൻ ദീൎഘയാത്രകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്ന കുതിരകളെ അധികം ഇരുട്ടാകുന്നതിനു മുമ്പെ നനച്ചു ഭക്ഷണം കൊടുക്കട്ടെ."

കല്പനപ്രകാരം സുമന്ത്രൻ കുതിരകളെ നനച്ചുകൊണ്ടു വന്നു പുല്ലു മുതലായവ കൊടുത്തു. രാത്രിയിലെ കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം നടത്തിയശേഷം നദീതീരത്തിലുള്ള ഒരു വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ, ഇലകളും, പുല്ലുംവിരിച്ചു രാമനും സീതയും കിടന്നുറങ്ങി. വിശ്വസ്തനായ ലക്ഷ്മണൻ രാത്രിമുഴുവൻ ഉറക്കവും ഒഴിഞ്ഞു സുമന്ത്രനോടൊന്നിച്ച് അവരെ കാത്തുകൊണ്ടുനിന്നു. നക്ഷത്രങ്ങൾ അവയുടെ സൂക്ഷ്മതരങ്ങളായ രശ്മികൾ ക്ഷീണിച്ചിരുന്ന ആ കുമാരന്മാരുടെ മേൽ പതിപ്പിച്ചു. വനവും, ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്ന നദിയും രാത്രിയുടെ

അന്ധകാരത്തിൽ [illegible] മറഞ്ഞു. രാമൻ അതിരാവിലെ എഴുനേറ്റു ലക്ഷ്മണനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ലക്ഷ്മണ, നമ്മെക്കുറിച്ചു സ്നേഹമുള്ളവരും, രാജഭക്തിയുള്ളവരുമായ ഈ ജനങ്ങളെ നീ നോക്ക. തങ്ങളുടെ ഭവനങ്ങളേയും, കുഞ്ഞുകുട്ടികളേയും ഉപേക്ഷിച്ച് ഇവർ നമ്മോടുകൂടി വന്ന് ഇതാ ഇങ്ങനെ കിടന്നുറങ്ങുന്നു. ഇവർ നമ്മെ പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതിനു മനസ്സില്ലാത്തവരാകയാൽ നമ്മെ തിരിയെ അയോദ്ധ്യയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതിനു ഉത്സാഹിക്കും. അരുണോദയത്തിനു മുമ്പേ ഇവർ ഉണരുകയില്ല. അതിനാൽ നമുക്ക് ഇപ്പോൾത്തന്നെ രഥാരോഹണം ചെയ്താൽ ഇവർ ഉണരുംമുമ്പേ നമുക്ക് അതിദൂരത്തിൽ എത്താം. നമ്മെക്കുറിച്ചു വാത്സല്യമുള്ള ഈ ജനങ്ങൾ ഉണർന്നുപോയാൽ ഇവർ നമ്മോടൊന്നിച്ചുവന്നു വനങ്ങളിലും മലകളിലും മറ്റും അലഞ്ഞു നടന്നു വളരെ കഷ്ടപ്പെടേണ്ടിവരും. രാജാക്കന്മാരുടെ കഷ്ടതകളെ അവർ തന്നെത്താനെ സഹിക്കേണ്ടതും, ഭക്തിയുള്ള പ്രജകളെ അതിൽ ഭാഗഭാക്കുകളായിത്തീരുവാൻ അനുവദിച്ചുകൂടാത്തതും ആകുന്നു." ഇതുകേട്ടു സുമന്ത്രൻ വേഗത്തിൽ തേരു തയ്യാറാക്കി കൊണ്ടുവന്നു. രാമലക്ഷ്മണന്മാരും, സീതയും അതിൽ കയറി. കുതിരകൾ വിശ്രമംകൊണ്ടു അഭിനവമായ ശക്തിയോടുകൂടിയവയായിത്തീർന്നതിനാൽ വായുവേഗത്തോടെ പാഞ്ഞു. വെളിച്ചമാകുംമുമ്പേ തമസാനദി കടന്നു, കുറേദൂരം ചെന്നപ്പോൾ വനത്തിൽപ്രവേശിക്കുന്നതിനു കുറേ വിസ്താരവും, വൃത്തിയും ഉള്ള ഒരു മാർഗ്ഗം തെളിഞ്ഞു കാണപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ രാമൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

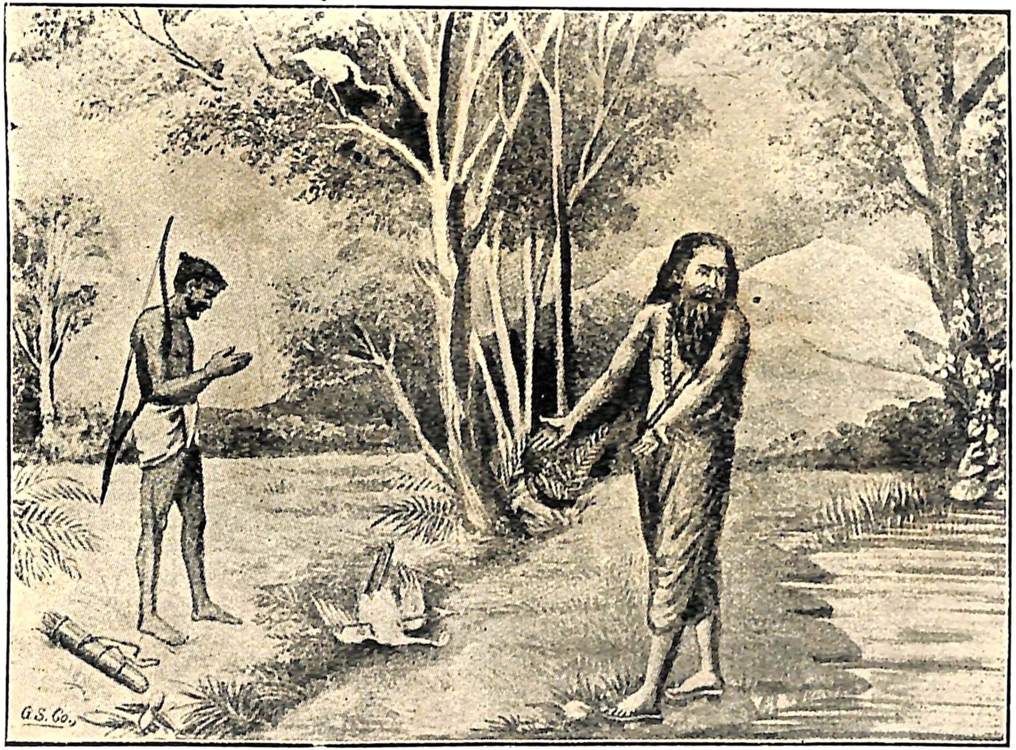
G.S.Co.,

"ജനങ്ങൾ നമ്മെ അനുഗമിക്കാതിരിക്കുന്നതിന്ന നമു ക്ക കുറേ ദൂരം മററൊരു മാർഗ്ഗമായി പോയിട്ട പിന്നീട്ട ഈ തുവഴി പോകാം. അങ്ങിനെയായാൽ നമ്മുടെ ഗതി അറി യുന്നതിന്ന സാധുക്കളും ഭക്തിയുള്ളവരുമായ ആ ജനങ്ങൾ ക്ക കഴിവുണ്ടാകുന്നതല്ല." സുമന്ത്രൻ അപ്രകാരം കുറെ ദൂരംവ രെ രഥത്തെ വടക്കോട്ട് ഓടിച്ചിട്ട പിന്നീട്ട അതിവേഗ ത്തിൽ തെക്കോട്ട് ഓടിച്ചുപോകയും ചെയ്തു.

നേരം പുലൎച്ചയായി. നദീതീരത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങി യ ജനങ്ങളെല്ലാം ഉണൎന്നു. രാമലക്ഷ്മണന്മാരെയും, സീത യേയും കാണാനില്ല. അവരുടെ ദുഃഖം അവൎണ്ണനീയമായി ത്തീൎന്നു. കണ്ണുനീർകൊണ്ടു അവർ കപോലങ്ങൾ കഴുകി. ദുഃഖിച്ചും, വിലപിച്ചും ഉന്മേഷരഹിതരായി അവർ തിരി യെ തങ്ങളുടെ വീട്ടുകളിലേക്ക മടങ്ങി.

൬.

ഗംഗാനദിയെ കടന്നതു്—ഭരദ്വാജാശ്രമം.

രാമലക്ഷ്മണന്മാർ സീതയോടൊന്നിച്ചു പിന്നെയും അവരുടെ ദീൎഘയാത്ര ആരംഭിച്ചു. പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതങ്ങളായ വനപ്രദേശങ്ങളേയും, നദികളേ യും അതിക്രമിച്ചു പരിശുദ്ധമായ വേദശ്രുതിയുടെ തീര ത്തിൽ അവർ എത്തി. അനന്തരം ആ നദിയേയും; ആഴവും വേഗവും ഏറിയ ഗോമതിയേയും കടന്നു വീണ്ടും യാത്രതുട ങ്ങി. നേരം സന്ധ്യയായി. വനങ്ങളും, താഴ്വരകളും ഇ രുട്ടുകൊണ്ടു കുറേശ്ശ മറഞ്ഞുതുടങ്ങി. അവർ സമുദ്രംപോ ലെ ഗംഭീരമായിരിക്കുന്ന ഗംഗാനദിയുടെ തീരത്തിൽ എ

ത്തി. ഉന്നതമായ ഒരു ഇംഗുദീവൃക്ഷത്തിന്റെ ഛായയിൽ അന്നത്തെ രാത്രി അവർ സുഖമായി വിശ്രമിച്ചു. രണ്ടാം ദിവസം ഇങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു.

നേരം പുലൎച്ചയായി. രഥം പിന്നീട്ട് ആവശ്യമില്ലെന്നുകണ്ടു സുമന്ത്രനെ തിരിച്ചു അയോദ്ധ്യയിലേക്ക് അയച്ചു. അനന്തരം രാമലക്ഷ്മണന്മാർ തങ്ങളുടെ രാജകീയമായ വസ്ത്രങ്ങൾ ഉപേക്ഷിച്ചു ജടാവല്ക്കലങ്ങൾ ധരിച്ചു സന്യാസികളുടെ വേഷം കൈക്കൊണ്ടു. നിഷാദന്മാരുടെ നാഥനായിരുന്ന ഗുഹൻ നദീതരണത്തിന് ഒരു വള്ളവും കൊടുത്തു വേണ്ട സഹായങ്ങളുംചെയ്തു. രാമലക്ഷ്മണന്മാരും, സീതയും ആ വള്ളത്തിൽ കയറി. നിഷാദന്മാർ വള്ളം തുഴഞ്ഞുതുടങ്ങി. വള്ളം ഗംഗയുടെ ഉത്തരതീരത്തിൽനിന്ന് ഇളകി വേഗത്തിൽ ഓടിത്തുടങ്ങി. അപ്പോൾ പരിശുദ്ധയായ സീത ഇപ്രകാരം പ്രാൎത്ഥിച്ചു:—

“പാവനയായ ഗംഗാഭഗവതീ! അച്ഛന്റെ ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ച് എന്റെ ഭൎത്താവു വനവാസത്തിനു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. സത്യലോകത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു മൂന്നു ലോകത്തിലും ഒഴുകുന്ന ഭവതിക്കായിക്കൊണ്ടു നമസ്കാരം. എന്റെ ഭൎത്താവ് ആപത്തൊന്നുംകൂടാതെ ഈ വനവാസത്തെ കഴിച്ചുകൂട്ടി തിരിച്ചു സ്വരാജ്യത്തിൽ എത്തി സുഖമായി താമസിക്കുന്നതിനു ഭവതിയുടെ അനുഗ്രഹം ഉണ്ടാകണേ!”

അനന്തരം അവർ സുഖമായി ഗംഗയുടെ ദക്ഷിണതീരത്തിൽ ഇറങ്ങി യാത്ര ആരംഭിച്ചു. മരക്കൂട്ടങ്ങളേയും, പുഷ്പങ്ങളാൽ പൂൎണ്ണങ്ങളായ വനപ്രദേശങ്ങളേയും കടന്ന്,

ഒടുവിൽ ഉന്നതമായ ഒരു വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ എത്തി. ഒരു മാനിനെക്കൊന്നു ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു മൂന്നാംദിവസം രാത്രിയെ ആ വൃക്ഷച്ഛായയിൽ നയിച്ചു.

നേരം പ്രഭാതമായപ്പോൾ അവർ വീണ്ടും യാത്ര ആരംഭിച്ചു, ഗംഗയുടേയും, യമുനയുടേയും സംഗമസ്ഥലത്തിൽ എത്തി. അപ്പോൾ നേരം മദ്ധ്യാഹ്നമായി. രാമൻ ലക്ഷ്മണനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"സഹോദരാ! വിശ്രുതമായ പ്രയാഗ എന്ന പുണ്യസ്ഥലം ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. ആകാശത്തിലേക്ക് ഇളകിപ്പോകുന്ന ധൂമം ഏതോ ഒരു ഋഷിയുടെ ആശ്രമം അവിടെ ഉണ്ടെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ഗംഗയും യമുനയും സംഗമിച്ചുണ്ടാകുന്ന ഗംഭീരധ്വനി നമ്മെ സ്വാഗതം ചെയ്യാനെന്നപോലെ കേൾക്കപ്പെടുന്നു. ഇവിടത്തെ ഋഷിയുടെ ഹോമത്തിനായി മുറിച്ച വിറകുകളും, തടികളും ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. വൃക്ഷങ്ങളുടെ ശാന്തമായ ആ ഛായയേയും, അതിലുള്ള സൌരഭ്യവാഹികളായ പുഷ്പങ്ങളേയും നീ കാണുന്നുണ്ടോ? അവിടെയാണ് മഹർഷിമാർ താമസിക്കുന്നത്. നമുക്ക് ആ സ്ഥലത്തേക്കു ചെല്ലാം."

അനന്തരം വെയിൽ കുറഞ്ഞു തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവർ ആ സ്ഥലത്തേക്കു സാവധാനമായി പുറപ്പെട്ടു. സ്നേഹമുള്ള സഹോദരിമാരെപ്പോലെ അന്യോന്യാശ്ലേഷം ചെയ്യുന്ന ഗംഗായമുനാനദികളുടെ സംഗമം എത്രയോ രമണീയമായിരുന്നു. ആ ആശ്രമത്തിൽ സൈ്വരമായി നിവസിച്ചിരുന്ന പക്ഷികളും ഹരിണങ്ങളും ആയുധപാണിക

ളായി ചെന്നണയുന്ന ഈ അപരിചിതന്മാരെ കണ്ടു ഭയാക്രാന്തങ്ങളായി. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ സീതയോടൊന്നിച്ചു വൃക്ഷച്ഛായകളിൽകൂടി സഞ്ചരിച്ചു, ശിഷ്യസഞ്ചയത്തോടൊന്നിച്ചു വസിക്കുന്ന പുണ്യാത്മാവായ ഭരദ്വാജമഹർഷിയുടെ എത്രയും ശാന്തമായ ആശ്രമത്തിൽ എത്തി. കഠിനമായ തപസ്സുകൊണ്ടു് എത്രയും വിശ്രുതനും, അമാനുഷമായ വിശേഷജ്ഞാനത്തോടും ദിവ്യദൃഷ്ടിയോടുംകൂടിയ ഒരു മഹർഷിയും ആയിരുന്നു ഭരദ്വാജൻ. അഗ്നിഹോത്രകർമ്മത്തിനായി വെച്ചിട്ടുത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ഇരുന്ന. ആ പരിശുദ്ധനായ മഹർഷിയെ കണ്ടു വിനയത്തോടുകൂടി രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പൂജ്യനായ മഹർഷേ! അവിടത്തേയ്ക്കു നമസ്കാരം. ഞങ്ങൾ ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ കുമാരന്മാരാകുന്നു. വിദേഹരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ ഈ സീത എന്റെ ഭാൎയ്യയാണു്. എന്റെ അച്ഛന്റെ നിയോഗപ്രകാരം ഞാൻ വനവാസത്തിനായി പുറപ്പെട്ടുകയും, എന്റെ ഭാൎയ്യയും സഹോദരനും എന്നെ അനുഗമിക്കയുംചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഈ വനവാസകാലത്തു വന്യങ്ങളായ ഫലമൂലാദികളും ഭക്ഷിച്ചു് ഏതെങ്കിലും പരിശുദ്ധമായ ഒരു ആശ്രമത്തിൽ താമസിച്ചു് ആത്മജ്ഞാനത്തിനുവേണ്ടി വിധിപ്രകാരം തപസ്സുചെയ്യണമെന്നാണു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതു്."

രാമന്റെ ആദരപൂർവകമായുള്ള ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടു ഭരദ്വാജൻ എത്രയും സന്തോഷിച്ചു ദയയോടും, വാത്സല്യത്തോടും അവരെ സൽക്കരിച്ചു. അനന്തരം പാലും, ഫലങ്ങളും, അർഘ്യവും, വിശേഷമായ ഒരു ഊററിൽ നിന്നു

വെള്ളവും കൊണ്ടുവന്നു അവക്കു കൊടുത്തു. അവരുടെ വാസത്തിനായി ഒരു ചെറിയ പൎണ്ണാശ്രമത്തേയും കഴിച്ചുകൊടുത്തു. ഈ സൽക്കാരവും സ്വീകരിച്ചു രാമൻ അവിടെ വിശ്രമിച്ചു. ആശ്രമത്തിന്റെ മുററത്തു ഹരിണങ്ങൾ നിൎഭയമായി മേഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. പലജാതി പക്ഷികൾ കൂട്ടങ്ങൾകെട്ടി ധാന്യങ്ങളും ശേഖരിച്ചു വൃക്ഷങ്ങളിൽ സൈ്വരമായി പാൎത്തിരുന്നു. പരിശുദ്ധന്മാരായ ശിഷ്യന്മാരാൽ സേവിതനായി, ഭരദ്വാജൻ വൃക്ഷഛായയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു ശാന്തമായും നിൎമ്മലമായുമുള്ള സ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അകാരണമായി രാമനു വന്നുകൂടിയ ഈ രാജ്യഭ്രംശത്തെക്കുറിച്ചു ഞാൻ മുമ്പേതന്നെ അറിഞ്ഞു. അതിനാൽ നിങ്ങളുടെ വരവു അപ്രതീക്ഷിതമല്ല. ഈ പുണ്യാശ്രമത്തിലേക്കു ഞാൻ നിങ്ങളെ സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നു. രണ്ടു നദികൾ തമ്മിൽ ചേൎന്നു അനുഗൃഹീതമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്ന ഈ പുണ്യാശ്രമത്തിൽ നിങ്ങൾ സുഖമായി താമസിച്ചുകൊള്ളണം. ശാന്തമായ ഈ വനപ്രദേശങ്ങൾ പരിശുദ്ധകൎമ്മങ്ങൾക്കു വളരെ അനുകൂലമായിട്ടുള്ളവയാകുന്നു. നിങ്ങളുടെ ആത്മാവു ജ്ഞാനപൂൎണ്ണമായിത്തീരുന്നിടത്തോളവും, നിങ്ങളുടെ രാജ്യഭ്രംശാവധി കഴിയുന്നിടത്തോളവും ഇവിടെത്തന്നെ നിങ്ങൾ താമസിച്ചുകൊള്ളണം."

ഇതിന്നു രാമൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"പൂജ്യനായ മഹൎഷേ! അവിടത്തെ വാക്കുകൾ ഏറ്റവും ഉദാരങ്ങളായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈ ആശ്രമത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ജനവാസമുള്ള ഗ്രാമങ്ങൾ ഞാൻ കാ

ണനുണ്ടു്. ഞങ്ങളെ കാണുന്നതിനായി അവിടെനിന്നു ആളുകൾ വന്നുകൂടി അവിടത്തെ കർമ്മങ്ങൾക്കു വിഘാതംവരാത്തക്കവണ്ണം ഈ സ്ഥലത്തിന്റെ ശാന്തതയെ ഭഞ്ജിക്കുമെന്നു് ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു. ജനവാസമുള്ള ഗ്രാമങ്ങളിലും നഗരങ്ങളിലുംനിന്നു അതിദൂരത്തിൽ ദുഷ്പ്രവേശമായ വനത്തിൽ സ്വൈരമായി ഏതെങ്കിലും ഒരു സ്ഥലത്തു് ഈ പതിന്നാലു സംവത്സരക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്നാണു് ഞങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. അതിനാൽ അങ്ങിനെയുള്ള ഒരു സ്ഥലം അവിടന്നു് അറിയിച്ചുതരുന്നതു വളരെ ഉപകാരമായിരിക്കും ”

ഇതുകേട്ടു് ആ മഹർഷി നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു ശേഷം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“ഈ സ്ഥലത്തുനിന്നു ഇരുപതുനാഴിക ദൂരെ ഒരു വനവും, വിജനമായ ഒരു പർവ്വതവും ഉണ്ടു്. അവിടെ മഹർഷിമാരുടെ വാസവും ഉണ്ടു്. ചിത്രകൂടം എന്നു പേരുള്ള ആ മലയുടെ തടങ്ങളിൽ വന്യമൃഗങ്ങൾ സ്വൈരമായി സഞ്ചരിക്കുന്നു. വൃക്ഷങ്ങൾ തോറും വാനരന്മാർ വിനോദകരമാംവണ്ണം സദാ വിളയാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഉന്നതമായ ആ ശൈലത്തെ പ്രാപിക്കുന്നവരുടെ ഹൃദയത്തെ ലൗകികങ്ങളായ മോഹങ്ങൾ പിന്നെ വ്യാകുലമാക്കിത്തീർക്കയില്ല. മനസ്സിന്നു നല്ല ശാന്തതയും, പരിശുദ്ധതയും, ഉൽകൃഷ്ടതരങ്ങളായ വിചാരങ്ങളും ഉണ്ടാകും. പരിശുദ്ധഹൃദയന്മാരായ അനേകം മഹർഷിമാർ അവിടെ കഠിനമായ തപോനിഷ്ഠകൊണ്ടു ചിരഞ്ജീവികളായിരുന്നു് നിത്യാനന്ദപദത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അ

തിനാൽ ആ സ്ഥലം എത്രയും പരിശുദ്ധവും, നിങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തിനു അനുരൂപമായ വിധത്തിൽ വളരെ ഏകാന്തവും ആകുന്നു. അതല്ല, ഇവിടെത്തന്നെ താമസിക്കാനാണു ആഗ്രഹമെങ്കിൽ എത്രകാലമെങ്കിലും സുഖത്തോടും, സമാധാനത്തോടും താമസിച്ചുകൊള്ളണം."

ഭരദ്വാജൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതുകേട്ടു രാമൻ വളരെ സന്തോഷിച്ചു. രാത്രി അധികം ഇരുട്ടാകുന്നിടത്തോളം ഓരോ സംഭാഷണങ്ങളും ചെയ്തുകൊണ്ടു അവർ സന്തുഷ്ടന്മാരായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരും, സുന്ദരിയായ സീതയും പ്രയാഗയിലെ പൂജ്യനായ മഹർഷിയുടെ ആതിഥ്യവും സ്വീകരിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രമത്തിൽ നാലാമത്തെ രാത്രിയും സുഖമായി നയിച്ചു.

൭.

യമുനയെ കടന്നതു്.

വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമം.

നേരം പ്രഭാതമായി. രാമലക്ഷ്മണന്മാരും സീതയും ഭരദ്വാജാശ്രമത്തിൽനിന്നു തിരിച്ചു പരിശുദ്ധമായ യമുനാനദിയുടെ തീരത്തിൽ എത്തി. അതിവേഗത്തിൽ ഒഴുകുന്ന ആ നദിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു ആ രണ്ടു കുമാരന്മാരും കുറേനേരം വിചാരമഗ്നന്മാരായിനിന്നു. അനന്തരം അവരുടെ കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന പരശ്ശുമുതലായ ആയുധങ്ങൾകൊണ്ടു ചില മരങ്ങൾ മുറിച്ചു, ജംബൂവൃക്ഷത്തിന്റെ ശാഖകൾ ഇട്ടു, ചൂരലുകൾ വളച്ചുവെച്ചു, ഉശീരനാരുകൊണ്ടു ബലമുള്ള

ഒരു ചെറിയ ചങ്ങാടം അവർ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി. സീതയ്ക്കിരിക്കാൻ സുഗന്ധമുള്ള വള്ളികളെക്കൊണ്ടു ലക്ഷ്മണൻ സുഖകരമായ ഒരു കൂടാരവും അതിൽ നിർമ്മിച്ചു. അനന്തരം ആ ചങ്ങാടത്തെ നദിയിൽ ഇറക്കിനോക്കി, തരക്കേടൊന്നുമില്ലെന്ന് നിശ്ചയം വരുത്തിയശേഷം രാമൻ സീതയുടെ കൈയും പിടിച്ച് അതിൽ കയറി. രാമൻ തന്റെ ആയുധങ്ങളും മററും സീതയുടെ അടുക്കൽകൊണ്ടുചെന്നു നിക്ഷേപിച്ചിട്ട്, ലക്ഷ്മണനോടൊന്നിച്ചു മുളകൊണ്ടു ചങ്ങാടം തുഴഞ്ഞുതുടങ്ങി. വേഗമുള്ളതായ ആ ചങ്ങാടം യമുനയുടെ ദക്ഷിണതീരത്തിലേക്ക് ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി യാത്രയായതുകണ്ടു സീത ഇപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ചു:—

"പരിശുദ്ധയായ യമുനാഭഗവതി! എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ആരണ്യവാസം സുഖമായി കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നതിനു ഭവതി അനുഗ്രഹിക്കണേ! എന്റെ ഭർത്താവ് വനവാസം കഴിഞ്ഞു, സ്വരാജ്യത്തിൽ എത്തി രാജ്യഭരണം ചെയ്യാൻ ഭവതിയുടെ അനുഗ്രഹം ഉണ്ടാകണേ!"

തന്റെ ഭർത്താവും, അനുജനും ചങ്ങാടം തുഴഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സീത തന്റെ കൈകൾ മടക്കി മാറോടണച്ചുവെച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ചങ്ങാടം തരക്കേടൊന്നുംകൂടാതെ അതിവേഗത്തിൽ മറുകരയിൽ എത്തി. അവർ കരയ്ക്കിറങ്ങി. സ്ഥലം അപരിചിതം. വനം അതിഭയങ്കരം. ലക്ഷ്മണൻ വഴിതെളിക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽ നടന്നു, സീത മദ്ധ്യത്തിലും രാമൻ പുറകിലും ആയി യാത്ര ആരംഭിച്ചു. ലക്ഷ്മണൻ കൂടക്കൂടെ ആ ഭയങ്കരമായ വനത്തിലെ വൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നു വിശേഷമായ ഫലങ്ങളും മനോഹര

ങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളും പറിച്ചു സീതയ്ക്കു കൊടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. മുമ്പിൽ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത വല്ല വൃക്ഷത്തേയോ, ലതയേയോ, പുഷ്പത്തേയോ, ഫലത്തേയോ കണ്ടാൽ ജിജ്ഞാസയോടുകൂടി സീത തിരിഞ്ഞു തന്റെ ഭർത്താവിനോടു അതിനെക്കുറിച്ചു പലതും ചോദിക്കുകയും, അതിന്റെ പേരും ഗുണവും മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്യും. ലക്ഷ്മണൻ, സീതയ്ക്കു ജിജ്ഞാസ ജനിപ്പിച്ച ആ മനോഹരങ്ങളും, രത്നങ്ങളും ആയ പുഷ്പങ്ങളും, ഫലങ്ങളും പറിച്ചു സീതയ്ക്കു കൊടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. യമുനയുടെ പുളിനത്തിൽ കൂട്ടം കൂട്ടമായി വന്നുകൂടി കളിച്ചുസുഖിക്കുന്ന അരയന്നങ്ങളെ ഔൽസുക്യത്തോടെ സീത നോക്കി രസിക്കയും, അവയുടെ കളകളസ്വരത്തിൽ അവളുടെ മനസ്സു ലയിക്കയുംചെയ്തു. ഇപ്രകാരം രണ്ടുനാഴിക ദൂരത്തോളം നടന്നപ്പോൾ വനത്തിന്റെ ഗംഭീരമായ ഭാഗം കടന്നു. അനന്തരം ഒരു മാനിനെ കൊന്നു ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. മയൂരങ്ങൾ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി അവരുടെ ചുററും പറന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. വാനരങ്ങൾ വൃക്ഷശാഖകളിൽ ചാടിക്കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവരുടെ ദീർഘയാത്രയുടെ അഞ്ചാമത്തെ രാത്രിയും ഇപ്രകാരം വനത്തിൽ സുഖമായി കഴിച്ചു.

നേരം പുലച്ചയായപ്പോൾ രാമൻ സീതയെ വിളിച്ചുണർത്തി. മൂന്നുപേരും നദിയിൽ ഇറങ്ങി കുളിച്ചു പരിശുദ്ധരായി ചിത്രകൂടത്തിലേയ്ക്കു യാത്രയായി. രാമൻ സീതയോട്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയേ! മനോഹരങ്ങളായ ഈ വനപ്രദേശങ്ങളെ ഭവതി കാണുന്നില്ലയോ? സകല വൃക്ഷങ്ങളും, പുഷ്പങ്ങളും,

ചെടികളും മനോഹരമായ സൂൎയ്യപ്രഭ ഏററു സ്വൎണ്ണകാന്തിയോടുകൂടി ശോഭിക്കുന്നു. വികസിച്ചിരിക്കുന്ന കിംശുകപുഷ്പങ്ങളെയും വില്വത്തെയും ഭവതി നോക്കുക. വിശിഷ്ടമായ ഭക്ഷണം ഇവ നമുക്കു ധാരാളമായി തരുന്നുണ്ട്. വൃക്ഷശാഖകളിൽ തൂങ്ങുന്ന മക്ഷികകളുടെ കൂടുകളെ ഭവതി നോക്കുക. അഭിനവങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളിൽനിന്ന് എത്ര ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി തേനീച്ചകൾ മധുവിനെ കവൎന്നുകൊണ്ടു പോകുന്നു. മയിൽപേടകൾ ചിലപ്പോൾ ദൂരത്തിൽനിന്നു ഭയത്തോടെ പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ശബ്ദം എത്ര സ്പഷ്ടമായും, മധുരമായും കേൾക്കുന്നു. മയിലുകൾ അവയെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ എന്നപോലെ സുരഭികളായ പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ട് പൂൎണ്ണമായിരിക്കുന്ന വനങ്ങളിൽ നിന്നുകൊണ്ടു കേകാരവം മുഴക്കുന്നു. ഈ വനത്തിലെ ഭയങ്കരങ്ങളായ സ്ഥലങ്ങളിൽ ആനകൾ സ്വൈരമായി സഞ്ചരിക്കുന്നു. യോഗ്യന്മാരും പരിശുദ്ധന്മാരുമായ മഹൎഷിമാൎക്കു വളരെ താല്പൎയ്യമുള്ളതായ ചിത്രകൂടം ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. മഹൎഷിമാരുടെ ഭക്തിരസപ്രധാനങ്ങളായ ഗാനങ്ങളുടെ മാറെറാലി ശാന്തമായ ഈ വനപ്രദേശത്തിൽ കൂടക്കൂടെ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. ഛായാപൂൎണ്ണമായ ഈ സ്ഥലത്തു നമുക്കു സ്വൈരമായി കാലയാപനം ചെയ്യാം."

അനന്തരം രമ്യങ്ങളായ ആ വനപ്രദേശങ്ങളിൽകൂടി അവർ നടന്നുതുടങ്ങി. വിശേഷമായ ഫലകുസുമങ്ങൾ വൃക്ഷശാഖകളെ അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷികൾ വൃക്ഷങ്ങളിൽ പാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവിടവിടെ പൂങ്കാവുകൾതോറും മഹൎഷിമാർ താമസിച്ചിരുന്നു. മനോഹരമായും പരിശുദ്ധമായും ഉള്ള ഒരു ശാന്തത സൎവ്വത്ര വ്യാപിച്ചിരുന്നു.

അവർ സാവധാനമായി നടന്നു പരമഭക്തനും, മഹാപൂജ്യനും ആയ വാല്മീകിമഹർഷിയുടെ പുണ്യാശ്രമത്തിൽ എത്തി. പുണ്യാത്മാവായ ആ മഹർഷി ഒരു പിതാവിൻെറ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി അവരെ സല്ക്കരിച്ചു. പവിത്രമായ ചിത്രകൂടത്തിൽ മനശ്ശാന്തിയോടുകൂടി പാൎത്തുകൊള്ളുന്നതിനും അവരോടു പറഞ്ഞു.

രാമൻെറ ആജ്ഞപ്രകാരം ലക്ഷ്മണൻ മരങ്ങളും ഇലകളുംകൊണ്ടു വേഗത്തിൽ ഒരു ആശ്രമം ചമച്ചു. രാമൻ ലക്ഷ്മണനോട്ട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയസഹോദരാ! ഭവനങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമ്പോൾ പരിശുദ്ധമായ ബലിനടത്തണമെന്നു നമ്മുടെ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ വിധിച്ചിട്ടുണ്ട്. നീ ഒരു കൃഷ്ണമൃഗത്തെകൊന്നു വേഗത്തിൽ ഒരു ബലിക്കു വേണ്ടതൊക്കെ തയ്യാറാക്കണം. ഇന്നൊരു സുദിനവും, ഇതൊരു സുമുഹൂൎത്തവും ആകുന്നു."

ലക്ഷ്മണൻ ഒരു കൃഷ്ണമൃഗത്തെ കൊന്ന് അതിനെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നുവച്ചു. ശോണവൎണ്ണമായ അഗ്നിജ്വാലകൾ അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽനിന്നു നാലുഭാഗത്തേക്കും ജ്വലിച്ച് ഉയറിക്കൊണ്ടിരുന്നു. മാംസം ശരിയായി പാകപ്പെടുത്തി സുഖകരമായ ഒരു ഭക്ഷണം തയ്യാറാക്കി. അനന്തരം കുളിച്ചു ശുദ്ധനായി രാമൻ മന്ത്രപുരസ്സരം കൎമ്മത്തെ നിൎവഹിച്ചു. അവരുടെ വാസസ്ഥലത്തെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിന് ഈശ്വരനെ സ്തോത്രപൂൎവം പ്രാൎത്ഥിച്ചു. മന്ത്രോച്ചാരണംചെയ്തു കൎമ്മത്തെ സമാപിപ്പിച്ചപ്പോൾ നേരവും സന്ധ്യയായി. വൃക്ഷങ്ങളിൽ വൎണ്ണഭേദം കാണപ്പെട്ടു. മാല്യവതിയിലെ ശീകരകണങ്ങളോടുകൂടി ശീതള

മായി വരുന്ന മന്ദമാരുതനെയും ഏറ്റു് ആറാമത്തെ രാത്രിയും ചിത്രകൂടത്തിലെ ആശ്രമത്തിൽ സൈ്വരമായി കഴിച്ചു.

൮.

ഋഷികുമാരന്റെ കഥ.

ബുദ്ധിമാനായ സുമന്ത്രൻ ഗംഗാതീരത്തിൽനിന്നു മടങ്ങി അയോദ്ധ്യയിൽ എത്തി മഹാരാജാവിനെക്കണ്ടു വിവരമെല്ലാം അറിയിച്ചു. രാഹുഗ്രസ്തനായ സൂര്യനെപ്പോലെ രാജാവിന്റെ മുഖം മ്ലാനമായി. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തോടൊന്നിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയവും അന്ധകാരമയമായി. ചിത്രകൂടത്തിൽ രാമൻ സൈ്വരമായി ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടു കിടന്ന ആ ആറാമത്തെ രാത്രിയിൽ ദശരഥമഹാരാജാവിനു് അദ്ദേഹം ബാല്യത്തിൽ ചെയ്തുപോയ ഒരു പാപകർമ്മത്തെക്കുറിച്ചു് ഓർമ്മവന്നു. എത്രയും ഭയങ്കരവും, ക്രൂരവും ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതും ആയിരുന്ന ആ ദുഷ്കർമ്മം ചെയ്തിട്ടു സംവത്സരങ്ങൾ വളരെ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും കാലഗതിയാൽ അതിന്റെ ശക്തിക്കു യാതൊരു കുറവും സംഭവിച്ചിരുന്നില്ല. അർദ്ധരാത്രിയുടെ ഭയങ്കരതയോടുകൂടി ആസന്നമരണനായ ദശരഥൻ ആ ഭയങ്കരവൃത്താന്തത്തെ എത്രയും ദീനസ്വരത്തിൽ വ്യസനാകുലനായി കൌസല്യയോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയയായ കൌസല്യേ! നമ്മുടെ കർമ്മങ്ങൾ നല്ലതോ ചീത്തയോ ആയിരിക്കുന്നതിനു തക്കവണ്ണം നല്ലതോ ചീത്തയോ ആയ ഫലം നാം അനുഭവിക്കുന്നു. സ്വന്തം

ദുഃഖവും നമ്മുടെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഫലങ്ങളാണു്. തല്ക്കാലം അനുഭവിക്കുന്ന ഭാഗ്യത്തെ വിശ്വസിച്ചു തന്റെ കർമ്മഫലത്തെ കുറിച്ചു വിചാരശൂന്യനായിരിക്കുന്നവൻ അന്ധനാകുന്നു. അന്ധത്വംകൊണ്ടു പലപ്പോഴും നാം തേന്മാവിനെ മുറിച്ചുകളഞ്ഞു് അതിന്റെ സ്ഥാനത്തു നമുക്കു മനോഹരങ്ങളായ ചുവന്ന പൂക്കളെ തരുന്ന പലാശത്തെ നടുന്നു. എന്റെ കർമ്മം ഈ പലാശത്തെപ്പോലെ ഫലശൂന്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്റെ ശൂന്യമായ ഈ ജീവിതം എനിക്കെത്രയും വ്യസനകരമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. പ്രിയയായ കൗസല്യേ! എന്റെ ചെറുപ്പകാലത്തു നടന്ന ഒരു സംഭവം ഞാൻ ഭവതിയോടു പറയാം.

"ചെറുപ്പത്തിൽ ഞാൻ ഒരു ശബ്ദവേധിയായിരുന്നു. ശരപ്രയോഗത്തിനു ശബ്ദംകേട്ടാൽ മാത്രം മതി; ലക്ഷ്യം കാണണമെന്നില്ല. ഇതിനാൽ ഞാൻ എത്രയും ഗർവ്വിഷ്ഠനായിത്തീർന്നു. ദോഷഫലത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തയില്ലാതെ വിഷപാനം ചെയ്ത ശിശുവിനെ എന്നപോലെ ഈ ഗർവ്വം എന്നെ നാശത്തിലേക്കു നയിച്ചു. ഞാൻ അപ്പോൾ യുവരാജാവായിരുന്നു. ഭവതിയെ അന്നു ഞാൻ അറികതന്നെ ഇല്ല. സരയൂനദിയുടെ തീരത്തിൽ ഞാൻ ഏകനായി രഥത്തിൽ കയറി വേട്ടയാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കാട്ടുപോത്തുകളും, കാട്ടാനകളും ആ നദീതീരത്തിൽ അനവധി ഉണ്ടായിരുന്നു. മാനുകളും, വ്യാഘ്രങ്ങളും രാത്രിയിൽ നദിയിൽ ഇറങ്ങി വെള്ളം കുടിക്കുമായിരുന്നു. ഭയങ്കരമായ ആ വനത്തിൽ ഞാൻ മൃഗങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു ശ്രദ്ധയോടെ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഏതോ ഒരു മൃഗം നദിയിൽ ഇറങ്ങി വെള്ളം കുടിക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടുതുടങ്ങി. ഞാൻ

9

രഥം നിറുത്തി ശ്രദ്ധയോടെ നിന്നു. ആന തുമ്പിക്കൈ കൊണ്ടു വെള്ളം കുടിക്കുന്ന ശബ്ദമാണെന്നു് എനിക്കു നിശ്ചയമായി. ഞാൻ ഒരു ശബ്ദവേധിയായിരുന്നല്ലോ. ആ ശബ്ദത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി എത്രയും ഘോരമായ ഒരു ബാണം ഞാൻ പ്രയോഗിച്ചു. ക്രൂരസർപ്പം ഫൂൽകാരം ചെയ്യുംപോലെ ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു ശരം വേഗത്തിൽ പാഞ്ഞു ലക്ഷ്യത്തിൽ ചെന്നു പതിച്ചു. കഷ്ടം! ദീനതയോടുകൂടിയ ഒരു മനുഷ്യസ്വരം എന്റെ ചെവിയിൽ പതിഞ്ഞു. ഞാൻ അന്ധനായിനിന്നു. മരണവേദനയോടുകൂടിയുള്ള ആ മനുഷ്യന്റെ വിലാപസ്വരം രാത്രിയുടെ ശാന്തതയെ വിപാടനം ചെയ്തുകൊണ്ടു് എത്രയും ഉച്ചത്തിൽ അവിടെയെങ്ങും മുഴങ്ങി. ആയുധങ്ങൾ എന്റെ കൈയിൽനിന്നു താഴെവീണു. എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു അന്ധകാരം എന്റെ കണ്ണുകളെ മറച്ചു. അവർണ്ണനീയമായ ഭയത്തോടുകൂടി ഞാൻ നദിയുടെ തീരത്തിൽ എത്തി. ഹാ! എത്ര ഘോരമായ ഒരു കാഴ്ചയാണു് അവിടെ കാണപ്പെട്ടതു്? രക്തപ്രവാഹത്തിൽ മുഴുകി, ശഷ്പപങ്കാദികളിൽ കിടന്നു പിടയ്ക്കുന്ന ഒരു ഋഷികുമാരനെയാണു ഞാൻ കണ്ടതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു കുടം പിടിവിട്ടു ദൂരെ കിടക്കുന്നു. ആ ഋഷികുമാരൻ മരണവേദനയോടുകൂടി ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അല്ലയോ ശക്തനായ മഹാരാജാവേ! ഞാൻ അറിയാതെ എന്തപരാധമാണു് ചെയ്തതു്? രാജധർമ്മത്തെ പാലിക്കാനായി ഇത്ര വേഗത്തിൽ ഒരു ഋഷികുമാരനെ അങ്ങു് എന്തിനാണു് വധിക്കുന്നതു്? എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാർ വാർദ്ധക്യത്താൽ ക്ഷീണരായിരിക്കുന്നു. നിർഭാഗ്യതയാൽ

അവൎക്ക് കണ്ണുകൾ കാണാൻ പാടില്ലാതെയും തീൎന്നിരിക്കു ന്നു. അവരുടെ നിസ്സാരമായ ആശ്രമത്തിൽ ദാഹംകൊണ്ടു് പാരവശരായി എന്നെയും കാത്തുകൊണ്ടു് അവർ ഇരിക്കുന്നു. എന്നെ കൊല്ലുന്ന അങ്ങേടെ ഈ ശരം വൃദ്ധരായ എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ മരണത്തിനും കാരണമായിത്തീൎന്നി രിക്കുന്നു. അസഹായരായി, ബന്ധുഹീനരായിരിക്കുന്ന അ വർ ദുൎന്നിവാരമായ ദുഃഖത്താൽ കഷ്ടതരമായ മരണം പ്രാപി ക്കുന്നതാണു്. പരിശുദ്ധമായ വേദജ്ഞാനവും, ആയുഷ്കാ ലപൎയ്യന്തമുള്ള തപസ്സും മനുഷ്യന്റെ ഐഹികസ്ഥിതിക്കു ഭേദം വരുത്തുന്നതല്ല. അല്ലെങ്കിൽ അവരുടെ പുത്രന്റെ ഈ മരണത്തെക്കുറിച്ചു് അവർ അറിയാതെ ഇരിക്കുന്നതെന്തു കൊണ്ടാണു്? അഥവാ, ഈ ആപത്തിനെക്കുറിച്ചു് അവർ അറിഞ്ഞിരുന്നാലും എന്റെ ചരമശ്വാസത്തെ തിരിച്ചു വി ളിക്കാൻ അവൎക്കു കഴിയുമോ? തച്ചന്റെ മഴുകൊണ്ടു മുറിക്ക പ്പെട്ട തൈമരത്തെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു തായ്മരത്തിനു ശക്തി യുണ്ടാകുമോ? മഹാരാജാവേ! എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാ രുടെ അടുക്കൽ അവിടുന്നു് കഴിയുന്ന വേഗത്തിൽ ചെന്നു് അവരുടെ ദുഃഖത്തെ ശമിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കണം. യോഗ്യ ന്മാരും, പുണ്യവാന്മാരും ആയുള്ളവരുടെ കണ്ണുനീർ കാട്ടു തീപോലെ ഭയങ്കരമാകുന്നു. ആശ്രമം വളരെ സമീപത്തി ലാണു്. വേഗത്തിൽ അങ്ങേയ്ക്കു് അവിടെ എത്താം. അ വരുടെ കോപത്തെ അങ്ങയുടെ അപേക്ഷകൊണ്ടു ശാന്ത മാക്കി, ഈ അപരാധത്തെ ക്ഷമിച്ചു്, അങ്ങേ അനുഗ്രഹി ക്കാൻ പ്രാൎത്ഥിക്കണം. എന്നാൽ അങ്ങു് പോകുന്നതിനു മുമ്പായി മൎമ്മഭേദകമായിരിക്കുന്ന ഈ ശരം ഊരി എടു ക്കണം. എത്രയും ക്രൂരതയോടുകൂടി ഇതെന്റെ ശരീര

ത്തെ ദ്രവിപ്പിക്കുന്നു. എന്റെ ഇളയ ജീവനെ, കുലംകുത്തി ഇടിക്കുന്ന കുല്യയെപ്പോലെ ഇതു നശിപ്പിക്കുന്നു.

"ഇങ്ങനെ ദീനനായി പ്രാണവേദനയോടുകൂടി ആ ഋഷികുമാരൻ പറഞ്ഞതുകേട്ടു ഞാൻ ശരത്തെ മോചിപ്പിച്ചു. ആ മാത്രയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്വാസവും നിന്നു.

"അന്ധകാരം അതിഭയങ്കരമായിത്തീർന്നു. നക്ഷത്രങ്ങളുടെ ക്ഷീണപ്രഭ മങ്ങിക്കണ്ടു. കുടത്തിൽ വെള്ളവും നിറച്ച് ആ ഋഷികുമാരന്റെ അന്ധരായിരുന്ന മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ സമീപത്തിലേക്കു ഞാൻ തിരിച്ചു. അർദ്ധരാത്രിയിലെ അന്ധകാരം പൂർവ്വാധികമായ ഭയങ്കരതയെ പ്രാപിച്ചു. എന്റെ ഹൃദയം അതിലധികം അന്ധകാരാവൃതമായി. എന്റെ കാലടികൾ ഇടറി നടക്കാൻപാടില്ലാതായി. സാവധാനമായി ഞാൻ ആശ്രമത്തിൽ എത്തി. ചിറകു കൊഴിഞ്ഞു, ശക്തി നശിച്ചു, പറക്കാൻ പാടില്ലാതെയിരിക്കുന്ന രണ്ടു പക്ഷികളെപ്പോലെ, വൃദ്ധരും, ബന്ധുഹീനരും, അസഹായരും, അന്ധരും ആയി ഇരിക്കുന്ന ആ മാതാപിതാക്കന്മാരെ ഞാൻ കണ്ടു. എന്റെ ശരത്താൽ ഗതപ്രാണനായ ആ ഋഷികുമാരനെക്കുറിച്ച് എത്രയും ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്റെ കാൽ പെരുമാററം കേട്ടു ദയയോടും, ശാന്തതയോടുംകൂടി ആ മഹർഷി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയപുത്രാ! ഞങ്ങൾ എത്രനേരമായി നിന്നെ കാത്തിരിക്കുന്നു? നീ എന്താണിത്ര താമസിച്ചതു്? നദിയിൽ അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു നീ കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണോ ചെ

യ്യന്നു്? നിന്റെ ക്ഷീണയായ അമ്മ ദാഹിച്ചു പരവശയായി നിന്നെ എത്ര ഉൽക്കണ്ഠയോടെ കാത്തിരിക്കുന്നു. നിന്റെ മൃദുലമായ മനസ്സിനെ പീഡിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം ഞാൻ ഓക്കാതെ വല്ലതും പറഞ്ഞുപോയോ? എന്നാൽ നിന്റെ പരിശുദ്ധമായ ഹൃദയത്തിൽ ക്ഷീണനായ നിന്റെ അച്ഛന്റെ വീഴ്ച വേദനയെ ജനിപ്പിക്കയില്ലല്ലൊ. അസഹായന്മാൎക്കു സഹായമായി, കണ്ണില്ലാത്തവൎക്കു കാഴ്ചയായി ഞങ്ങളുടെ ജീവനും, സന്തോഷവും ആയിരിക്കുന്ന പ്രിയപുത്രാ! നീ എന്തുകൊണ്ടാണു് ഒന്നും സംസാരിക്കാതെ നില്ക്കുന്നതു്?"

"തന്റെ പുത്രനെ നിൎദ്ദയമായി വധിച്ച മഹാപാപിയെ അന്ധനായ ആ അച്ഛൻ ഇപ്രകാരമാണു് സ്വാഗതം ചെയ്തതു്. എന്റെ കൎമ്മത്തിന്റെ ഗൌരവം കുറേക്കൂടി സ്പഷ്ടമായി മനസ്സിലായതിനാൽ എന്റെ മനസ്സു തപിച്ചു ദഹിച്ചുപോയി. പുത്രനഷ്ടം സംഭവിച്ച ആ മാതാപിതാക്കന്മാരെ നോക്കുന്നതിന് എന്റെ കണ്ണുകൾക്കു് എങ്ങിനെ ശക്തിയുണ്ടാകും? എനിക്കു് അവരോടു ഒന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്റെ ശരീരം അാസകലം ഭയംകൊണ്ടു് വിറച്ചു. ജീവനും സ്തബ്ധമാക്കപ്പെട്ടപോലെ തോന്നി. എന്റെ പരാക്രമവും ധൈൎയ്യവും നശിച്ചു. ഒടുവിൽ ഗൽഗദത്തോടുകൂടി ഞാൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"പരിശുദ്ധനായ മഹൎഷേ! ഞാൻ അങ്ങേ പുത്രനല്ല. ഞാൻ ഒരു ക്ഷത്രിയയോദ്ധാവാണു്. എന്റെ പേരു ദശരഥൻ എന്നാകുന്നു. ഞാൻ ഒരു പരമസങ്കടത്താൽ പീഡിതനായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. സരയൂനദിയുടെ തീര

ത്തിൽ ഞാൻ ആനവേട്ടയ്ക്കായി വന്നിരുന്നു. നദിയിൽ ഇറങ്ങി വെള്ളം കുടിക്കുന്ന ഏതോ ഒരു മൃഗത്തിന്റെ ശബ്ദം കേട്ട് അതൊരു ആനയായിരിക്കാമെന്നു സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ടു അദൃശ്യമായിരുന്ന ആ മൃഗത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഞാൻ ശരംപ്രയോഗിച്ചു. അനന്തരം വെധ്യപ്പെട്ട ആ സ്ഥലത്തു ചെന്നു നോക്കിയപ്പോൾ മരണവേദനയോടുകൂടി കിടക്കുന്ന ഒരു ഋഷികുമാരനെയാണു ഞാൻ കണ്ടത്. പ്രാണവേദനയോടുകൂടെ പിടയ്ക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽ നിന്നു ഞാൻ ശരം ഊരി എടുത്തു. അദ്ദേഹം മാതാപിതാക്കന്മാരെ ഓർത്തു വിലപിച്ചുകൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്കയും ചെയ്തു. പരിശുദ്ധനായ പിതാവേ! നിരപരാധിയായ അവിടത്തെ പുത്രന്റെ മരണത്തിനു മനസ്സറിയാതെ ഞാൻ കാരണമായി ഭവിച്ചു. ഇതിലേക്കു ഞാൻ എന്തു ശിക്ഷ അനുഭവിക്കണമെന്ന് അവിടുന്നു വിധിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ, കരുണയോടുകൂടി അറിയാതെ ചെയ്തുപോയ ഈ അപരാധത്തിനു മാപ്പുതരണം.”

“അനന്തരം അവരുടെ ആജ്ഞപ്രകാരം ഞാൻ അവരെ ആ ഋഷികുമാരന്റെ ശവശരീരം കിടന്ന സ്ഥലത്തു കൊണ്ടുചെന്നു. വളരെ നേരത്തേക്ക് ആ മാതാപിതാക്കന്മാർ മരിച്ചുപോയ അവരുടെ പുത്രനെ കുറിച്ച് എത്രയും ദീനതയോടെ ഉച്ചത്തിൽ വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അനന്തരം മന്ത്രപുരസ്സരം സംസ്കാരകർമ്മം നടത്തിക്കൊണ്ടു കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ച് ആ മഹർഷി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

‘വാത്സല്യമുള്ള ഒരു പുത്രനെ കുറിച്ച് ഒരു പിതാവിനുള്ള ദുഃഖം എത്രയും ദുസ്സഹമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ദശര

മഹാരാജാവേ! വാത്സല്യമുള്ള ഒരു പുത്രനെക്കുറിച്ചുള്ള ദുഃഖം അങ്ങേയ്ക്കു് അറിവാൻ സംഗതിവരും. അകാരണമായി വധിക്കപ്പെട്ട ഒരു പുത്രനെ കുറിച്ചു വിലപിച്ചു മരിക്കുന്ന ഈ മാതാപിതാക്കന്മാരെ അങ്ങു് കാണുന്നുണ്ടല്ലോ. അവിടത്തേക്കും യോഗ്യനും, ഗുണവാനുമായ ഒരു പുത്രനെക്കുറിച്ചു് ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചു മരിക്കാൻ സംഗതിവരും. വളരെക്കാലം കഴിഞ്ഞേ ഇതു് അങ്ങേയ്ക്കു് അനുഭവമാകയുള്ളൂ. എന്നാൽ അതിനുള്ള കാലംവരുമ്പോൾ അങ്ങേയ്ക്കു് ആ ദുഃഖം അനുഭവിക്കാൻ ഇടവരികയും, അങ്ങയുടെ മരണത്തോടുകൂടി അങ്ങേടെ പാപത്തിനു പരിഹാരം വരികയും ചെയ്യും.'

"ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അന്ധനായ ആ മഹർഷി അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിച്ചു ഭാര്യയോടൊന്നിച്ചു് അതിൽ ചാടി മരിച്ചു. ഈ സംഭവം ഉണ്ടായിട്ടു് എത്രയോ സംവത്സരങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും കാലമായപ്പോൾ എന്റെ പാപകർമ്മത്തിന്റെ ഫലം പാകമായി എനിക്കു അനുഭവിക്കാൻ സംഗതിയായിത്തീൎന്നു. എനിക്കു് അത്യന്തം പ്രിയമുള്ള രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ! ആസന്നമരണനായിരിക്കുന്ന ഈ അച്ഛന്റെ ക്രൂരകർമ്മത്തെ നിങ്ങൾ ക്ഷമിക്കണേ! കൈകേയീ! രഘുവംശത്തിനു വിചാരശൂന്യയായി നീ ഈ കളങ്കം ഉണ്ടാക്കിത്തീൎത്തല്ലോ. നീ നിരപരാധികളായ പുത്രന്മാരെ രാജ്യഭ്രംശം ചെയ്യിച്ചു നിന്റെ ഭൎത്താവിനെയും, രാജാവിനെയും ഇങ്ങനെ വധിക്കയും ചെയ്യുന്നു. പ്രിയയായ കൌസല്യേ! ഭവതിയുടെ മൃദുലങ്ങളായ കരങ്ങളെ എന്റെ ദേഹത്തിൽ വയ്ക്കുക. കഴിയാതെ ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കണ്ണീരു തുടച്ചു് ആസന്നമരണനായ

എന്റെ ഹൃദയത്തിന് ആശ്വാസകരങ്ങളായ വാക്കുകളെ ന്തെങ്കിലും ഭവതി പറയുക. സുശീലയായ സുമിത്രേ! നി ന്റെ കൈകളെയും എന്റെമേൽ വയ്ക്കുക. എന്റെ അട യാൻപോകുന്ന കണ്ണുകൾക്ക് കാഴ്ച കുറഞ്ഞുവരുന്നു. നാ ട്ടിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുപോയ രാമനെ നോക്കിക്കാണാനായി എന്റെ ആത്മാവു ബദ്ധപ്പെട്ട് ആകാശത്തിലേക്ക് ഉയ രാൻ ഭാവിക്കുന്നു.''

നിശ്ശബ്ദമായും നിശ്ചലമായും അദ്ധരാത്രി ഇങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു. രാജാവു പിന്നെയും ക്ഷീണതയോടെ ശ്വാ സോച്ഛ്വാസം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ കൌസല്യ യേയും, സുമിത്രയേയും, രാജ്യഭ്രഷ്ടന്മാരാക്കപ്പെട്ട തന്റെ പു ത്രന്മാരെയും അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പരലോക- പ്രാപ്തനാകയും ചെയ്തു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൨.

രാമഭരതസംവാദം.

൧.

സഹോദരന്മാർ തമ്മിൽ കണ്ടതു്.

തൻെറ അച്ഛൻ ചരമഗതിയെ പ്രാപിച്ച വൃത്താന്തം കേട്ടു ദുഃഖിതനായ ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിൽ എത്തി. തൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻെറ വനഗമനത്തെക്കുറിച്ചു് അറിഞ്ഞപ്പോൾ ഭരതൻെറ ഹൃദയം കോപംകൊണ്ടു കലുഷമായിത്തീൎന്നു. പാപകൎമ്മത്താൽ ദൂഷിതമാക്കപ്പെട്ട രാജ്യത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ചു്, വൈധവ്യം ഭവിച്ച രാജ്ഞിമാരോടൊന്നിച്ചു പന്ഥാവില്ലാത്ത ദുൎഗ്ഗമങ്ങളായ അരണ്യപ്രദേശങ്ങളേയും കടന്നു ചിത്രകൂടത്തിൽ അദ്ദേഹം എത്തി. രാജപരിവാരങ്ങളും, വസിഷ്ഠമഹൎഷിയും രാജ്ഞിമാരൊന്നിച്ചു പുറകേ സാവധാനമായി ചെന്നു. ഭരതൻ അത്യാശയോടുകൂടി തൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻെറ ആശ്രമത്തിലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടു വേഗത്തിൽ മുമ്പേനടന്നു. ഒരു വനമദ്ധ്യത്തിൽ ലക്ഷ്മണൻ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി ഇലകളും വൃക്ഷശാഖകളുംകൊണ്ടു മേഞ്ഞുനിൎത്തിയിരുന്ന രാമാശ്രമം ദൂരത്തിൽ കാണപ്പെട്ടു. വൃക്ഷങ്ങളുടെ ശാഖകൾ മുറിച്ചുകൂട്ടിയിരിക്കുന്ന വിറകുകളും, ചെടികളിലും വൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നു ശേഖരിച്ചുവച്ചിരിക്കുന്ന പൂക്കളും, നി

ലത്തു വിരിച്ചിരിക്കുന്ന ദർഭയും, വൃക്ഷചർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ഉടുപ്പുകളും, കലമാൻ മുതലായവയുടെ കൊമ്പുകളും അതൊരു പൂജ്യനായ മഹർഷിയുടെ ആശ്രമമാണെന്നു സൂചിപ്പിച്ചു. അതിനെ കണ്ടു ഭഗവാൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ആ ഋഷി പറഞ്ഞ ചിത്രകൂടം ഇതാകുന്നു. മാല്യവതി ഇതിനുചുറ്റും അനർഗ്ഗളമായി പ്രവഹിക്കുന്നു. ദുഷ്പ്രവേശങ്ങളായ ഭയങ്കരവനവിഭാഗങ്ങളിൽ കാട്ടാനകൾ നിർഭയമായി സഞ്ചരിക്കുന്നു. ഗംഭീരങ്ങളായ മഹാഗുഹകളിൽ വന്യമൃഗങ്ങൾ സൈ്വരമായി വസിക്കുന്നു. കാട്ടുകൾ നിറഞ്ഞുള്ള ഈ വിസ്തീർണ്ണമായ ഭൂമിയിൽനിന്നു ധൂമങ്ങൾ അവിടവിടെ ഉയൎന്ന് ആകാശത്തിലേക്കു പോകുന്നു. മഹർഷിമാരുടെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന പുകയാണിതു്. നമ്മുടെ ദീർഘയാത്ര അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. സൽഗുണസമ്പന്നനായ എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ ഇവിടെ ഇപ്പോൾ എനിക്കു കണ്ടു നമസ്കരിക്കാൻ സംഗതിയാകും. അനേകം ജനസമുദായങ്ങളുടെ രാജാവായി ജനിച്ച അദ്ദേഹം ശാന്തമായ വനവാസത്തെയാണു സ്വീകരിച്ചതു്. തന്റെ മഹാരാജ്യത്തേയും, സിംഹാസനത്തേയും ആരണ്യവാസത്തിനായി അദ്ദേഹം ഉപേക്ഷിച്ചു. കോസലരാജ്യവും അതിലെ സിംഹാസനവും, അതിലുള്ള ബഹുമാനവും, സുഖവും എല്ലാം എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനും, പതിവ്രതയായ ജ്യേഷ്ഠത്തിക്കുംതന്നെ ഇരിക്കട്ടെ."

രാമന്റെ ആശ്രമം സാലങ്ങളുടേയും, താലങ്ങളുടേയും ഛായയിൽ നിന്നിരുന്നു. പരിശുദ്ധമായ ബലിപീഠത്തിന്മേൽ കുശപ്പുല്ലുകൾ വിരിച്ചിരുന്നു. ഇന്ദ്രചാപത്തെ ജ

യിക്കുന്ന ശോഭയോടുകൂടിയ ഉഗ്രങ്ങളായ രണ്ടുവില്ലുകൾ ചുവരുകളിന്മേൽ തൂക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. സൂൎയ്യന്റെ കിരണങ്ങളങ്ങൾപോലെ ശോഭിക്കുന്ന തീക്ഷ്ണശരങ്ങൾ ഇട്ടുനിറച്ചു തൂണീരങ്ങൾ അഗ്നിജ്വാലകളോടുകൂടിയ സൎപ്പങ്ങളെപ്പോലെ അവയുടെ സമീപത്തിൽ തൂങ്ങിക്കിടന്നിരുന്നു. മററു പലമാതിരി ആയുധങ്ങളും ഓരോരോ സ്ഥാനങ്ങളിൽ വെയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഈ ആശ്രമത്തിന്റെ അധിപനായ രാമൻ ഭയങ്കരങ്ങളായ ആയുധപ്രയോഗങ്ങളിൽ അതിവിദഗ്ദ്ധനായിരുന്നു എങ്കിലും അദ്ദേഹം മൃഗചൎമ്മത്തെയും ധരിച്ചു് എത്രയും ശാന്തമായ മനസ്സോടും, ഭക്തിയോടുംകൂടിപൂജ്യനായ ഒരു മഹൎഷിയെപ്പോലെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ ഓരോ സാധനങ്ങളെ ആഹുതിചെയ്തുകൊണ്ടു ഇരുന്നിരുന്നു. സിംഹത്തെപ്പോലെ പീവരങ്ങളായ സ്കന്ധങ്ങളും, ശക്തിയേറിയ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളും, എന്നാൽ, ശാന്തങ്ങളായനയനങ്ങളും ആണ് അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നതു്. സാഗരമേഖലയായ ഈ ഭൂമിയുടെ നാഥനായിരുന്നു എങ്കിലും അദ്ദേഹം കഠിനമായ തപോനിഷ്ഠയോടുകൂടിയ ഒരു താപസനായിത്തീൎന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ സുന്ദരിയായ സീതയും ഇരുന്നിരുന്നു. ലക്ഷ്മണൻ സമീപത്തിൽതന്നെ അവരെ കാത്തുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. അവരെ കണ്ടപ്പോൾ ഭരതന് ഇങ്ങനെയുള്ള വിചാരങ്ങൾ ഉണ്ടായി:—

“സകല ജനങ്ങളും അത്യുത്സാഹത്തോടുകൂടി അയോദ്ധ്യയിലെ സിംഹാസനത്തിൽ ആരോഹണം ചെയ്യിക്കാനായി ശ്രമിച്ച എന്റെ ജ്യേഷ്ഠന് വനത്തിൽ മൃഗങ്ങളോടൊന്നിച്ചു വസിക്കുന്നതിനൊ സംഗതിയായതു്? വിശേഷവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചു് അയോദ്ധ്യയിലെ രാജമന്ദിരങ്ങൾക്കു്

അലങ്കാരഭൂതനായിരുന്ന ജ്യേഷ്ഠനെത്തന്നെയോ ഇക്കാണുന്നതു്? ഭക്തന്മാരായ മാമഷിമാരെപ്പോലെ മരവിരിയും മൃഗചർമ്മങ്ങളും ധരിച്ചു നടക്കാനോ ജ്യേഷ്ഠനു് ദൈവം സംഗതിവരുത്തിയതു്? സൌരഭ്യമുള്ള പുഷ്പങ്ങൾ അണിഞ്ഞു് മിനുസമാക്കിവെച്ചിരുന്ന ആ കേശഭാരം ഇതാ ഇപ്പോൾ ജടകളായി പിരിഞ്ഞു് ശിരസ്സിനു ചുററും പററികിടക്കുന്നു. ലോകം മുഴുവൻ ഒരുപോലെ വിശ്രുതമായിത്തീൎന്ന രാജയജ്ഞങ്ങൾ നടത്തിയ ജ്യേഷ്ഠനു് ഇപ്പോൾ ഒരു താപസനെപ്പോലെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെ സമീപം ഇരുന്നു പൂജിക്കാനോ സംഗതിയായതു്? കോസലരാജ്യത്തിനു് അലങ്കാരമായും, നാലു് സഹോദരന്മാരിലുംവെച്ചു ജ്യേഷ്ഠനായും ശ്രേഷ്ഠനായും എത്രയും ഗുണവാനായും, സൎവാഭരണവിഭൂഷിതനായും ഇരുന്ന ജ്യേഷ്ഠന്റെ അവസ്ഥയും, വേഷവും ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെയായിത്തീൎന്നല്ലോ.''

ഭക്തനായ ഭരതന്റെ വിലാപം ഇപ്രകാരമായിരുന്നു. ആ കുമാരന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിനിറഞ്ഞു നിന്നിരുന്ന ദുഃഖം എത്ര അവൎണ്ണനീയം ആയിരുന്നു! രാമന്റെ പാദങ്ങളിൽ സാഷ്ടാംഗം വീണു് "ആൎയ്യാ" എന്നുമാത്രം ഗൽഗദത്തോടുകൂടി ഭരതൻപറഞ്ഞു. ശത്രുഘ്നനും "ആൎയ്യാ" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് നമസ്കരിച്ചു. രാമൻ തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ആ രണ്ടുസഹോദരന്മാരെയും പിടിച്ചെഴുനേല്പിച്ചു തന്റെ മാറോടണച്ചു് ആലിംഗനംചെയ്തു. വിരഹിതരായ സഹോദരന്മാർതമ്മിൽ കാണുമ്പോൾ സ്നേഹാതിരേകം നിമിത്തം സംസാരിക്കുന്നതിനു് ശക്തരല്ലാതെ ഭവിക്കുന്നതു് സ്വാഭാവികമാണല്ലോ. വിശ്വസ്തനായ ഗുഹനും, ധീരനായ സുമന്ത്രനും രാമന്റെ പാദങ്ങളെ വണങ്ങി. അതുവരെ ശാ

ന്തമായിരുന്ന ആ ആശ്രമത്തിൽ അപ്പോൾ സന്തോഷത്തിന്റെയും ദുഃഖത്തിന്റെയും ഒരു സമ്മേളനം ഉണ്ടായി.

....

൨.

ഭരതന്റെ അപേക്ഷയും;

രാമന്റെ മറുപടിയും.

രാമൻ:—"പ്രിയസഹോദരാ! നീ അയോദ്ധ്യയിൽനിന്ന് ഈ വനത്തിലേക്ക എന്താണിപ്പോൾ ബദ്ധപ്പെട്ടു വന്നതു്? നിന്റെ വിസ്തീൎണ്ണമായ രാജ്യത്തേയും, സിംഹാസനത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ച് ഈ മഹാരണ്യത്തിൽ അലഞ്ഞു നടക്കണമെന്ന് അച്ഛൻ നിന്നോടു കല്പിച്ചുവോ? കോസലന്മാരുടെ നാഥനായിത്തീൎന്ന നീ നമ്മുടെ വൃദ്ധനായ അച്ഛനെ വേണ്ടുംവണ്ണം ശുശ്രൂഷിക്കയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനകളെ അനുസരിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? മഹാപ്രതാപത്തോടുകൂടി നാടടക്കി ഭരിച്ചിരുന്ന അച്ഛന്റെ ഈ വാൎദ്ധക്യദശയിലെ കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം നിൎവ്വിഘ്നമായി നടക്കുന്നുണ്ടോ? എന്റെ അമ്മ ഇപ്പോഴും എന്നെക്കുറിച്ച് അശ്രുക്കൾ വൎഷിച്ചു വിലപിക്കുന്നുണ്ടോ? സുശീലയായ സുമിത്രയമ്മ ലക്ഷ്മണനെ കുറിച്ചു ദുഃഖിക്കുന്നുണ്ടോ? നിസ്തുല്യയായ കൈകേയിഅമ്മ തന്റെ കൃത്യങ്ങളെല്ലാം നിൎവ്വിഘ്നമായി നടത്തുകയും ഭരതനെയും, ഭരതന്റെ രാജ്യത്തെയും താൽപൎയ്യത്തോടുകൂടി സൂക്ഷിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? ദേവന്മാരെയും, പിതൃക്കളെയും ഉദ്ദേശിച്ചുള്ള കൎമ്മങ്ങളെല്ലാം വിധിപ്രകാരം നടത്തുകയും, പുത്രന്മാർ തങ്ങളുടെ മാതാപി

താക്കന്മാരെ വണങ്ങുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? സൈന്യങ്ങൾ മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ സാമത്ഥ്യത്തോടുകൂടി നിന്റെ രാജ്യത്തെ സൂക്ഷിക്കയും, മന്ത്രിമാർ നിനക്കു ശരിയായ ഉപദേശങ്ങൾ തരികയും, നിന്റെ കല്പനകളെ അനുസരിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ?

"നിന്റെ കൃഷിഭൂമികൾ വിസ്തീൎണ്ണങ്ങളായ നദികളാൽ എപ്പോഴും നനയ്ക്കപ്പെടുന്നവയാകയാൽ ധാരാളം വിളവുള്ളവയും, തകിടികൾ ഒരിക്കലും പച്ചപ്പുല്ലൊഴിയാത്തവയും, അതിനാൽ കന്നുകാലികളെ വളൎത്തുന്നതിനു വളരെ അനുകൂലമായിട്ടുള്ളവയും ആകുന്നു. ഗോപാലന്മാരെയും കൃഷീവലന്മാരെയും, മറ്റോരോ തൊഴിൽ ചെയ്യുന്നവരെയും നീ മനഃപൂൎവ്വമായി സഹായിക്കയും രക്ഷിക്കയും ചെയ്യണം. ഒരു രാജാവിന്റെ കൃത്യങ്ങളിൽ പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ യശസ്സിനു ഹേതുവായിത്തീരുന്നതും തന്റെ പ്രജകളുടെ ആവശ്യങ്ങളെ അറിഞ്ഞു് അവരുടെ ഗുണത്തിനായി അദ്ധ്വാനിക്കുന്നതാകുന്നു. നിന്റെ കോട്ടകൊത്തളങ്ങളെ എല്ലാം എപ്പോഴും സൈന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ജാഗ്രതയായി സൂക്ഷിപ്പിച്ചുകൊള്ളണം. ഭണ്ഡാരങ്ങളെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കണം. സമ്മാനങ്ങളും ഭക്ഷണങ്ങളും മറ്റും കൊടുക്കേണ്ടതു് നിന്റെ പ്രിയക്കന്മാൎക്കും, ഗൎവ്വിഷ്ഠന്മാരായ സേവകന്മാൎക്കും അല്ല. അതിനു് യോഗ്യതയുള്ള നല്ല ആളുകൾക്കാണു് അതു കൊടുക്കേണ്ടതു്. നിന്റെ വംശത്തിനു് യോഗ്യമായ വിധത്തിൽ നിഷ്കളങ്കമായും, പരിശുദ്ധമായും ഉള്ള നീതിയെ നടത്തി ഗുണവാന്മാരും, നിരപരാധികളും ആയുള്ളവരെ രക്ഷിക്കുന്നതു് നിന്റെ കൎത്തവ്യകൎമ്മങ്ങളിൽ പ്രധാനമാക്കി വെച്ചുകൊള്ള

ണം. സജ്ജനങ്ങളുടെ അശ്രുക്കൾ ആകാശത്തിൽനിന്നു വീഴുന്ന ഇടിത്തീപോലെ നാശകരമായിട്ടുള്ളതാണു്. അതു ഈശ്വരകോപംപോലെ നമ്മുടെ ജനങ്ങളെയും കന്നുകാലികളേയും നശിപ്പിക്കും. നിന്റെ ജ്ഞാനവും കർമ്മവും സഫലങ്ങളായിരിക്കട്ടെ. നിന്റെ രാജ്ഞി സന്താനവല്ലിയായും നിന്റെ രാജ്യം ശക്തിമത്തായും ഭവിക്കട്ടെ."

ഭരതൻ ഇതുകേട്ടു ദുർന്നിവാരമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു —

"നമ്മുടെ അച്ഛൻ ഇപ്പോൾ ദിവ്യമായ സ്വർഗ്ഗഭോഗത്തെ ഭുജിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇഹലോകവാസം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. കൈകേയിയാൽ പ്രേരിതനായി ജ്യേഷ്ഠനെ വനത്തിൽ പോകാൻ ആജ്ഞാപിക്കേണ്ടിവന്നതു നിമിത്തം നിർമ്മലകീർത്തിയായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിനു വന്നുകൂടിയ അപഖ്യാതി ഓർത്തുണ്ടായ ദുഃഖഭരത്തെ താങ്ങുന്നതിനു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം തീരെ ശക്തമല്ലാതെ ഭവിച്ചു. എന്റെ അമ്മ ഇപ്പോൾ പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടി, തനിക്കു ദുർയ്യശസ്സിന്നു ഹേതുവായിത്തീൎന്ന ആ വഞ്ചനയെ കുറിച്ചും, സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്ത തന്റെ ഭർത്താവിനെ കുറിച്ചും, നഷ്ടമായിപ്പോയ തന്റെ കീർത്തിയെ കുറിച്ചും ഓർത്തു വളരെ കഠിനമായി ദുഃഖിച്ചു കരയുന്നുണ്ടു്. ഈ ദുഃഖനിവാരണത്തിന് ജ്യേഷ്ഠന്റെ കരുണതന്നെ ഉണ്ടാകണം. അച്ഛന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രൻ തന്നെയാണല്ലോ അച്ഛന്റെ രാജ്യത്തെ ഭരിക്കേണ്ടതു്. രാജഭക്തിയുള്ള പ്രജകളും, വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നമ്മുടെ അമ്മമാരും ഇതിന്നുതന്നെയാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. നമ്മുടെ സ്മൃതികളിൽ വിധിച്ചിട്ടുള്ളതും, ജ്യേഷ്ഠന്റെ ഈ കൃത്യത്താൽ

സ്പഷ്ടമാകുന്നതും, അച്ഛന്റെ രാജ്യത്തിന് അവകാശിയായി ഭവിക്കുന്നതു മൂത്ത പുത്രൻ എന്നാണല്ലോ. ജ്യേഷ്ഠന്റെ കല്പനയേയും,ഹിതത്തേയും അനുവൎത്തിക്കുന്നതിന് സന്തോഷമുള്ളവരും വിശ്വസ്തന്മാരുമായ മന്ത്രിമാരുടെയും അനുഗ്രഹം ഇതുതന്നെയാണ്. ഒരു ശിഷ്യനെയും, സഹോദരനെയുംപോലെ ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ കരുണയെ പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. സ്വരാജ്യത്തിൽ വന്നു രാജ്യപരിപാലനം നടത്തണമെന്നു ഞാൻ വീണ്ടും അപേക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഭരതൻ രാമന്റെ പാദങ്ങളിൽ വീണു കരഞ്ഞു. ഈ അവസ്ഥയേയും, മരിച്ചുപോയ തന്റെ അച്ഛനെയും ഓൎത്തു രാമനും കരഞ്ഞു. അനന്തരം രാമൻ തന്റെ സഹോദരനെ അളവില്ലാത്ത വാത്സല്യത്തോടുകൂടി പിടിച്ചെഴുനീല്പിച്ചു. ദുഃഖാനുഭവങ്ങൾ മനസ്സിൽ അഗാധമായ കരുണയേയും, ശ്രേഷ്ഠതരങ്ങളായ വിചാരങ്ങളെയും ജനിപ്പിക്കുമല്ലോ.

അനന്തരം രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയ സഹോദരാ! നിന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം എനിക്ക് അയോദ്ധ്യയിലെ സിംഹാസനത്തെ സ്വീകരിക്കാൻപാടില്ല. നീതിജ്ഞനായ ഒരു അച്ഛന്റെ കല്പനയെ അനുസരണമുള്ള പുത്രന് ഒരിക്കലും നിരസിച്ചുകൂടാ. ഇപ്പോൾ സ്വൎഗ്ഗസ്ഥനായിരിക്കുന്ന എന്റെ അച്ഛനോടും, എന്റെ രാജാവിനോടും ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള വാഗ്ദാനത്തെ എനിക്ക് ഒരിക്കലും ലംഘിച്ചുകൂടാ. നിന്റെ മേലോ നിന്റെ അമ്മയുടെ മേലോ യാതൊരു അപരാധവും

ഇല്ല. അച്ഛൻെറ കല്പന അനുസരിച്ചാണ് ഞാൻ ഈ വനവാസത്തിന് വന്നിരിക്കുന്നത്. അനുസരണമുള്ള പുത്രൻ അച്ഛൻെറയും അനുസരണമുള്ള ഭാൎയ്യ ഭൎത്താവിൻെറയും ഹിതത്തെ അനുവൎത്തിക്കുന്നു. അച്ഛൻെറ വാക്കുകളെ അനുസരിച്ചു നടക്കുന്നതിനാലുള്ള യശസ്സ്, രാജ്യപരിപാലനം ചെയ്യുന്നതിനാൽ ഉണ്ടാകുന്ന യശസ്സിനെക്കാൾ എത്രയോ ശ്രേഷ്ഠമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഏതായാലും അച്ഛൻെറ ആജ്ഞ അലംഘനീയമാണ്. അയോദ്ധ്യയിലെ പ്രതാപമേറിയ സിംഹാസനത്തിലും, ദുൎഗ്ഗമമായ മഹാരണ്യത്തിലും ഞാൻ എൻെറ കൎത്തവ്യകൎമ്മത്തെ അനുഷ്ഠിക്കും. കരുണയുള്ള ഒരു ദേവകന്യകയെപ്പോലെ എന്നെ ഈ വനവാസത്തിനു നിയോഗിച്ച് എൻെറ ജീവിതത്തെ അനുഗ്രഹിച്ച എൻെറ അമ്മയുടെ പ്രിയത്തെയും എനിക്കു ലംഘിച്ചുകൂടല്ലോ. പ്രിയസഹോദരാ! നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട ബന്ധുജനങ്ങളെയും രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നീ തന്നെ രാജ്യപരിപാലനം ചെയ്യണം. ജടാവല്ക്കലങ്ങളും ധരിച്ചു ഞാൻ വനത്തിൽതന്നെ വസിക്കാം. അയോദ്ധ്യാരാജധാനിയിൽ വച്ചു നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട അച്ഛൻ കല്പിച്ചതും ഇങ്ങനെ ആണല്ലോ. ഗുണവാനായ ഒരു അച്ഛൻെറ കല്പനയെ അനുസരണമുള്ള പുത്രനു ഒരിക്കലും ലംഘിക്കാൻ പാടില്ല."

൧൩.

കൌസല്യയുടെ വിലാപവും, രാമൻെറ മറുപടിയും.

വസിഷ്ഠമഹൎഷിയോടും, വിധവകളായിത്തീൎന്ന സപത്നികളോടും ഒന്നിച്ചു കൌസല്യ രാമൻെറ ആശ്ര

മത്തിൽ എത്രയും സാവധാനമായി ചെന്നുചേൎന്നു. തന്റെ പുത്രൻ എത്രയും കഠിനമായ നിഷ്ഠയുള്ള ഒരു താപസനെപ്പോലെ ജടാവല്ക്കലങ്ങളും ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു് കണ്ടപ്പോൾ പുത്രവത്സലയായ ആ രാജ്ഞിയുടെ ഹൃദയം തപിച്ചു ദഹിച്ചുപോകയും കണ്ണുകളിൽ നിന്നു് അശ്രുക്കൾ അനൎഗ്ഗളമായി പ്രവഹിക്കുകയും ചെയ്തു. രാമൻ തന്റെ അമ്മയേയും ഇളയമ്മമാരെയും മുറപ്രകാരം ഭക്തിയോടും വിനയത്തോടുംകൂടി വന്ദിക്കുകയും അവരുടെ അനുഗ്രഹത്തെ പ്രാൎത്ഥിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ രാജ്ഞിമാർ വാത്സല്യപൂൎവ്വം തങ്ങളുടെ മൃദുലകോമളങ്ങളായ കരാംഗുലികളെക്കൊണ്ടു്, കാട്ടുകളിലും പാറകളിലുംമററും നിന്നു രാമന്റെ ശിരസ്സിലും ശരീരത്തിലും വീണുകിടന്നിരുന്ന പൊടികളും മററും പ്രേമത്തോടെ തുടച്ചു ശരിയാക്കി. ലക്ഷ്മണനും രാജ്ഞിമാരുടെ പാദങ്ങളിൽ ഭക്തിപൂൎവ്വം നമസ്കരിക്കുകയും രാജ്ഞിമാർ യോഗ്യനായ ആ കുമാരനെ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒടുവിൽ സുന്ദരിയായ സീത എത്രയും മധുരമായ വിനയത്തോടുകൂടി സാവധാനമായി അടുത്തുവന്നു. ഭക്തിയോടുകൂടി അഞ്ജലിബന്ധംചെയ്തു തന്റെ ശിരസ്സിനെ അവരുടെ പാദങ്ങളിലേക്കു നമിപ്പിച്ചു വന്ദിച്ചു. സുകുമാരിയായ സീതയുടെ ചുററും അനുഗ്രഹത്തോടുകൂടി തിക്കിത്തിരക്കിക്കേറിയ ആരാജ്ഞിമാരുടെ ഹൃദയത്തിൽ അപ്പോൾ ഉണ്ടായ വേദനയും, വ്യസനവും അളവില്ലാത്തതായിരുന്നു. അവർ ഓരോരുത്തരും മാതൃവാത്സല്യത്തോടുകൂടി സീതയെ പിടിച്ചു മാറോടണച്ചു ഗാഢമായി ആലിംഗനംചെയ്തു. രാജകീയങ്ങളായ സൌധങ്ങളെയും മണിമന്ദിരങ്ങളെയും ബന്ധുക്കളെയും ഉപേക്ഷിച്ചു അന്ധകാരമ

യമായ മഹാരണ്യത്തിൽ അലഞ്ഞുനടന്നു കഷ്ടപ്പെട്ടുവാൻ സംഗതിവന്ന ആ സുശീലയായ സീതയെ നോക്കി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു കൌസല്യ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ രാമനായായ സീതേ! ജനകമഹാരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ നീ ഇതിനു മുമ്പിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള കാട്ടുകൾതോറും നടന്നു കഷ്ടപ്പെട്ടുകയും, ഈ മാതിരി പർണ്ണാശ്രമങ്ങളിൽ പാർത്തു ശീലിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ? രാമന്റെ പട്ടമഹിഷിയായിത്തീൎന്ന നിനക്കു വീടില്ലാത്ത ഒരു സന്യാസിനിയെപ്പോലെ അലഞ്ഞുനടക്കാനും, ഉപവാസവും വ്രതാനുഷ്ഠാനവുംകൊണ്ടു വിളറിച്ചടച്ചു പരവശയായിത്തീരുവാനും ആണോ ദൈവം സംഗതിയാക്കിയതു്? നിന്റെരാമനമുഖം വാടിക്കരിഞ്ഞ താമരപ്പൂപോലെ മ്ലാനമായും, നിന്റെ മനോഹരങ്ങളായ കണ്ണുകൾ വാടിയ കരിങ്കുവളപ്പൂക്കൾപോലെ ജീവസ്സില്ലാത്തവയായും, നിന്റെ നെററിത്തടം കുങ്കുമംപററിയ സ്വർണ്ണംപോലെ നിഷ്പ്രഭമായും കാണപ്പെടുന്നു. നിന്റെ കോമളമായ ശരീരസൌഭാഗ്യത്തെ ചന്ദ്രനെ രാഹു എന്നപോലെ ദുഃഖം ആവരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പതിവ്രതയായ നിനക്കു് ഇപ്രകാരമുള്ള കഷ്ടാരിഷ്ടതകൾ അനുഭവിക്കാൻ സംഗതി വന്നതിനെ പ്രത്യക്ഷമായി കാണ്മാനുള്ള ദുർഭാഗ്യം എനിക്കുണ്ടായതുകൊണ്ടു ചണ്ഡമായ കാട്ടുതീപോലെ ഭയങ്കരമായ ഒരു ദുഃഖം എന്റെ ഹൃദയത്തെ തപിപ്പിക്കുന്നു. എന്റെ പ്രിയ പുത്രരാമനും, രാമന്റെ പട്ടമഹിഷിയും ഇപ്രകാരം വനത്തിൽ നടന്നു വലഞ്ഞു കഷ്ടപ്പെട്ടുന്നകാലത്തോളം കോസലരാജ്യവും രഘുവംശവും ശൂന്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു."

കൌസല്യയുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള വിലാപങ്ങൾ കേട്ടി

ട്ടം തങ്ങളുടെ നിശ്ചയത്തിന് ഇളക്കംവരാതെ സുശീലയായ സീതയും, സുന്ദരനായ രാമനും മറുപടി പറഞ്ഞതു്. "നീതിജ്ഞനായ അച്ഛന്റെ കല്പനയെ അനുസരണമുള്ള പുത്രന് ലംഘിക്കാൻ പാടില്ല" എന്നായിരുന്നു.

൧൯.

ജാബാലിയുടെ വാദവും രാമന്റെ മറുപടിയും.

വളരെ വിദ്വാനും സമർത്ഥനും ആയിരുന്ന ജാബാലി എന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ വിശ്വാസത്തേയും, നീതിയേയും, ധർമ്മത്തേയും കുറിച്ചു വാദിച്ചു രാമനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"രാജകുമാരാ! അർത്ഥമില്ലാത്ത ഈവക സിദ്ധാന്തങ്ങളെ അങ്ങു എന്തിനാണു ഹൃദയത്തിൽ സംഗ്രഹിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഇങ്ങനെയുള്ള സിദ്ധാന്തങ്ങളാണു മുഢന്മാരും വിചാരശൂന്യന്മാരും ആയ ആളുകളെ വലയ്ക്കുന്നതു്. മനുഷ്യൻ ഈ ലോകത്തിൽ അവതരിക്കുന്നതും, ഇതിനെ പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതും ഏകനായിട്ടാണു്. ആ സ്ഥിതിക്കു പരമാർത്ഥത്തിൽ ബന്ധുക്കളോടും, വംശത്തിലുള്ളവരോടും സ്നേഹവും വിശ്വാസവും ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ട ആവശ്യകതയേ മനുഷ്യനില്ല. മൂഢനായ മനുഷ്യൻ മാതാപിതാക്കന്മാരോടു് അതിരററ സ്നേഹത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ബന്ധുത്വം എന്നതു് അർത്ഥമില്ലാത്ത ഒരു സ്വാർത്ഥവിചാരമാണു്. താനല്ലാതെ തനിക്കു ബന്ധുക്കൾ ആരുംതന്നെ ഇല്ല. മനുഷ്യജീവിതം ഒരു ദീർഘയാത്രപോലെയാണു്. അവൻ ഓരോ വഴിയമ്പലങ്ങളിൽ കയറി താമസിക്കയും പുലച്ചയ്ക്കു് എഴുന്നേ

റു വീണ്ടും യാത്ര ആരംഭിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഓരോ സത്രങ്ങളിലും നമുക്കു ബന്ധുക്കളോ, ഭവനങ്ങളോ, രാജ്യങ്ങളോ ഒക്കെ ഉണ്ടായിരിക്കാം. നാം ക്രമേണ അവയെ ഉപേക്ഷിച്ചു വീണ്ടും യാത്ര ആരംഭിക്കുന്നു. മനുഷ്യജീവിതം ഇങ്ങനെയാണെന്നിരിക്കുമ്പോൾ അച്ഛന്റെ കല്പനയാണെന്നും പറഞ്ഞു രാമൻ എന്തിനാണു് സ്വന്തം രാജ്യത്തെയും, സ്വന്തം സിംഹാസനത്തെയും സകലവിധ സുഖങ്ങളേയും പരിത്യജിച്ചു ഘോരമായ വനത്തിൽ ഇപ്രകാരം അലഞ്ഞു കഷ്ടപ്പെടുന്നതു്? അനുരക്തയായ യുവതിയുടെ ആലിംഗനങ്ങളിൽ എന്നപോലെ അയോദ്ധ്യാനഗരിയിലെ സുഖാനുഭവങ്ങളിൽ അങ്ങേയ്ക്കു് എന്തുകൊണ്ടാണു താല്പര്യം ജനിക്കാത്തതു്? ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ കല്പന കേവലം ഒരു വാക്കുമാത്രമാണു്. എന്നുതന്നെയുമല്ല, നാം എല്ലാവരും ചെല്ലേണ്ട ദിക്കിലേക്കു് അദ്ദേഹം മുൻകൂട്ടി പോകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പരേതനായ ഒരാളുടെ അർത്ഥമില്ലാത്ത കല്പനയെ ആദരിച്ചു ഈ കഷ്ടതകളൊക്കെ എന്തിനാണു് അനുഭവിക്കുന്നതു്? വാസ്തവത്തിൽ കൃത്യമല്ലാത്തതിനെ കൃത്യമാണെന്നു വിശ്വസിച്ചു്, സ്വസുഖങ്ങളേയും പരിത്യജിച്ചു, ജീവിതത്തെ ശൂന്യപ്രായമാക്കി നയിക്കുന്ന ആളുകളെക്കുറിച്ചു ഞാൻ വളരെ ശോചിക്കുന്നു. ദേവന്മാരും, പിതൃക്കളും നമ്മുടെ ബലികളെ സ്വീകരിക്കുന്നില്ലെന്നിരിക്കുമ്പോൾ നാം അവക്കായിട്ടു ബലികഴിക്കുന്നതു് അനാവശ്യമായ ഒരു ദുർവ്യയം അല്ലയോ? ഒരാൾ അനുഭവിക്കുന്ന ഭക്ഷണം മറ്റൊരാളുടെ ശരീരത്തെ പോഷിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നിരിക്കുമ്പോൾ ബ്രാഹ്മണർ സദ്യകഴിക്കുന്നതുകൊണ്ടു പിതൃക്കൾ തൃപ്തന്മാരാകുന്നതു് എങ്ങനെയാണു്? മനുഷ്യർ ദാനം

ചെയ്യണമെന്നും, തന്റെ സർവസ്വത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ചു വ്രതങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കണമെന്നും, തപസ്സുചെയ്യണമെന്നും മററുമുള്ള പ്രമാണങ്ങൾ ദുരാഗ്രഹികളായ പുരോഹിതന്മാർ സ്വാൎത്ഥവിചാരത്തോടുകൂടി എഴുതിപ്പിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവയാണ്. ഈ ലോകവാസം കഴിഞ്ഞാൽ ഇനി ഒരു ലോകം ഉണ്ടെന്നുള്ള വിശ്വാസം വെറുതെ. അങ്ങനെ ഒന്നില്ല. അനിശ്ചിതമായ ഭാവിയെക്കുറിച്ചു വ്യഥാ മോഹിക്കാതെ വൎത്തമാനത്തിലെ സുഖാനുഭവങ്ങളെ സ്വീകരിക്കയാണുവേണ്ടതു. നിരൎത്ഥകങ്ങളായ വിശ്വാസങ്ങളെ എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു യുക്തിക്കും ബുദ്ധിക്കും നന്നെന്നു തോന്നുന്നതിനെ സ്വീകരിക്കണം. ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിലെ സിംഹാസനത്തെ രാമനായിട്ടു തരുന്നു. അതിനെ സ്വീകരിച്ചു രഘുവംശരാജാവായിരുന്നു രാജ്യഭാരം ചെയ്കതന്നെയാണു വേണ്ടതു്."

ഇതുകേട്ടു രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അങ്ങേടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ ഞാൻ ബഹുമാനിക്കുന്നു. എന്നാൽ അങ്ങയുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ അയുക്തികങ്ങളാണ്. ആ അഭിപ്രായങ്ങളെ സ്വീകരിക്കാൻ ധൎമ്മം എന്നെ അനുവദിക്കുന്നില്ല. ധൎമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിനായി ഈ വേഷം ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ഞാൻ അധൎമ്മമായ മാൎഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതായാൽ നമ്മുടെ എത്രയും രഹസ്യങ്ങളായുള്ള ഉദ്ദേശ്യങ്ങളെപ്പോലും സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചു ന്യായം വിധിക്കുന്ന ഈശ്വരന്റെ കോപം എന്റെമേൽ ഉണ്ടാകാതെയിരിക്കയില്ല. ഒരു രാജാവു ചെയ്യുന്നതിനെയാണ് ജനങ്ങളും കണ്ടു പഠിക്കുന്നതു്. ഞാൻ അങ്ങനെ ചെയ്താൽ ജനങ്ങളും അങ്ങനെ ചെയ്തു നാട്ടുമുഴുവൻ പാപമയമായിത്തീരുന്നതാണു്. അങ്ങേടെ ഉപദേശങ്ങൾ സ്വൎഗ്ഗ

ലാഭത്തിനു മനുഷ്യനെ സഹായിക്കുന്നവയല്ല. ഈ ഭൂമിക്കും, സകല പ്രജാസമൂഹങ്ങൾക്കും, രാജാക്കന്മാരുടെ അധികാരത്തിനും ആധാരമായി നില്ക്കുന്നതു സത്യം ഒന്നുമാത്രമാണ്. ശക്തന്മാരായ ദേവന്മാരും പരിശുദ്ധന്മാരായ ഋഷികളും നിത്യാനന്ദപദത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതും സത്യമാർഗ്ഗമായിട്ടാണ്. സത്യം മരണത്തേയും നാശത്തേയും അതിക്രമിച്ചു ശാശ്വതമായി എല്ലാ കാലത്തിലും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. വ്യാജമായുള്ള ഒരു വാക്കു കാളകൂടത്തെക്കാൾ ഭയങ്കരമായിട്ടുള്ളതാണ്. അസത്യവാദികളെ ക്രൂരസർപ്പങ്ങളെക്കാളും മനുഷ്യർ അധികമായി ഭയപ്പെടുന്നു. ഈ പ്രപഞ്ചത്തേയും, സ്വർഗ്ഗത്തെത്തന്നെയും നിലനിർത്തിപ്പോകുന്നതു സത്യം ഒന്നുതന്നെയാണ്. ദാനങ്ങളും ബലികളും വ്രതാനുഷ്ഠാനങ്ങളും, പരിശുദ്ധങ്ങളായ വേദങ്ങളും എല്ലാം നിഷ്ഫലങ്ങളായാലും സത്യം ഒന്നിനായിട്ട് അവ എന്നും നിലനില്ക്കതന്നെ വേണം. ദാനങ്ങൾക്കും, കർമ്മങ്ങൾക്കും, വ്രതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കും ഉൽകൃഷ്ടതരമായ വേറെ ഒരു ഉദ്ദേശ്യവും ഇല്ല. സത്യം ഒന്നുതന്നെയാണ സകല ലോകത്തേയും ഭരിക്കുന്നതു്. ഞാൻ വാഗ്ദാനപൂർവം ചെയ്തിട്ടുള്ള ശപഥത്തെ എനിക്കു ലംഘിക്കാൻ പാടില്ല. പതിനാലു സംവത്സരക്കാലം അച്ഛന്റെ കല്പനപ്രകാരം ഞാൻ വനവാസം ചെയ്യാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു. പ്രതാപമേറിയ സിംഹാസനത്തെ സ്വാധീനമാക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ ഞാൻ വളരെ വിസ്തരിച്ച് ആലോചിക്കുന്നില്ല. ദേവന്മാരാകട്ടെ, പിതൃക്കളാകട്ടെ, വേദങ്ങളാകട്ടെ പാപകരമായ ഒരു മാർഗ്ഗത്തെ എനിക്കുപദേശിക്കയില്ല. എന്റെ അമ്മയായ കൈകേയിയോടും, ഇപ്പോൾ സ്വർഗ്ഗസ്ഥ

നായിരിക്കുന്ന എന്റെ അച്ഛനോടും ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നതു നിഷ്പ്രയോജനമാണെന്ന് അങ്ങു വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെ ക്ഷമിക്കണം. ഞങ്ങൾ ഈ വനത്തിൽതന്നെ ഇനിയും താമസിച്ചു നമ്മുടെ സകല ക്രിയകളേയും കാണുന്നവനും, ഈ ഭൂമിയേയും സ്വർഗ്ഗത്തേയും ഭരിക്കുന്നവനും ആയ ഈശ്വരനെ ആരാധിച്ചുകൊണ്ടു നൂറു യാഗങ്ങൾ കഴിച്ചു ഇതുനെപ്പോലെയുള്ള സുഖാനുഭവങ്ങളോടുകൂടി കാലത്തെ നയിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതിനേയും അങ്ങു ക്ഷമിക്കണം. രാമന്റെ രാജഗൃഹം ഘോരമായ മഹാരണ്യം ആയിരിക്കണമെന്നുള്ള അച്ഛന്റെ കല്പനയെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുസരണമുള്ള പുത്രനു ലംഘിക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല."

൭.

പാദുകകൾ.

അശ്രുക്കളാകട്ടെ, ദീർഘനിശ്വാസങ്ങളാകട്ടെ വ്യസനപൂർവകമായുള്ള അപേക്ഷകളാകട്ടെ രാമന്റെ സ്ഥിരനിശ്ചയത്തിന് ഇളക്കം വരുത്തിയില്ല. ഭരതൻ ഒരിക്കൽകൂടി അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തുകൊണ്ടു തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനോട്ട് ഇപ്രകാരം അപേക്ഷിച്ചു:—

"എന്നോട്ട് അത്യന്തം കരുണയുള്ളവനും, കൃത്യശ്രദ്ധയുള്ളവനും ആയ ആര്യാ! ആര്യന്റെ അമ്മയ്ക്കും, സഹോദരനുംവേണ്ടി ഈ ഒരു മഹോപകാരത്തെ ചെയ്യണം. അച്ഛന്റെ രാജ്യം യഥായോഗ്യം പരിപാലനം ചെയ്യുന്ന

തിന് അസഹായനായ എനിക്ക് ഒരിക്കലും സാധിക്കുന്നതല്ല. നാഗരികന്മാരും, ഗ്രാമീണന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും, കൃഷീവലന്മാരും എല്ലാം അങ്ങയെ തന്നെയാണ് പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. നമ്മുടെ സ്നേഹിതന്മാരും, ബന്ധുക്കളും; സേനാനായകന്മാരും, രാജ്യത്തിലെ സകല കുടിയാന്മാരും ജ്യേഷ്ഠൻതന്നെ രാജാവായി കാണണമെന്നാണ് ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. . രാജഭക്തിയുള്ള ഒരു പ്രജാസമൂഹത്തിന്റെ പൂർണ്ണസമ്മതത്തിന്മേൽ പ്രതിഷ്ഠിതമായും, എത്രയും ശക്തിയോടുകൂടിയതായും ഇരിക്കുന്ന അച്ഛന്റെ സിംഹാസനത്തെ അങ്ങുന്നുതന്നെ അലംകരിച്ച്, അങ്ങയുടെ സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും വിക്രമംകൊണ്ടും രാജ്യത്തെ രക്ഷിച്ച്, രാജഭക്തിയുള്ള നമ്മുടെ പ്രജകളെ അങ്ങുന്നു തന്നെ പരിപാലിക്കയാണു വേണ്ടത്.

തന്റെ പാദങ്ങളിൽ വീണു കിടന്നു ഇപ്രകാരം അപേക്ഷിച്ച ഭ്രാതാവിനെ എത്രയും വാത്സല്യത്തോടുകൂടി രാമൻ പിടിച്ചെഴുന്നേല്പിച്ചു തന്റെ മാറോടണച്ച് ആശ്ലേഷിച്ചിട്ട്, മധുരമായ ഹംസസ്വരത്തിൽ ശാന്തതയോടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയ സഹോദരാ! നിന്റെ ഗുണവിശേഷങ്ങളും, അത്ഭുതശക്തിയും എനിക്കു നല്ലപോലെ അറിയാം. എത്രയും പ്രബലമായ ഒരു മഹാരാജ്യത്തെ ആത്മവിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഭരിക്കുന്നതിനു നിനക്കു ധാരാളം കഴിയുന്നതാണ്. പഴമപരിചയമുള്ളവരും, വിശ്വസ്തന്മാരും, അഗാധബുദ്ധിമാന്മാരുമായ അച്ഛന്റെ മന്ത്രിമാർ ആലോചനാപൂർവ്വകമായുള്ള ഉപദേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാജ്യഭരണ

ത്തിൽ നിന്നെ വേണ്ടപോലെ സഹായിക്കും. ചന്ദ്രൻ ചന്ദ്രികയേയും, ഹിമാലയപർവ്വതം ഹിമത്തേയും ഗംഭീരമായ സമുദ്രം അതിന്റെ സ്ഥാനത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ചു എന്നുവരാം. എന്നാൽ, സത്യസന്ധനായ രാമൻ ഒരിക്കലും തന്റെ ശപഥത്തെ ലംഘിക്കുന്നതല്ല. നിശ്ചയം."

പ്രതാപവാനായ സൂര്യനേയും, ആഹ്ലാദകരനായ ചന്ദ്രനേയും പോലെ പ്രശോഭിതനായ രാമൻ ഇപ്രകാരം സ്ഥിരനിശ്ചയത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞതു കേട്ടു ഭരതൻ വീണ്ടും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"ആര്യ! ഞാൻ ഒരപേക്ഷകൂടി ചെയ്യുന്നു. നിസ്സാരമായ ആ അപേക്ഷയെ കരുണയോടെ അനുവദിക്കതന്നെ ചെയ്യണം. ആര്യന്റെ പാദങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന ഈ പാദുകകൾ എനിക്കു തരണം. ആര്യനു പകരം ആര്യന്റെ സിംഹാസനത്തെ ഈ പാദുകകൾ തന്നെ അലങ്കരിക്കണം. ഇവയുടെ സാന്നിദ്ധ്യം എന്നെ എന്റെ കൃത്യത്തിലേക്കു പ്രേരിപ്പിക്കയും ആര്യന്റെ സിംഹാസനത്തെ ഭദ്രമായി രക്ഷിക്കയും ചെയ്യും. അസന്നിഹിതനായ രാജാവിന്റെ കല്പനകളെ സകല പ്രജകളെയും ഈ പാദുകകൾതന്നെ അറിയിക്കും. രാജ്യത്തെയും പ്രജകളെയും ഈ പാദുകകൾ തന്നെ കാത്തുരക്ഷിക്കും."

തന്റെ സഹോദരൻ എത്രയും വിനയത്തോടെ ചെയ്ത ഈ അപേക്ഷയെ അനുസരിച്ചു രാമൻ തന്റെ പാദുകകളെ അഴിച്ചുകൊടുത്തു. ഭരതൻ അവയെ ഭക്തിപൂർവ്വം വാങ്ങിച്ചുകൊണ്ട് ഒടുവിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

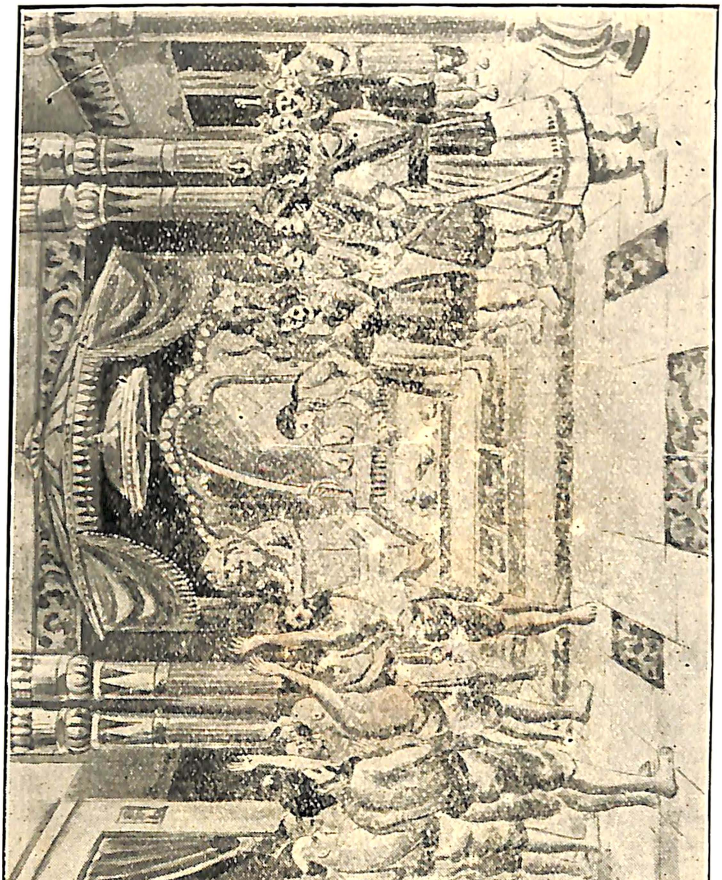

Page No. 116.

രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കപ്പെട്ട ജ്യേഷ്ഠൻ മാത്രമല്ല ജടാവല്ക്കലങ്ങളെ ധരിക്കുന്നതു്. കിരീടധാരണം ചെയ്യപ്പെട്ട ഭരതന്റെ വേഷവും പതിനാലു സംവത്സരകാലത്തെയ്ക്കു് ഇതുതന്നെ ആയിരിക്കും. മേലാൽ ഭരതൻ വനസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്ന ഒരു ഋഷിയെപ്പോലെ കൊട്ടാരത്തിൽ വസിക്കും. വിഭവവിശേഷങ്ങളോടുകൂടിയ ഭോജനശാലയിൽ ഭരതന്റെ ഭക്ഷണം വന്യങ്ങളായ ഫലമൂലാദികൾ ആയിരിക്കും. പതിനാലു സംവത്സരകാലം രാജ്യഭാരശ്രമത്തോടും, കഠിനമായ വ്രതാനുഷ്ഠാനത്തോടും ഭരതൻ ഇങ്ങനെ കാത്തിരിക്കും. ഈ അവധി കഴിയുന്ന അന്നുതന്നെ ജ്യേഷ്ഠൻ ജീവനോടെ മടങ്ങിവന്നില്ലെങ്കിൽ അന്നുതന്നെ ഭരതൻ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യുന്നതായിരിക്കും.”

൩.

അത്രിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമം.

പാദുകകളെയുംകൊണ്ടു ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിലെയ്ക്കു പോയശേഷം രാമൻ ചിത്രകൂടത്തിൽ അധികം താമസിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം ഭാൎയ്യയോടും സഹോദരനോടും ഒന്നിച്ചു ദണ്ഡകാരണ്യത്തിന്റെ ഭയങ്കരങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളിലെയ്ക്കു കടന്നു നടന്നുതുടങ്ങി. അവർ സാവധാനമായി അത്രിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ എത്തി. അത്രിയുടെ ഭാൎയ്യയും മഹാതപസ്വിനിയുമായ അനസൂയ മാതൃവാത്സല്യത്തോടുകൂടി വന്ന സീതയെ എതിരേറ്റു സൽക്കരിച്ചു. സീതയ്ക്കു ധരിക്കാൻ വിശേഷവസ്ത്രങ്ങളും, രത്നാഭരണ

ങ്ങളും അനസൂയ കൊടുത്തു. ആ പുണ്യവതിയായ തപസ്വിനിയെ സീത തന്റെ സന്തോഷസന്താപസമ്മിശ്രമായ വൃത്താന്തം എത്രയും ചാതുര്യത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു. ശാന്തമായും മൃദുലമായും ഉള്ള സ്വരത്തിൽ സീതയുടെ അധരങ്ങളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട ആ വൃത്താന്തം കേട്ടപ്പോൾ പാവനമാനസയായ അനസൂയയുടെ കണ്ണുകളിൽ ജലം നിറഞ്ഞു. ആ പുണ്യവതി സീതയെ പിടിച്ച് തന്റെ മാറോടണച്ചു ശിരസ്സിൽ ചുംബിച്ചുകൊണ്ടു കരുണയോടുകൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: —

"കുഞ്ഞേ! നിന്റെ വിവാഹത്തെയും നിനക്കു രാമനോടുള്ള ദൃഢമായ പ്രേമത്തേയും കുറിച്ചു നീ പറയുന്ന കഥ എത്രയും ഹൃദയംഗമമായിരിക്കുന്നു. സത്യസന്ധനും ദയാലുവും ആയ രാമൻ ദേവതുല്യൻതന്നെയാണ്. നിന്റെ പാതിവ്രത്യനിഷ്ഠ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അളവില്ലാത്ത വിസ്മയത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നു. സുശീലയായ കുമാരി! നീ ഞങ്ങളോടൊന്നിച്ചു പാർത്തുകൊള്ളുന്നത് ഞങ്ങൾക്കു വളരെ സന്തോഷമാണ്. നേരം സന്ധ്യയായിരിക്കുന്നു. പക്ഷികൾ കളകള ശബ്ദത്തോടുകൂടി കൂടണയുവാൻ നാനാദിക്കുകളിൽ നിന്നും ബദ്ധപ്പെട്ടു വരുന്നു. നിബിഡങ്ങളായ വള്ളിക്കുടിലുകളിൽ കടന്ന് അവ പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ക്രേങ്കാരനാദവും, ചിറകടികളും എത്ര മധുരമായിരിക്കുന്നു. സ്നാനംകൊണ്ടു പരിശുദ്ധമായി ജലാർദ്രങ്ങളായ വല്ക്കലാന്തങ്ങളോടുകൂടി കുംഭങ്ങളിൽ ജലവും നിറച്ച് താപസന്മാർ സന്ധ്യാകർമ്മത്തിനു സന്നദ്ധരായി വരുന്നു. പാവനമായ അഗ്നിഹോത്രകർമ്മത്തിനു ഋഷികൾ സന്നദ്ധരായിരിക്കുന്നു എന്ന് ആകാശത്തിലേക്ക് ഇളകിപ്പൊങ്ങുന്ന ഹോമധൂമ

ങ്ങൾ സ്പഷ്ടമാകുന്നു. കുററിക്കാട്ടുകളിലും വള്ളിക്കുടിലുകളിലും ധൂമായിതമായ ഒരു വർണ്ണഭേദം കാണപ്പെടുന്നു. ദൂരസ്ഥലങ്ങളെ നിബിഡമായ അന്ധകാരം ബാധിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അന്ധകാരത്തിനുള്ളിൽ മറഞ്ഞുകൊണ്ടു സഞ്ചരിക്കുന്ന ജന്തുക്കൾ പുറത്തിറങ്ങിത്തുടങ്ങുന്നു. ഇണങ്ങിയ മാനുകൾ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഹോമകുണ്ഡത്തിൻെറ സമീപം നിദ്ര്യ്ക്കു സന്നദ്ധങ്ങളായിരിക്കുന്നു. ഇതാ! നോക്കുക. താരാളികളായ പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി ആഹ്ലാദകരനായ നിശാനാഥൻ ദിക്കുകളെ ധവളായമാനമാക്കി ചെയ്തുകൊണ്ടു യാത്ര്യ്ക്കു ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. നിൻെറ ഭർത്താവു് ഇതിനെ കണ്ടാൽ നിന്നെത്തന്നെ ഓർത്തുകൊണ്ടിരിക്കും. അതിനാൽ, നീ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അടുക്കലേക്കു ചെല്ലുകതന്നെ. എന്നാൽ നീ പോകുന്നതിനു മുമ്പായി എനിക്കു് ഒരാഗ്രഹം സാധിക്കാനുണ്ടു്. ഈ അമൂല്യങ്ങളായ ആഭരണങ്ങളെ ഞാൻ നിന്നെ അണിയിക്കട്ടെ. ഞാൻ വൃദ്ധയായിരിക്കുന്നു. എൻെറ കണ്ണുകൾക്കു കാഴ്ച കുറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ തലമുടി മുഴുവൻ നരച്ചുപോയിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും നിൻെറ യൌവനവും സൌന്ദര്യവിശേഷവും ഈ വിശിഷ്ടഭൂഷണങ്ങളാൽ എത്രമാത്രം തെളിഞ്ഞു പ്രകാശിക്കുമെന്നു കാണാൻ എനിക്കൊരു പ്രത്യേകമായ കൌതുകം ഉണ്ടു്."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അനസൂയ സീതയെ ആഭരണങ്ങൾ അണിയിച്ചു. ആ യുവതിയായ സ്ത്രീരത്നം സന്തോഷത്തോടും, കൃതജ്ഞതയോടും കൂടി അനസൂയയുടെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു. അനന്തരം, ദിവ്യങ്ങളായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങളണികയാൽ നൈസർഗ്ഗികമായ സൌന്ദര്യ

ത്തിന് അതിമാത്രം പ്രകാശം വന്ന സീത, തന്നെ അനുഗ്രഹത്തോടുകൂടി പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന രാമന്റെ സമീപത്തിലേക്കു സാവധാനമായി ചെന്നു. അനസൂയയുടെ വാത്സല്യത്തേയും, കരുണയേയും കുറിച്ചു തനിക്കുള്ള കൃതജ്ഞതയെ എത്രയും മധുരമായി സീത തന്റെ ഭർത്താവിനെ പറഞ്ഞു ധരിപ്പിച്ചു. രാമനും, ലക്ഷ്മണനും സീതയ്ക്കു ലഭിച്ച സമ്മാനങ്ങളേയും അനുഗ്രഹങ്ങളേയും കുറിച്ച് അത്യന്തം സന്തോഷിച്ചു.

അന്നത്തെ രാത്രിയിൽ അവർ ശാന്തമായ ആ ആശ്രമത്തിൽ എത്രയും സമാധാനത്തോടുകൂടി സുഖിച്ചു പാർത്തു. നേരം പ്രഭാതമായപ്പോൾ, മദ്ധ്യാഹ്നചിത്രഭാനു അഗാധമായ കാർമേഘപടലത്തിനുള്ളിൽ മറയാൻ ഭാവിക്കുന്നതുപോലെ, സുന്ദരനായ രാമൻ ദണ്ഡകാരണ്യത്തിന്റെ ഭയങ്കരങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളിലേക്കു കടക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധനായി.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൩.

പഞ്ചവടി.

൧.

അഗസ്ത്യാശ്രമം.

രാമലക്ഷ്മണന്മാരും, സീതയും അത്രിമഹൎഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു മാൎഗ്ഗഹീനമായും, ദുഷ്പ്രവേശമായും നിസ്സീമമായും ഉള്ള മഹാഭയങ്കരമായ ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ കടന്നു. അന്ധകാരമയമായും ആതപഹീനമായും ഉള്ള ആ ഘോരാരണ്യത്തിലെ നിബിഡച്ഛായകളിൽ ആരാലും അദൃഷ്ടപൂൎവ്വങ്ങളായിരുന്ന പൎണ്ണാശ്രമങ്ങൾ അവിടവിടെ കാണപ്പെട്ടു. മരവിരിയും, കുശയുംകൊണ്ടു പൂൎണ്ണങ്ങളായി, ദൎശനമാത്രത്താൽ ഹൃദയത്തിൽ ഭക്തിയെ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന ആ ആശ്രമപ്രദേശങ്ങളെ മധുരമായി ഗാനം ചെയ്യുന്ന പലമാതിരി പക്ഷികളും തങ്ങളുടെ സങ്കേതസ്ഥാനങ്ങളാക്കിയിരുന്നു. മാനുകൾ ദൎഭപ്പുല്ലുകൾ ചവച്ചുകൊണ്ടു വിശ്വാസത്തോടെ ചുററും സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. ആ പരിശുദ്ധച്ഛായകളിൽ കൎണ്ണാനന്ദകരമായി ഗാനം ചെയ്യുന്ന വനദേവതമാർ കൂടക്കൂടെ വന്നു കൂടിയിരുന്നു. ഹോമകുണ്ഡങ്ങൾ ഭംഗിയായി ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

പൂജാപാത്രങ്ങളും, ഫലങ്ങളും, പുഷ്പങ്ങളും, മരവിരികളും, വിറകുകളും അതിന്നു ചുററും അവിടവിടെ വെയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. വളരെ വിസ്താരത്തിൽ പടൎന്നുകിടക്കുന്ന വൃക്ഷശാഖകൾ പഴക്കുലകളുടെ ഭാരത്താൽ നമ്രങ്ങളായിരുന്നു. ഋഷികൾ ഭക്തിരസപ്രധാനങ്ങളായഗാനങ്ങളോടുകൂടി ഈശ്വരനു വിധിപ്രകാരം ബലിപൂജകൾ നടത്തിവന്നു. സാവധാനമായി ഒഴുകുന്ന അരുവികളിലെ വികസിച്ച താമരപ്പൂക്കളും, കൈരവമുകുളങ്ങളും ചെറുകല്ലോലമാലകളിൽ ഇളകി നൃത്തം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ശാന്തമായും വിജനമായും ഇരുന്ന ആ വനപ്രദേശത്തിൻെറ മരതകവൎണ്ണം സൂൎയ്യൻെറ സുവൎണ്ണകിരണങ്ങളോടു സമ്മേളിച്ച് അതിമനോഹരമായിത്തീൎന്നിരുന്നു. മഹൎഷിമാരുടെ പാദപാംസുക്കളാൽ പാവനമാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ആ പുണ്യഭൂമി ബ്രഹ്മലോകത്തെപ്പോലെ ശോഭിച്ചു.

പാവനമായ ആ വനഭൂമിയിൽ എത്തിയപ്പോൾ രാമൻ വില്ലിൻെറ ഞാൺ ഇളക്കി പ്രശാന്തമായ ആ പ്രദേശങ്ങളെ സാവധാനമായി സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. പരിശുദ്ധന്മാരായ മഹൎഷിമാർ വനസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്ന ഈ രാജകുമാരന്മാരെ എതിരേററു സല്ക്കരിച്ചു. ഫലമൂലാദികളും, കുസുമങ്ങളുംകൊണ്ട് അവൎക്ക് അൎഘ്യം നല്കുകയും, എത്രയും കരുണയോടുകൂടി അനുഗ്രഹിച്ച് അവരെ തങ്ങളുടെ ആശ്രമങ്ങളിൽ പാൎപ്പിക്കയും ചെയ്തു. ആ മഹൎഷിമാർ രാമനോടു ചെയ്ത അപേക്ഷ ഇപ്രകാരമായിരുന്നു:—

"രഘുവംശജനായ രാജാവേ! സകല ധൎമ്മാനുഷ്ഠാനങ്ങളുടെയും രക്ഷിതാവും, ഇന്ദ്രാംശസംഭവനും, നീതിയുടെ

യും പരാക്രമത്തിന്റെയും ഇരിപ്പിടവും ആയ അങ്ങ് സിംഹാസനത്തിലൊ, വനത്തിലൊ പാൎത്താലും സാധുക്കളായ ഈ താപസന്മാരുടെ ഏകാന്തമായ ആശ്രമത്തിന് അഭയത്തെ തന്നുകൊണ്ടിരിക്കണം."

അനന്തരം അവർ ഭക്ഷണം കഴിച്ച് ഓരോ സംഭാഷണങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. മൃണാളകോമളമായ സീതയുടെ ശരീരം ദുൎഘടങ്ങളായ വനപ്രദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു പരവശമായിരുന്നതിനാൽ അവൾ ആശ്രമത്തിന്റെ ഛായയിൽ കിടന്നുറങ്ങി. ഇപ്രകാരം ഓരോ ആശ്രമങ്ങൾ തോറും സഞ്ചരിച്ചു ശരഭംഗന്റെയും സുതീക്ഷ്ണന്റെയും ആശ്രമങ്ങളേയും കടന്നു മഹാതപസ്വിയായ അഗസ്ത്യന്റെ ആശ്രമത്തിൽ എത്തി. ദക്ഷിണഖണ്ഡത്തിൽ നിവസിച്ചിരുന്ന മഹൎഷിമാരിൽവച്ച് അഗ്രേസരനായിരുന്ന അഗസ്ത്യന്റെ പുണ്യാശ്രമത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യന്മാരിൽ ഒരുവനോടു ലക്ഷ്മണൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനായ രാമൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാൎയ്യയോടും, അവരജനായ എന്നോടും കൂടി അച്ഛന്റെ നിയോഗപ്രകാരം വനസഞ്ചാരത്തിനായി വന്നിരിക്കയാകുന്നു. പൂജ്യനായ അഗസ്ത്യമഹൎഷിയെ കണ്ടു വന്ദിക്കുന്നതിന് ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നുള്ള വിവരം അദ്ദേഹത്തെ ധരിപ്പിക്കണം."

ലക്ഷ്മണൻ പറഞ്ഞതുകേട്ട് ആ മഹൎഷികുമാരൻ വേഗത്തിൽ അഗസ്ത്യമഹൎഷിയെ ഈ വിവരം ചെന്നു

ധരിപ്പിച്ചു. പുണ്യാത്മാവായ അഗസ്ത്യൻ തന്റെ ശിഷ്യനോട്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"രഘുവംശത്തിൽ ജനിച്ച രാമൻ വന്നിരിക്കുന്നുവോ? പരമയോഗ്യനായ ആ രാജകുമാരനെ കാണുന്നതിന്ന ഞാൻ എത്രനാളായി ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഭാര്യയോടും, സഹോദരനോടും കൂടി വന്നിരിക്കുന്ന ആ രാജകുമാരൻ എന്റെ അനുവാദത്തിന്നായി കാത്തുനിൽക്കുന്നു എന്നോ? ആശ്ചര്യം തന്നെ. നീ വേഗത്തിൽ പോയി അവരെ കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുവരിക."

അനന്തരം രാമലക്ഷ്മണന്മാർ സീതയോടൊന്നിച്ച് ആശ്രമത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിൽ കടന്ന്, അഗസ്ത്യമഹർഷിയെ വിധിപ്രകാരം വന്ദിച്ചു. അഗസ്ത്യൻ അവരെ എത്രയും സന്തോഷത്തോടുകൂടി പിടിച്ചെഴുന്നേല്പിച്ചു കുശലപ്രശ്നം ചെയ്കയും, അവൎക്ക ഭക്ഷണപാനീയങ്ങൾ കൊടുത്തു മാന്യമായ ഒരു സ്ഥാനത്തിൽ ഇരുത്തുകയും ചെയ്തതിന്റെശേഷം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അതിഥികൾക്ക് ഉചിതമായ സല്ക്കാരം ചെയ്യാത്ത യോഗികൾ കപടയോഗികളാകുന്നു. അവർ ജന്മാന്തരത്തിൽ, വ്യാജം പറയുന്നവൎക്കുള്ളതുപോലെ കൎമ്മഫലം അനുഭവിക്കേണ്ടിവരും. രാജാവും, വനസഞ്ചാരിയും നമ്മുടെ ആതിഥ്യത്തിന്ന പ്രധാന അവകാശികളാണ്. മഹാരഥന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ അവരുടെ പരാക്രമംകൊണ്ടാണല്ലോ ഈ വിസ്തീൎണ്ണമായ ഭൂതലത്തെ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നത്. ഈ ഫലങ്ങളും, വനകുസുമങ്ങളും കൊണ്ടാണ് ഞങ്ങൾ നിങ്ങൾക്ക് ആതിഥ്യം ചെയ്യുന്നത്. ഇനി എ

ന്റെ അനുഗ്രഹത്തെ രാമന് ഉചിതമായ ഒരു സമ്മാനത്താൽ ഞാൻ പ്രദർശിപ്പിക്കാം. ബലവത്തരങ്ങളായ ആയുധങ്ങൾ രാമന് ആവശ്യപ്പെട്ടുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഈ വില്ല രാമന് ഇരിക്കട്ടെ. വിശ്വകർമ്മാവിനാൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ഈ വൈഷ്ണവചാപം വിഷ്ണുഭക്തനായ രാമന്റെ കയ്യിൽതന്നെയാണ് ഇരിക്കേണ്ടത്. പ്രകാശമാനങ്ങളായ അമൂല്യരത്നങ്ങൾ ഈ ചാപത്തിന്മേൽ ഇതാ തിളങ്ങുന്നുണ്ട്. അഗ്നിജ്വാലപോലെ ജാജ്വല്യമാനമായിരിക്കുന്ന ഈ ബ്രഹ്മാസ്ത്രവും രാമനിരിക്കട്ടെ. സമർത്ഥനായ ഒരു വില്ലാളിയാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടുന്നതായാൽ ഈ ശരം ഒരിക്കലും ലക്ഷ്യത്തെ ഭേദിക്കാതിരിക്കയില്ല. മൂർച്ചയുള്ള ശരങ്ങൾ ഇട്ടു നിറച്ചിരിക്കുന്ന ഈ ഇരുത്തുണീരവും രാമനിരിക്കട്ടെ. പോർക്കളത്തിൽ ഈ ശരങ്ങൾ എത്ര സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടി ശത്രുക്കളെ ഭയപ്പെടുത്തും എന്നുള്ളതു കണ്ടുതന്നെ അറിയേണ്ടതാണ്. സ്വർണ്ണപ്പിടിയോടുകൂടിയ ഈ വാളും ഒരു സമർത്ഥനായ ക്ഷത്രിയയോദ്ധാവിന്റെ കൈവശം ഇരിക്കാൻ തക്ക യോഗ്യതയുള്ളതാകുന്നു. ശത്രുസൈന്യങ്ങൾക്കു കാട്ടുതീപോലെ ദഹനകരമായിരിക്കുന്ന ഈ ആയുധങ്ങളുടെ ഭയങ്കരത അസുരന്മാർ മാത്രമേ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നുള്ളു. രാമാ! ഈ ആയുധങ്ങൾ നിന്റെ സഹായത്തിന് എല്ലായ്പ്പോഴും നിന്നോടുകൂടി ഉണ്ടായിരിക്കട്ടെ. ഇവയുടെ ആവശ്യം നിനക്കു കൂടക്കൂടെ ഉണ്ടായി വരുന്നതാണ്."

൨.

അഗസ്ത്യന്റെ ഉപദേശം.

"രാമാ! ഞാൻ നിന്നിൽ എത്രയും പ്രസാദത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നു. ഈ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ ജനകമഹാരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ ഈ കുമാരിയോടൊന്നിച്ചു നീ എന്നെ അന്വേഷിച്ചുവന്നുവല്ലോ. പതിവ്രതയായ സീത ദൂരസ്ഥമായ തന്റെ ഭവനത്തെയും ഉപേക്ഷിച്ചു ഈ കഷ്ടതകളെല്ലാം സഹിച്ചു ഞെട്ടററു വീണ മനോഹരമായ പുഷ്പംപോലെ വിളറിവാടി നിന്നെ അനുഗമിക്കുന്നു. പതിവ്രതമായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ കൃത്യത്തെ അവൾ മനഃപൂർവ്വമായും ഭക്തിയോടുകൂടിയും അനുഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്നു. ദുഷ്ടകളായ സ്ത്രീകൾ അവരുടെ ഭർത്താക്കന്മാരുടെ അഭ്യുദയകാലത്തിൽ മാത്രം വിശ്വസ്തകളായിരിക്കുന്നു. അവരുടെ ഹൃദയം മിന്നൽപിണർപോലെയും, കൊടുങ്കാററുപോലെയും, ചിറകു വിടുത്തിയ പക്ഷിയെപ്പോലെയും പെട്ടെന്നു പ്രചലിക്കുന്നതാണ്. എന്നാൽ സീത അരുന്ധതിയെപ്പോലെ തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സുഖദുഃഖങ്ങളെ ഗണിക്കാതെ അദ്ദേഹത്തിനോടു് ഒന്നിച്ചു എവിടേയും ഏതു കാലത്തും ഏതവസ്ഥയിലും താമസിക്കുന്നതിന്നു് സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു. ഇനി അങ്ങോട്ടുള്ള വനപ്രദേശങ്ങൾ മഹാഭയങ്കരങ്ങളും ദുസ്തരങ്ങളും ആണ്. അതിനാൽ ശീലവതിയായ സീതയോടൊന്നിച്ചു രാമൻ ഇവിടെത്തന്നെ താമസിച്ചാൽ മതിയെന്നാണ് ഞാൻ ഉപദേശിക്കുന്നതു്."

ഇതിന്നു രാമൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"പൂജ്യനായ മഹർഷെ! അവിടത്തെ കാരുണ്യത്താൽ എന്റെയും, എന്റെ രാജ്യഭ്രഷ്ടയാക്കപ്പെട്ട ഭാര്യയുടേയും വനവാസം അനുഗ്രഹീതമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ദുൎഗ്ഗമങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഘോരാരണ്യങ്ങളിലെ വിജനപ്രദേശങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾക്കു തനിച്ചു സഞ്ചരിക്കണമെന്നാണു ഞങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതു്."

അഗസ്ത്യൻ:—"എന്നാൽ അങ്ങനെ ആകട്ടെ. ഇവിടെ നിന്നു രണ്ടുയോജനയ്ക്കപ്പുറം പഞ്ചവടി എന്നൊരു സ്ഥലമുണ്ടു്. മനുഷ്യരാൽ അദൃശ്യങ്ങളായി മാനുകൾ തത്തിക്കളിക്കുന്ന ആ വനത്തിൽകൂടി പാവനയായ ഗോദാവരിനദി പ്രവഹിക്കുന്നു. ഫലങ്ങളും മൂലങ്ങളും, ആ നദിയുടെ തീരത്തിൽ വളരെ സമൃദ്ധിയായി വിളയുന്നു. ആ സ്ഥലത്തെ അന്വേഷിച്ചു കണ്ടുപിടിച്ചു; അവിടെ ലക്ഷ്മണന്റെ സഹായത്താൽ ഒരു ആശ്രമത്തേയും കെട്ടിയുണ്ടാക്കി സീതയോടൊന്നിച്ചു് അവിടെത്തന്നെ പാൎക്കണം. അതിനപ്പുറം പോകുന്നതിനു ദീൎഘയാത്രയാൽ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്ന സീത ശക്തയായി ഭവിക്കയില്ല. നിന്റെ ഈ വനവാസകാലത്തു ഫലമൂലാദികളെക്കൊണ്ടു സമൃദ്ധമായിരിക്കുന്ന ആ പഞ്ചവടിയെ ഞാൻ നിനക്കു വാസസ്ഥാനമാക്കി നിൎദ്ദേശിച്ചിരുന്നതാണു്. സീതയെ നീ എത്രയും വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ലാളിക്കയും നിത്യകൎമ്മങ്ങളെ നിൎവ്വിഘ്നമായി അനുഷ്ഠിക്കയും ചെയ്യണം.

"അതാ! ദൂരത്തിൽ വിസ്തീൎണ്ണമായ ഒരു താഴ്വര നിങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ടല്ലോ. ആ താഴ്വരയിൽ ഉള്ള മഹാവനത്തെയും അതിക്രമിച്ചു വടക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞാൽ ഉന്നതമായ

ഒരു ന്യഗ്രോധവൃക്ഷത്തെ കാണാം. അതിലൂടെ ചെന്നു ഒരു ചരിഞ്ഞ ഉന്നതതടത്തേയും, ഒരു തുക്കായുള്ള ഉയൎന്ന കുന്നിനേയും കടന്നാൽ മനോഹരങ്ങളായ കുസുമങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിപൂൎണ്ണമായും, ശാന്തമായും, ഏകാന്തമായും ഉള്ള പഞ്ചവടിയിൽ നിങ്ങൾക്കെത്താം."

അഗസ്ത്യന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം രാമൻ ഭാൎയ്യയോടും സഹോദരനോടും ഒന്നിച്ചു പൂജ്യന്മാരായ മഹൎഷിമാരോടു യാത്രയും പറഞ്ഞു സാവധാനമായി പഞ്ചവടിയിലേക്കു തിരിച്ചു.

൩.

പഞ്ചവടിവനം.

സ്ഫടികസങ്കാശമായ ഗോദാവരിയിലെ ജലം എരച്ചൊഴുകുന്ന അന്ധകാരമയങ്ങളായ ഗഹ്വരങ്ങളേയും, ഭയങ്കരങ്ങളായ ഗുഹകളിൽ നിവസിക്കുന്ന വനചരന്മാരേയും കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന പഞ്ചവടിവനത്തിൽ എത്തി രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അഗസ്ത്യമഹൎഷി നമ്മുടെ വനവാസത്തിനായി കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ വനപ്രദേശങ്ങളെ നോക്കുക. വിജനമായ ഈ വനം സുവൎണ്ണവൎണ്ണമായും രക്തവൎണ്ണമായും, ഉള്ള പലമാതിരി പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അലംകൃതമായിരിക്കുന്നു. വനപ്രദേശങ്ങളിലുള്ള വിശേഷങ്ങളെ സൂക്ഷിച്ചറിയുന്നതിനു ലക്ഷ്മണനു നല്ല സാമൎത്ഥ്യം ഉണ്ടല്ലോ. നമ്മുടെ

വാസത്തിന്ന യോഗ്യമായി ഒരു നിരപ്പുള്ള താണസ്ഥലം നീ കണ്ടുപിടിക്കണം. ആ സ്ഥലം ഗോദാവരിയുടെ ചെറുകല്ലോലമാലകളാൽ ശാന്തമായി സ്പർശിക്കപ്പെടുന്നതും, സീതയ്ക്കു് എത്രയും സുഖമായും, സമാധാനത്തോടുകൂടിയും വിശ്രമിക്കുന്നതിന്ന യോഗ്യമായുള്ളതും മരതകവൎണ്ണത്തോടുകൂടിയ പച്ചപ്പുല്ലും, കുശയും നിറഞ്ഞതും നമ്മുടെ നിത്യപൂജകൾക്കു ധാരാളമായി പുഷ്പങ്ങൾ തരുന്നതും ആയിരിക്കണം."

ഇതിന്ന മറുപടിയായി ലക്ഷ്മണൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:--

"ഈ വിഷയത്തിൽ ജ്യേഷ്ഠനെ സഹായിക്കാൻ തക്ക സാമൎത്ഥ്യം എനിക്കില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു സ്ഥലത്തെ ജ്യേഷ്ഠൻ തന്നെ ആലോചിച്ചു നിശ്ചയിച്ചാൽ ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ കല്പനയെ അനുവൎത്തിക്കാം."

ഇതുകേട്ടു രാമൻ ലക്ഷ്മണന്റെ കൈയുംപിടിച്ചു് ഒരു സ്ഥലത്തു നടന്നുചെന്നു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ഈ സ്ഥലത്തെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കൂ. മരതകവൎണ്ണത്തോടുകൂടിയ കുശപ്പുല്ലുകൾ അതിനിബിഡമായി വളരുന്ന ഈ മൃദുവായ ശാദ്വലപ്രദേശം മനോഹരങ്ങളായ കുസുമങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതമായിരിക്കുന്നു. നിസൎഗ്ഗകോമളങ്ങളായ താമരപ്പൂക്കൾ നിറഞ്ഞു് ഈ വനഭൂമിക്കു തൊടുകുറിയായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്ന ഈ കമലാകരം മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി, അതിനെ ആലിംഗനംചെയ്യുന്ന മന്ദമാരുതനെ സൌരഭ്യവാനാക്കിത്തീൎക്കുന്നു. ഗോദാവരിയിലെ തി

ാലകളിലേക്ക ശാഖകളെ നമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന സുഗന്ധവാഹികളായ ചെടികളും ലതകളും ഈ വനഭൂമിക്ക് ഓജസ്സിനെ ഉണ്ടാക്കിത്തീക്കുന്നു. നിത്യവും ഗോദാവരിയാൽ ശാന്തതയോടെ ചുംബിക്കപ്പെടുന്ന ഈ പുളിനങ്ങളിൽ കളഹംസങ്ങൾ ദിവസംപ്രതി വന്നുകൂടി വിളയാടുകയും ചക്രവാകങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ഇണകളെ അനുരഞ്ജിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ വൃക്ഷച്ഛായകളിൽ എപ്പോഴും ഭീരുക്കളായ ഹരിണങ്ങൾ മേഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഈ പവ്വതതടങ്ങൾ മയൂരങ്ങളുടെ മൃദുവായുള്ള ഷഡ്ജസ്വരത്താൽ ശബ്ദായമാനമായിരിക്കുന്നു. പുഷ്പങ്ങളേയും മുകുളങ്ങളേയുംകൊണ്ടു പരിപൂണ്ണങ്ങളായിരിക്കുന്ന വൃക്ഷങ്ങൾ പവ്വതശിഖരങ്ങളെ അലംകരിക്കുന്നു. ഗംഭീരങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഈ ശിലാതലങ്ങൾ ചുവന്നും വെളുത്തും ഉള്ള രേഖകളാൽ അലംകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മദിച്ച കൊമ്പനാനകളെപ്പോലെ മനോഹരമായ പരഭാഗത്തോടുകൂടി ശോഭിക്കുന്നു. ഉന്നതങ്ങളായ സാലങ്ങളും, വിസ്താരമേറിയ പത്രങ്ങളോടുകൂടിയ താലങ്ങളും ഈ വനഭൂമിയെ സൂയ്യകിരണത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിക്കുന്നു. സുവണ്ണവണ്ണമായ ഈന്തകളും, പുഷ്പിച്ച തേന്മാവുകളും, രണ്ടുവശത്തും ധാരാളം നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അശോകങ്ങളും, കിംശുകങ്ങളും, അശ്വകണ്ണങ്ങളും, ഖദിരങ്ങളും, ശമികളുംകൊണ്ടു് ഈ സ്ഥലം പരിപൂണ്ണമായിരിക്കുന്നു. അസുലഭമായ സൌരഭ്യത്തോടുകൂടിയ ചന്ദനവൃക്ഷങ്ങളും ഈ സ്ഥലത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു. പക്ഷികളുടെ കളകൂജിതങ്ങളാൽ മനോഹരമായിരിക്കുന്ന ഈ വനം മഹർഷിമാരുടെ അധിവാസത്തിന് ഏറ്റവും അനുഗുണമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു."

രാമന്റെ നിയോഗപ്രകാരം വിശ്വസ്തനായ ലക്ഷ്മണൻ ഒരു ആശ്രമത്തെ ആ സ്ഥലത്തു് നിർമ്മിച്ചു. ആ പൎണ്ണാശ്രമം കളിമണ്ണുകൊണ്ടു ഭിത്തികെട്ടി മിനുസപ്പെടുത്തിയതും, മുററിയ മുളകൾകൊണ്ടു സ്തംഭങ്ങൾ നിറുത്തി ബലപ്പെടുത്തിയതും, ചുള്ളിക്കമ്പുകളും, വൃക്ഷശാഖകളും ഞാങ്ങണകളും വെച്ചു വരിഞ്ഞു പുല്ലുകൊണ്ടു മേഞ്ഞതും തറ നല്ലവണ്ണം അടിച്ചു നിരപ്പുവരുത്തിയതും ആയിരുന്നു. ലക്ഷ്മണൻ ഈ ജോലികളെല്ലാം തീൎത്തശേഷം ഗോദാവരി നദിയിൽ ഇറങ്ങി കുളിച്ചു ശുദ്ധനായി സൌരഭ്യമുള്ള പുഷ്പങ്ങളും മാധുൎയ്യമുള്ള പഴങ്ങളും കൊണ്ടുവന്നു മന്ത്രപുരസ്സരം ദേവന്മാൎക്കു് ബലിപൂജകൾ നടത്തി. അനന്തരം തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നു് തന്റെ കൈയാൽ നിൎമ്മിക്കപ്പെട്ട ആ ആശ്രമം കാണിച്ചുകൊടുത്തു. സുശീലയായ സീത കൃതജ്ഞതയോടും സന്തോഷത്തോടും കൂടി മൃദുലമായ സ്വരത്തിൽ ലക്ഷ്മണന്റെ സാമൎത്ഥ്യത്തേയും ശ്രമത്തേയും അഭിനന്ദിച്ചു. രാമൻ വാത്സല്യത്തോടു കൂടി ലക്ഷ്മണനെ ആലിംഗനം ചെയ്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കപ്പെട്ട ഞാൻ നിന്റെ നിഷ്കപടമായ ഈ സ്നേഹാദരങ്ങൾക്കു് എന്തൊരു പ്രതിഫലമാണു് നൽകുന്നതു്? ഞാൻ നിന്നെ എന്റെ മാറോടു ചേൎത്തു ആലിംഗനം ചെയ്യട്ടെ. ഗുണവാനും, ധൎമ്മതൽപരനും ആയ നമ്മുടെ അച്ഛൻ യമന്റെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മുക്തനായി ലക്ഷ്മണന്റെ രൂപത്തിൽ മനോഹരമായ ഈ ഭൂമിയിൽ വീണ്ടും സഞ്ചരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു."

മനോഹരമായ ആ പഞ്ചവടിയിലെ പൎണ്ണാശ്രമത്തിൽ സുകുമാരന്മാരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരും സുശീലയായ സീതയും സ്വർഗ്ഗസുഖാനുഭവങ്ങളോടുകൂടി വളരെക്കാലം ആനന്ദിച്ചുപാൎത്തു.

൭.

പഞ്ചവടിയിലെ ഹേമന്തം.

ശരൽകാലത്തിന്റെ മനോഹരങ്ങളായ വിലാസങ്ങളെല്ലാം അവസാനിച്ചു. ഉത്തരദിക്കിൽനിന്നു ശബ്ദശൂന്യമായ പൎവ്വതാഗ്രങ്ങളിൽ കൂടി ചണ്ഡമായും ശീതളമായും ഉള്ള മാരുതപ്രചാരവും ആരംഭിച്ചു. ഒരുദിവസം രാവിലെ രാമൻ എഴുന്നേറ്റു നിത്യകൎമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിനായി ഗോദാവരീനദിയുടെ തീരത്തിൽപോയി. സുന്ദരിയായ സീത കുടവും എടുത്തുകൊണ്ടു രാമന്റെ പിന്നാലെ ചെന്നു. ഹേമന്തകാലത്തിന്റെ ഭംഗിയെക്കുറിച്ചു കുമാരനായ ലക്ഷ്മണൻ രാമനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“മനോഹരമായ ഹേമന്തകാലം, വിശേഷവസ്ത്രങ്ങളും ധരിച്ചു ദാമ്പത്യത്തെ കൊതിച്ചുവരുന്ന ഒരു കന്യകയെപ്പോലെ ജ്യേഷ്ഠനെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധമായി വരുന്നു. ശീകരങ്ങളോടു കൂടിയ ചണ്ഡമാരുതൻ ചില സ്ഥലങ്ങളെ ക്ഷോഭിപ്പിക്കുകയും, ഉത്സാഹകരനായ മന്ദമാരുതൻ ചില സ്ഥലങ്ങളെ അനുരഞ്ജിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അഗ്രങ്ങളിൽ മിന്നുന്ന നീൎത്തുള്ളികൾ വാൎന്നുവരുന്ന സ

സ്യങ്ങളാൽ പൂൎണ്ണമായ ഈ ശാദ്വലപ്രദേശം കാററുകൊണ്ടു തിരമാലകളെപ്പോലെ ഇളകി പച്ചനിറത്തോടുകൂടിയ ഒരു സമുദ്രംപോലെ ശോഭിക്കുന്നു. അതി ശീതളങ്ങളായും, ഉറഞ്ഞും ഇരിക്കുന്ന നദീതീരങ്ങളെ ഈ സമയത്തു ഗ്രാമങ്ങളിൽ വസിക്കുന്ന യുവതികളും, സ്ത്രീകളും വൎജ്ജിച്ചിരിക്കുന്നു. വൃദ്ധന്മാർ അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ ഇരുന്നു തങ്ങളുടെ ചുററും കൂടിയിരിക്കുന്ന കുഞ്ഞുങ്ങളോടു മനസ്സിന്നിളക്കത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഓരോ പുരാവൃത്തങ്ങൾ പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കുന്നു. കൃഷീവലന്മാർ തങ്ങൾക്കു കിട്ടിയ ധാരാളമായ വിളവുകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടന്മാരായി പിതൃക്കൾക്കും ദേവന്മാൎക്കും ഓരോ വഴിപാടുകൾ കഴിക്കുന്നു. പാപപരിഹാരത്തിനായി ഭക്തന്മാരായ ജനങ്ങൾ ആഗ്രായണകൎമ്മം ചെയ്യുന്നു. യുവതികൾ ഉത്സാഹത്തോടും സന്തോഷത്തോടും കൂടി ശൃംഗാരരസപ്രധാനങ്ങളായ ഗീതങ്ങളെ പാടി രസിക്കുന്നു. വിജയപ്രിയന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ മഴക്കോളില്ലാത്ത അവസരം നോക്കി തങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ സൈന്യങ്ങളെ നയിക്കുന്നു. സൂൎയ്യൻ ദക്ഷിണായനത്തിൽ കൂടി യാത്രചെയ്യുന്നതിനാൽ ഉത്തരദിക്കു ദുഃഖംകൊണ്ടു കലുഷയായി താലിയററ ഒരു വിധവയെപ്പോലെ ദീൎഘനിശ്വാസം ചെയ്യുന്നു. സാൎത്ഥകമായ നാമധേയത്തോടുകൂടിയ ഹിമാലയങ്ങൾ ധവളങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചു പ്രകാശിക്കുന്നു. സൂൎയ്യൻ തെക്കോട്ടു അധികം മാറുംതോറും മാരുതന്റെ ശൈത്യവും, ഭയങ്കരതയും വൎദ്ധിച്ചുവരുന്നു. പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതങ്ങളായിരുന്ന വനങ്ങൾ പുഷ്പങ്ങൾ കൊഴിഞ്ഞുപോകയാൽ വൎണ്ണം പകന്നു കാണപ്പെടുന്നു. ഉറഞ്ഞ മഞ്ഞുകൊണ്ടു രാത്രി അതിശീതളമായിത്തീ

ന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ, താരാളികളാൽ പരിശോഭിതമായിരിക്കുന്ന ആകാശമണ്ഡലത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടു വൃക്ഷച്ഛായകളിൽ ഉറങ്ങുന്നതിന് ഇനി നമുക്കു കഴിയുന്നതല്ല. ധൂസരനായ ചന്ദ്രൻ ദീർഘനിശ്ശ്വാസം ഏറ്റ മുകുരംപോലെ അതികഠിനമായി പെയ്യുന്ന മഞ്ഞുകൊണ്ടു മറഞ്ഞു് ക്ഷീണപ്രഭനായിത്തീന്നിരിക്കുന്നു. താഴ്വരകളിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന നീരാവികളിൽ മറഞ്ഞ ചന്ദ്രബിംബം സൂൎയ്യന്റെ ഉഷ്ണംകൊണ്ടും വ്രതാനുഷ്ഠാനംകൊണ്ടും വാടിവിളറിയിരിക്കുന്ന ജ്യോതിയുടെ മുഖംപോലെ ശോഭിക്കുന്നു. ചാതകങ്ങളും, മയൂരങ്ങളും ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി അവയുടെ കേകാരത്തെ പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. പശ്ചിമഭാഗത്തുള്ള പൎവ്വതഖണ്ഡങ്ങളിൽ നിന്നു വരുന്ന ചുഴലിക്കാറ്റുകൾ പാറക്കെട്ടുകളുടെ വിള്ളലുകളിൽ തട്ടി മുഴങ്ങുന്നു. ഗോതമ്പും തിനയും മഞ്ഞുതുള്ളികൾ ഏറ്റു നനഞ്ഞിരിക്കുന്നു. സ്വൎണ്ണവൎണ്ണത്തോടുകൂടിയ നെല്ല് ഈന്തക്കുലകൾപോലെ വിളഞ്ഞു പഴുത്തിരിക്കുന്നു. സകലജന്തുങ്ങളും ഈ സമയത്തു് ഉത്സാഹവത്തികളായി തീന്നിരിക്കുന്നു. ഫലപ്രദങ്ങളായ ഭൂവിഭാഗങ്ങളിൽ നിവസിക്കുന്ന ജനങ്ങൾ ഈ കാലത്തു് ആശ്വാസത്തോടും, സൌഭാഗ്യത്തോടുംകൂടി സന്തോഷിച്ചു വസിക്കുന്നു. ക്ഷീണിച്ചു വിളറിയിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ആവികൊണ്ടു മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന പ്രഭാതരവി, തന്നെ ആവരണം ചെയ്തിരിക്കുന്ന തിരയെ സാവധാനമായി ഭേദിച്ചു പ്രകാശിച്ചുവരുന്നതു് നോക്കുക! സ്വൎണ്ണവൎണ്ണമായിരിക്കുന്ന സൂൎയ്യന്റെ കരങ്ങൾ, പച്ചച്ചെടികളും സസ്യങ്ങളും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഈ വനത്തെയും പൎവ്വതങ്ങളുടെ ഉപരിഭാഗത്തെയും ചായംതേച്ചു പ്രകാശമാനമാക്കിത്തീക്കുന്നു. പ

ച്ചപ്പുല്ലുകളിലും, ഓലകളിലും, കാവുകളിലും മേഘങ്ങളുടെ വിള്ളലുകളിൽകൂടി പുറപ്പെടുന്ന സൂൎയ്യകിരണങ്ങൾ പതിഞ്ഞു നല്ലവണ്ണം പ്രകാശിക്കുന്നു. ദാഹംകൊണ്ടു പരവശരായ കൊമ്പനാനകൾ ഉറഞ്ഞവെള്ളം കുടിക്കുന്നതിന് ഇപ്പോഴും സന്നദ്ധരാകുന്നില്ല. കാട്ടുകോഴികളും അരയന്നങ്ങളും നദീതീരങ്ങളിൽ സംശയത്തോടുകൂടി സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആവികൊണ്ടു മൂടിയിരിക്കുന്ന നദിയുടെ ഉപരിഭാഗത്തിൽ ഇണയെ കാണാതെ ചക്രവാകങ്ങൾ കരഞ്ഞുകൊണ്ട് ഉഴറുന്നു. കൂമ്പിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ആമ്പൽപൂക്കൾ ഉറഞ്ഞ മഞ്ഞിൽ തലകുനിച്ചു സൌന്ദൎയ്യവും സൌരഭ്യവും ശൂന്യമായും, മുട്ടലുങ്ങളായ ഇതളുകൾ കൊഴിഞ്ഞും കാണപ്പെടുന്നു. പരവശങ്ങളായിരിക്കുന്ന എന്റെ വിചാരങ്ങൾ അതിദൂരസ്ഥമായിരിക്കുന്ന അയോദ്ധ്യാനഗരത്തിലേക്കു ബലപ്പെട്ടു പോകുന്നു. എന്റെ ഇളയ ജ്യേഷ്ഠനായ ഭരതൻ രാജചിഹ്നങ്ങളേയും, പ്രതാപത്തേയും, സുഖാനുഭവങ്ങളേയും തിരസ്കരിച്ചു ജടാവല്ക്കലങ്ങളും കിരീടവും ധരിച്ചു രാത്രിയിൽ വെറും നിലത്തു കിടന്നുറങ്ങുന്നുണ്ടായിരിക്കണം. പക്ഷെ, പ്രഭാതത്തിൽ നാം ഗോദാവരിയുടെ തീരത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതുപോലെ അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ സരയൂനദിയുടെ തീരത്തിൽ നിൽക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. സുന്ദരനായും, കരിംകൂവളപ്പൂക്കൾപോലെ മനോഹരങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയവനായും, സത്യസന്ധനായും, വിശ്വസ്തനായും, ധീരനായും ഇരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം, ജ്യേഷ്ഠനോടുള്ള സ്നേഹാതിരേകത്താൽ നിസ്സാരങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഐഹികാനന്ദങ്ങളെ എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. അമ്മയുടെ കൃത്രിമങ്ങൾക്കു വശനായിരിക്കുന്ന പു

ത്രൻ അച്ഛനെ ദ്രോഹിക്കുന്നവനാകുന്നു. എന്നാൽ ഭരതൻ തന്റെ അമ്മയുടെ അനുഗ്രഹങ്ങളെ നിരസിക്കുന്നു. ഭരതന്റെ അമ്മയും, അച്ഛന്റെ അത്യന്തം പ്രിയപ്പെട്ട മഹിഷിയും ആയിരുന്ന എന്റെ കൈകേയിയമ്മേ! അമ്മയുടെ പ്രലോഭം അയോദ്ധ്യയിലെ രാജകുടുംബത്തിന് എത്ര വ്യസനകരമായ ആപത്തിനെ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു!"

ഇതുകേട്ട രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയസഹോദരാ! നീ ഇങ്ങനെ പറയരുത്. കൈകേയിഅമ്മയുടെ മേൽ യാതൊരു കുററവും ആരോപിക്കരുത്. ഗുണവാനായ ഭരതനെ എന്നപോലെ ആ അമ്മയേയും ബഹുമാനിക്കതന്നെ വേണം; ഞാൻ സത്യപരിപാലനത്തിനായിട്ടാണ് ഈ മഹാരണ്യത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചു കഴിക്കുന്നത്. എന്നാൽ എന്റെ പ്രിയനായ ലക്ഷ്മണാ! നിന്റെ വാക്കുകൾ അയോദ്ധ്യയെക്കുറിച്ച് എന്റെ മനസ്സിലും ഒരു ഉൽക്കണ്ഠയെ ജനിപ്പിക്കുന്നു. എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഭരതൻ പറഞ്ഞ ഓരോ വാക്കുകളും ഞാൻ ഇപ്പോൾ നല്ലവണ്ണം ഓർക്കുന്നു. അവന്റെ സ്ഫടികനിർമ്മലങ്ങളായും അമൃതോപമങ്ങളായും ഉള്ള ആ വാക്കുകളുടെ മധുരിമയെ ഞാൻ എങ്ങനെ വിസ്മരിക്കും? പ്രിയനായ ഭരതാ! നിന്റെ പ്രണയഗർഭങ്ങളായ വാക്കുകൾ എന്റെ ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യത്തിന വിഘ്നം വരുത്തിയില്ലെങ്കിലും നമുക്ക് ഇനിയും തമ്മിൽ കാണുന്നതിന് ദൈവം സംഗതിവരുത്തട്ടെ.

സ്നേഹപാരവശ്യത്താൽ ആർദ്രമാനസനായിത്തീൎന്ന രാമന്റെ കോമളങ്ങളായ നയനങ്ങളിൽനിന്ന താനറിയാ

തെ ഒരുതുള്ളി കണ്ണുനീർ പാവനമായ ഗോദാവരീനദിയിൽ വീണു. എന്നാൽ സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞനായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം വീണ്ടും ധൈൎയ്യത്തെ അവലംബിക്കയാൽ മനസ്സുശാന്തമായി. അനന്തരം ശോണവൎണ്ണമായ സൂൎയ്യകിരണത്തെ ഏറ്റുകൊണ്ടു രാമൻ ഗോദാവരിയിൽ സ്നാനത്തിനായി ഇറങ്ങി. അവർ ദേവന്മാരെയും പിതൃക്കളെയും സ്തോത്രം ചെയ്യുകയും സൂൎയ്യനെ മന്ത്രപുരസ്സരം ധ്യാനിക്കുകയും ചെയ്തു. കൈലാസത്തിൽ രുദ്രനെ അനുഗമിക്കുന്ന ഉമയെപ്പോലെ സ്നാനാർദ്രമായ ചികുരം ചിക്കിക്കൊണ്ടു് സീത രാമനെ അനുഗമിച്ചു് ആശ്രമത്തിൽ എത്തി.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൩.

സീതാഹരണം.

൧.

ശൂർപ്പണഖയുടെ കാമം.

ചൈത്രമാസത്തിൽ ആകാശമണ്ഡലത്തെ വിതാനിച്ചു വിളങ്ങുന്ന നക്ഷത്രപംക്തിയിൽ രാകാശശാങ്കൻ എന്നപോലെ പുഷ്പസഞ്ചയത്താൽ പരിശോഭിതമായിരുന്ന പഞ്ചവടിയിലെ വിജനമായ ആശ്രമത്തിൽ രാമൻ സീതയോടൊന്നിച്ചു സുഖമായി പാൎത്തു. കുമാരനായ ലക്ഷ്മണനോടൊന്നിച്ചു് ഓരോ പുരാവൃത്തങ്ങളും പറഞ്ഞു് അവർ ദിവസങ്ങൾ നയിച്ചു.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ഒരുദിവസം അവരുടെ ആശ്രമത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തിൽ ഒരു സ്ത്രീ നിൽക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു. അവൾ ഒരു രാക്ഷസിയായിരുന്നു. അവൾ എന്തോ മനോരാജ്യത്തോടുകൂടി രാമനെ ആഗ്രഹപൂൎവ്വം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ നിസൎഗ്ഗസുന്ദരമായ രാമന്റെ രൂപം നല്ലവണ്ണം പതിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശാലമായ മാറിടവും ശക്തിയേറിയ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളും, കരിങ്കുവളപ്പൂക്കളെപ്പോലെ മനോഹരങ്ങളാ

യ നയനങ്ങളും, കുംഭിരാജനെപ്പോലുള്ള ഗാംഭീൎയ്യവും, കന്ദൎപ്പസുന്ദരമായ കളേബരവും വികസിച്ച താമരപ്പൂപോലെ കോമളമായ മുഖവും, രാജകീയമായ പ്രഭാവവും എല്ലാംകൂടി കണ്ടപ്പോൾ ആ രാക്ഷസകുമാരിയുടെ ഹൃദയം കാമപരവശമായിത്തീൎന്നു. മുഗ്ദ്ധഗംഭീരനായ രാമനെ അവൾ പ്രേമത്തോടെ കടാക്ഷിച്ചു തുടങ്ങി. അവളുടെ നയനങ്ങൾ നിൎജ്ജീവങ്ങളും കേശങ്ങൾ ഹ്രസ്വങ്ങളും മുഖം വിരൂപവും ശബ്ദം ഭയങ്കരവുമായിരുന്നു എങ്കിലും രാമൻ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അനുരാഗം ജ്വലിക്കുമാറു മധുരമായി സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. പരിശുദ്ധനായ രാമൻ പരിഹാസത്തിനായിട്ടായിരുന്നു എങ്കിലും മനഃപൂൎവ്വം അവളുടെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിച്ചു. കാമം സ്ത്രീകൾക്കു ധൈൎയ്യവൎദ്ധകമാണല്ലൊ. രാമൻെറ വാക്കുകൾ കേട്ടു ധൈൎയ്യത്തോടുകൂടി ആ രാക്ഷസി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"താപസവേഷം ധരിച്ചിരിക്കുന്ന സുഭഗനായ അങ്ങു് ആരാണു്? സുന്ദരിയായ ഒരു യുവതിയോടുകൂടി ആയുധപാണിയായി ഈ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ എന്തിനായി വന്നിരിക്കുന്നു? രാക്ഷസന്മാരുടെ അധികാരത്തിന്നു് അധീനമായിരിക്കുന്ന ഈ മഹാരണ്യത്തിലെ ഏകാന്തമായ ആശ്രമത്തിൽ അങ്ങു് എന്തിനായി താമസിക്കുന്നു?"

രാമൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ദശരഥൻ എന്നു തിരുനാമമുള്ള അയോദ്ധ്യയിലെ മഹാരാജാവിൻെറ മൂത്തപുത്രനാണു ഞാൻ. എൻെറ പേരു രാമൻ എന്നാണു്. അച്ഛൻെറ നിയോഗപ്രകാരം ഞാൻ ഈ വനത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്നു. എൻെറ അനുജൻ ലക്ഷ്മ

ണനും എന്നോടുകൂടി വന്നിട്ടുണ്ട്. വിദേഹരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ ഈ സീത എന്റെ ഭാൎയ്യയാണ്. അച്ഛന്റെ കല്പനപ്രകാരവും ഇളയമ്മയുടെ ആഗ്രഹപ്രകാരവും ധൎമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിന്നായി ഞങ്ങൾ ഈ വനത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചുകഴിയുന്നു. നീ ആരാണെന്നും, ഇവിടെ വരുവാനുള്ള ആവശ്യം എന്താണെന്നും, അറിവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

രാക്ഷസി:—"ഞാൻ ശൂൎപ്പണഖയെന്ന പേരോടുകൂടിയ ഒരു രാക്ഷസരാജകുമാരിയാണ്. എന്റെ സഹോദരന്മാർ ലങ്കാധിപതിയായ രാവണനും മഹാപരാക്രമിയും ഭയങ്കരനും ആയ കുംഭകൎണ്ണനും, സത്യവാനും ധീരനും ആയ വിഭീഷണനും ആകുന്നു. ഭയങ്കരന്മാരായ ഖരദൂഷണന്മാരോടുകൂടി ഞാൻ ഈ വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു. അങ്ങെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രണയത്താൽ ഞാൻ അവരെ പിരിഞ്ഞ് ഇങ്ങോട്ടു പോന്നതാണ്. എന്റെ രാജ്യം എത്രയോ വിസ്തീൎണ്ണമായുള്ളതും, എന്റെ അധികാരം സ്വാതന്ത്ര്യമായുള്ളതും ആകുന്നു. അങ്ങെ ഞാൻ എന്റെ ഭൎത്താവും, നാഥനും ആയി വരിക്കുന്നു. ഈ നിസ്സാരയായ മനുഷ്യസ്ത്രീയെ അങ്ങ് ഉപേക്ഷിക്കണം. വിളറി വിരൂപയായിരിക്കുന്ന ഈ സീത ഒരു ധീരനായ യോദ്ധാവിന്ന് അനുരൂപയായ ഒരു ഭാൎയ്യയല്ല. അങ്ങെയ്ക്കു ധീരയും, പ്രൌഢയും ആയുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാണ് അനുരൂപയായിട്ടുള്ളത്. രാക്ഷസന്മാരുടെ ഭക്ഷണം മനുഷ്യമാംസം ആകുന്നു. ദുൎബ്ബലയായ സീതയേയും അങ്ങെ സഹോദരനായ ആ നിസ്സാരനായ ചെറുക്കനേയും ഞാൻ വധിക്കാം. അങ്ങെ ഞാൻ ഭൎത്താവായി വരിക്കയും, അങ്ങെ വാക്കുകളെ അനുസരിക്കുന്നതിന്ന സന്നദ്ധയായിരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഉന്നതങ്ങളായ പൎവ്വതങ്ങളുടെ

ശിഖരങ്ങളിലും ഭയങ്കരഭംഗിയോട്ടുകൂടിയ ഏകാന്തമായ വനങ്ങളിലും നമുക്ക യഥേച്ഛം സഞ്ചരിച്ച സന്തോഷപൂൎവ്വം വിനോദിച്ച കഴിക്കാം."

൮.

ശൂൎപ്പണഖയെ ശിക്ഷിച്ചതു്.

ശൂൎപ്പണഖ പറഞ്ഞതെല്ലാം രാമൻ സാവധാനമായികേട്ടു്, മന്ദഹാസത്തോടും, പരിഹാസരസത്തോടുംകൂടി അവളോടു് ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ഈ സീത എന്റെ വിശ്വസ്തയായ ഭാൎയ്യയാണു്. അത്യന്തം ബഹുമാനപുരസ്സരം ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു സപത്നിയോടുള്ള സാഹചൎയ്യം നിനക്കു് ഒട്ടുംതന്നെ സുഖകരമായിരിക്കയില്ല. ലക്ഷ്മണനു് ഇപ്പോഴും ഭാൎയ്യയായിട്ടു് ആരുംതന്നെ ഇല്ല. അവൻ ഏറ്റവും സുന്ദരനായ ഒരു രാജകുമാരനും, വളരെ പരാക്രമിയായ ഒരു യോദ്ധാവും, നിസ്തുല്യമായ മനോഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ ഒരു യുവാവും ആകുന്നു. അവൻ ഈ വനത്തിൽ അവന്റെ സഹായത്തിനായി യാതൊരു സ്ത്രീയേയും കൊണ്ടുവന്നിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ നീ അവനെ ഭൎത്താവായി വരിച്ചാൽ സപത്നീമത്സരത്തിനിടവരാതെ അവന്റെ അചിരേണയുള്ള സ്നേഹത്തിനു പാത്രമായി പാൎക്കാവുന്നതാണു്."

കാമപരതന്ത്രയായ ശൂൎപ്പണഖ ഈ വാക്കുകൾകേട്ടു ലക്ഷ്മണന്റെ അടുക്കൽചെന്നു തന്റെ അപേക്ഷയെ ധ

രിപ്പിച്ചു. ലക്ഷ്മണൻ അവളുടെ വാക്കുകൾകേട്ടു ചിരിച്ചുംകൊണ്ടു് ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"യൌവനയുക്തയും, വികസിച്ച ചെന്താമരപ്പൂപോലെ മനോഹരമായിരിക്കുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയവളും ആയ നിനക്കു ഞാൻ ഒരിക്കലും അനുരൂപനായ ഒരു ഭൎത്താവായിരിക്കുന്നതല്ല. ഞാൻ രാമന്റെ ദാസനാണു്. നീ ഒരിക്കലും ഒരു ദാസന്റെ ഭാൎയ്യയായിരിക്കത്തക്കവളല്ല. അതിനാൽ നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാൎയ്യയായിരിക്കാൻ നോക്കുക. ക്ഷീണിച്ച സൌന്ദൎയ്യത്തോടുകൂടിയ സീതയെ ഉപേക്ഷിച്ചു്, അഭിനവങ്ങളായ സൌന്ദൎയ്യചേഷ്ടകളോടുകൂടിയ നിന്നെ അദ്ദേഹം ഭാൎയ്യയായി സ്വീകരിക്കട്ടെ. സീതയുടെ രസികത്വങ്ങളെല്ലാം നഷ്ടപ്രായങ്ങളായി തീൎന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിനു നിന്റെ രസികതരങ്ങളായ വിലാസങ്ങളിൽ നിശ്ചയമായി കൌതുകം ജനിക്കുന്നതാണു്. ഒരു മനുഷ്യസ്ത്രീയുടെ പ്രേമപുരസ്സരമായ ശുശ്രൂഷകളിൽ അലംഭാവം തോന്നിയിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം ഇനി ഒരു രാക്ഷസസ്ത്രീയുടെ പ്രണയത്തിന്റെ രുചിയും ഒന്നനുഭവിച്ചു നോക്കട്ടെ.

തന്റെ കാമം നിഷ്ഫലമാണെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ ശൂർപ്പണഖ കോപംകൊണ്ടു കൊടുങ്കാററുപോലെ ക്ഷോഭിച്ചു്, കേവലം ഭ്രാന്തചിത്തയായി രാമനെ സമീപിച്ചു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ മനസ്സിനെ ക്ഷോഭിപ്പിക്കുന്നതിനായിട്ടാണോ ഇപ്രകാരം പരിഹാസഗർഭങ്ങളായ വാക്കുകൾ എ

ണോടു പറയുന്നതു്? ഈ സ്ത്രീയുടെ നഷ്ടപ്രായമായ സൌന്ദൎയ്യത്തെ കണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടിരിക്കാനാണൊ അങ്ങു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതു്? എന്നാൽ, അധിക്ഷിപ്തയായ ഒരു രാക്ഷസിയുടെ കോപത്താൽ സംഭവിക്കാവുന്ന അനൎത്ഥത്തെ നല്ലവണ്ണം ഓൎത്തുകൊള്ളണം. അങ്ങേടെ ഈ ഭാൎയ്യയെ ഞാൻ ഇപ്പോഠംത്തന്നെ വധിച്ചു് എന്നോടു മത്സരത്തിനു ഒരു സ്ത്രീയെ ഇല്ലാതാക്കിത്തീൎക്കുന്നുണ്ടു്."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ശൂൎപ്പണഖ സീതയുടെ നേരേ അടുത്തു. സീത ഭയംകൊണ്ടു് അന്ധയായി. രോഹിണീനക്ഷത്രത്തിന്റെ മൃദുലമായ രശ്മി ജാജ്ജ്വല്യമാനമായ ധൂമകേതുവിന്റെ പ്രഭയാൽ മങ്ങുന്നതുപോലെ സീതയുടെ മുഖം വിളറി. ഭയങ്കരാകാരയായ ശൂൎപ്പണഖ സീതയോടു് അടുക്കുന്നതു കണ്ടു രാമൻ വെമ്പപ്പെട്ടു് എഴുന്നേറ്റു സഹായത്തിനായി ഓടിയെത്തി. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മണനോടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"സഹോദരാ! കാൎയ്യം അബദ്ധമായി എന്നു തോന്നുന്നു. അപരിഷ്കൃതജനങ്ങളോടുള്ള വിനോദസംഭാഷണം അപൽകരമായിട്ടുള്ളതാണു്. ഇതു നമ്മുടെ പ്രവൃത്തിക്കു ശിക്ഷയായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. മരണമൊ, മരണതുല്യമായ മോഹാലസ്യമൊ സീതയെ ബാധിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ സീതയ്ക്കു പ്രജ്ഞയുണ്ടാക്കാൻ ശ്രമിക്കട്ടെ. നിൎലജ്ജയായ ഇവളെ തടുത്തുകൊള്ളണം."

ശൂൎപ്പണഖ വീണ്ടും സീതയുടെ നേരേ അടുക്കുന്നതുകണ്ടു് ലക്ഷ്മണൻ കോപാവേശത്തോടുകൂടി വാഠം ഊരി

അവളുടെ മൂക്കും രണ്ടുകാറ്റും ഛേദിച്ചു. അവൾ പരമാൎത്ത യായി അത്യുച്ചത്തിൽ അലറി നിലവിളിച്ചു. അവളുടെ നി ലവിളി പാറക്കെട്ടുകളിലും, ഗുഹാന്തരങ്ങളിലും താഴ്വരക ളിലും മാറ്റൊലിക്കൊണ്ടു മുഴങ്ങി. ഖരദൂഷണന്മാർ ശൂൎപ്പ ണഖയുടെ ഭയങ്കരമായ നിലവിളി കേൾക്കുകയും, വിരൂപ മാക്കപ്പെട്ട അവളുടെ ആകൃതി കാണുകയും, അവളുടെ വ്യ സനകരമായ വൃത്താന്തം അറിയുകയും ചെയ്തു.

൩.

രാമന്റെ വേർപാട്.

ശൂൎപ്പണഖയ്ക്കു സംഭവിച്ച ആപത്തുകേട്ടു കോപാന്ധ ന്മാരായ ഖരദൂഷണന്മാർ സൈന്യസമേതം യുദ്ധത്തിനു പു റപ്പെട്ടു. അവരുടെ ശ്രമം നിഷ്ഫലമായി പരിണമിച്ചു. രാമ ലക്ഷ്മണന്മാർ രാക്ഷസന്മാരുടെ ശവശരീരംകൊണ്ടു വ നഭൂമിയെ നിറച്ചു.

അനന്തരം ശൂൎപ്പണഖ ദുഃഖപരവശയായി, തന്റെ സഹോദരനും ലങ്കാധിപനും ആയ രാവണനോടും, രാവ ണൻ സത്യവാനും സമൎത്ഥനുമായ മാരീചനോടും അവളു ടെ വൃത്താന്തം ചെന്നറിയിച്ചു. രാവണന്റെ നിയോഗപ്ര കാരം മാരീചൻ അനുപമമായ സൌന്ദൎയ്യവിശേഷത്തോടു കൂടിയ ഒരു മാനിന്റെ വേഷം ധരിച്ചു സീതയെ വ്യാമോ ഹിപ്പിക്കാനായി പുറപ്പെട്ടു. അവന്റെ കാലുകൾ സുവൎണ്ണ വൎണ്ണങ്ങളും, കൊമ്പുകൾ വൈഡൂൎയ്യവൎണ്ണങ്ങളും ആയ പു ള്ളികളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കഴുത്തുമുഴുവൻ സുവൎണ്ണ

പ്രഭവും, വിലാപ്പുറങ്ങൾ മുത്തുച്ചിപ്പിപോലെ ധവളങ്ങളും ആയിരുന്നു. ഈ മനോഹരമായ മൃഗത്തെ കണ്ടു സീത വ്യാമോഹിതയായി രാമനോട്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയഭർത്താവേ! നമ്മുടെ ആശ്രമത്തിന്റെ സമീപം മേഞ്ഞുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ഈ അത്ഭുതവർണ്ണവിശേഷങ്ങളോടുകൂടിയ പൊന്മാനിനെ അവിടുന്നു കാണുന്നില്ലേ?"

ലക്ഷ്മണൻ അതുകേട്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ മനസ്സിൽ എന്തോ ചില സംശയങ്ങൾ തോന്നുന്നു. വഞ്ചകപ്രയോഗത്തിൽ വിരുതന്മാരും, സ്വേച്ഛപോലെ വേഷം മാറുന്നതിനു സമർത്ഥന്മാരുമായ രാക്ഷസന്മാരുടെ വിദ്യകളിൽ ഒന്നാണു് ഇതെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ഏകാന്തമായ ഈ വനത്തിൽ വേട്ടയാടുന്നതിനായി വന്നിട്ടുള്ള അനേകം രാജാക്കന്മാരെ രാക്ഷസന്മാർ ഈ വിധത്തിൽ വഞ്ചിച്ചു വധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. വനത്തിലുള്ള മാനുകൾ ആഭരണങ്ങളും അണിഞ്ഞുകൊണ്ടല്ലല്ലോ നടക്കുന്നതു്. അതിനാൽ ഇതു കേവലം നമ്മുടെ കണ്ണുകളെകൊണ്ടുമാത്രം നിർണ്ണയിക്കുവാൻ കഴിയാത്തതായ ഒരു മായാപ്രയോഗമാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു."

സ്വർണ്ണമൃഗത്തിന്റെ വിലാസചേഷ്ടകളിൽ ഭ്രമിച്ചു വിവേകശൂന്യയായിത്തീർന്ന സീതയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ലക്ഷ്മണന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ യാതൊരു ഫലത്തെയും ഉളവാക്കിയില്ല. അവൾ വീണ്ടും തന്റെ ഭർത്താവിനോടു എത്രയും വിനയത്തോടുകൂടി മധുരമായി ഇങ്ങനെ പ്രാർത്ഥിച്ചു:—

“പ്രിയഭൎത്താവേ! ഈ മനോഹരമായ പൊന്മാൻ എന്റെ ഈ വനവാസകാലത്തു് എനിക്കു് എത്രയും വിനോദകരമായ ഒരു ലീലാമൃഗമായിരിക്കുന്നതാണു്. ഈ വനത്തിൽ പലമാതിരി മാനുകളെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. ഗൌരിമാനുകളും, കലമാനുകളും, പുള്ളിമാനുകളും ഈ സ്ഥലത്തുകൂടി കടന്നുപോകുന്നതു ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. വൃക്ഷശാഖകളിൽ കളിച്ചുപുളയ്ക്കുന്ന വിനോദകരമായ വാനരത്തെയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. മഹാവൃക്ഷത്തെ കൊണ്ടുതന്നെ ഉപജീവിക്കുന്ന കരടികളെയും, ഭയങ്കരങ്ങളായ വനങ്ങളിലേക്കു പാഞ്ഞുപോകുന്ന കാട്ടുപോത്തുകളേയും, വനങ്ങളിൽ സ്വൈരമായി നിൽക്കുന്ന കിന്നരമൃഗത്തേയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇത്ര മനോഹരമായും ഇത്ര അനൎഘമായ അലങ്കാരങ്ങളോടുകൂടിയതായും, ഇത്ര അത്ഭുതമായ സൌന്ദൎയ്യത്തോടുകൂടിയതായും, ഉള്ള യാതൊരു മൃഗത്തേയും ഞാൻ ഈ വനത്തിൽ കണ്ടിട്ടില്ല. രത്നപ്രഭമായ അവന്റെ മാറിടം എത്ര പ്രകാശമാനമായിരിക്കുന്നു! അവന്റെ കണ്ണുകൾ എത്ര ലോലങ്ങളും മനോഹരങ്ങളുമായിരിക്കുന്നു! മൃഗാങ്കൻ രാത്രിയിൽ ആകാശമണ്ഡലത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ അന്ധകാരമയമായ ഈ അരണ്യത്തെ ഈ മൃഗം ശോഭിപ്പിക്കുന്നു. അവന്റെ മധുരമായും ശാന്തമായും ഉള്ള സ്വരവും, ലോലങ്ങളായ കടാക്ഷവീക്ഷണങ്ങളും, ഭംഗിയായും, സാവധാനമായും ഉള്ള നടത്തയും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അളവററ കൌതുകത്തെയും, ആഗ്രഹത്തെയും ജനിപ്പിക്കുന്നു. ഈ മനോഹരമായ മൃഗത്തെ ഭൎത്താവു് എനിക്കു പിടിച്ചുതരുമെങ്കിൽ ഈ വനവാസകാലത്തു് എനിക്കു് ഇവൻ എത്രയും വിനോദകരമായ ഒരു ചങ്ങാതിയായിരിക്കും. നമ്മുടെ രാജ്യഭ്രംശാവധി കഴി

ഞു നാം തിരിച്ച് അയോദ്ധ്യയിലേയ്ക്കു മടങ്ങുമ്പോൾ ഞാൻ ഇവനെക്കൂടി കൊണ്ടുപോയി വളരെ താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി എൻെറ കൊട്ടാരത്തിനകത്തിട്ടു വളൎത്തും. നമ്മുടെ സഹോദരനായ ഭരതൻ ഇവൻെറ ശക്തിയേയും അത്ഭുതമായ വേഗത്തേയും പ്രശംസിക്കും. നമ്മുടെ അമ്മമാരും, രാജഗൃഹത്തിലുള്ള മററു സ്ത്രീകളും വളരെ താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി ഇവനു ഭക്ഷണം കൊടുക്കും. ഇവനെ ജീവനോടെ പിടിക്കാൻ നിവൃത്തിയുള്ളപക്ഷം എൻെറ പ്രിയതമൻ അങ്ങനെതന്നെ ചെയ്യണം. അതിനു നിവൃത്തിയില്ലാത്തപക്ഷം അവനെ കൊന്ന് ആ മനോഹരമായ തോൽ എനിക്ക് ഉരിച്ചുതരണം. ഞാൻ നിലത്തിരിക്കുമ്പോൾ ഒക്കെ അതിനെ പരവധാനിയായി ഉപയോഗിക്കും. നമ്മുടെ ഈ വനവാസകാലം കഴിഞ്ഞാൽ പഞ്ചവടിയുടെ ഓൎമ്മയ്ക്കായി ഞാൻ അതുകൂടി അയോദ്ധ്യയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകും. എനിക്ക് എത്രയും കൌതുകകരമായിരിക്കുന്ന ഈ ആഗ്രഹം ദോഷകരമാണെന്നു തോന്നുന്നപക്ഷം ക്ഷമിക്കണം. രാത്രിയിൽ നക്ഷത്രങ്ങൾ എന്നപോലെ പകൽ സമയത്തു പ്രകാശിക്കുന്ന ഇവൻെറ ദേഹത്തിലുള്ള പുള്ളികളും ഇവൻെറ സുഭഗമായ സ്വരൂപവുംകണ്ടു എൻെറ മനസ്സിൽ അത്ഭുതപൂൎവ്വമായ ഒരു കൌതുകം ജനിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാലാണു ഞാൻ ഇത്ര നിർബന്ധിച്ച് അപേക്ഷിക്കുന്നതു്.''

സീതയുടെ നിർബന്ധപൂർവ്വകമായ ഈ അപേക്ഷകേട്ടു രാമൻ ലക്ഷ്മണനോടു സീതയെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ആ സ്വൎണ്ണമൃഗത്തെ പിടിക്കാനായി അതിൻെറ പിന്നാലെ പോയി. വളരെ ശ്രമപ്പെട്ടു രാമൻ

വനങ്ങളിലും, അന്ധകാരമയങ്ങളായ ഗഹ്വരങ്ങളിലുംകൂടി വളരെദൂരം നടന്നു. പലവിധമായ കൌശലപ്രയോഗങ്ങളാലും ആ മൃഗം കൈവശപ്പെട്ടില്ലെന്നു കണ്ടപ്പോൾ രാമൻ ഒരു ശരം പ്രയോഗിച്ചു. മാരീചൻ ആ ശരം ഏററു നിലത്തുപതിച്ചു. അവൻ മരണവേദനയോടുകൂടി രാമന്റെ ശബ്ദത്തെ അനുകരിച്ച് ഇപ്രകാരം നിലവിളിച്ചു:—

"എന്റെ പ്രിയസഹോദരനായ ലക്ഷ്മണാ! വേഗത്തിൽ ഓടിവരണേ. ഈ ഏകാന്തമായ വനത്തിൽ അസഹായനായ ഞാൻ ഇതാ മരിക്കാൻപോകുന്നു. എന്നെ രക്ഷിക്കണേ."

൧൮.

ലക്ഷ്മണന്റെ വേർപാട്.

മാരീചന്റെ നിലവിളികേട്ടു സീത ദുഃഖത്തോടും പരിഭ്രമത്തോടുംകൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ആപൽസൂചകമായ ആ നിലവിളി ലക്ഷ്മണൻ കേൾക്കുന്നുണ്ടോ? കഷ്ടം! വ്യാമോഹിതയായ ഞാൻ എന്റെ ഭർത്താവിനെ ഭയങ്കരമായ ഈ വനത്തിലേക്ക ഏകനായി അയച്ചുവല്ലൊ. ലക്ഷ്മണാ! അങ്ങു് വേഗത്തിൽ ചെന്നു് അദ്ദേഹത്തെ സഹായിക്കുക. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രലാപം എത്ര ദീനമായിരിക്കുന്നു. എന്റെ ഹൃദയം ക്ഷീണിച്ചു് അവശമാകയും എന്റെ കണ്ണുകൾ അന്ധകാരത്തിൽ മറയുകയും ചെയ്യുന്നു. ഭയങ്കരമായും, അന്ധകാരമാ

യും ഇരിക്കുന്ന ആ വനത്തിലേയ്ക്കു ഉഗ്രങ്ങളായ ശരങ്ങളോടുകൂടി പോയി അങ്ങേ ജ്യേഷ്ഠനും, രാജാവുമായ അദ്ദേഹത്തെ സഹായിച്ചു രക്ഷിക്കുക. പക്ഷേ ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ ഏകാകിയായ എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ചുററും വളഞ്ഞു്, ചെന്നായ്ക്കൾ കോപത്തോടുകൂടി ശക്തിയേറിയ വൃഷഭത്തെ എന്നപോലെ, അദ്ദേഹത്തെ വധിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കണം."

ഇതിന്നു മറുപടിയായി ലക്ഷ്മണൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ദേവി ഒന്നുകൊണ്ടും ഭയപ്പെടേണ്ടാ. ആകാശചാരികളായ ദേവന്മാരും, രാക്ഷസന്മാരും, വനചരന്മാരും എന്നുവേണ്ടാ, ഈ ത്രിഭുവനങ്ങളിൽ ആരുംതന്നെ ജ്യേഷ്ഠനെ എതിക്കുന്നതിന്നു ശക്തന്മായി ഭവിക്കുന്നതല്ല. അദ്ദേഹം യാതൊരു ആപത്തിനേയും ഭയപ്പെടുന്നില്ല. ദേവിയുടെ ഭയം അകാരണമായിട്ടുള്ളതാണു്. അദ്ദേഹം ആ മൃഗത്തെ കൊന്നുകൊണ്ടുവരും. ഈ ദീനപ്രലാപം ഒരിക്കലും അദ്ദേഹത്തിന്റേതായിരിക്കയില്ല. ഈ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ വസിക്കുന്ന ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരുടെ മായാവിദ്യകളിൽ ഒന്നാണിതു്. ജ്യേഷ്ഠൻ ദേവിയെ എന്നെ ഭരമേല്പിച്ചിട്ടാണു പോയതു്. അതിനാൽ ഞാൻ ഒരിക്കലും ദേവിയെ പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതല്ല. എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനയെ അനുവർത്തിക്കാതെ കഴികയില്ല. ഖർദൂഷണന്മാരുടെ മൃതിയാൽ പ്രതീകാരേച്ഛയോടുകൂടിയ രാക്ഷസന്മാർ ഈ വനത്തിൽ സ്വൈരം സഞ്ചരിക്കുന്നുണ്ടു്. അവരുടെ മായാവിദ്യകളിൽ ഒന്നുതന്നെയാണു് ഈ ദീനപ്രലാപം. അതിനാൽ

ദേവി വെറുതേ അകാരണമായ ദുഃഖത്തിനു മനസ്സിനെ അധീനമാക്കിത്തീക്കരുതു്."

ലക്ഷ്മണൻെറ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ സീതയുടെ കണ്ണുകൾ കോപംകൊണ്ടു കലുഷങ്ങളായി. അവളുടെ വാക്കുകളും കോപസൂചകങ്ങളായിത്തീൎന്നു. തൻെറ ഭത്താവിനു് ആപത്തു സംഭവിക്കുമെന്നു സന്ദേഹമുള്ളപ്പോൾ സ്ത്രീകളുടെ ചിത്തം വിവേകശൂന്യമായിത്തീരുന്നതു സ്വാഭാവികമാണല്ലോ. ഈ സ്വാഭാവികാവസ്ഥയ്ക്കു പരിശുദ്ധയായ സീതയുടെ ചിത്തം ഒരു വ്യത്യസ്തമായിരുന്നില്ല.

സീത ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നീ രാമൻെറ നാശത്തെ സന്തോഷത്തോടുകൂടി പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കുടിലഹൃദയനായ നീ നിൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻെറ മരണത്തിനു താല്പൎയ്യപ്പെടുന്നു. നിൻെറ അനുകമ്പാസൂചകമായ ഈ നാട്യം ക്രൂരമായ നിൻെറ വഞ്ചനയെ മറച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നു. ശത്രുസംഹാരത്തിനായി സന്നദ്ധമാക്കിവെച്ചിരിക്കുന്ന ആയുധത്തെ മറച്ചുകൊണ്ടു സ്നേഹപൂൎവ്വം സംസാരിക്കുന്ന ദുഷ്ടന്മാരെപ്പോലെ ക്രൂരതരമായ നിൻെറ ആഗ്രഹത്തെ നീ ഗോപനംചെയ്തു വെച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ഏകാന്തമായ ഘോരകാന്താരത്തിൽ വിശ്വസ്തനായ ഒരു അനുജനെപ്പോലെ നീ ഞങ്ങളെ അനുഗമിച്ചതു് എന്നെ വിധവയാക്കി നിൎബന്ധിച്ചു പാണിഗ്രഹണം ചെയ്യാൻ വേണ്ടിത്തന്നെയാണു്. നിൻെറ ഈ ദുരുദ്ദേശ്യം ഒരിക്കലും സഫലമാകയില്ല. സീത ഒരു പതിവ്രതയായ സ്ത്രീയാണെന്നു നീ നല്ലവണ്ണം ഓൎത്തുകൊള്ളണം.

രാമൻ ജീവിച്ചിരുന്നാലും മരിച്ചാലും സീത എന്നും പതിവ്രതയായിത്തന്നെ ഇരിക്കും."

സീതയുടെ ഈ പരുഷവാക്കുകൾ കേട്ട ലക്ഷ്മണൻെറ ശരീരം വിറച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കണ്ണുകളിൽ ജലം നിറഞ്ഞു. വിശ്വസ്തനും, നിർമ്മലമനസ്കനും ആയ ലക്ഷ്മണൻ ശാന്തതയോടും ധൈര്യത്തോടുംകൂടി ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"എൻെറ രാജ്ഞിയും, എൻെറ അമ്മയും ആയ ദേവിയിൽനിന്ന് ഇങ്ങനെ പരുഷങ്ങളായുള്ള വാക്കുകളെ ഞാൻ ഒരിക്കലും പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. വിചാരശൂന്യമായി പറഞ്ഞ ഈ പരുഷവചനങ്ങൾക്കു ഞാൻ യാതൊരു മറുപടിയും പറയുന്നില്ല. വിദേഹരാജാവിൻെറ പുത്രിയായ രാജ്ഞീ! ഞാൻ ദേവിയോട് എന്തെങ്കിലും അപരാധമാണു ചെയ്യുന്നതെങ്കിൽ അതിനു മാപ്പുതരണം. ദേവിയുടെ പരുഷവാക്കുകൾ ഉഗ്രശരങ്ങളെപ്പോലെ എനിക്കു മർമ്മഭേദകങ്ങളായിരിക്കുന്നു. എൻെറ ഉദ്ദേശ്യം നിഷ്കളങ്കവും എൻെറ ഹൃദയം നിഷ്കപടവും ആകുന്നു. എൻെറ ഉദ്ദേശ്യം സത്യസന്ധതയോടുകൂടിയതാണെന്നും ഞാൻ എൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻെറ കല്പനപ്രകാരം കാത്തുനിന്നതാണെന്നും ഉള്ളതിലേക്കു വനദേവതമാർ സാക്ഷികളാണ്. എൻെറ രാജ്ഞിക്കും, എൻെറ ജ്യേഷ്ഠനും വേണ്ടി ഞാൻ കഷ്ടപ്പെട്ടതെല്ലാം എൻെറ മേൽ ഇങ്ങനെയുള്ള അകാരണമായ സംശയത്തിനും ഇപ്രകാരമുള്ള പരുഷവചനങ്ങൾക്കും നിദാനമായി ഭവിച്ചുവല്ലൊ. ദേവീ! ഞാൻ ദേവിയുടെ കല്പ

ന പ്രകാരം ജ്യേഷ്ഠന്റെ അടുക്കലേക്കു പോകുന്നു. വനദേവതമാർ ഭവതിയെ ശത്രുക്കളിൽനിന്നു കാത്തുരക്ഷിക്കട്ടെ. അശുഭോദർക്കങ്ങളായ ദുശ്ശകുനങ്ങൾ ഞാൻ പലതും കാണുന്നുണ്ടു്. ദേവിക്കു ജ്യേഷ്ഠനോടൊന്നിച്ചു സുഖിച്ചിരിക്കാൻ സംഗതിവരട്ടെ."

൭.

രാവണന്റെ വരവു്.

രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ആശ്രമം വിട്ടുപോയ അവസരം നോക്കി പ്രതീകാരേച്ഛയോടുകൂടി രാവണൻ ഒരു താപസന്റെ വേഷം ധരിച്ചു ദുഃഖിതയായ സീതയുടെ സമീപത്തിൽ വന്നു. അവന്റെ ജടാഭാരവും, വല്ക്കലങ്ങളും, കൈയിൽ ധരിച്ചിരുന്ന ദണ്ഡും, പൂജാപാത്രവും, പാദുകകളും എല്ലാം കണ്ടാൽ സീതയെപ്പോലെ നിഷ്കപടമാനസയായ ഒരു സ്ത്രീയ്ക്കു അവൻ ഒരു സന്യാസിയെന്നല്ലാതെ തോന്നുകയില്ല. സൂര്യന്റെ വേർപാടിൽ സന്ധ്യയെ അന്ധകാരം ബാധിക്കുന്നതുപോലെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ വിയോഗാവസരം നോക്കി അവൻ ഏകാകിനിയായ സീതയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു. മനോഹരനായ ചന്ദ്രൻ ക്ഷീണപ്രഭനായിത്തീരുമ്പോൾ രോഹിണീനക്ഷത്രത്തിൽ പതിയുന്ന ക്രൂരഛായപോലെ അവന്റെ കണ്ണുകൾ സീതയുടെമേൽ പതിഞ്ഞു. പ്രകൃതിതന്നെയും ഭയങ്കരമായ ഈ അവസരത്തെ ഒരു ദുസ്സ്വപ്നമായതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. വനവൃക്ഷങ്ങളെല്ലാം നിശ്ചലങ്ങളായി നിന്നു. സൌരഭ്യ

വാനായ വനമാരുതൻ നിശ്ശ്വാസരഹിതനായിത്തീൎന്നു. രാവണന്റെ ഉജ്ജ്വലങ്ങളായ നേത്രങ്ങളെക്കണ്ടു ഗോദാവരി നദിയിലെ ജലം വിറച്ചു പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി ഒഴുകുന്നതുപോലെ തോന്നി. അവന്റെ കണ്ണുകളുടെ ദീപ്തി കല്ലോലമാലകളിൽ പ്രതിബിംബിച്ചു കാണപ്പെട്ടു. വനജന്തുക്കളെല്ലാം നിർവ്യാപാരങ്ങളായിത്തീൎന്നു. ചിത്തിര നക്ഷത്രത്തിൽ ശനി സഞ്ചരിക്കുമ്പോലെ സീതയുടെ മേൽ രാവണൻ കണ്ണുപതിപ്പിച്ചപ്പോൾ വിജനമായ ആ വനം ശബ്ദശൂന്യമായി അതി ഭയങ്കരമായിത്തീൎന്നു. പുറമേ പുല്ലുകളും, ഇലകളുംകൊണ്ടു മൂടപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അഗാധമായും അന്ധകാരനിബിഡമായും ഉള്ള ഒരു ഗുഹപോലെ തന്റെ പാപകരമായ ഉദ്ദേശ്യത്തെ ഉള്ളിൽ ഒതുക്കിക്കൊണ്ടു രാവണൻ സന്യാസിയുടെ ഭാവത്തിൽ സീതയുടെ മുമ്പാകെ നിന്നു. സീതയുടെ ദന്തവൎണ്ണമായ നെററിത്തടത്തേയും, പവിഴംപോലെ പാടലമായ അധരത്തേയും, മുത്തുകൾപോലെ മനോഹരങ്ങളായ ദന്തങ്ങളേയും നോക്കി തൃപ്തനാകാതെ രാവണൻ നിശ്ചേഷ്ടനായി നിന്നു. ഏകാന്തമായ ആ ആശ്രമത്തിൽ അന്ധകാരമയമായ ആ വനഭൂമിയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സീത അൎദ്ധരാത്രിയിൽ ആകാശമണ്ഡലത്തെ വിതാനിച്ചു വിളങ്ങുന്ന ചന്ദ്രബിംബംപോലെ ഇരുന്നു. സീതയുടെ സൌന്ദൎയ്യസമുൽക്കൎഷത്തെ കണ്ടു രാവണൻ കാമപരവശനായി സീതയെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. അവന്റെ നോട്ടത്തെ സീതയുടെ സൌന്ദൎയ്യശോഭ അധികമായി പ്രകാശിപ്പിച്ചു. സീതയുടെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിക്കാനായി രാവണൻ അവളുടെ നിസ്തുല്യമായ സൌന്ദൎയ്യവിലാസത്തെ ഇപ്രകാരം മധുരമായി പ്രശംസിച്ചു:—

"വനവാസത്തിന് അനുരൂപമായ വസ്ത്രത്തേയും, സൌരഭ്യമേറിയ താമരപ്പൂക്കളേയും ധരിച്ചുകൊണ്ട് ഈ വനലക്ഷ്മിയെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്ന സുന്ദരിയായ ഭവതി ആരാണ്? ഭവതി ലക്ഷ്മീദേവിയോ, ഗൌരിയോ, രതീദേവിയോ, സൌഭാഗ്യദേവതയോ ആരാണെന്നറിയാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. മനോഹരങ്ങളായ പാടലാധരങ്ങളെ കുരവിന്ദരദനങ്ങൾ അധികം പ്രകാശമാനങ്ങളാക്കിത്തീക്കുന്നു. ചൈതന്യമേറിയ കടാക്ഷങ്ങളിൽ ദിവ്യമായ പ്രേമം പ്രകാശിക്കുന്നു. നീണ്ടുരുണ്ട മൃദുലകോമളങ്ങളായ ഭവതിയുടെ കരചരണങ്ങളുടെ ശോഭ നിസ്തുല്യമാകുന്നു. ഭവതിയുടെ മന്ദഹാസം കളിയാടുന്ന അധരങ്ങളും, കൃഷ്ണവർണ്ണമായ കടാക്ഷങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ദീപ്തിയും വേഗമേറിയ നദി അതിന്റെ തീരത്തെ എന്നപോലെ എന്റെ ഹൃദയത്തെ ഭേദിക്കുന്നു. കല്ലോലമാലകളെപ്പോലെ ചുരുണ്ടുനീണ്ട ഭവതിയുടെ പുറകുവശം മുഴുവൻ ആച്ഛാദനം ചെയ്തുകിടക്കുന്ന കേശപാശവും, എത്രയും ഒതുങ്ങി മൃദുലമായ മദ്ധ്യപ്രദേശവും കാമുകന്മാരുടെ കരവല്ലികളെ ഹഠാൽ ആകർഷിക്കുന്നു. ദേവാംഗനകളിലും, ഗന്ധർവാംഗനകളിലും ഇത്ര മനോഹരമായ മുഖവും, സ്വരൂപവും കാണപ്പെടുന്നതല്ല. മാനുഷനേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരങ്ങളായിട്ടുള്ള മനുഷ്യാംഗനകളുടെ വിലാസങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ ഭവതിയുടെ വിലാസങ്ങളോടു സദൃശീകരിക്കത്തക്കതല്ല. ഇത്ര അമാനുഷമായ സൌന്ദര്യസമുൽക്കഷത്തോടുകൂടിയ ഭവതി, രാക്ഷസന്മാരുടെ അധികാരഭൂമിയും വന്യമൃഗങ്ങളുടെ നിവാസസ്ഥാനവും ആയ ഈ ഏകാന്തവനത്തിൽ എന്തിന്നായിട്ടു വന്നു താമസിക്കുന്നു? ഭവതിക്കു് അനുരൂപമായ വാ

സസ്ഥാനം ഉന്നതങ്ങളായ സൌധങ്ങളും, മനോഹരങ്ങളായ കൊട്ടാരങ്ങളും ആകുന്നു. ഭവതിയുടെ പാദങ്ങൾ മാർഗ്ഗഹീനമായ ഈ വനത്തെ അല്ല, മനോഹരമായ കൊട്ടാരത്തെയാണു പാവനമാക്കേണ്ടതു്. ഭവതിയുടെ നികുഞ്ജസദനങ്ങളെ ദാരുണങ്ങളായ കണ്ടകങ്ങളല്ല കോമളങ്ങളായ മുകുളങ്ങളാണു് അലങ്കരിക്കേണ്ടതു്. ഭവതിയുടെ നിരുപമമായ സൌന്ദൎയ്യത്തിനു വല്ക്കലങ്ങളല്ല മൃദുലങ്ങളായ ദുകൂലങ്ങളാണു് അധികാരം വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നതു്. ഭവതിക്കു ഈ വനവാസം ഒട്ടുംതന്നെ അനുരൂപമായിരിക്കുന്നില്ല. മനോഹരങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങളെ ധരിച്ചു് അനുരൂപനും സുന്ദരനും ആയ ഒരു രാജാവിനെ ഭവതി ഭൎത്താവായി വരിക്കയാണു വേണ്ടതു്. ഭവതിയുടെ ഭാഗ്യവാന്മാരായ മാതാപിതാക്കന്മാർ ആരാണെന്നു് അറിയാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഇത്തേടി നടക്കുന്ന ദുഷ്ടമൃഗങ്ങളും ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഈ വനം ഭവതിക്കു് ഒട്ടും അനുരൂപമായിട്ടുള്ള ഒരു വാസസ്ഥലം അല്ല."

൩.

രാവണൻെറയും സീതയുടെയും സംഭാഷണം.

രാവണൻെറ ഉദ്ദേശ്യങ്ങളേയും, വഞ്ചനയേയും, അവൻെറ വേഷത്തേയും കുറിച്ചു മനസ്സിൽ ശങ്കയ്ക്കു് അവകാശംപോലും കൊടുക്കാതെ സീത ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"യോഗ്യനായ ബ്രാഹ്മണാ! ഞാൻ വിദേഹരാജ്യത്തിലെ ജനകമഹാരാജാവിൻെറ പുത്രിയാണ്. കോസലരാജാവിൻെറ പുത്രനായ രാമൻ അദ്ദേഹത്തിൻെറ പരാക്രമംകൊണ്ടു് എന്നെ പാണിഗ്രഹണംചെയ്തു. വളരെക്കാലം ഞങ്ങൾ രണ്ടാളുകളും അയോദ്ധ്യയിൽ അത്യാനന്ദത്തോടുകൂടി സുഖിച്ചു പാൎത്തു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ അച്ഛനായ ദശരഥമഹാരാജാവു വൃദ്ധനായിത്തീൎന്നതിനാൽ രാമനെ യുവരാജാവാക്കി അഭിഷേകം കഴിക്കുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ കൈകേയീരാജ്ഞി എൻെറ ഭൎത്താവിനെ രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കി, അവരുടെ മകനെ സിംഹാസനാരൂഢനാക്കണമെന്നു രാജാവിനോടു് അപേക്ഷിച്ചു. അപ്രകാരം ചെയ്തില്ലാതെ ആ രാജ്ഞി ഉണ്ണുകയോ, ഉറങ്ങുകയോ ചെയ്യുന്നതല്ലെന്നു ശാഠ്യം തുടങ്ങി. ഇതൊന്നും അറിയാതെ എൻെറ ഭൎത്താവു് അഭിഷേകത്തിനു സന്നദ്ധനായി അച്ഛൻെറ അടുക്കൽ ചെന്നു. അപ്പോൾ കൈകേയിഅമ്മ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"ഭരതനെ രാജാവാക്കണമെന്നും, നിന്നെ വനത്തിൽ അയയ്ക്കണമെന്നും ആണ് അച്ഛൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതു്." സുശീലനായ എൻെറ ഭൎത്താവു് അച്ഛൻെറ നിയോഗത്തെ സന്തോഷപൂൎവ്വം അനുഷ്ഠിച്ചു. ഇങ്ങനെയാണു ഞങ്ങൾ സഹോദരനായ ലക്ഷ്മണനോടുകൂടി ഈ വനത്തിൽ വന്നതു്. യോഗ്യനായ ബ്രാഹ്മണാ! അങ്ങു് ഇവിടെ ഇരുന്നു വിശ്രമിക്കണം. എൻെറ ഭൎത്താവും, സഹോദരനും ഇപ്പോൾ മടങ്ങിവന്നു് അങ്ങേയ്ക്കു് ഉചിതമായ സൽക്കാരം ചെയ്യും. അങ്ങേടെ വംശം ഏതാണെന്നും, അങ്ങു് ഈ ഘോരവനത്തിൽ ഏകനായി സഞ്ചരിക്കുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നും അറിയാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

രാവണൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ഞാൻ ബ്രാഹ്മണനുമല്ല, ഋഷിയുമല്ല; രാക്ഷസന്മാരുടെ നാഥനും, ലങ്കാധിപതിയുമായ രാവണനാണു്. എന്റെ പരാക്രമത്തെ ഈ ഭൂലോകവാസികളും ദേവന്മാരും ഒരുപോലെ ഭയപ്പെടുന്നു. എന്നെ അസുരന്മാക്കും, രാക്ഷസന്മാക്കും ഇതേവരെ ജയിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്നാൽ നിന്റെ സൌന്ദയ്യത്തിന്റെ സുവൎണ്ണപ്രഭ എന്റെ ഹൃദയത്തെ ജയിക്കുന്നു. നീ എന്റെ രാജ്യത്തിനും, എന്റെ കീൎത്തിക്കും അവകാശമുള്ളവളായിരിക്കാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. സുന്ദരിമാരായ അനേകം രാജ്ഞിമാർ എനിക്കുണ്ടു്. ആ എല്ലാ രാജ്ഞിമാരുടെയും നാഥത്വം ഞാൻ നിനക്കുതരാം. സാഗരമേഖലയായ ലങ്കാനഗരം ഇതരനഗരങ്ങളെ അതിശയിച്ചു് എത്രയോ ശ്രേഷ്ഠമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അതു എത്രയും മനോഹരമായ ഒരു പൎവ്വതത്തിന്മേലാണു സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. ത്രികൂടമെന്നു പ്രസിദ്ധമായ ആ പൎവ്വതത്തിന്റെ പ്രാന്തങ്ങളിലുള്ള വനഭൂമികളിൽ ഭവതിക്കു രാവണനോടൊന്നിച്ചു രമിച്ചു സുഖിക്കാം. ഈ ഗോദാവരിയുടെ തീരത്തിൽ ജീവിതത്തെ ശൂന്യപ്രായമാക്കി നയിക്കേണ്ടാ. അയ്യായിരം സുന്ദരികളായ സ്ത്രീകൾ വിശേഷവസ്ത്രവും ധരിച്ചു ഭവതിയെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ സന്നദ്ധകളായുണ്ടായിരിക്കും. എന്റെ രാജ്യത്തിനും എന്റെ സ്നേഹത്തിനും പാത്രമായി ഭവതിക്കു ലങ്കയുടെ രാജ്ഞിയായി വാഴാം."

രാവണന്റെ ഈ വാക്കുകൾകേട്ടു സീതയുടെ കണ്ണുകൾ കോപംകൊണ്ടു ജ്വലിച്ചു അവളുടെ ശരീരം വിറ

ച്ചു. നിന്ദയോടും ഗർവ്വത്തോടുംകൂടി സീത ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ദേവതുല്യനായി, സാഗരഗംഭീരനായി, മഹാപരാക്രമിയായിരിക്കുന്ന രാമന്റെ ഭാൎയ്യയാണു ഞാൻ. നിഷ്കന്മഷനായും, പ്രതാപവാനായും, ന്യഗ്രോധവൃക്ഷത്തെപ്പോലെ ഗംഭീരനായും ഇരിക്കുന്ന രാമന്റെ ഭാൎയ്യയാണു ഞാൻ. ലോഹയഷ്ടികൾപോലുള്ള ബാഹുക്കളോടും വിസ്തൃതമായ വക്ഷഃസ്ഥലത്തോടും, ഭയങ്കരങ്ങളായ അസ്ത്രശസ്ത്രങ്ങളോടും കൂടിയിരിക്കുന്ന രാമനാണ് എന്റെ ഭർത്താവ്. തേജോമയനായ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ മനോഹരനായും, വാക്കുകളിലും ക്രിയകളിലും നിഷ്കളങ്കതയോടുകൂടിയവനായും, പരാക്രമത്തിലും ഗുണവിശേഷങ്ങളിലും അന്യാദൃശനായും ഇരിക്കുന്ന രാമനാണ് എന്റെ ഭർത്താവ്. നിശ്ചയമായിട്ടും നിന്റെ ജീവനെ ഭയങ്കരമായ ദുരദൃഷ്ടം ബാധിച്ചിരിക്കുന്നു. രാമനെപ്പോലെ സുന്ദരനും, പരാക്രമിയും ആയ ഒരു ക്ഷത്രിയന്റെ ഭാൎയ്യയെ സ്വാധീനയാക്കാമെന്നു നീ വിചാരിക്കുന്നുവോ? വിശപ്പുകൊണ്ടു പരവശമായിരിക്കുന്ന സിംഹം വൃഷഭത്തെ ഭക്ഷിക്കുമ്പോൾ അതിന്റെ പല്ല് അടക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെയും ഭയങ്കരമായ ക്രൂരസർപ്പം അതിന്റെ ഇര പിടിക്കുമ്പോൾ അതിന്റെ വിഷപ്പല്ലുകളെ സ്പർശിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെയും, ഉറച്ച പാറകളിന്മേൽനിന്ന് ഉന്നതമായ ഒരു പൎവ്വതത്തെ ഇളക്കി മറിക്കാൻ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയും ആണു ധീരനും, പരാക്രമിയും ആയ രാമന്റെ ഭാൎയ്യയെ നീ സ്വാധീനയാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു. നീതന്നെ നിന്റെ കണ്ണിൽ കൂൎത്തമുനയുള്ള സൂചി കുത്തിത്തിരുകുന്നതുപോലെയും, മൂൎച്ചയേറിയ കത്തി

യിൽ നീതന്നെ നിന്റെ നാക്കുവെച്ചുമുത്തുന്നതുപോലെയും ഉന്നതമായ പർവ്വതശിഖരത്തിൽനിന്നു നീതന്നെ സമുദ്രത്തിലേക്ക് എടുത്തുചാടുന്നതുപോലെയും, ഉജ്ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അഗ്നിജ്വാലകളെ നിന്റെ വസ്ത്രമിട്ടു പൊതച്ചു മൂടുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെയും ആണു രാമന്റെ ഭാര്യയെ നീ സ്വാധീനയാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നത്. നീ രാമനെ അവമാനിക്കാൻ വിചാരിക്കുന്ന ഈ മാർഗ്ഗത്തെക്കാൾ ശൂലത്താൽ നിർമ്മിതമായ ഒരു മാർഗ്ഗം നിനക്ക് അധികം സുഗമമായിരിക്കും.

൭.

രാവണന്റെ വിജയം.

സീതയുടെ ഭീഷണികളും, അവളുടെ കരുണമായ അപേക്ഷയും നിഷ്ഫലങ്ങളായി പരിണമിച്ചു. രാവണൻ കോപത്തോടുകൂടി ഇടത്തുകൈകൊണ്ടു സീതയുടെ മുടിക്കെട്ടു ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു, വലത്തുകൈകൊണ്ടു, ബുധൻ രോഹിണിയെ എന്നപോലെ, ആലസ്യത്തോടെ വീഴാൻ ഭാവിച്ച ആ സുന്ദരിയെ എടുത്തുകൊണ്ടു തിരിച്ചു. ഈ ഭയങ്കരമായ കൃത്യം കണ്ടുകൊണ്ടു വനദേവതകൾ സ്തബ്ധരായിനിന്നു. രാവണൻ സീതയെ തന്റെ രഥത്തിൽ എടുത്തിരുത്തി. ഭയങ്കരങ്ങളായ ഭീഷണികളും, പ്രണയമസൃണങ്ങളായ ചാടുവാക്യങ്ങളും രാവണൻ സീതയുടെ കർണ്ണങ്ങളിൽ മന്ത്രിച്ചു. അവന്റെ ഭീഷണികൾക്കും, അപേക്ഷകൾക്കും യാതൊരു ഫലവും ഉണ്ടായില്ല. കഴുകന്റെ കാലിൽ അകപ്പെട്ട സർപ്പ

ശാബത്തെപ്പോലെ അവൾ "രാമാ! രാമാ!" എന്ന് അതി ദയനീയമായി നിലവിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഭയംകൊണ്ടും, പരിഭ്രമംകൊണ്ടും അവൾ ക്ഷീണിച്ചു പരവശയായി, വിജനമായ ആ വനത്തിന്റെ ശാന്തതയെ വിപാടനം ചെയ്യുമാറ് മുക്തകണ്ഠമായി ഇങ്ങനെ രോദനംചെയ്തു: —

"വാക്കുകളിലും, ക്രിയകളിലും ഒരുപോലെ പരിശുദ്ധനും, ശക്തനുമായ ലക്ഷ്മണാ! ഈ ദുഷ്ടനായ രാക്ഷസന്റെ കൈയിൽനിന്ന് ഈ സാധുവായ സ്ത്രീയെ രക്ഷിക്കണേ! അങ്ങേ ഉപദേശവും, അങ്ങേ വാക്കുകളും എത്രയോ സത്യമായിരുന്നു. എനിക്ക് അങ്ങേക്കുറിച്ചുണ്ടായ ശങ്ക അസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നു. സ്നേഹിതാ! അപരാധിനിയായ ഈ സഹോദരിയുടെ പരുഷവാക്കുകളെ അങ്ങു ക്ഷമിക്കണേ! ധർമ്മതല്പരനായും, ധർമ്മപരിപാലനത്തിനുവേണ്ടി സിംഹാസനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചവനായും, ധർമ്മപരിപാലനത്തിനുവേണ്ടി ദുഷ്ടന്മാരെ ശിക്ഷിക്കുന്നവനായും ഇരിക്കുന്ന രാമാ! അങ്ങേ സ്വന്തം കളത്രത്തെ ഈ ദുഷ്ടരാക്ഷസന്റെ കൈയിൽനിന്നു രക്ഷിക്കണേ! അങ്ങേ വിശ്വസ്തയായ ഭാര്യയെ ഇപ്രകാരം അപഹരിക്കുന്ന രാക്ഷസനെ, ദുഷ്കർമ്മത്തെ ഒരിക്കലും ക്ഷമിക്കാത്ത അങ്ങ്, എന്തുകൊണ്ടു ശിക്ഷിക്കുന്നില്ല? രാവണാ! നിന്റെ ഈ പാപകർമ്മം നിശ്ചയമായി അതിനുള്ള കാലംവരുമ്പോൾ നിന്നെ കർമ്മഫലം അനുഭവിപ്പിക്കാതെ ഇരിക്കയില്ല. ചെറിയ വിത്തിട്ടാൽ അതിൽനിന്നും ഉണ്ടാകുന്ന വലിയ ഫലം നിനക്കറിയാമല്ലോ. നീ ആലോചനകൂടാതെ ചെയ്ത ഈ ദുഷ്കർമ്മത്തിന്റെ ഫലം നീയും, നിന്റെ വംശജന്മാരും രഘുവംശജനായ രാമനിൽനിന്ന് അനുഭവിക്കും. പരിശുദ്ധമായ പഞ്ചവടീവനത്തിലും, മനോ

ഹരമായ ജനസ്ഥാനത്തിലും ഉള്ള വൃക്ഷങ്ങളും, ലതകളും എന്റെ ഭർത്താവിനോട് ഈ കഥ പറയട്ടെ. എന്റെ ഈ വനവാസകാലത്തു എനിക്കു എത്രയും വിനോദകരങ്ങളായിരുന്ന മൃഗങ്ങളേ! ഈ ദുഷ്ടനായ രാവണൻ സീതയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയ വൃത്താന്തം രാമനോടു പറയണേ. ഉന്നതങ്ങളായ പർവതങ്ങളേ! നിങ്ങളും ഈ വൃത്താന്തം എന്റെ ഭർത്താവിനെ ഗ്രഹിപ്പിക്കണേ. ഈ വനവാസത്തിൽ എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ച വനദേവതമാരേ! ഞാൻ നിങ്ങളോടു നമസ്കാരപൂർവം യാത്ര പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. രാമൻ പർണ്ണശാലയിലേക്കു തിരിച്ചു വരുമ്പോൾ സീതയെ രാവണൻ മോഷ്ടിച്ചു കൊണ്ടുപോയി എന്നുള്ള വൃത്താന്തം അദ്ദേഹത്തിനോട് നിങ്ങൾ പറയണേ. ഹാ! എന്റെ പ്രിയതമനായ രാമാ! അങ്ങു് എന്നെ സ്വന്തം പ്രാണനെപ്പോലെയാണല്ലോ സ്നേഹിച്ചുവന്നതു് ഈ ക്രൂരനും നിർദ്ദയനും ആയ രാക്ഷസനിൽനിന്നു് എന്നെ രക്ഷിക്കണെ. ദുഷ്ടനായ ഈ രാക്ഷസന്റെ അഹമ്മതിയ്ക്കു തക്കതായ പ്രതീകാരം ചെയ്യണേ."

സീതയുടെ വിധുരപ്രലാപങ്ങൾകൊണ്ടു് യാതൊരു ഫലവും ഉണ്ടായില്ല. രാവണൻ സീതയേയുംകൊണ്ടു സമുദ്രത്തെ തരണംചെയ്തു ലങ്കയിൽ എത്തി.

ക്കുന്ന നാം തമ്മിൽ സഖ്യം ചെയ്താൽ സന്ദിഗ്ദ്ധമായിരിക്കുന്ന നമ്മുടെ ഭാഗ്യം നമുക്കു തുല്യമായി ഭവിക്കുന്നതാണ്. എനിക്കും അങ്ങേപ്പോലെ, ഗുണവതിയായ ഒരു ഭാൎയ്യയുടെ നാശം സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്. കിഷ്കിന്ധാരാജ്യത്തിൽ നിന്നും ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട ഞാൻ ഇവിടെ വനവാസംചെയ്തു കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണ്. സ്നേഹത്തോടും വിശ്വാസത്തോടും കൂടി ഞാൻ അൎപ്പിക്കുന്ന ഈ കരത്തെ അങ്ങു ഗ്രഹിക്കുമെങ്കിൽ തുല്യദുഃഖിതരായ നമുക്കു ഒരുപോലെ പരാജിതരാകയോ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കയോ ചെയ്യാമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

രാമൻ സന്തോഷപൂൎവ്വം സുഗ്രീവന്റെ കരത്തെഗ്രഹിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണിൽ ജലം നിറഞ്ഞു. ഹനുമാൻ അഗ്നികുണ്ഡത്തെ ജ്വലിപ്പിച്ചു, സുഗന്ധപുഷ്പങ്ങളെ അതിൽ അൎപ്പിച്ചു. രാമസുഗ്രീവന്മാർ അതിനെ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്ത് ഇപ്രകാരം സഖ്യംചെയ്തു:—"നമ്മുടെ സൌഭാഗ്യത്തിലും അരിഷ്ടതകളിലും നാം രണ്ടാളുകളും, വിചാരത്തിലും, പ്രവൃത്തിയിലും, ഭേദരിക്കാതും ഇരുകക്ഷികളുടെയും ശത്രുക്കളെ യോജിച്ച് എതിൎക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധന്മാരും ആയിരിക്കണം."

അനന്തരം ഒരു താലവൃക്ഷത്തിന്റെ ശാഖയെ ഒടിച്ചിട്ടു രാമസുഗ്രീവന്മാർ അതിന്മേൽ ഇരുന്നു. ചന്ദനവൃക്ഷത്തിന്റെ ഒരു ശാഖയെ ലക്ഷ്മണനിരിക്കാൻ ഹനുമാൻ ഒടിച്ചിട്ടുകൊടുത്തു.

എല്ലാവരും ഇരുന്നതിന്റെ ശേഷം സുഗ്രീവൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

Page No. 164.

"രാമാ! എന്റെ രാജ്യത്തേയും, എന്റെ ഭാൎയ്യയേയും ഉപേക്ഷിച്ച് ഈ ദുർഗ്ഗമമായ പൎവ്വതത്തിൽ ഞാൻ വനസഞ്ചാരം ചെയ്തു കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണ്. എന്റെ ദുഷ്ടനായ ജ്യേഷ്ഠൻ എന്റെ ഭാൎയ്യയെ എന്നിൽ നിന്നു അപഹരിച്ച് എന്നെ എന്റെ അച്ഛന്റെ സിംഹാസനത്തിൽ നിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്തു കിഷ്കിന്ധാ രാജ്യത്തെ സ്വസ്വാതന്ത്ര്യമായി ഇപ്പോൾ ഭരിച്ചുവരുന്നു. ഞാൻ ബലവാനായ ബാലിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയംകൊണ്ടും, ദുഃഖം കൊണ്ടും ഇങ്ങിനെ കഷ്ടപ്പെട്ടു ജീവിതത്തെ നയിക്കുന്നു. എനിക്കെന്റെ രാജ്യത്തേയും എന്റെ ഭാൎയ്യയേയും എന്റെ ശത്രുവായ സഹോദരനിൽനിന്നു തിരിയെ സ്വാധീനപ്പെടുത്തിത്തരണം."

ഇതിന്നു മറുപടിയായി രാമൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"സ്നേഹത്തോടുംസത്യപൂൎവ്വകമായ സഖ്യത്തോടുംകൂടി എന്റെ ഉപദേശത്തേയും, സഹായത്തേയും ആവശ്യപ്പെട്ടുന്നവർ ഒരിക്കലും ഭഗ്നാശയരായിത്തീരുന്നതല്ല. ഉജ്ജ്വലമുഖങ്ങളായ ഈ ശരങ്ങളെ തൂണീരത്തിൽ ഇട്ടു നിറച്ചിരിക്കുന്നതു് അലങ്കാരത്തിനായിട്ടല്ല. ദുഷ്ടനായ ബാലിയുടെ വധത്തേയും സ്നേഹിതനായ സുഗ്രീവന്റെ രാജ്യപ്രാപ്തിയേയും കാണാതെ ഈ ദിവസം അസ്തമിക്കുന്നതല്ല."

൨.

താരോപദേശം.

പരാക്രമശാലിയായ ബാലിയുടെ തലസ്ഥാനനഗരമായ കിഷ്കിന്ധയിൽ രാമസുഗ്രീവന്മാർ യുദ്ധസന്നദ്ധരായി ചെന്നു സുഗ്രീവൻ അതിഭയങ്കരമായ സ്വരത്തിൽ ബാലിയെ യുദ്ധത്തിനു വിളിച്ചു. ബാലി ഈ പോൎവിളി കേട്ട് രാഹുഗ്രസ്തമായ സൂൎയ്യബിംബംപോലെ കലുഷമായ മുഖത്തോടും, തീപ്പൊരികൾ പാറുന്ന ഉജ്ജ്വലത്തുകളായ നേത്രങ്ങളോടും കോപാവേശത്താൽ പല്ലുകൾ കടിച്ചു ഞെരിച്ചുകൊണ്ടുകൊടുങ്കാററിൽ ഇളകിമറിയുന്ന മഹാനദിയെപ്പോലെ ക്ഷുബ്ധനായി എഴുന്നേററപ്പോൾ അയാൾ സകലലോകൎക്കും ഒരുപോലെ മഹാഭയങ്കരനായിത്തീൎന്നു. എന്നാൽ ബാലിയെക്കുറിച്ചു മനഃപൂൎവ്വമായ പ്രണയമുള്ളവളും ബുദ്ധിശാലിനിയും ആയ താര പ്രേമസൂചകമായ സ്വരത്തിൽ തന്റെ ഭൎത്താവിനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"വൎഷകാലത്തിലെ നദിപോലെ അങ്ങേടെ ഹൃദയത്തെ കോപംകൊണ്ടു കലുഷമാക്കിത്തീൎക്കുന്നതെന്തിനാണ്? ഈ കോപവിചാരങ്ങളെ ശുഷ്കകുസുമങ്ങളെപ്പോലെ അവിടത്തെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു നീക്കിക്കളയണം. അവിടത്തെ അധികാരത്തിൻകീഴിൽ അമൎന്നുപോയ അവിടുത്തെ ശത്രു ഇപ്പോൾ എന്തൊരു നൂതനബലത്തോടുകൂടിയാണു വന്നിരിക്കുന്നതെന്നുള്ള സൂക്ഷ്മവൃത്താന്തം ഗ്രഹിക്കാതെ അവിടുന്നു യുദ്ധത്തിനായി പുറപ്പെടരുത്. അവിടുന്നുമായുള്ള ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ പരാജിതനായിഭയാക്രാന്തനായി

പലായനംചെയ്ത സുഗ്രീവൻ തക്കതായ ഒരാളുടെ സഹായം കൂടാതെ ഇപ്രകാരം യുദ്ധത്തിനായി വരുന്നതല്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. സുഗ്രീവന്റെ ഈ പോർവിളി ഒരു ഭീരുവിന്റെശബ്ദംപോലെഅല്ല കേൾക്കപ്പെടുന്നതു്. തന്റെ ശക്തിയെക്കുറിച്ചു നല്ല വിശ്വാസമുള്ള പോരാളിയുടെ സുസ്ഥിരമായ ഗംഭീരസ്വരമാണു് ഇപ്പോൾ കേട്ടതു്. ധീരനു, പരാക്രമിയുംആയ ഒരു ബന്ധുവിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയാണു് സുഗ്രീവൻ ഇപ്പോൾ യുദ്ധത്തിനു വന്നിരിക്കുന്നതെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. സുഗ്രീവന്റെ ബന്ധു നിസ്സാരനല്ല. എന്റെ പുത്രൻ വനത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന തന്റെ ചാരന്മാരിൽ നിന്നു്, ഒരുവർത്തമാനം കേൾക്കയുണ്ടായി. അയോദ്ധ്യയിലെ രാജകുമാരന്മാരും അനിതരസാധാരണമായ യുദ്ധവൈദഗ്ദ്ധ്യത്തോടുകൂടിയവരും ആയ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ഈ വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു. നിസ്തുല്യപരാക്രമികളായ ആ ക്ഷത്രിയകുമാരന്മാരുടെ സഹായം സുഗ്രീവനു ലഭിക്കയാലാണു് അയാൾ ഇപ്പോൾ ധൈര്യസമേതം യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. രാമൻ തന്റെ ശത്രുക്കൾക്കു് ആകാശത്തിൽ നിന്നു നിപതിക്കുന്ന ഒരു വൈദ്യുത ശക്തിപോലെയാണു്. തന്റെ ബന്ധുക്കൾക്കു് അദ്ദേഹം വിശ്രമസ്ഥാനത്തെ നൽകുന്ന ഒരു ഉത്തമവൃക്ഷവും, കരുണയുടെയും, സ്നേഹത്തിന്റെയും കാതലുമാണു്. കീർത്തിലാഭത്തിലുള്ള ഇച്ഛയെക്കാൾ അദ്ദേഹത്തിനു തന്റെ ബന്ധുക്കളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിലും, പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നതിലുമാണു് അധികം ഇച്ഛയുള്ളതു്. അദ്ദേഹത്തിനു കിരീടത്തെയും, രാജ്യത്തെയുംകാൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജടയും വല്ക്കലങ്ങളുമാണു് പ്രിയതരങ്ങളായി തീർന്നിരിക്കുന്നതു്. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു മഹാ

പുരുഷനോട്ട് എന്റെ ഭർത്താവു് ആപൽകരമായശണ്ഠയ്ക്കു പുറപ്പെടരുതു്. പർവ്വതങ്ങളിലെ വിലയേറിയ രത്നഖനി പോലെ രാമൻ ഗുണങ്ങളുടെ ആകരമാകുന്നു. സുഗ്രീവ ന്റെ സഖ്യം സമ്പാദിച്ചു അദ്ദേഹത്തെ യുവരാജാവായും, കിരീടാവകാശിയായും സമ്മതിക്കുന്നതാണു നല്ലതു്. ഒരു രാജാവിനു തന്റെ സഹോദരനോടുള്ള വൈരം രാജ്യത്തി നു നാശകരമായി ഭവിക്കുന്നതാണു്. സുഗ്രീവൻ അവിട ത്തെ ഏറ്റവും അടുത്ത സംബന്ധിയാണല്ലോ. അദ്ദേഹ ത്തോടു സമാധാനമായി ഇരിക്കതന്നെയാണു വേണ്ടതു്. സഹോദരസ്നേഹം നിശ്ചയമായ ഒരു രക്ഷയും, സഹോദ രവൈരം നാശകരമായ പാപവും ആകുന്നു. അവിടത്തെ ഭാര്യയുടെ വാക്കുകളെ അവിടന്നു വിശ്വസിക്കുമെങ്കിൽ അ വിടത്തെ ജീവിതകാലത്തിൽ സുഗ്രീവനെപ്പോലെ വിശ്വ സ്തനായ ഒരു ബന്ധു അങ്ങേയ്ക്കു ലഭിക്കുന്നതല്ലെന്നു ഞാൻ തീർച്ചയായി പറയുന്നു. സഹോദരനോടു യുദ്ധം ചെയ്യുന്ന തുതന്നെ പാപമാണു്. അദ്ദേഹം ഒരു സഹോദരനേയും ധീരനായ ഒരു യോദ്ധാവിനെയുംപോലെ അവിടത്തെ സ ഹായിയായി ഒന്നിച്ചുപാർക്കട്ടെ. ഈ താരയെക്കുറിച്ചു അവിട ത്തേക്കു പ്രണയമുണ്ടെങ്കിൽ എന്റെ ഈ അപേക്ഷകളെ യും എന്റെ അശ്രുക്കളെയും അവിടന്നു നിരസിക്കരുതു്. ഗുണവാനായ രാമനോട്ട് ആപൽക്കരമായ യുദ്ധത്തിനു പു റപ്പെടരുതു്. മഹാപരാക്രമശാലിയായ അദ്ദേഹം സൂര്യ നെപ്പോലെ പ്രതാപവാനാണെന്നു ഞാൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു."

൮

ബാലിവധം.

സുന്ദരിയായ താര ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞും കരഞ്ഞും തന്റെ ഭത്താവിന്റെ സമീപത്തിൽ നിർബന്ധപൂവ്വം നിന്നു. ധീരനായ ഒരു യോദ്ധാവിന്റെ ഉൽക്കടമായ ഗവ്വത്തോടുകൂടി ബാലി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"സുശീലയായ താരേ! എന്നാൽ അസ്തവീയ്യനാക്കി അയയ്ക്കപ്പെട്ട ഒരുശത്രുവിന്റെ പോക്കുവിളിയും ഒരു കനിഷ്ഠസഹോദരന്റെ ധിക്കാരവാക്കുകളും ഒരിക്കലും സഹിക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല. എനിക്കു ശ്വാസമുള്ള കാലത്തോളം ഞാൻ യാതൊരു അപത്തിനേയും ഭയപ്പെടുകയില്ല. ഒരുശത്രുവിന്റെ ധിക്കാരത്തെ കണ്ടു് അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു എനിക്കു മരണതുല്യമായ ഒരു അപമാനമാണു്. സുഗ്രീവനു യുദ്ധത്തിലുള്ള താല്പയ്യത്തെ ഞാൻ ഒരിക്കലും നിരസിക്കുന്നതല്ല. രാമന്റെ പരാക്രമം നിസ്തുല്യമായിരുന്നാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങളും കൂടി സുഗ്രീവനെ സഹായിക്കുന്നതായിരുന്നാലും ഞാൻ കൂട്ടാക്കുകയില്ല. ഭവതി ഈ ആലിംഗനത്തിൽനിന്നു എന്നെ മോചിപ്പിച്ചു ഭവതിയുടെ ദാസികളുടെ സമീപത്തിൽ സന്തോഷത്തോടെ പോയിരിക്കണം. ഭവതി ഒന്നുകൊണ്ടും ഭയപ്പെടേണ്ടാ. എന്റെ സഹോദരന്റെ രക്തത്താൽ ഞാൻ എന്റെ കീത്തിക്കു കളങ്കത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീക്കുന്നതല്ല. സുഗ്രീവന്റെ ഗവ്വത്തെ ശമിപ്പിച്ചു് അവനെ എന്റെ രാജ്യത്തിൽനിന്നു വീണ്ടും നിഷ്കാസനം ചെയ്യണമെന്നു മാത്രമെ ഞാ

ൻ വിചാരിക്കുന്നുള്ളു. ഞാൻ എന്റെ ശത്രുവിനെ ജയിച്ചുകൊണ്ടു ഭവതിയുടെ പ്രണയമസൃണമായ ആലിംഗനത്തെ ആഗ്രഹിച്ചു തിരിച്ചു വരുന്നിടത്തോളം ഭവതി സമാധാനത്തോടുകൂടി തോഴികളോടൊന്നിച്ചു പാൎക്കണം."

സാവധാനമായും സന്താപത്തോടുകൂടിയും വിനയപൂൎവ്വം തന്റെ പ്രിയതമനെ പ്രദക്ഷിണംചെയ്ത്, അശ്രുധാര ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന നയനങ്ങളെ ഉന്നമിപ്പിച്ച് അപേക്ഷാഭാവത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തുനോക്കി, ഗൽഗദപരിപൂൎണ്ണമായി കണ്ഠത്തിൽനിന്നു നിൎഗ്ഗമിക്കുന്ന ദീൎഘനിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടി താര തന്റെ തോഴിമാരോടൊന്നിച്ചു പോയി.

അനന്തരം ബാലി പ്രതികാരേച്ഛയോടും, പ്രൌഢഭാവത്തോടുംകൂടി ക്രൂരസൎപ്പത്തെപ്പോലെ ഫൂൽകാരം ചെയ്തുകൊണ്ടു ഗോപുരദ്വാരത്തെയും കടന്നു തീക്കനലുകൾ ചിതറുന്ന കണ്ണുകൾ ഉരുട്ടി നാലുഭാഗത്തും തന്റെ പ്രതിയോഗിയെ നോക്കി. ഉജ്ജ്വലിച്ച കോപത്താൽ വനദഹനനെപ്പോലെ രക്തവൎണ്ണത്തോടുകൂടി നില്ക്കുന്ന ധീരനായ സുഗ്രീവനെ ബാലികണ്ടു. രണ്ടുപേരും ഹുംകാരത്തോടുകൂടി ദക്ഷിണഹസ്തങ്ങളെ ഉയൎത്തിപ്പിടിച്ചു. ബാലി കടുത്ത കോപത്തോടുകൂടി കണ്ണുകൾ ഉരുട്ടി സുഗ്രീവനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ഗൎവ്വിഷ്ഠനായ സുഗ്രീവാ! എന്റെ കൈയിൽ ഇരിക്കുന്ന ഈ അയോദണ്ഡത്തെ നീ കാണുന്നുണ്ടോ? ഈ ഗദകൊണ്ടുള്ള ഒരു പ്രഹരം നിന്റെ ഗൎവ്വത്തെ ശമിപ്പിച്ചു നിന്നെ നാമാവശേഷനാക്കിത്തീൎക്കുന്നതാണ്."

സുഗ്രീവൻ:—"ഇല്ല. ആ വിധി ബാലിയെയാണു പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ ഈ കൈകൊണ്ടു നി ന്റെ മസ്തകത്തിൽ ഏൽപ്പിക്കുന്ന ഒരു ഇടിയാൽ നിശ്ചയ മായി നിന്റെ ദേഹി പരലോകത്തിലേക്കു പ്രയാണം ആ രംഭിക്കുന്നതാണു്."

ഇപ്രകാരം വീരവാദംചെയ്തുകൊണ്ടു രണ്ടുപേരും അ ട്ടുത്തു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിന് ആരംഭിച്ചു. ഉന്നതമായ പർവ്വത ശിഖരത്തിൽ നിന്നു ഉഗ്രക്കോട്ടുകൂടി ഒഴുകുന്ന രണ്ടു നദിക ളെപ്പോലെ അവർ രണ്ടുപേരും അടുത്തു തമ്മിൽ ഇടഞ്ഞു. കാർമേഘത്തിന്നിടയിൽ ജ്വലിക്കുന്ന മിന്നൽക്കൊടിപോ ലെ സുഗ്രീവൻ തന്റെ കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന ഗദയെ ചുഴ റ്റി ബാലിയെ പ്രഹരിച്ചു. ഘോരമായ ആ പ്രഹരത്താ ൽ തിരമാലകളിൽ അകപ്പെട്ടു മറിയുന്ന കപ്പൽപോലെബാ ലി നിലത്തുപതിച്ചു. എങ്കിലും പെട്ടന്നു പൂർവ്വാധികമായ രൂക്ഷതയോട്ടും ധൈര്യത്തോട്ടും കൂടി എഴുന്നേറ്റു അസാമാ ന്യമായ സാമർത്ഥ്യത്തോടെ വീണ്ടും യുദ്ധം തുടങ്ങി. അത്യു ത്ഭപരാക്രമത്തോട്ടുകൂടി ഭയങ്കരാകാരന്മാരായ ബാലിസുഗ്രീ വന്മാർ തമ്മിൽ നടത്തിയ ഘോരസമരത്തെ വർണ്ണിക്കുന്ന തു് അശക്യമാകുന്നു. സൂര്യനും, ചന്ദ്രനും; ഇന്ദ്രനും, വൃത്ര നും; തമ്മിലുള്ള യുദ്ധങ്ങൾ പോലെ എന്നും മററും വർണ്ണി ച്ചാൽ അത്രസാരമാകയില്ല. ഉഗ്രനായ ബാലിയുടെ ദുർന്നി വാരമായ താഡനം ഏററു്, ആകാശത്തിൽ നിന്നു വൃത്രൻ എന്നപോലെ സുഗ്രീവൻ ഭൂമിയിൽ പതിച്ചു. ഉദ്വേഗ ത്തോട്ടു തന്റെ ബന്ധുവിന്റെ മുഖത്തിൽ സുഗ്രീവൻ നോ ക്കി. സുഗ്രീവന്റെ ആ നോട്ടത്തിൽ അന്തർഭൂതമായിരു ന്ന മാർദ്ദവത്തെയും,അപേക്ഷാഭാവത്തെയുംകണ്ടു രാമന്റെ

ഹൃദയം ആർദ്രമായി. തന്റെ ബന്ധുവിന്ന പ്രാണാപായം നേരിട്ടുമല്ലോ എന്നു ശങ്കിച്ചു രാമൻ തന്റെ ഉന്നതമായ ധനുസ്സിൽ വൃത്താകാരമായ ഒരു ശരത്തെ തൊടുത്തയച്ചു. ക്രൂരനാഗത്തെപ്പോലെ ചീറിക്കൊണ്ടു് ആ ശരം വില്ലിൽനിന്നുതെറിച്ചു. ഉന്നതനായ ബാലി ബാണം ഏററു് അത്യുച്ചത്തിൽ ഉള്ള ആൎത്തനാദത്തോടുകൂടി നിലത്തുപതിച്ചു. ബാലിയുടെ ആ ദീനശബ്ദം വനത്തിലെങ്ങും മാറെറാലിക്കൊണ്ടുമുഴങ്ങി.

൧.

സുഗ്രീവാഭിഷേകം.

ദുഃഖമാനസയായ താര തന്റെ ഭൎത്താവിന്റെ മൃതശരീരത്തിന്മേൽ വീണു് അവധിയില്ലാത്ത പാരവശ്യത്തോടുകൂടി രോദനം ചെയ്തു. തന്റെ സഹോദരൻ മരിച്ചുപോയല്ലോ എന്നോൎത്തപ്പോൾ സുഗ്രീവന്റെ ഹൃദയംതന്നെയും അതികഠിനമായ ദുഃഖത്താൽ ആൎദ്രമായിത്തീൎന്നു. ദുഃഖിതനായ സുഗ്രീവന്റെ ചുററും പൌരപ്രധാനികളും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും വന്നുകൂടി. അവരെല്ലാവരും ബാലിയുടെ മരണത്താൽ ഒരുപോലെ ദുഃഖിക്കുകയും, രാമന്റെ അത്ഭുതപരാക്രമത്തെ അകൈതവമായി ശ്ലാഘിക്കയും ചെയ്തു. ഹനുമാൻ അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തു രാമനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അമാനുഷമായ അവിടത്തെ പരാക്രമംകൊണ്ടു സുഗ്രീവൻ ഈ രാജ്യത്തിലെ രാജാവും, ഞങ്ങളുടെ നാഥനും

ആയി ഭവിച്ചു. സുഗ്രീവൻ എന്റെ മുഖേന അവിടത്തെ ക്ക വന്ദനംപറകയും, കിഷ്കന്ധയിൽ എഴുന്നള്ളി അദ്ദേഹ ത്തിന്റെ അഭിഷേകമഹോത്സവത്തെ നടത്തിത്തരണമെന്നു അപേക്ഷിക്കയുംചെയ്യുന്നു."

രാമൻ:—എന്റെ അച്ഛന്റെനിയോഗപ്രകാരം ഞാൻ വനവാസത്തിനായി വന്നിരിക്കയാണ്. പതിനാലു സം വത്സരക്കാലത്തേക്കു യാതൊരു നഗരത്തിന്റെയും അന്തർ ഭാഗത്തിൽ ഞാൻ കടക്കുന്നതല്ല. എന്റെ ഇഷ്ടമിത്രമായ സുഗ്രീവൻ നഗരത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു ക്രമപ്രകാരം അഭിഷേകം നടത്തട്ടെ. ബാലിയുടെ പുത്രനായ അംഗദൻ രാജ്യതന്ത്രത്തിൽ നല്ല പരിജ്ഞാനം സമ്പാദിച്ചവനാണ്. അവനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം കഴിക്കണം. ഇതു ശ്രാവണമാസമാകയാൽ ഇപ്പോൾ കാലവർഷം അവസാനി ച്ചിട്ടില്ല. ഈ വർഷകാലത്തു ശത്രുക്കളോടുള്ള പ്രതീകാരേ ച്ഛ നിഷ്ഫലമായെ പരിണമിക്കയുള്ളൂ. അതിനാൽ ഞാൻ ലക്ഷ്മണനോടൊന്നിച്ചു സുഗന്ധവാഹികളായ പുഷ്പങ്ങ ളെക്കൊണ്ടു പരിപൂർണ്ണമായിരിക്കുന്ന ആ മലഞ്ചോലയുടെ സമീപത്തിൽ ഉള്ള പാറക്കെട്ടിനുള്ളിൽ കാർത്തികമാസം വരെ താമസിക്കാം. അപ്പോൾ ആകാശം മേഘശൂന്യ മായി തെളികയും, ശത്രുക്കളോടു പ്രതീകാരം ചെയ്യുന്ന തിനുള്ള അവസരം ലഭിക്കുകയും ചെയ്യും."

രാമന്റെ നിയോഗത്തെ ശിരസാ വഹിച്ചു സുഗ്രീ വൻ നഗരത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു. പൌരന്മാരേയും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും കൊണ്ട് അവിടം നിറഞ്ഞു. സു ഗ്രീവൻ അവരെ എല്ലാവരേയും അനുഗ്രഹപൂർവ്വം കടാക്ഷി

ച്ചുകൊണ്ട് കൊട്ടാരത്തിനുള്ളിൽ കടന്നു. ജനങ്ങൾ പാവനമായ ജലം സുവർണ്ണപാത്രങ്ങളിൽ നിറച്ചു സുഗ്രീവന് അർഘ്യം കൊടുക്കുകയും, വെഞ്ചാമരം വീശുകയും വെൺകൊററക്കുട ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുകയും ചെയ്തു. അനന്തരം ഓരോ ഇടപ്രഭുക്കന്മാരും സാമന്തന്മാരും സുഗ്രീവനെ ഓരോ തിരുമുൽക്കാഴ്ചകൾ വച്ചു നമസ്കരിച്ചു. സ്വർണ്ണങ്ങൾ, ആഭരണങ്ങൾ, ധാന്യങ്ങൾ, സസ്യങ്ങൾ, ഘൃതങ്ങൾ, പുഷ്പങ്ങൾ, ശുഭ്രവസ്ത്രങ്ങൾ, കളഭക്കൂട്ടുകൾ, സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ എണ്ണകൾ, രത്നം പതിച്ച പാദുകകൾ പുലിത്തോലുകൾ ഇവ എല്ലാം സുഗ്രീവന്റെ ചുററും കൊണ്ടുവന്നു നിരത്തി. മനോഹരങ്ങളായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങളെയും, സുഗന്ധമേറിയ പുഷ്പമാല്യങ്ങളെയും ധരിച്ചു നിസ്തുല്യമനോഹരികളായ പതിനാറു കന്യകകൾ സുഗ്രീവനെ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു. പുരോഹിതന്മാർ അവസ്ഥാനുസരണം ദക്ഷിണ വാങ്ങി മന്ത്രപുരസ്സരം അഗ്നികുണ്ഡത്തെ ജ്വലിപ്പിച്ചു വിധിപ്രകാരമുള്ള കർമ്മങ്ങൾ നടത്തി. പൂമാലകളെ കൊണ്ട് മനോഹരമാം വണ്ണം അലങ്കരിച്ചിരുന്ന മണ്ഡപത്തിനുള്ളിൽ അതിമനോഹരമായ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ സുഗ്രീവനെ കിഴക്കോട്ടു മുഖമായി ഇരുത്തി. സ്വർണ്ണകുംഭങ്ങളിൽ നിറച്ചുവച്ചിരുന്ന പാവനങ്ങളായ നദികളിലെയും, തീർത്ഥങ്ങളിലെയും, സമുദ്രങ്ങളിലെയും ജലങ്ങളെ പാത്രങ്ങളിലും, കട്ടിക്കൊമ്പുകളിലും പകർന്ന് ഓരോ പ്രധാനികളും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും രാജാവിന്റെ ശിരസ്സിൽ അഭിഷേകംചെയ്തു. ഗയൻ, ഗവാക്ഷൻ, ഗന്ധമാദനൻ, ഹനുമാൻ ഇവരായിരുന്നു ആ പാത്രങ്ങളെ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചിരുന്നതു്. ജാംബവാൻ അവർക്കു വേണ്ട സഹായം

ചെയ്തുകൊടുത്തു. ഗംഭീരമായ യുദ്ധകോലാഹലംപോലെ ഉച്ചത്തിൽ പൌരന്മാർ സന്തോഷത്തോടുകൂടി ആൎത്തുവിളിച്ചു. പൌരന്മാർ ഒരുമിച്ചു പുറപ്പെടുവിച്ച ആ ശബ്ദം ദൂരത്തിലും സമീപത്തിലും ഉണ്ടായിരുന്ന ജനങ്ങളെ സുഗ്രീവാഭിഷേകം അറിയിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു വിളംബരമായിത്തീൎന്നു.

രാമന്റെ നിയോഗപ്രകാരം സുഗ്രീവൻ അംഗദനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകംചെയ്തു. ഇതിനാൽ താരയുടെ വ്യസനം ശാന്തമായി. അവൾ സുഗ്രീവനെ ഭൎത്താവായി അംഗീകരിച്ചു. സുഗ്രീവന്റെ കല്പന അനുസരിച്ചു പൌരന്മാർ അഭിഷേകമഹോത്സവത്തെ നഗരത്തിലെങ്ങും ആഘോഷപൂൎവ്വം കൊണ്ടാടുകയും ചെയ്തു.

൮.

കിഷ്കിന്ധയിലെ വൎഷം.

കാർമേഘങ്ങളാൽ ആക്രാന്തമായിരുന്ന മാല്യവൽപൎവ്വതശിഖരത്തിൽ താപസവേഷത്തോടുകൂടി സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഒരുദിവസം രാമൻ ലക്ഷ്മണനോട് ഈ പ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ലക്ഷ്മണാ! ഉരുണ്ടുകേറുന്ന പൎവ്വതങ്ങളെപ്പോലെ ഇരുണ്ടുയൎന്നു വന്നുകൂടുന്ന മേഘപടലങ്ങളെ നീ നോക്കുക. ദീപ്തങ്ങളായ മിന്നൽപിണറുകൾ ഉജ്ജ്വലിച്ചിളകുകയും, ഗംഭീരങ്ങളായ മേഘഗൎജ്ജനങ്ങൾ ആകാശമണ്ഡലത്തെ ഭേദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. നീരാവികൊണ്ടു പരിപൂൎണ്ണമാ

യിരിക്കുന്ന ആകാശമണ്ഡലം ഗർഭിണിയായ ഒരു സ്ത്രീയെ പ്പോലെ കാണപ്പെടുന്നു. മാൎദ്ദവമേറിയ സോപാനപങ്ക്തിപോലെ അടുക്കടുക്കായി കാണുന്ന ആ മേഘപടലങ്ങളെ നീ നോക്കുക. അതിൽകൂടി കയറി ഒരുവന് സൂൎയ്യഗോളത്തെ സ്പർശിക്കാമെന്നു തോന്നുന്നു. സന്ധ്യാസമയത്തിലെ ദിനകരപ്രഭയാൽ മേഘങ്ങളിൽ അവിടവിടെ ചില വിള്ളലുകളിൽകൂടി കാണുന്ന ശോണവൎണ്ണം കണ്ടാൽ ദിവ്യനായ ഒരു ശത്രുവിന്റെ ഖഡ്ഗപാതത്താൽ ഉണ്ടായ മുറിവുകളൊ എന്നു തോന്നും. വിചിത്രമായ ആകാശത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന സൂൎയ്യന്റെ സ്വൎണ്ണപ്രഭങ്ങളായ കിരണകന്ദളങ്ങളെ നോക്കുക.

"കളഭാഞ്ചിതനായ കാമുകനെപോലെ സൌരഭ്യവാനായ മന്ദമാരുതൻ ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്യുന്നു. മേഘങ്ങളുടെ ബാഷ്പബിന്ദുക്കൾ ഏററു ജ്വരിതയായിരിക്കുന്ന ഭൂമി ദുഃഖത്തോടും, പരിഭ്രമത്തോടുംകൂടി വിലപിക്കുന്ന എന്റെ സീതയെപ്പോലെ ചുടച്ചുടെ ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്യുന്നു. കൎപ്പൂരവൃക്ഷങ്ങളുടെ സുഗന്ധത്തേയും കേതകിപുഷ്പത്തിന്റെ പരിമളത്തേയും മധുരമായ സോമരസത്തെപ്പോലുള്ള ആനന്ദദാനപുഷ്പങ്ങളെയും ഏററു മന്ദമാരുതൻ എത്ര ശീതളനായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു.

"ഉന്നതമായ ആ പൎവ്വതശിഖരത്തെ, യോഗ്യനായ ഒരു രാജാവിന്റെ ശിരസ്സിൽ പാവനങ്ങളായ ജലബിന്ദുക്കളെ അൎപ്പിച്ചഭിഷേകം ചെയ്യുന്നതുപോലെ, വൎഷബിന്ദുക്കൾ എത്ര സാവധാനമായി നനയ്ക്കുന്നു! പരിശുദ്ധന്മാരായ ഋഷികളെപ്പോലെ തരുവസനങ്ങളെയും, സ്ഫടികസംകാ

ശമായ നദീമേഖലകളെയും ധരിച്ച് ഉയൎന്നു നില്ക്കുന്ന ആ ഉന്നതങ്ങളായ പൎവ്വതപങ്ക്തികൾ പാശ്ചാത്യനായ മന്ദമാരുതനോട് മൎമ്മരശബ്ദത്താൽ മന്ത്രോച്ചാരണം ചെയ്യുന്നുവോ എന്നുതോന്നും. യുദ്ധക്കളത്തിൽ ഘോഷാരവം മുഴക്കി ഇളകി ഓടുന്ന അശ്വങ്ങളെപ്പോലെ മിന്നൽ പിണറുകളാകുന്ന ചമ്മട്ടികൾ ഏററു ഗൎജ്ജിച്ചുകൊണ്ട് മേഘങ്ങൾ പരിഭ്രാന്തങ്ങളായി ആകാശത്തിൽ അങ്ങുമിങ്ങും ഉഴറി നടക്കുന്നു. ഹാ! എന്റെ പ്രിയതമയായ സീതേ! ദുഷ്ടനായ ആ രാക്ഷസന്റെ കൈയിൽ അകപ്പെട്ട നിന്റെ അവസ്ഥ ഇപ്പോൾ എന്തായിരിക്കാം! ഈ മേഘച്ഛന്നമായ ആകാശത്തിൽ പരിഭ്രമിച്ചിളകുന്ന മിന്നൽക്കൊടിപോലെ നീ ഇപ്പോൾ പരിഭ്രാന്തയായിത്തീൎന്നിരിക്കണം.

"ലക്ഷ്മണാ! എന്റെ മുമ്പാകെ കാണപ്പെടുന്ന ഓരോ നാനാത്തെ പുഷ്പങ്ങളും ഇലകളും എന്റെ മനസ്സിൽ ഓരോ അഭിനവങ്ങളായ വിഷാദങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎക്കുന്നു. എന്റെ രാജ്യത്തെയും സിംഹാസനത്തെയും പിരിഞ്ഞു സീതയോടൊന്നിച്ച് എനിക്കെവിടെയുംപോകാം. എന്നാൽ സീതയുടെ വിരഹം ശൂലത്തെ പിളക്കുന്ന കുല്യയെപ്പോലെ എന്റെ ഹൃദയ മൎമ്മങ്ങളെ ഭേദിക്കുന്നു. ഈ വൎഷകാലത്തിലെ ചണ്ഡമാരുതനും കാർമേഘങ്ങളും എന്റെ ഉദ്ദേശ്യത്തിനു ഒരു വലുതായ വിഘാതമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. ഈ മേഘങ്ങൾ എന്റെ ഭാഗ്യത്തെ എന്നപോലെ എന്റെ മുമ്പോട്ടുള്ള ഗതിയെയും നിരോധിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹാ! അഗാധമായും അന്ധകാരമയമായും ഇരിക്കുന്ന എന്റെ ഭാവി സന്ദിഗ്ദ്ധമായി തോന്നപ്പെടുന്നു. എന്റെ ശത്രു വളരെ പരാക്രമിയായിരിക്കാം. പരമദുഷ്ടനായ അവൻ എന്റെ

ദുഃഖിതയായ സീതയെ നാം അറിയാത്ത വല്ല മഹാരണ്യ ത്തിലോ ഗുഹയിലോ കൊണ്ടുചെന്ന് ഒളിപ്പിച്ചു പാൎപ്പി ക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽവിശ്വസ്തനാം സത്യസന്ധ നാം ആയ സുഗ്രീവൻ ആ ഗൂഢസ്ഥലത്തെ അന്വേഷിച്ചു റിയാതെയിരിക്കയില്ല. നാം ധൈൎയ്യത്തോടും വിശ്വാസ ത്തോടും കൂടി നമ്മുടെ ശത്രുവിനെ നേരിടുകതന്നെ വേ ണം."

ന.

സീതാന്വേഷണം.

വൎഷകാലം കഴിഞ്ഞു. പ്രധാനന്മാരായ ഓരോ സൈ ന്യാധിപന്മാരും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും സുഗ്രീവന്റെ ചുററും വന്നുകൂടി. അവരിൽ ഓരോരുത്തരെ മററു ചിലരുടെ സ ഹായത്തോടുകൂടി നാനാദിക്കുകളിലും സീതയെ തിരയുവാ നായി സൈന്യസമേതം സുഗ്രീവൻ നിയോഗിച്ചു.

സരയൂ, ഗംഗാ, യമുനാ, സുവൎണ്ണഭദ്രാ മുതലായ നദി കളുടെ പ്രാന്തങ്ങളിലും, വിദേഹം, കോസലം മാളവം, കാശി, മഗധം, പുണ്ഡ്രം, അംഗം മുതലായ പൂൎവ്വരാജ്യങ്ങ ളിലും അന്വേഷണത്തിന്നായി പതിനായിരം ഭടന്മാരെ നി യോഗിച്ചു.

വിന്ധ്യപൎവ്വതങ്ങളിലും, നൎമ്മദാ, ഗോദാവരി, കൃഷ്ണാ മുതലായ നദികളുടെ തീരത്തിലും, ഉൽകലവനത്തിലും, ദശാൎണ്ണം, അവന്തി, വിദ[illegible]ർ, മാത്സ്യം, കലിംഗം കൌശികം, ആന്ധ്രം, ചേ[illegible]ം. പാണ്ടി മുതലായ

ദക്ഷിണ ദേശങ്ങളിലും, ദണ്ഡകാരണ്യത്തിലും കാവേരീതീരത്തിലും, മലയപവ്വതത്തിലും, താമ്രവണ്ണിയിലും അന്വേഷണത്തിന്നായി നീലൻ, ജാംബവാൻ, ഹനുമാൻ, ഗയൻ, ഗവാക്ഷൻ, ഗന്ധമാദനൻ, അംഗദൻ ഇവരെയും നിയോഗിച്ചു.

സൌരാഷ്ട്രം, ബാല്ഹികം മുതലായ പശ്ചിമരാജ്യങ്ങളിലും, സോമഗിരിയിലും സിന്ധുതീരങ്ങളിലും അന്വേഷണത്തിന്നായി സുഷേണനെ സൈന്യസമേതം നിയോഗിച്ചയച്ചു.

ഹിമാലയങ്ങളിലും, മ്ലേച്ഛന്മാരുടെയും, പുളിന്ദന്മാരുടെയും, മാദ്രേയന്മാരുടെയും, കുരുക്കൾ,കാംബോജന്മാർ യവനന്മാർ, പാരാണികൾ മുതലായവരുടെയും വാസസ്ഥലങ്ങളായ ഉത്തരരാജ്യങ്ങളിലും ദേവദാരു ലോദ്ധ്രവനങ്ങളിലും സോമാശ്രമത്തിലും, കാളഹസ്തിയിലുംസുദർശനപവ്വതത്തിലും ദേവശാഖാപവ്വതങ്ങളിലും കൈലാസത്തിലും അളകയിലും ക്രൌഞ്ചപവ്വതത്തിലും ഉത്തരകുരുരാജ്യത്തിലും സീതയെ അന്വേഷിക്കുന്നതിന്, ശതബലനേയും സൈന്യസമേതം നിയോഗിച്ചയച്ചു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൪.

സീതാസന്ദേശം.

൧.

അശോകവനത്തിൽ സീത.

വിസ്തീൎണ്ണമായ മഹാസമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ധീരനായ ഹനുമാൻ സാഗരമേഖലയായ ലങ്കാദ്വീപത്തിൽ എത്തി. സമുദ്രതീരത്തിൽ പല ഭാഗങ്ങളിലും അന്വേഷിച്ചതിന്റെശേഷം അദ്ദേഹം ഒടുവിൽ നിബിഡമായ വൃക്ഷച്ഛായയോടുകൂടിയ ഒരു അശോകവനത്തിൽ എത്തി ഉന്നതമായ ഒരു വൃക്ഷത്തിന്മേൽ കയറിയിരുന്നു. മനോഹരമായ ആ അശോകവനത്തിലെ അത്യുന്നതങ്ങളായ വൃക്ഷങ്ങളെ ലളിതകോമളങ്ങളായ വല്ലികൾ ചുറ്റിപ്പടൎന്നു പൊതിഞ്ഞിരുന്നു. ദീൎഘങ്ങളായ പത്രങ്ങളോടുകൂടിയ നാളികേരവൃക്ഷങ്ങളും മനോഹരങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളും ഫലങ്ങളുംകൊണ്ടു പരിപൂൎണ്ണങ്ങളായിരുന്ന മറ്റു വൃക്ഷങ്ങളും ആ വനത്തെ അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. സാധുസ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ ഇണങ്ങിയ ആട്ടുംപറ്റങ്ങൾ ശാദ്വലപ്രദേശങ്ങളിൽ മേഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. വള്ളിക്കുടിലുകളിൽ കോകിലങ്ങൾ കൎണ്ണാനന്ദകരമായി ഗാനംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. വിചിത്രപത്രങ്ങളോടുകൂടിയ പലമാതിരി പക്ഷികൾ വൃക്ഷശാ

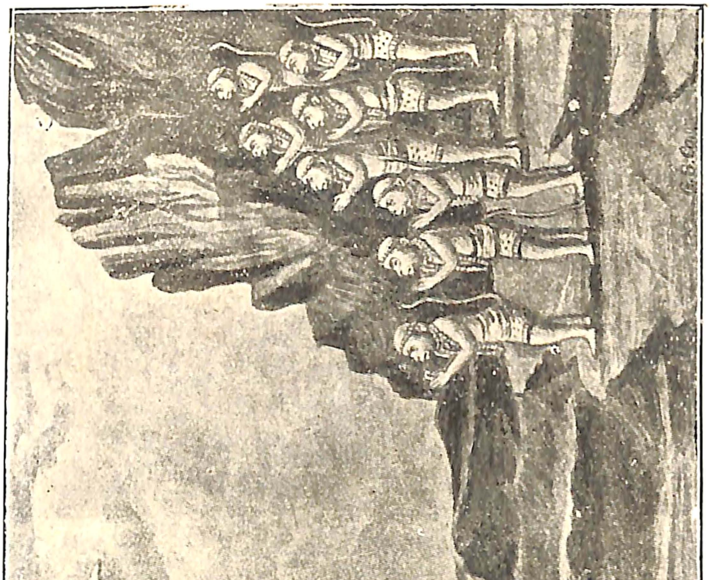

Page No. 180.

ഖകളെ പ്രകാശിപ്പിച്ചിരുന്നു. പരിമളമേറിയ പത്മാകരങ്ങളും മന്ദമാരുതനെ സൌരഭ്യവാനാക്കിത്തീൎത്തു. കൊഴുത്തു മനോഹരങ്ങളായ പച്ചക്കാടുകളുടെ ഇടയിൽക്കൂടി അവിടവിടെ പ്രാകൃതഭംഗിയോടുകൂടിയ കുടിലുകളും, വീടുകളും ഹൃദ്യതരമാക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. വൃക്ഷച്ഛായകളും സുരഭികളും, നാനാവൎണ്ണവിചിത്രിതങ്ങളുമായ പുഷ്പസഞ്ചയങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതങ്ങളായിരുന്നു. സുവൎണ്ണവൎണ്ണങ്ങളായ പഴക്കുലകളിൽ തട്ടി സൂൎയ്യപ്രകാശം പീതവൎണ്ണമായിത്തീൎന്നിരുന്നു. സൂൎയ്യോദയത്തിലെ അരുണകിരണം ഏറ്റു അശോകവൃക്ഷങ്ങളും ശോണവൎണ്ണങ്ങളായി പ്രകാശിച്ചു. കൎണ്ണികാരങ്ങളും കിംശുകങ്ങളും സൂൎയ്യപ്രഭ ഏററു വിളങ്ങിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. ചെമ്പകപ്പൂക്കൾ താഴ്വരകളെയും സരസ്സുകളുടെ തീരങ്ങളിലുള്ള പാറക്കെട്ടുകളെയും പ്രകാശമാനങ്ങളാക്കിത്തീൎത്തു. പുന്നാഗങ്ങളും സപ്തപൎണ്ണങ്ങളും പലസ്ഥലങ്ങളെയും അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. നയനാഭിരാമമായും, പച്ചച്ചേലയിൽ പൊട്ടുകൾ പതിച്ചതുപോലെ നാനാവൎണ്ണങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിശോഭിതമായും, മരതകവൎണ്ണത്തോടുകൂടിയും ഇരുന്ന ലങ്ക നന്ദനോദ്യാനംപോലെ മനോഹരമായി കാണപ്പെട്ടു.

ദക്ഷിണസമുദ്രത്തിലെ രത്നദ്വീപം ആയ ഈ ലങ്കയിലെ ഉദ്യാനത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഗംഭീരങ്ങളായ സ്തംഭങ്ങളോടുകൂടി, അത്യുന്നതമായ ഒരു സൌധം കൈലാസത്തെപ്പോലെ ധവളവൎണ്ണത്തോടുകൂടി ആകാശമണ്ഡലത്തെഭേദിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. സ്വൎഗ്ഗത്തിൽപോലും അസുലഭമായ അനവധി അലംകാരങ്ങളോടുകൂടിയ ആ കൊട്ടാരത്തിന്റെ

സോപാനങ്ങളിൽ പവിഴങ്ങളും, തളങ്ങളിൽ സ്വർണ്ണത്തകിടുകളും പതിച്ചിരുന്നു.

ആ മനോഹരമായ രാജമന്ദിരത്തെ നോക്കി ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ഹനുമാൻ ഇരിക്കുമ്പോൾ, വല്ക്കലങ്ങൾ ധരിച്ചു ദുഃഖിതയായി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുടെമേൽ അയാളുടെ കണ്ണുകൾ യദൃച്ഛയാ പതിഞ്ഞു. കാർമേഘങ്ങളാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട ചന്ദ്രബിംബംപോലെയും, ധൂമാവൃതമായ തീപ്പൊരിപോലെയും, ചണ്ഡമാരുതനേയും, ജലപ്രവാഹത്തേയും ഏററു ഉലഞ്ഞുവാടിയിരിക്കുന്ന താമരപ്പൂപോലെയും ഗ്രഹബാധയേററ രോഹിണിയെപ്പോലെയും ആ സ്ത്രീരത്നത്തിൻെറ ദിവ്യമായ മുഖം ഉപവാസംകൊണ്ടും, നിദ്രാഹീനതയാലും വിളറിയും, അനർഗ്ഗളമായി പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അശ്രുധാരയാൽ കലുഷമായും കാണപ്പെട്ടു. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിനില്ക്കുന്ന ദുസ്സഹമായ ദുഃഖം അവളുടെ കോമളമായ മുഖത്തെ മ്ലാനമാക്കിത്തീർത്തിരുന്നു. ചെന്നായ്ക്കൂട്ടങ്ങളെകണ്ടു ഭയപ്പെട്ടോടുന്ന മാൻപററങ്ങളിൽനിന്നു ഒററതിരിഞ്ഞുപോയ മാൻകിടാവിനെപ്പോലെ ഭയാക്രാന്തയായും ക്ലാന്തയായും ഇരുന്ന ആ സ്ത്രീ രാക്ഷസികളാൽ ആവൃതയായിരുന്നു. അഴിഞ്ഞു കുരുങ്ങിക്കിടന്ന കേശഭാരം ജടപോലെ വികൃതമായും നയനങ്ങൾ മങ്ങിയും കാണപ്പെട്ടു. ഈ സ്ത്രീയെക്കണ്ടു ഹനുമാൻ ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു:—

"ഇവൾതന്നെയാണു രാമൻെറ ഇഷ്ടപത്നി. നിസ്തുല്യമനോഹരിയായ ആ രാജകന്യക ഇവൾതന്നെ. ക്രൂരമായ ദുരദൃഷ്ടത്താൽ ബാധിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യയായ സീത ഇവൾതന്നെ.

ദുഃഖിതനായ രാമനാൽ പലപ്പോഴും സനിശ്വാസം വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ആഭരണങ്ങൾ ഇവളുടെദേഹത്തിൽതൊൻകാണുന്നുണ്ടു്. ഈ ആഭരണങ്ങൾ നിസർഗ്ഗകോമളമായ ഇവളുടെശരീരത്തിനു ദിവ്യമായ പ്രകാശത്തെ നല്കുന്നു. ഹാ! ഈ സൌന്ദര്യമൂർത്തിയെ രാമൻ എത്ര പ്രണയത്തോടുകൂടി ആരാധിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. വല്ക്കലങ്ങളേയും, മരവിരികൊണ്ടുള്ള കഞ്ചുകത്തെയും ആണു് ഇവൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്; എങ്കിലും ഇവളുടെ ദിവ്യമായ സൌന്ദര്യത്തിനും, നിസ്തുല്യകോമളമായ മുഖത്തിനും അവ യാതൊരു ന്യൂനതയേയും ചെയ്യുന്നില്ല. ഇവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിനില്ക്കുന്ന അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖം മാത്രമേ ഇവളുടെ സൌന്ദര്യത്തെ മ്ലാനമാക്കിത്തീക്കുന്നുള്ളു. രാമന്റെ പ്രേമഭാജനമായും പതിവ്രതയായും ഇരുന്ന ആ സുന്ദരിതന്നെയാണു് ഈ വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന യുവതി എന്നുള്ളതിനു എനിക്കു യാതൊരു സംശയവും ഇല്ല. വാക്കുകളിലും ക്രിയകളിലും ഒരുപോലെ വിശ്വസ്തനും ദൃഢപ്രേമത്തോടുകൂടിയവനും ആയ തന്റെ വിരഹിതനായ ഭർത്താവിനെത്തന്നെ ഇവൾ ദുഃഖത്തോടുകൂടി സ്മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇവളുടെ ദീർഘനിശ്വാസങ്ങൾ നിശ്ചയമായും തന്റെ ഹൃദയത്താൽ ആരാധിക്കപ്പെടുന്ന രാമനെ ഉദ്ദേശിച്ചു തന്നെയാണു്. ഗുണവാനായ രാമനുവേണ്ടിത്തന്നെയാണു് സീത ജീവസന്ധാരണം ചെയ്യുന്നതു്. സീത രാമനുവേണ്ടി വേണമെങ്കിൽ മരിക്കയും ചെയ്യും.”

൨.

ആശ്വാസകരങ്ങളായ വാക്കുകൾ.

ഹനൂമാൻ താൻ കയറിയിരുന്ന മരത്തിന്റെ ഇലകളുടെ ഇടയിൽ മറഞ്ഞിരുന്നുകൊണ്ടു രാത്രിയായപ്പോൾ ഇപ്രകാരം രാമന്റെ വൃത്താന്തത്തെ പറഞ്ഞു:—

“ദേവി! ഞാൻ പറയുന്ന കഥ ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കുക. പരാക്രമമേറിയ ചതുരംഗപ്പടയോടുകൂടിയ വിശ്രുതനായ ദശരഥമഹാരാജാവു എത്രയും നീതിയോടും കാരുണ്യത്തോടും കൂടി രഘുവംശത്തിലെ രാജാവായി രാജ്യപരിപാലനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. സകല പ്രജകളാലും ഒരുപോലെ ആരാധ്യനും അനുഗ്രഹീതനും ആയിരുന്ന ആ മഹാരാജാവിന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനായ രാമൻ സകല സൽഗുണങ്ങളുടെയും വിളനിലമായിരുന്നു. നക്ഷത്രങ്ങളുടെ ഇടയിൽ രാകാശശാങ്കനെപ്പോലെ പ്രകാശമാനനായിരുന്ന ആ രാജകുമാരൻ കൃത്യശ്രദ്ധയും, തന്റെ ബന്ധുക്കളോടും പ്രജകളോടും ഒരുപോലെ വാത്സല്യവും, ദുഷ്ടശിക്ഷണത്തിലും ശിഷ്ടരക്ഷണത്തിലും ഒരുപോലെ താൽപര്യവും ഉള്ളവനും, സകല പ്രജകളാലും ബഹുമാനപുരസ്സരം സ്നേഹിക്കപ്പെട്ടവനും ആയിരുന്നു. സത്യസന്ധനായിരുന്ന ദശരഥമഹാരാജാവു വാഗ്ദാനലംഘനത്താൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന ദുര്യ്യശസ്സിനെ ഭയന്നു, സകല ജനങ്ങൾക്കും ഒരുപോലെ നയനാനന്ദകരനായിരുന്ന രാമനെ രാജ്യത്തിൽ നിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്തു. രാമൻ തന്റെ പത്നിയോടും, സഹോദരനോടും ഒന്നിച്ചു പർവ്വതങ്ങളിലും, പാറക്കെട്ടുകളിലും ദുസ്സഞ്ചരങ്ങ

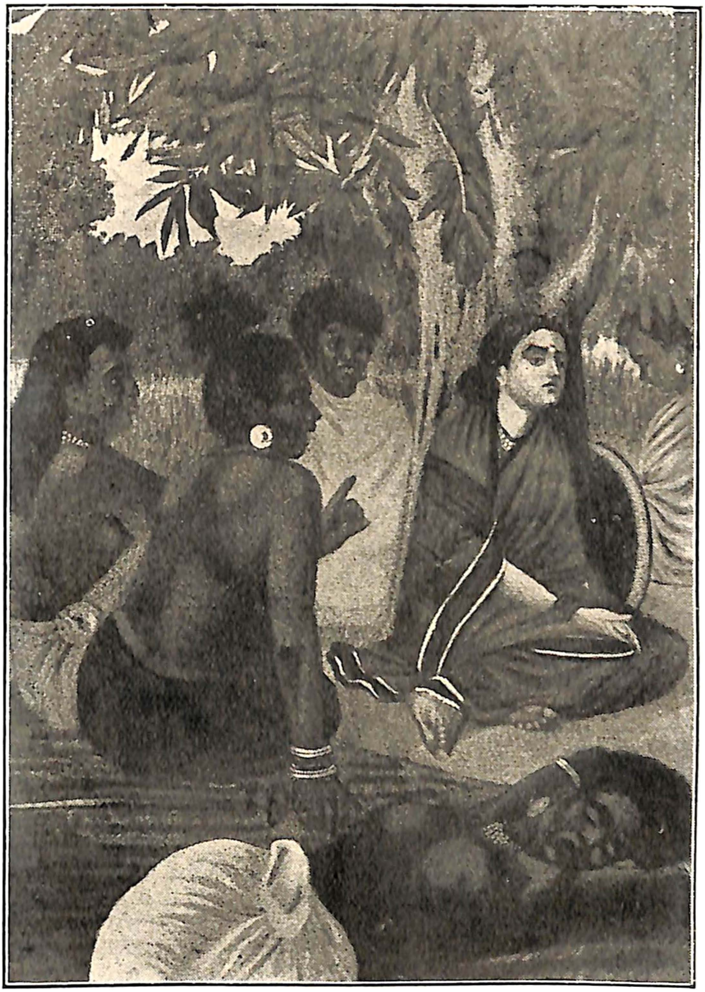

Page No. 184.

ളായ മഹാരണ്യങ്ങളിലും സഞ്ചരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പരമ ദുഷ്ടനായ ഒരു രാക്ഷസൻ രാമനെ വഞ്ചിച്ച് അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഇഷ്ടഭാൎയ്യയെ ആശ്രമത്തിൽ നിന്നു മോഷ്ടിച്ചു കൊണ്ടുപോയി. സീതയെ അന്വേഷിച്ച് അവധിയില്ലാത്ത ശോകപാരവശ്യത്തോടുകൂടി ഗോദാവരിയുടെ അന്ധകാരമയമായ ഗഹ്വരങ്ങളിലും, കൃഷ്ണാതീരത്തിലുള്ള ഭയങ്കരങ്ങളായ വനാന്തങ്ങളിലും, പൎവ്വതങ്ങളിലും, താഴ്വരകളിലും വിഷണ്ണനായി അലഞ്ഞുനടക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം മാല്യപൎവ്വത്തിലെ എത്രയും വിജനമായ ഒരു സ്ഥലത്തുവച്ചു ദുഃഖിതനായ സുഗ്രീവനെ കണ്ടെത്തി; രാജ്യഭ്രഷ്ടനായിരുന്ന സുഗ്രീവനു രാമൻ സിംഹാസനത്തെ സ്വാധീനമാക്കി കൊടുക്കുകയാൽ ഇപ്പോൾ സുഗ്രീവൻെറ അസംഖ്യങ്ങളായ സൈന്യങ്ങൾ രാമൻെറ പ്രിയപത്നിയായ സീതയെ അന്വേഷിച്ചു ദൂരത്തിലും സമീപത്തിലും ഉള്ള സകല ദേശങ്ങളിലും സഞ്ചരിക്കുന്നു. സുഗ്രീവൻെറ ആജ്ഞാകാരന്മാരിൽ ഒരുവനായ ഞാൻ മഹാൎണ്ണവത്തെ തരണംചെയ്തു ഇവിടെയും സീതാന്വേഷണത്തിനായി വന്നതാണ്. ഈ അന്യാദൃശമായ സൗന്ദൎയ്യസമുൽക്കർഷത്തോടുകൂടിയ ദിവ്യാംഗന എൻെറ രാമൻെറ എത്രയും പ്രിയപ്പെട്ട പത്നിയാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഹനുമാൻ അടങ്ങി. പരിഭ്രാന്തയായ സീത അത്ഭുതത്തോടുകൂടി നാലുഭാഗത്തും നോക്കി. ഈ അപ്രതീക്ഷിതമായ സന്തോഷവൎത്തമാനം എവിടെ നിന്നു പുറപ്പെടുന്നു? ആശ്വാസകരങ്ങളായ ഈ വാവാക്കുകൾ ആരുടേതാണ്? സീതയുടെ വൈധവ്യം ഭവിച്ചു

ഹൃദയത്തിൽ ആശ്ചൎയ്യ,, ആനന്ദവും ഉളവാക്കിയ ആ വാക്കുകൾ ക്രൂരമായ വിധിയുടെ വഞ്ചനയേറിയ സല്ലാപസംഭാഷണം തന്നെയായിരിക്കുമോ?

൩.

രാമൻെറ അടയാളം.

ഹനൂമാൻ വൃക്ഷശാഖകളുടെ ഇടയിൽനിന്നു സാവധാനമായി ഇറങ്ങി സീതയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ദേവി കേട്ട വാക്കുകൾ സ്വപ്നത്തിൻെറ രഹസ്സല്ലാപങ്ങൾ അല്ല. ഞാൻ രാമൻെറ ദൂതനാണ്. ദേവിയുടെ പ്രിയതമൻെറ തിരുനാമമുദ്രയുള്ള ഈ മോതിരം അടയാളത്തിന്നായി ദേവിയുടെ പ്രിയതമൻ തന്നയച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ദേവിക്ക് പ്രിയതരങ്ങളായ സന്ദേശവാചകങ്ങളേയും എൻെറ മുഖേന പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നു. ഇനി ഒട്ടും താമസംകൂടാതെ അദ്ദേഹം സൈന്യസമേതനായി ഇവിടെ എത്തുന്നതാണ്.

തൻെറ ഹൃദയത്താൽ സ്നേഹബഹുമാനപുരസ്സരം ആരാധിക്കപ്പെട്ടുന്ന പ്രാണപ്രിയതമൻെറ അംഗുലീയം തൻെറ കരപത്മത്താൽ സ്പർശിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ താൻ ഒരിക്കൽകൂടി തൻെറ പ്രിയതമൻെറ ആലിംഗനത്തിന് അധീനയായിത്തീൎന്നതുപോലെ സീതയ്ക്കു തോന്നി. അവളുടെ വിളറി പരവശമായിരുന്ന മുഖം പ്രസന്നമായിത്തീരുകയും, അവളുടെ നിൎജ്ജീവങ്ങളായിരുന്ന നയനങ്ങൾക്ക പ്രകാശം ഉണ്ടാകുകയും

Page No. 185.

ച്ചു. രാഘവിന്റെ വദനത്തിൽനിന്നു മുക്തമായ ചന്ദ്രബിംബംപോലെയുള്ള മുഖപ്രസാദത്തോടും, അഗാധങ്ങളായ അനുരാഗസ്തോഭങ്ങളോടുംകൂടി സാധ്വിയായ സീത ശാന്തസ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ പ്രിയതമന്റെ സന്ദേശവും കൊണ്ടു വന്നിരിക്കുന്ന ഭവാന്റെ ധീരതയും അതിന്നനുരൂപമായ ഈ പ്രവൃത്തിയും എത്രയും വിസ്മയകരമായിരിക്കുന്നു. യാതൊരു രാജാവിന്റെയും അധികാരത്തെ കൂട്ടാക്കാത്ത വിസ്തീർണ്ണമായ ഈ മഹാസമുദ്രത്തിലെ ഗംഭീരങ്ങളും, ഭയങ്കരങ്ങളും ആയ തിരമാലകളെ ലംഘിച്ചു, ദുഷ്പ്രവേശമായ ഈ രാക്ഷസസങ്കേതത്തിൽ എത്തിയ ഭവാന്റെ ധൈര്യം അന്യാദൃശമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഇതുവരെ മനുഷ്യരിൽ ആരുംതന്നെ ഇതിന്നു ധൈര്യപ്പെട്ടിട്ടില്ല.

"എന്റെ ഭർത്താവു് ഇപ്പോഴും വനങ്ങളിലും പർവ്വതങ്ങളിലും സുരക്ഷിതനായി സഞ്ചരിക്കുന്നുണ്ടോ? കുമാരനായ ലക്ഷ്മണൻ തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി സേവിക്കുന്നുണ്ടോ? എന്നെഅപഹരിച്ച ഈ ദുഷ്ടരാക്ഷസന്റെ നാശത്തിനായി എന്റെ ഭർത്താവു് ആലോചിക്കുന്നുണ്ടോ? അദ്ദേഹം ഈ ദുഃഖിതയും, വിരഹിതയും ആയ സീതയെ ഓർക്കുകയും ദുഃഖത്താൽ നിർജ്ജീവങ്ങളായ തന്റെ നയനങ്ങളിൽ നിന്നു് അശ്രുക്കൾ വർഷിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? ഈ കഷ്ടതരമായ കാരാഗൃഹത്തിൽ നിന്നു എന്നെ മോചിപ്പിക്കാനായി എന്റെ ഭർത്താവു വല്ല രാജാക്കന്മാരുടേയും സഖ്യത്തെ സമ്പാദിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടോ? എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ഇഷ്ടപത്നിയുടെ മേൽ പ്രവർത്തിക്കപ്പെ

ട്ട ഈ അവമാനത്തിനു രാക്ഷസന്മാരോട്ടു തക്കതായ പ്രതീകാരം ചെയ്യാൻ ആലോചിക്കുന്നുണ്ടോ? മുമ്പിൽ അദ്ദേഹത്തിന് എത്രയും പ്രിയതരയായിരുന്ന ഈ സീതയെ പ്രണയത്തോട്ടും, ദുഃഖത്തോട്ടും കൂടി എന്റെ ഭർത്താവു സ്മരിക്കുന്നുണ്ടോ?

"അയോദ്ധ്യയിലെ വല്ല വിശേഷങ്ങളും ഭവാനറിയാമോ? കൌസല്യാദേവിയേയും, മഹാ പരാക്രമശാലിയും, നിസ്തുലകീർത്തിയും, ഗുണവാനും ആയ ഭരതനെയും കുറിച്ചു വല്ലതും അറിയുന്നുണ്ടോ? ഭരതൻ രാവണനോട്ടു പ്രതീകാരം ചെയ്യാനായി തന്റെ സൈന്യങ്ങളെ നയിക്കുന്നുണ്ടോ? ധീരനായ സുഗ്രീവൻ തന്റെ സൈന്യത്തെ യുദ്ധത്തിനു സന്നദ്ധമാക്കിത്തീർക്കുന്നുണ്ടോ? സമർത്ഥനായ ലക്ഷ്മണൻ ഈ മഹാസമുദ്രത്തെ തരണം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗം ആലോചിക്കുന്നുണ്ടോ?"

ഹനുമാൻ വിനയത്തോട്ടുകൂടി അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തു രാജ്ഞിയായ സീതയെ വന്ദിച്ചു് ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു:—

"ഇന്ദ്രൻ തന്റെ പ്രാണാധികപ്രേയസിയായ ഇന്ദ്രാണിയെ എന്നപോലെ രാമൻ കഴിയുന്ന വേഗത്തിൽ തന്റെ കരങ്ങളാൽ തന്റെ പ്രിയതമയെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നതായിരിക്കും. ഇനി ഒട്ടും താമസിയാതെ അദ്ദേഹം ഈ മഹാസമുദ്രത്തെയും ലംഘിച്ചു സൈന്യസമേതനായി ലങ്കയിൽ എത്തി രാക്ഷസന്മാരോട്ടു പ്രതീകാരം ചെയ്യുന്നതാണ്. അദ്ദേഹം ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യം സാധിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു്, ഐരാവതോപരി ഇന്ദ്രൻ എന്നപോലെ പ്രസ്രവണപർവ്വതത്തിന്മേൽ ഇരിക്കുന്നു. ധീര

നായ അദ്ദേഹം തന്റെ പ്രിയതമയെ രാക്ഷസന്മാരുടെ ബന്ധനത്തിൽ നിന്ന മോചിപ്പിച്ചല്ലാതെ മധുമാംസങ്ങളെ ഇനി ഭക്ഷിക്കുന്നതല്ല. തന്റെ ശത്രുവായ രാവണനോട്, അവന്റെ ഈ ക്രൂരപ്രവൃത്തിക്കു തക്കവണ്ണം അഗാധവും, അതിഭയങ്കരവുമായ പ്രതീകാരം ചെയ്തല്ലാതെ അദ്ദേഹത്തിനു രാത്രിയാകട്ടെ പകലാകട്ടെ ഇനി ഒരിക്കലും മനസ്സുഖം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. സുഗന്ധമുള്ള വല്ലികളാകട്ടെ മനോഹരങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളാകട്ടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയതമയെ വീണ്ടെടുത്തല്ലാതെ ഇനി അദ്ദേഹത്തിന് പ്രിയമുള്ളതായി ഭവിക്കുന്നതല്ല."

൮.

സീതയുടെ അടയാളം.

സീത തന്റെ ചൂഡാരത്നത്തെ അടയാളമായി ഹനുമാന്റെ പക്കൽ കൊടുത്തു. ഹനുമാൻ അതു വാങ്ങിക്കൊണ്ടു തിരിച്ചു സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു പ്രസ്രവണ പർവതത്തിൽ എത്തി; രാമനോടു രാവണന്റെ ജുഗുപ്സാവഹമായ കാമത്തേയും അവന്റെ ഗർഹിതമായ ഉദ്ദേശ്യത്തേയും, നിർബന്ധത്തെയും, അതിനെക്കുറിച്ചു സീതയ്ക്കുള്ള നിന്ദയേയും കോപത്തെയും രാമനോടുള്ള സുസ്ഥിരമായ പ്രണയത്തേയും മററും വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു.

ചൂഡാരത്നത്തെ രാമൻ വാങ്ങി തന്റെ മാറോടണച്ചപ്പോൾ തന്റെ ഉള്ളിൽ തിങ്ങി നിന്നിരുന്ന പ്രേമശോകങ്ങളുടെ ആധിക്യം നിമിത്തം രാമന്റെ കണ്ണുകളിൽ നിന്ന് അശ്രുക്കൾ അനർഗ്ഗളമായി പ്രവഹിച്ചുതുടങ്ങി. ഈ സ്ഥിതിയിൽ കുറേനേരം ഇരുന്ന ശേഷം രാമൻ സുഗ്രീവനെ നോക്കി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"കിടാവിനെ കണ്ട പശുവിൻെറ അകിടിൽ പാലൂറി വരുന്നതുപോലെ എൻെറ സീതയുടെ ചൂഡാരത്നം കണ്ടപ്പോൾ എൻെറ കണ്ണുകളിൽ അശ്രുക്കൾ വന്നു നിറഞ്ഞു കവിയുന്നു. ദിവ്യതേജസ്സോടുകൂടിയ ഈ അമൂല്യരത്നം എൻെറ സീതയുടെ അച്ഛന് ഇന്ദ്രൻ കൊടുത്തതാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. സീത വിശേഷവസ്ത്രങ്ങളും, ആഭരണങ്ങളും ധരിച്ചു വിവാഹത്തിന്നായി എൻെറ സമീപത്തിൽ വന്നപ്പോൾ ജനകമഹാരാജാവു് ഇതിനെ അവളുടെ കേശഭാരത്തിൽ അണിയിച്ചതാണെന്നും എനിക്കറിയാം. ഞങ്ങൾക്ക് എത്രയും പ്രിയതരമായിരുന്ന ആ വിവാഹത്തിൻെറ ഓർമ്മയ്ക്കായി സീത ഇതിനെ എപ്പോഴും തൻെറ ചൂഡയിൽ ധരിച്ചിരുന്നു എന്നും അവളുടെ നൈസർഗ്ഗികമായ സൌന്ദൎയ്യം ഇതിന്നൊരു നവമായ പ്രകാശത്തെ കൊടുത്തിരുന്നു എന്നും എനിക്കറിയാം. ഹാ! ഉദാരഗംഭീരനായ ആ ജനകമഹാരാജാവു് ഒരു പിതാവിൻെറ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി ഇതാ എൻെറ മുമ്പാകെ നില്ക്കുന്നു. ഇതാ എൻെറ പ്രിയതമ ഈ ചൂഡാരത്നത്തെയും ധരിച്ചു് എൻെറ മുമ്പാകെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിനു സമീപംനിന്നു വിവാഹസമയത്തുള്ള ആ സത്യവാചകത്തെ ആവൎത്തിച്ചു പറയുന്നു. ഹാ! എത്ര ദുഃഖകരങ്ങളും, പ്രിയതരങ്ങളും ആയ ഓർമ്മകൾ! കഴിഞ്ഞുപോയ ദിവസങ്ങൾ എത്ര സുഖപ്രദങ്ങൾ! വീണ്ടും ഈ ഭൂതസംഭവങ്ങൾ എൻെറ നയനങ്ങൾക്ക് ഒരിക്കൽകൂടി പ്രത്യക്ഷ ദർശനം തരുമോ?

(ഹനുമാനോടു്.)

"സ്നേഹിതാ! എൻെറ സീതയുടെ വിലാപങ്ങളും, പ്രാൎത്ഥനകളും എന്തെല്ലാമായിരുന്നു? ദാഹിച്ചവനു നിർ

മല ജലംപോലെ സീതയുടെ വാക്കുകൾ വിരഹാത്തനായ എനിക്കേറ്റവും ആശ്വാസകരങ്ങളാകുന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നും അനുഗ്രഹത്തെ എന്നപോലെ ഈ ചൂഡാരത്നത്തെ സീത തന്റെ നിഷ്കപടമായ പ്രണയത്തെ കാണിക്കാനായി തന്നയച്ചതു തന്നെയോ? സീത ഇപ്പോഴും എന്നിൽ സ്ഥിരാനുരാഗത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നുണ്ടോ? അവൾ രാക്ഷസന്മാരുടെ ബന്ധനത്തിൽ നിന്നു മുക്തയായി നിന്നോടൊന്നിച്ചു വരുന്നതിനു താൽപര്യപ്പെട്ടില്ലയോ? ഹാ! സാധുശീലയായ സീത ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ എത്ര അരിഷ്ടതയോടുകൂടിയാണു ദിവസങ്ങളെ നയിക്കുന്നതു്? ഏകാകിനിയായി, ഭയാക്രാന്തയായിത്തീൻ മാൻപേടയെപ്പോലെ ലോലമാനസയായ എന്റെ സീത കഠിനഹൃദയന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരുടെ മുമ്പാകെ എത്ര അനർഗ്ഗളമായിട്ടാണു് അശ്രുക്കൾ വർഷിക്കുന്നതു്? നിബിഡങ്ങളായ കാർമേഘങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ചന്ദ്രബിംബം എന്നപോലെ ദുഃഖിച്ചു ധൂസരയായിരിക്കുന്ന സീത ആ ദുഷ്ടരാക്ഷസന്മാരുടെ മദ്ധ്യേ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്ന ദിനരാത്രങ്ങൾ എത്ര ദീർഘങ്ങളായിരിക്കണം?"

"സ്നേഹിതാ! എന്റെ പ്രിയതമയുടെ വാക്കുകളെ ഒരിക്കൽ കൂടി ആവത്തിച്ചു പറയുക. അതൊരു ദിവ്യൌഷധം പോലെ എന്റെ ഹൃദയത്തിനു് ആശ്വാസത്തെ തരുന്നു."

(സുഗ്രീവനോടു്)

"പ്രിയസ്നേഹിത! നമുക്കിനി ഒട്ടുംതന്നെ കാലവിളംബം പാടില്ല. സീത ദൂരസ്ഥമായ ലങ്കയിൽ അനുഭവിച്ചു

വരുന്ന സങ്കടങ്ങളിൽ നിന്നു അവളെ മോചിപ്പിക്കാനായി കഴിയുന്ന വേഗത്തിൽ സൈന്യങ്ങളെ സന്നദ്ധമാക്കണം. സൈന്യസമേതം സമുദ്രത്തെ കടന്നു ലങ്കാധിപനായ രാവണനോടു പ്രതീകാരം ചെയ്യുന്നതിന് എന്റെ ഹൃദയം എത്രയും ബദ്ധപ്പെടുന്നു."

രാമായണം.

പുസ്തകം ൻ.

രാവണസഭ.

൧.

രാവണന്റെ പ്രസംഗം.

"രാക്ഷസരാജാവായ രാവണൻ തന്റെ ആലോചനാമണ്ഡപത്തിൽ കൂടീട്ടുണ്ടായിരുന്ന രാജകുമാരന്മാരോടും, മന്ത്രിമാരോടും, സേനാനായകന്മാരോടും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ഹനുമാൻ നമ്മുടെ രാജ്യത്തിൽ വന്നവിവരം നിങ്ങൾ എല്ലാവരും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ലങ്കയിലെ വനങ്ങളിൽ കൂടി അവൻ ഗൂഢമായിവന്നു ബന്ധനത്തിലിരിക്കുന്ന സീതയെ കണ്ടിരിക്കുന്നു. പരാക്രമശാലിയായ അവൻ നമ്മുടെ ഗോപുരങ്ങളേയും, മാളികകളേയും, നഗരത്തേയും തീവെച്ചു നശിപ്പിക്കയുംചെയ്തു. ഇനി നാം ഇവിടെ എന്താണ് വേണ്ടതു്? നിങ്ങൾ എല്ലാവരും നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ നിർഭയമായി പ്രസ്താവിക്കണം. നിർഭയമായ ജ്ഞാനത്തിൽ വിജയം അന്തർഹിതമായിരിക്കുന്നു. ബുദ്ധിമാന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ ബുദ്ധിമാന്മാരായ അമാത്യന്മാരുടെ ഉപദേശപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്നു. സ്വാഭിപ്രായപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്ന രാജാവു രണ്ടാംതരക്കാരനാണ്. അപത്തിനേയും, മരണത്തേയും, ഗണിക്കാതെയും, ആലോ

ചനകൂടാതെയും, അമാത്യന്മാരുടെയും ബന്ധുക്കളുടെയും അഭിപ്രായത്തെ ആദരിക്കാതെയും സ്വേച്ഛാനുരോധേന പ്രവൎത്തിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാർ മൂഢന്മാരാകുന്നു. പരിശുദ്ധമായ വിദ്യയെ അഭ്യസിച്ചിട്ടുള്ള സമൎത്ഥന്മാരായ സചിവന്മാരുടെ ഐകകണ്ഠ്യേനയുള്ള അഭിപ്രായം വിലയേറിയതാകുന്നു. ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങളെ സംഘൎഷിച്ചു ശരിയായിട്ടുള്ളതിനെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതു രണ്ടാംതരമാണ്. വൈരികൾ ഗോപുരദ്വാരത്തിൽ എത്തുമ്പോഴും ഒന്നിലും യോജിക്കാതെ വാദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മന്ത്രിമാരുടെ അഭിപ്രായം നിസ്സാരവും, അങ്ങനെയുള്ള മന്ത്രിമാരോടുകൂടിയ രാജാവു ഭാഗ്യഹീനനും ആകുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾ നിഷ്കപടമായി അഭിപ്രായം പറയണം. ബുദ്ധിമാന്മാരായ നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിപൂൎവ്വകമായ ഉപദേശപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിന് ഞാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു. സമാധാനമായി കഴിയണമെന്നോ, പ്രതികാരത്തിനായി നമ്മുടെ സൈന്യത്തെ നയിക്കണമെന്നോ, നിങ്ങൾ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതു്? സുഗ്രീവന്റെ അവധിയില്ലാത്ത സൈന്യങ്ങൾ സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ലങ്കയെ രോധിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി നാം എന്താണു പ്രവൎത്തിക്കേണ്ടതെന്നു തീരുമാനിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു."

൨.

പ്രഹസ്തന്റെ അഭിപ്രായം.

രാവണന്റെ മന്ത്രിമാരിൽ പ്രമാണിയും, ഭയങ്കരാകാരനുമായ പ്രഹസ്തൻ ഏഴുനേററു തന്റെ ശത്രുക്കളെ അതികഠിനമായി ഭത്സിച്ചുകൊണ്ടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ദേവകളാൽപ്പോലും ജേതവ്യനല്ലാത്ത രാവണമഹാരാജാവിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ എന്തുകൊണ്ടാണ് ഈ സംശയം ജനിച്ചിരിക്കുന്നത്? നിസ്സഹായന്മാരായും, നിസ്സാരന്മാരായും ഉഴന്നുനടക്കുന്ന താപസന്മാരിൽ മഹാരാജാവിനു ഭയം ഉണ്ടാകയെന്നുള്ളതു സംഭാവ്യമാണോ? ഹനുമാൻ എത്രയും ഗൂഢമായിട്ടാണു ലങ്കയിൽ വന്നത്. എന്നാൽ, നേരിട്ടുണ്ടാകുന്ന യുദ്ധത്തിൽ അവൻ എന്നിൽനിന്നു ജീവനേയുംകൂടി പോയി പിഴയ്ക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. സുഗ്രീവൻ അവന്റെ സംഖ്യയില്ലാത്ത ഭടന്മാരോടുകൂടി ലങ്കയെ ആക്രമിക്കട്ടെ. ഞാൻതന്നെ അവന്റെ സൈന്യത്തെ ശിഥിലമാക്കി നശിപ്പിച്ചു മഹാരാജാവിനെ ശത്രുബാധയിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ധീരന്മാരായ ഈ രാക്ഷസഭടന്മാർ ഉള്ള കാലത്തോളം തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ചു ഒരിക്കലും പശ്ചാത്തപിക്കാൻ ഇടവരുന്നതല്ല. തിരുമനസ്സിലെ ഭടന്മാർ പോർക്കളത്തിൽ വിജയികളായി എന്നറിയുമ്പോൾ സീത നിശ്ചയമായും തിരുമനസ്സിലേക്ക് സ്വാധീനയായി ഭവിക്കുന്നതാണ്."

൩.

ദുർമ്മുഖന്റെ അഭിപ്രായം.

ഹനുമാൻ നമ്മുടെ നേരെ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ള ധിക്കാരത്തിന് അവനെ തക്കതായ ഫലം അനുഭവിപ്പിക്കണം. ഇതുവരെ ശത്രുക്കളാൽ അബാധിതമായിരുന്ന നഗരവാതിലിനേയും ഗൂഢമായി ലംഘിച്ചു്, നമ്മുടെ രാജസ്ത്രീ

കളും കുമാരികളും താമസിക്കുന്ന അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ഹനൂമാന്റെ ധിക്കാരം ഒരിക്കലും ക്ഷന്തവ്യമല്ല. നമുക്കെല്ലാവൎക്കും അവമാനകരമായ ഈ കഥ അവൻ അധികനാൾ പറഞ്ഞു സന്തോഷിക്കാൻ ഇടവരരുതു്. തിരുമനസ്സിലെ സൈന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ഇവിടെ ഒരാവശ്യവും ഇല്ല. നിസ്സാരന്മാരായ ഈ ശത്രുക്കളെ നേരിടുന്നതിന്നു് ഈ ദുൎമ്മുഖൻ ഒരുത്തൻതന്നെ വളരെ അധികമാണു്. ഇക്കാൎയ്യത്തിൽ എനിക്കു തിരുമനസ്സിലെ കല്പനമാത്രം കിട്ടിയാൽ മതി."

൩.

വജ്രദംഷ്ട്രൻ.

"നിസ്സാരന്മാരായ ഈ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് എന്തിനാണു് സൈന്യങ്ങളെ നയിക്കുന്നതു്? സന്ന്യാസിയായ രാമനേയും അവന്റെ സഹോദരനേയും ധിക്കാരിയായ ഹനൂമാനേയും, ഗൎവ്വിഷ്ഠനായ സുഗ്രീവനേയും യുദ്ധത്തിൽ ബലികഴിക്കുന്നതിന്നു ഞാൻ ഒരുത്തൻ മതിയാകും. എനിക്കു വേറെ ഒരു ആലോചനകൂടി തോന്നുന്നുണ്ടു്. നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങൾ ഭരതന്റെ സൈന്യങ്ങളുടെ വേഷം ധരിച്ചു രാമനെ സഹായിക്കാനെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ ചെല്ലട്ടെ. രാജ്യം ഭരിക്കുന്ന തന്റെ സഹോദരന്റെ സഹായത്തെ രാമൻ സന്തോഷപൂൎവ്വം സ്വീകരിക്കും. അനന്തരം തക്ക അവസരം നോക്കി ശത്രുക്കളിൽ ഒരുത്തൻപോലും തങ്ങൾക്കു സംഭവിച്ച ദുഃഖവൃത്താന്തംപറയാൻ ശേ

ഷിക്കാതെ നമുക്ക് എത്രയും എളുപ്പത്തിൽ അവരെ നിഗ്ര
ഹിക്കാവുന്നതാണ്"

൭.

നികുംഭനും വജ്രഹനുവും.

അനന്തരം കുംഭകൎണ്ണന്റെ പുത്രനായ നികുംഭൻ എ
ഴുനേററു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! ഇവിടെ ഒരു യുദ്ധത്തിന്റെ ആ
ലോചനതന്നെ ആവശ്യമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. രാമലക്ഷ്മ
ണന്മാരെയും, അവരുടെ സഹായികളെയും നിഗ്രഹിക്കുന്ന
തിനു ഞാൻ ഒരുത്തൻ മതിയാവുന്നതാണു്. തിരുമനസ്സുകൊ
ണ്ടു അതിലേക്കു കല്പനമാത്രം തന്നാൽ മതിയാവും."

വജ്രഹനു—"തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് ഈ വലിയ ആ
ലോചനകളൊക്കെ എന്തിനാണു് നടത്തുന്നതു്? ശത്രു
ക്കൾ നിശ്ശേഷം ഈ വജ്രഹനുവിനു് ഇരയാണു്. തിരുമന
സ്സുകൊണ്ടു കല്പനമാത്രം തന്നാൽ മതി."

൮.

വിഭീഷണന്റെ ഉപദേശം.

വജ്രഹനുവിന്റെ അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു തീൎന്നതിന്റെ
ശേഷം പ്രമാണികളായ വേറെ ഇരുപതോളം സേനാധി
പന്മാർ തങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ പ്രസ്താവിച്ചു. എല്ലാ

വരുടേയും ഐകകണ്ഠ്യേനയുള്ള അഭിപ്രായം യുദ്ധം നട ത്തണമെന്നു തന്നെ ആയിരുന്നു. ഒടുവിൽ രാവണന്റെ ഇള യസഹോദരനും, ബുദ്ധിമാനും ആയ വിഭീഷണൻ എഴു നേററു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ജ്യേഷ്ഠൻതിരുമനസ്സിലെയും, ബുദ്ധിമാന്മാരായ ഈ അമാത്യന്മാരുടെയും അഭിപ്രായങ്ങൾക്കു വിരുദ്ധമാണു് എന്റെ അഭിപ്രായമെങ്കിൽ അതിന്നു മാപ്പു തരണമെന്നു് അപേക്ഷിക്കുന്നു. നമ്മുടെ മേൽ വിജയം സമ്പാദിക്കാമെ ന്നുള്ള പൂൎണ്ണവിശ്വാസത്തോടും, അതിന്നു മതിയാവുന്ന എ ത്രയും ബലവത്തായ ഒരു സേനയോടും കൂടിയാണു് രാമൻ ലങ്കയെ ആക്രമിക്കാൻ ഭാവിച്ചിരിക്കുന്നതു്. നീതിമാനായ രാമനോടു നാം ഇപ്പോൾ യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെടുന്നതു് അ നീതിയെന്നല്ലാതെ വരികയില്ല. വിസ്തീൎണ്ണമായ ഈ മഹാ സമുദ്രത്തെ തരണം ചെയ്തു്, ഏകനായി ലങ്കയിൽ വന്നു, ഈ നഗരത്തെ തീവെച്ചു നശിപ്പിച്ചു, നമുക്കു ഭാവിയായ ഒരു ആപത്തിനെ സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുപോയ ആൾ സാ മാന്യനാണെന്നു വിചാരിച്ചുകൂടാ. ഭാരതഖണ്ഡത്തിലെ ദുസ്തരങ്ങളായ നദികളേയും, പൎവ്വതങ്ങളേയും ലംഘിച്ചു്, ഇപ്പോൾ ലങ്കയുടെ പ്രാന്തത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്ന അ യോദ്ധ്യയിലെ കിരീടാവകാശിയായ രാമനെ ഒരു സാധാര ണ സന്യാസിയാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നതും അബദ്ധമാണു്. ധൎമ്മിഷ്ഠനായ രാമൻ നമുക്കെന്തൊരപരാധമാണു് ചെയ്ത തു്? ഏകാകിനിയായി അരക്ഷിതയായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തി ന്റെ ഭാൎയ്യയെ എന്താവശ്യത്തിനായിട്ടാണു തിരുമനസ്സു കൊണ്ടു് അപഹരിച്ചതു്? സീത തിരുമനസ്സിലേക്കു എന്ത പരാധം ചെയ്തു? ലങ്കയിലെ ബന്ധനാലയത്തിൽ പാർപ്പി

ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ആ സാദ്ധ്വിയുടെ അശ്രുകണങ്ങൾ സൎവ്വശക്തനായ ഈശ്വരന്റെ ഹൃദയത്തെ ദ്രവിപ്പിക്കുന്നതിനു മതിയാകയില്ലയോ? ഈശ്വരൻ അവളുടെ പ്രാൎത്ഥന കേൾക്കാതിരിക്കുമോ? അതിനാൽ സീതയെ അവളുടെ ഭൎത്താവിനു തിരിച്ചുകൊടുത്തു് അദ്ദേഹത്തോടു ക്ഷമായാചനം ചെയ്യുന്നതാണു് ഉത്തമമായിട്ടുള്ളതു്, എന്നാണു് എന്റെ അഭിപ്രായം.

"എന്നു തന്നെയല്ല, ന്യായത്തിനുവേണ്ടി യുദ്ധം ചെയ്യുന്ന ഒരു യോദ്ധാവിനു വാസ്തവമായുള്ളതിൽ ദ്വിഗുണം ശക്തിയുണ്ടായിരിക്കുന്നതാണു്. അതിനാൽ നമ്മുടെ രാജ്യത്തെയും, നഗരത്തേയും നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങളെയും രാമൻ ആക്രമിച്ചു നശിപ്പിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി സീതയെ തിരിച്ചു കൊടുക്കുന്നതാണു് ഉത്തമമായിട്ടുള്ളതു്. ഈ അഭിപ്രായത്തിൽ ഞാൻ ഒരുത്തനേ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നുള്ളു. അതു ശരി തന്നെ. രാമൻ വിശ്വസ്തനായ ഒരു സ്നേഹിതനും ഭയംകരനായ ഒരു ശത്രുവും ആണു്. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു പുരുഷനോടുള്ള ശത്രുത്വം നമുക്കു നാശകരമായിത്തീരുകയേ ഉള്ളൂ. ന്യായം ധൈൎയ്യവൎദ്ധകമാണു്. ന്യായമായിട്ടാണു് രാമൻ നമ്മോടു യുദ്ധത്തിനു വരുന്നതു്. അതിനാൽ അന്യായമായി നാം പ്രതീകാരത്തിനു പുറപ്പെടാതെ അദ്ദേഹത്തിനോടു സമാധാനത്തിന് അപേക്ഷിക്കുന്നതുതന്നെയാണു നമുക്കും നമ്മുടെ സന്തതികൾക്കും ഗുണകരമായിട്ടുള്ളതു്.

൧.

കുംഭകൎണ്ണന്റെ നിശ്ചയം.

അനന്തരം രാവണന്റെ സഹോദരനും, ലോഹകായനും ആയ കുംഭകൎണ്ണൻ എഴുനേറ്റു ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“വിഭീഷണൻ ഇപ്പോൾ പ്രസ്താവിച്ചതു മുഴുവനും വാസ്തവമാണ്. അകാരണമായ ഈ യുദ്ധത്തിന് ജ്യേഷ്ഠൻ ഒരിക്കലും ഇടവരുത്തേണ്ടതല്ലായിരുന്നു. സീതയെ അപഹരിക്കണമെന്നു ജ്യേഷ്ഠൻ ആലോചിച്ചപ്പോൾ തന്നെ തന്നിമിത്തം ഉണ്ടാകാവുന്ന ഭാവിഫലങ്ങളെക്കൂടി ആലോചിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. ആലോചനകൂടാതെയാണു ജ്യേഷ്ഠൻ ഈ അനൎത്ഥത്തെ വലിച്ചുവെച്ചതു്. എന്നാൽ ഇനി അതിനെ കുറിച്ചു പറഞ്ഞു പശ്ചാത്തപിച്ചിട്ടു ഫലമില്ലല്ലൊ. സമയോചിതമായുള്ള ഗുണദോഷവചനങ്ങൾ ഭയങ്കരങ്ങളായ പല ആപത്തുകൾക്കും നിവാരണോപായങ്ങൾ ആയിരിക്കും. ചെയ്തുപോയ അപരാധങ്ങളെക്കുറിച്ചു പശ്ചാത്തപിക്കുന്നതു നിഷ്പ്രയോജനമാണ്. മൂഢബുദ്ധികളുടെ ആലോചനപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്ന രാജാവിന്റെ ശ്രമങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധൈൎയ്യശൌൎയ്യങ്ങളും നിഷ്ഫലങ്ങളായിട്ടേ പരിണമിക്കയുള്ളൂ. അങ്ങനെയുള്ള രാജാക്കന്മാരുടെ മേൽ വിജയം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ശത്രുക്കൾക്കു യാതൊരു പ്രയാസവും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. 'ജ്യേഷ്ഠൻ സീതയെ അപഹരിച്ചതു വിഷഭോജ്യം കഴിച്ചതുപോലെയാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. എന്നുവെച്ചു ഞാൻ എന്റെ കൃത്യത്തെ ചെയ്യാതെയിരിക്കയില്ല. എന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെയും എന്റെ

രാജാവിൻെറയും ശത്രുവിനോട് എന്നാൽ കത്തവ്യമായു ള്ളതു് എന്താണെന്നനിക്കറിയാം. എൻെറ ജ്യേഷ്ഠൻെറ പ്രവൃത്തി അബദ്ധമായാലും സുബദ്ധമായാലും ഞാൻ ലങ്കയ്ക്കുവേണ്ടി അതിനെ ഇപ്പോൾ ആക്രമിക്കുന്ന ഭയങ്കരനായ ശത്രുവിനോടു യുദ്ധംചെയ്തന്നെ ചെയ്യും. രാമൻ എത്രയും സമത്ഥനായ ഒരു യോദ്ധാവാണെന്നു എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ കുംഭകൎണ്ണൻെറ നേരെ രണ്ടാമതൊരുശരം പ്രയോഗിക്കാൻ രാമനു സംഗതിവരുന്ന കായ്യം സംശയമാണു്. ന്യായവും നീതിയും എന്താണെന്നു എന്നെക്കാൾ ബുദ്ധിമാന്മാരായിട്ടുള്ളവർ വിവേചനംചെയ്തു തീർച്ചയാക്കിക്കൊള്ളട്ടെ. ഞാൻ എൻെറ ജ്യേഷ്ഠനും, എൻെറ വംശത്തിനുംവേണ്ടി ശത്രുക്കളോടു യുദ്ധംതന്നെ ചെയ്യും. ജ്യേഷ്ഠൻ തിരുമനസ്സിൽ യാതൊരു വ്യാകുലതയും വേണ്ടാ. രാമനെ ഞാൻ വധിക്കുമ്പോൾ വിധവയായിത്തീരുന്ന സീത ജ്യേഷ്ഠൻെറ ഭായ്യയായിത്തീരും. ജ്യേഷ്ഠൻ രാജപ്രതാപത്തോടുകൂടിയിരുന്നു ഇച്ഛാനുരോധേന രാജഭോഗങ്ങൾ അനുഭവിച്ചുകൊള്ളണം."

൫.

ഇന്ദ്രജിത്തു്.

രാവണൻെറ പുത്രനും അതിസമത്ഥനും, ധീരനും ആയ അന്ദ്രജിത്തു തൻെറ അഭിപ്രായത്തെ ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചു:—

ദുർബ്ബലനായ വിഭീഷണൻെറ ഉപദേശത്തെ അച്ഛൻ എന്തിനായിട്ടാണു് ശ്രദ്ധിക്കുന്നതു്? രാക്ഷസവംശത്തിൽ ജനിച്ച ഒരുവനും ഇങ്ങനെ ഭീരുത്വത്തോടുകൂടി

സംസാരിക്കയില്ല. മഹാ പരാക്രമശാലികളെന്നു വിശ്രുതന്മാരായ നമ്മുടെ വംശ്യരിൽ വിഭീഷണനെപ്പോലെ ഇത്ര ഭീരുവായിട്ടു വേറെ ആരുംതന്നെയില്ല. നമ്മുടെ വംശത്തിലുള്ള എത്ര നിസ്സാരന്മാരോടു താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കിയാലും നമ്മുടെ ശത്രുക്കൾ സമന്മാരാകയില്ല. എന്നിരിക്കെ ഈ താപസസഹോദരന്മാർ നമ്മെ എതിക്കുന്നതിന് എത്രതന്നെ ശക്തന്മാരായി ഭവിക്കും? സ്വരാജ്യത്തിൽനിന്നും, സ്വഗൃഹത്തിൽനിന്നും ഭ്രഷ്ടന്മാരാക്കപ്പെട്ടുകനിമിത്തം കാടുകൾതോറും അലഞ്ഞുതിരിയുന്ന ഈ കാടോടികൾക്കു നാം കീഴടങ്ങുകയെന്നുള്ളതു വളരെ അവമാനകരമാണ്. മഹാ പരാക്രമശാലികളും, വിഖ്യാതന്മാരും ആയ അനേകം ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചു കീഴടക്കിയിട്ടുള്ള നമുക്ക് അതൊരിക്കലും അഭിമാനകരമായിരിക്കയില്ല."

ൻ.
രാവണൻെറ തീരുമാനം.

രാവണൻ തൻെറ തീരുമാനത്തെ പ്രസ്താവിക്കാനായി എഴുന്നേററു, നിർഭയനായി ശാന്തതയോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന വിഭീഷണനെ നോക്കിയപ്പോൾ രാവണൻെറ കണ്ണുകൾ കോപംകൊണ്ടു ചുവന്നു.

"ആപത്തിനെ ഭയപ്പെടുന്നവരും, അവിശ്വസനീയന്മാരും ആയ ബന്ധുക്കളോടൊന്നിച്ചു് താമസിക്കുന്നതിനേക്കാൾ പ്രത്യക്ഷ ശത്രുവിൻെറ ഭവനത്തിലോ, സർപ്പത്തിൻെറ മാളത്തിലോ വസിക്കുന്നതുതന്നെ കൊള്ളാം. ഹാ! എൻെറ ഉററ ബന്ധുക്കളുടെ സ്നേഹം എത്ര ശിഥിലം!

അവർ എന്റെ വിജയത്തിൽ ദുഃഖിക്കയും, എന്റെ അപായത്തിൽ മന്ദഹസിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എന്റെ ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങൾ പ്രകാശമാനങ്ങളായിത്തീരുകയും, എന്റെ കീൎത്തി സൎവ്വത്ര വ്യാപിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ അവരുടെ ഹൃദയം അസൂയകൊണ്ടു കലുഷമായിത്തീരുന്നു. എനിക്കു സംഭവിക്കുന്ന അബദ്ധങ്ങളെ ഓരോന്നിനെയും അവർ എത്ര കൌതുകത്തോടുകൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു! ദുരദൃഷ്ടം എന്നെ ബാധിക്കുന്നതു് കാണാൻ അവർ എത്ര സന്തോഷത്തോടെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു! കാട്ടാനകളോടു് അവയെ എങ്ങനെയാണു് കിരാതന്മാർ പിടിക്കുന്നതെന്നു ചോദിച്ചു നോക്കണം. നിസ്സാരങ്ങളായ ആയുധങ്ങളേയും, അഗ്നിയെയും ഒന്നും ആനകൾ ഭയപ്പെടുന്നില്ല. കൌശലവും, വഞ്ചനയും, ഏറിയ പിടിയാനകൾ കൊമ്പനാനകളെ ഉപായത്തിൽ വശീകരിച്ചു് കിരാതന്റെ സങ്കേതസ്ഥലത്തേക്കു നയിക്കുന്നു. ഈ വഞ്ചനയാലാണു് ആനകൾ കുടുക്കിലാകുന്നതു്. പശുവിൻപാലിനു പോഷകശക്തിയും, സ്ത്രീകളുടെ മനസ്സിനു് അസ്ഥിരതയും, മഹർഷിമാൎക്കു തപശ്ശക്തിയും ഉണ്ടായിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം നമ്മുടെ അടുത്ത സംബന്ധികൾക്കു നമ്മെക്കുറിച്ചു ഗൂഢമായ വൈരം ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നുള്ളതു നിശ്ചയമാണു്. അവരുടെ വാക്കുകൾ മധുരങ്ങളായിരിക്കും. എന്നാൽ അവരുടെ ഹൃദയം അസൂയാകലുഷം ആയിരിക്കും. താമരയിലയിലെ നീൎത്തുള്ളികളെപ്പോലെ അവിശ്വസനീയന്മാരായ ബന്ധുജനങ്ങൾ വാസ്തവമായ മൈത്രിയോടു കൂടാതെ നമ്മുടെ ചുററും വന്നുകൂടുന്നു. ഗ്രീഷ്മാവസാനത്തിലെ കാളമേഘങ്ങൾ നീരാവി നിറഞ്ഞവയാണെങ്കിലും വൎഷിക്കാതിരിക്കുന്നതുപോലെതന്നെ കപടബന്ധുക്കൾ നമ്മോടു

സൌമുഖ്യം ഭാവിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും അവരുടെ ആശ്വാസകരങ്ങളായ വാക്കുകൾ ഫലാനുകൂലങ്ങളായിരിക്കുന്നില്ല. ഒരു പുഷ്പത്തിൽനിന്നു മധുബിന്ദുക്കളെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടു മറ്റൊരു പുഷ്പത്തിലേക്കു പറന്നു പൊയ്ക്കളയുന്ന ഭ്രമരങ്ങളെപ്പോലെ നമ്മുടെ സ്നേഹാദരങ്ങളെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു കുടിലന്മാരായ ബന്ധുക്കൾ നമ്മെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്നതിന് ആഗ്രഹിക്കുന്നു. വിഭീഷണാ! നിന്റെ ഉപദേശവാക്കുകളിലുള്ള കാപട്യം എനിക്കറിയാം. നിന്റെ ഹൃദയം അസൂയാഗർഭമാണ്. നിനക്കുള്ള വാസ്തവമായ ആഗ്രഹം നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ രാജ്യത്തെയും, ഭാര്യയെയും അപഹരിക്കണമെന്നാണ്. നിന്റെ ഈ ചതി നിന്റെ ശത്രുവിനോടാകട്ടെ. എന്നാൽ എന്റെ സഹോദരന്റെ രക്തത്തെ ചൊരിക്കാൻ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. വേറൊരു രാക്ഷസനാണ് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിരുന്നത് എങ്കിൽ അതിന്റെ ഫലം അവൻ ഉടനേ അനുഭവിക്കുമായിരുന്നു.

൫൦.

വിഭീഷണന്റെ വേർപാട്.

രാവണന്റെ ഈ ദുർഭാഷണങ്ങൾ കേട്ടു വിഭീഷണന് ദുസ്സഹമായ വ്യസനവും കോപവും ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹം തന്റെ നാലു അമാത്യന്മാരോടുംകൂടി ആലോചനാസഭയിൽനിന്ന് ഇറങ്ങിപ്പോകാനായി ഭാവിച്ചു. ഒടുവിൽ അയാൾ ഇത്രയുംകൂടി പറഞ്ഞു:—

"ജ്യേഷ്ഠൻ എന്നെക്കുറിച്ച് ഇങ്ങനെയോ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്? ജ്യേഷ്ഠന്റെ ആക്ഷേപവചനങ്ങൾ വളരെ കടന്നുപോയി. എന്നെക്കുറിച്ചു പ്രസ്താവിച്ച ഈ ദുരഭിപ്രായങ്ങൾ അടിസ്ഥാനമില്ലാത്തവയും, വ്യാജങ്ങളും ആണ്. ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെയും, രാജ്യത്തിന്റെയും രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി വാസ്തവമായിട്ടുള്ളതിനെ പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ജ്യേഷ്ഠൻ ആപൽകരമായ ചുഴിയിലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ എന്റെ ഉപദേശവചനങ്ങൾ നിഷ്ഫലങ്ങളായി ഭവിച്ചു. മധുരങ്ങളായ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു വ്യാജമായി സൌമുഖ്യം ഭാവിക്കുന്ന അമാത്യന്മാർ ജ്യേഷ്ഠനു ധാരാളം ഉണ്ടു്. വാസ്തവമായുള്ളതിനെ നിഷ്കപടമായി തുറന്നു പറയുന്നവർ ചുരുക്കം. പരസ്ത്രീകളിലുള്ള അനുചിതമായ കാമവും, അന്യന്മാരോടുള്ള അനുചിതമായ വൈരവുംകൊണ്ടു് ആലോചനയും, വിവേകവും ഇല്ലാതെ ജ്യേഷ്ഠൻ ആപത്തിനെ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തുന്നു. ആപത്തിനേയും നാശത്തേയും മൌഢ്യംമൂലം ജ്യേഷ്ഠനു് അറിയാൻ കഴിയുന്നില്ല. ഗുണദോഷവചനങ്ങളെ ശ്രദ്ധിക്കുകയുമില്ല. ഇരിന്റെ എല്ലാററിന്റെയും ഫലം രാമബാണങ്ങൾ ജ്യേഷ്ഠനെ അനുഭവിപ്പിക്കാതെ ഇരിക്കയില്ല. ജ്യേഷ്ഠന്റെയും രാജ്യത്തിന്റെയും രക്ഷയ്ക്കായി ചരമപ്രാർത്ഥനയായി ഞാൻ ഒന്നുകൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. ജ്യേഷ്ഠൻ ഇപ്പോൾ പ്രവർത്തിക്കാൻ പോകുന്നതിനെക്കുറിച്ചു വീണ്ടും ഒന്നുകൂടി നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്കണം. ഞാൻ ഇതാ പോകുന്നു. നമുക്കു് ഇനി ഒരിക്കലും തമ്മിൽ കാണാൻ ഇടവരികയില്ല. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് സാഗരമേഖലയായ ലങ്കയെ കാത്തുകൊള്ളണം."

രാമായണം.

പുസ്തകം ൧൦.

യുദ്ധം.

ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ഒന്നാമത്തെ യുദ്ധം.

രാവണൻ പ്രഭാതത്തിൽ എഴുന്നേറ്റു തന്റെ ഉന്നതമായ സൌധത്തിൽ ഇരുന്നു നോക്കിയപ്പോൾ ലങ്കാനഗരത്തിനു ചുറ്റും വന്നു പാളയം അടിച്ചു കിടക്കുന്ന രാമന്റെ അവധിയില്ലാത്ത സൈന്യങ്ങളുടെ മേൽ തന്റെ ദൃഷ്ടി പതിഞ്ഞു. കോപവും വ്യസനവുംകൊണ്ടു രാവണന്റെ ഹൃദയം കലുഷമായി. ക്ഷണേന തന്റെ സൈന്യങ്ങളെ സജ്ജമാക്കികൊണ്ടു നഗരവാതലിനെയും ലംഘിച്ചു് എത്രയും വീരോടുകൂടി രാവണൻ ശത്രുക്കളെ ആക്രമിച്ചു. അന്നു സന്ധ്യയാകുന്നിടത്തോളം യുദ്ധം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. മഹാ ഭയങ്കരമായ ആ യുദ്ധത്തിൽ രണ്ടു ഭാഗത്തും അസംഖ്യം വീരന്മാർ നശിച്ചു.

സൂൎയ്യൻ പശ്ചിമസമുദ്രത്തിൽ മറഞ്ഞു. ദിക്കെങ്ങും അന്ധകാരം നിറഞ്ഞു. ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ രാത്രിയിൽ സുഗ്രീവന്റെ സൈന്യത്തെ അപ്രതീക്ഷിതമായിആക്രമിച്ചു. അവരിൽ അസംഖ്യംപേരെ വധിച്ചു. തന്റെ പക്ഷക്കാൎക്കു സംഭവിച്ച പരാജയത്തെ കേട്ടു രാമൻ ലക്ഷ്മണനോടൊന്നിച്ചു അവരുടെ സഹായത്തിന്നെത്തി. രാക്ഷസസൈന്യ

ത്തിനു്, ദേവതുല്യന്മാരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ വരവു ശുഷ്കമായ വനത്തിനു വനദഹനൻ എന്നപോലെ ആയിരുന്നു. ദിവ്യന്മാരായ ആ സഹോദരന്മാരുടെ അസാമാന്യസാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടിയ ശരപ്രയോഗത്താൽ ഒടുങ്ങിയ രാക്ഷസന്മാർ എത്രയെന്നു കണക്കില്ല. ക്രൂരസർപ്പത്തെപ്പോലെ ഫൂൽകാരം ചെയ്തുകൊണ്ടു സർവത്രപാഞ്ഞുചെല്ലുന്ന രാമബാണങ്ങളുടെ ചീറാംകേട്ടുതന്നെ രാക്ഷസന്മാർ നടുങ്ങി. നേരം അർദ്ധരാത്രിയായി. പോർക്കളത്തിൽനിന്നു നാനാദിക്കുകളിലേക്കും നദികളെപ്പോലെ രക്തം പ്രവഹിച്ചുതുടങ്ങി. ശസ്ത്രങ്ങളേറ്റു പ്രാണവേദനയോടെ നിലത്തുപതിക്കുന്ന രാക്ഷസഭടന്മാരുടെ ആർത്തനാദവും, രാമഭടന്മാരുടെ മദത്തോടുകൂടിയ ജയഘോഷവും, ഭേരി, കുഴൽ, ശംഖം മുതലായവയുടെ ഗംഭീരധ്വനിയുംകൊണ്ടു ദിക്കാസകലം മുഴങ്ങി. രാമൻ തന്റെ വില്ലിൽ നിശിതങ്ങളായ ആറു ശരങ്ങൾ തൊടുത്തയച്ചു. രാക്ഷസസൈന്യത്തിന്റെ നേതാവായിരുന്ന വജ്രദംഷ്ട്രനും അവന്റെ സഹായികളും പോർക്കളത്തിൽനിന്നു ഓടിത്തുടങ്ങി. എന്നിട്ടും രാക്ഷസന്മാർ ഭഗ്നാശന്മാരാകാതെ വീണ്ടും ഘോരമായി പൊരുതുനിന്നു്, അഗ്നിയിൽ ശലഭങ്ങളെന്നപോലെ രാമബാണങ്ങളിൽ നശിച്ചുതുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ രാമന്റെ ഭാഗം ജയിച്ചുനില്ക്കുമ്പോൾ രാവണന്റെ പുത്രനും, മായായുദ്ധത്തിൽ അതിനിപുണനും ധീരനും ആയ ഇന്ദ്രജിത്തു രാക്ഷസന്മാരുടെ സഹായത്തിന്നായി വന്നെത്തി. അംഗദൻ അയാളുടെ സാരഥിയേയും, അശ്വങ്ങളേയും വധിച്ചു എങ്കിലും ഇന്ദ്രജിത്തു് അധീരനാകാതെ ശരങ്ങൾ വർഷിച്ചുതുടങ്ങി. സമർത്ഥനായ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ശരങ്ങളേററു രാമന്റെ സൈന്യത്തിൽ അസംഖ്യം പേർ മരിച്ചു. ഒടുവിൽ അയാൾ ത

ന്റെ നാഗാസ്ത്രത്തെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ മേൽ പ്രയോഗിച്ചു. മായയാൽ മറഞ്ഞുനിന്നു യുദ്ധംചെയ്യുന്ന ഇന്ദ്രജിത്തിനോടു രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ സാഹസങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ ഫലിച്ചില്ല. അവർ നാഗാസ്ത്രമേറ്റു മോഹാലസ്യത്തോടുകൂടി നിലത്തു പതിച്ചു.

൨.

സീതയുടെ വിലാപം.

പ്രത്യൂഷോദയത്തിനു മുമ്പിൽ ഇന്ദ്രജിത്തു തന്റെ അച്ഛന്റെ പള്ളിയറയ്ക്കകത്തു ചെന്നു അർദ്ധരാത്രിയിൽ നടന്ന ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തെയും, രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ മൃതിയേയും അറിയിച്ചു. ഗർവ്വിഷ്ഠനായ രാവണൻ തന്റെ ധീരനും സമർത്ഥനും ആയ പുത്രനെ ആലിംഗനംചെയ്ത് അയാളുടെ സാമർത്ഥ്യത്തേയും അത്ഭുതപരാക്രമത്തേയും വളരെ പ്രശംസിച്ചു. അനന്തരം എത്രയും ക്രൂരവും നിന്ദാവഹവും ആയ ഒരു ഉദ്ദേശ്യത്തോടുകൂടി തന്റെ കിങ്കരന്മാരോടു രഥം തയ്യാറാക്കി ദുഃഖിതയായ സീതയെ അതിൽ കയററി ഭയങ്കരമായ പോർക്കളത്തിൽ കൊണ്ടുചെന്നു കാണിക്കുന്നതിന് ആജ്ഞാപിച്ചു. അവർ എത്രയും വേഗത്തിൽ രഥം തയ്യാറാക്കി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സീതയെ അതിൽ കയററി, ബോധശൂന്യനായും ഗതപ്രാണനെന്നപോലെയും രക്തവുമണിഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന രാമന്റെ സമീപത്തിൽ കൊണ്ടുചെന്നു.

രാമലക്ഷ്മണന്മാർ രണ്ടുപേരും ഒരേസ്ഥലത്തുതന്നെ കിടന്നിരുന്നു. അവരുടെ വില്ലുകളും ശരങ്ങളും നുറുങ്ങി അവ

രുടെ സമീപത്തിൽതന്നെ കിടന്നിരുന്നു. രക്തധാരയിൽ മുഴുകിയ ഉഗ്രങ്ങളായ ശരങ്ങൾ ശത്രുക്കളുടെ ജയത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു. സീതയുടെ ഹൃദയം അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖംകൊണ്ടു നുറുങ്ങി. അവളുടെ നയനങ്ങൾ മങ്ങി. അവാച്യമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി അവൾ ഒരു വിധവയെപ്പോലെ ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചു:—

എന്റെ പ്രിയഭർത്താവേ! അങ്ങു ഭയങ്കരമായ ഈ സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ലങ്കയിൽ കടന്നതു് എത്രയും ഭയങ്കരമായ ഈ മൃത്യുവിന്റെ വായിൽ അകപ്പെടുവാൻ തന്നെയോ? എന്നെ രക്ഷിക്കാനായി ശ്രമിച്ച അവിടേയ്ക്കു വന്നുകൂടിയ ദശാപരിണാമം ഇങ്ങനെയോ? ക്രൂരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരോടു പ്രതീകാരം ചെയ്വാനായി വന്ന അങ്ങടെ നിസ്തുല്യമായ പരാക്രമത്തെ മായാവികളായ ശത്രുക്കൾ ഇപ്രകാരം നശിപ്പിച്ചുവോ? യുദ്ധത്തിൽ അങ്ങടെ നേരെ നില്ക്കാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ള യാതൊരു പോരാളിയും ഈ ലോകത്തിലില്ലല്ലോ. ജ/ഇജയിയായ അവിടത്തെ നേരേ വരുന്ന യാതൊരു ശത്രുവിനും തന്റെ വിജയത്തെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുന്നതിനായി പിന്നീടു ജീവിച്ചിരിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ലല്ലൊ. എന്നാൽ ശിരോലിഖിതത്തെ അവിടേയ്ക്കും ലംഘിച്ചുകൂടുന്നതല്ല. മൃത്യുവിന്റെ അധികാരത്തെ ആർക്കും എതിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല. എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ! ഒരിക്കലും ഉണരാത്ത ഈ ഉറക്കം നിങ്ങൾ ഉറങ്ങിക്കൊൾവിൻ. ഞാൻ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വിലപിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾ ക്ഷത്രിയധർമ്മത്തെ നിങ്ങളുടെ യോഗ്യതയ്ക്കു് അനുരൂപമായവിധത്തിൽ അനുഷ്ഠിച്ചു. ക്ഷത്രിയന്മാർക്കുചിതമായ വീരസ്വർഗ്ഗത്തെയും നിങ്ങൾ പ്രാപിച്ചു. എന്റെ കഷ്ടത

കളെക്കുറിച്ചും ഞാൻ വിലപിക്കുന്നില്ല. എന്റെ ജനനം തന്നെ ദുഃഖസൂചകമായിരുന്നു. എന്നാൽ എന്റെ ദുഃഖം എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കൌസല്യയമ്മയെ കുറിച്ചാകുന്നു. പുത്രനില്ലാത്തവളും, വൈധവ്യം ഭവിച്ചവളും ആയ ആ അമ്മ ഒരിക്കലും ശമനംവരാത്ത ഈ ദുഃഖത്തോടുകൂടി ഇനി ദിവസങ്ങളെയും മാസങ്ങളെയും കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതു് എങ്ങിനെയാണു്? രാജ്യഭ്രംശാവധി കഴിഞ്ഞു് ആ വൃദ്ധയായ അമ്മയെ ആശ്വസിപ്പിക്കാനും, അവരുടെ നയനങ്ങളെ ഒരിക്കൽകൂടി കുളൂർപ്പിക്കാനും ആയി തന്റെ ഓമനമകൻ മടങ്ങിച്ചെല്ലുന്നതിനെ എത്ര ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയാണു് ആ അമ്മ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. സീതയുടെ പ്രാണനാഥനായും, അയോദ്ധ്യയിലെ രാജാവായും, കൌസല്യാരാജ്ഞിയുടെ ഇഷ്ടപുത്രനായും സത്യത്തിന്റെയും ഗുണവിശേഷങ്ങളുടേയും ആത്മാവായും, ഇരുന്ന രാമാ! അവിടുന്നു ഒരിക്കലും അരുണോദയത്തെ കാണാത്ത ഈ ഉറക്കം ഉറങ്ങിക്കൊള്ളണം."

ദുർന്നിവാരമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ എത്രയും സവാധാനമായി സീത ഇങ്ങനെവിലപിച്ചു. സീതയുടെ ദുഃഖം കണ്ടു മങ്ങിയ പ്രഭയോടുകൂടി നക്ഷത്രങ്ങൾ പോലും ആകാശത്തിൽ നിശ്ചേഷ്ടങ്ങളായി നിന്നു. സീതയോടുകൂടി ത്രിജടയെന്നു പേരായ ഒരു സ്ത്രീയും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ഒരു രാക്ഷസി ആയിരുന്നു, എങ്കിലും സീതയുടെ ഈ വിലാപംകേട്ടു് ആർദ്രമാനസയായി അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

"ഗുണവതിയായ സീതേ! നീ ഇപ്രകാരം വിലപിക്കരുതു്. നിഷ്പ്രയോജനമായി ഈ വിധവാശ്രുക്കളെ നീ

വഷിക്കേണ്ട. നിൻെറ ഭൎത്താവു മരിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന് എത്രയും കഠിനമായി മുറിവേററിട്ടേ ഉള്ളു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ഗതപ്രാണന്മാരായിട്ടില്ല. അവർ മോഹാലസ്യപ്പെട്ടു കിടക്കയാണ്. അവർ താമസിയാതെ എഴുനേററു യുദ്ധം ചെയ്തു വിജയികളാകാതെയിരിക്കയില്ല. നിനക്കു ഭാഗ്യവതിയായ ഒരു ഭാൎയ്യയായിരിക്കാനും സംഗതിവരും. രാമൻെറ സൈന്യങ്ങൾ എത്ര ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിൻെറ ചുററും വന്നുകൂടുന്നു. അവരുടെ യുദ്ധകോലാഹലത്തെ നീ കേൾക്കുന്നുണ്ടോ? നായകൻ നശിച്ച ഒരു സൈന്യത്തിൻെറ അവസ്ഥ ഇപ്രകാരം ആയിരിക്കയില്ല. അമരക്കാരൻ നശിച്ചാൽകപ്പൽമുങ്ങിപ്പോകയേയുള്ളു. അതുപോലെതന്നെ നായകൻ നശിച്ചാൽ സൈന്യവും നഷ്ടമായിപ്പോകയേയുള്ളു. രാമൻെറ ചുററും വൃത്താകാരമായിക്കൂടി അദ്ദേഹത്തിൻെറ മുഖത്തിൽ ആശയോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടുനില്ക്കുന്ന ആ ഭടന്മാരെ നീ നോക്ക്. ഇപ്പോഴും സജീവമായ മുഖത്തിൻെറ പൂൎണ്ണലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ കുമാരനായ ലക്ഷ്മണനെ എത്ര താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി അവർ കാത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. ദുഃഖിതയായ സീതേ! നീ എൻെറ വാക്കുകളെ വിശ്വസിക്കുക. മരണലക്ഷണങ്ങൾ എൻെറ ഈ കണ്ണുകൾക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. മൃത്യുവിൻെറ നാശകരമായ കരാംഗുലികളുടെ ഛായ രാമൻെറ മുഖത്തെ സ്പൎശിച്ചിട്ടില്ല. സുശീലയായ സീതേ! നീ ഞങ്ങളുടെ ബന്ധനത്തിൽ പാൎക്കുന്നവളാണെങ്കിലും നിൻെറ ദുഃഖങ്ങളേയും, കഷ്ടതകളെയും കുറിച്ചു എനിക്കു വളരെ സഹതാപം ഉണ്ടു. രാമൻ ഞങ്ങൾക്ക് എത്രയും ഭയങ്കരനായ ഒരുശത്രുവാണെങ്കിലും സത്യവാനും, ഗുണവാനും ആയ അദ്ദേഹത്തെ കുറിച്ചുഞാൻ അനുതപിക്കുന്നു. പോൎക്കളത്തിൽരക്തവും അണി

ഞ്ഞു മോഹാലസ്യപ്പെട്ടുകിടക്കുന്ന രാമലക്ഷ്മണന്മാർ താമസിയാതെ എഴുന്നേററു യുദ്ധംചെയ്തു അവരുടെ വംശത്തിന് അനുരൂപമായ വിധത്തിൽ വിജയം സമ്പാദിക്കും. അവരുടെ മുഖത്തിൽ മരണലക്ഷണങ്ങൾ യാതൊന്നുംതന്നെ ഇല്ല. സാധുശീലയായ സീതേ! നീ ഇങ്ങനെ വിലപിക്കേണ്ടാ. നമുക്കു ലങ്കയിലേക്കു പോകാം."

ത്രിജട പറഞ്ഞതു വ്യാജമല്ലായിരുന്നു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ മോഹാലസ്യം തീർന്നെഴുന്നേററു വീണ്ടും യുദ്ധസന്നദ്ധന്മാരായി.

൯.

രാവണന്റെ ഒന്നാമത്തെ യുദ്ധം.

ഈശ്വരകടാക്ഷം ലഭിച്ച രാമന്റെ നേരേ രാവണന്റെ അതിസാഹസങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ ഫലിച്ചില്ല. ശക്തന്മാരായ രാക്ഷസന്മാർ അനവധിയായി പുറപ്പെട്ടു നടത്തിയ ഘോരസമരങ്ങൾകൊണ്ടും യാതൊരു ഫലവും ഉണ്ടായില്ല.

ഭയങ്കരാകാരനായ ധൂമ്രാക്ഷൻ തന്റെ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി വന്നു. അയാളെ ഹനുമാൻ തോല്പിച്ചു വധിച്ചു. വജ്രദംഷ്ട്രനെ അയാളുടെ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി അംഗദൻ തോല്പിച്ചു വധിച്ചു. അനന്തരം അകമ്പനൻ എന്ന ഏററവുംസമർത്ഥനായ സേനാനി യുദ്ധസന്നദ്ധനായി വന്നു. എന്നാൽ അയാളെക്കാളും സമർത്ഥനായ ഹനുമാന്റെ കയ്യാൽ അയാൾ ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു കാലപുരിയെ പ്രാപിച്ചു. രാവണന്റെ

പ്രധാന മന്ത്രിയും മഹാപരാക്രമശാലിയും ആയിരുന്ന പ്രഹസ്തനെ നീലൻ തോൽപ്പിച്ചു വധിച്ചു.

രാവണന്റെ സമൎത്ഥന്മാരായ സേനാനികളും, ധീരന്മാരായ ഭടന്മാരും എത്രതന്നെ സാഹസമായി പ്രയത്നിച്ചിട്ടും രാമന്റെ സൈന്യത്തിന്റെ അണി മുറിക്കാൻപോലും കഴിഞ്ഞില്ല. തന്റെ സഹായികളും, ബന്ധുക്കളും, പ്രധാന സേനാനികളും എല്ലാം നശിച്ചു എന്നു കണ്ടപ്പോൾ രാവണന്ന് അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖവും, പരിഭ്രമവും ഉണ്ടായി.

“നിസ്സാരന്മാരായ ഈ ശത്രുക്കളെക്കുറിച്ച് എനിക്കുണ്ടായിരുന്ന അവജ്ഞ എന്റെ കോപാനലജ്വാലയിൽനിന്നു അവരെ ഇതുവരെ രക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ മൃതന്മാരായ എന്റെ ബന്ധുക്കളുടെ രുധിരം ഇപ്പോൾ എന്നെ തീവ്രമായ പ്രതീകാരത്തിന്ന പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു.”

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു രാവണൻ കോപാവേശത്തോടുകൂടി രഥാരോഹണം ചെയ്തു. വേഗമേറിയ യുദ്ധാശ്വങ്ങളെ പൂട്ടിയ ജാജ്വല്യമാനമായ ആ രഥത്തിൽ സംഹാരരുദ്രനെപ്പോലെ രാവണൻ രാമഭടന്മാരുടെ നേരെ അണഞ്ഞു. ഭേരി, ശംഖം മുതലായവയുടെ ഉച്ചത്തിലുള്ള നാദങ്ങളും, രാക്ഷസന്മാരുടെ അട്ടഹാസങ്ങളും യുദ്ധകോലാഹലങ്ങളും കൊണ്ടു ദിക്കാസകലം മുഴങ്ങി. ഗംഭീരങ്ങളായ തിരമാലകളെ ഭേദിച്ചുകൊണ്ട് എത്രയും ശക്തിയോടുകൂടി അതിവേഗത്തിൽ ഓടുന്ന കപ്പൽപോലെ രാമവാഹിനിയെ ഭേദിച്ചുകൊണ്ടു രാവണന്റെ രഥം സവ്വത്ര പാഞ്ഞു. രാമഭടന്മാരുടെ നാഥനായിരുന്ന സുഗ്രീവൻ

൨.

കുംഭകൎണ്ണവധം.

ലക്ഷ്മണൻ മോഹാലസ്യം തീൎന്നെഴുന്നേററു് വീണ്ടും യുദ്ധത്തിന്നു സന്നദ്ധനായി. ഭയാക്രാന്തനായ രാവണൻ വെളിക്കിറങ്ങാതെ കോട്ടയ്ക്കുള്ളിൽതന്നെ ഇരുന്നു. രാക്ഷസന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ എത്രയും ശക്തനും, പരാക്രമശാലിയുമായ കുംഭകൎണ്ണനോട്ടു് രാവണൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയസഹോദരാ! ഈ സന്ദൎഭത്തിൽ രാക്ഷസന്മാരുടെ മാനത്തെ രക്ഷിക്കാൻ നിനക്കൊരുത്തനേ കഴികയുള്ളൂ. നീ രാക്ഷസന്മാരുടെകൂട്ടത്തിൽ എത്രയും ശക്തനും ധീരന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ അതിധീരനും ആകുന്നുവല്ലൊ. രാമഭടന്മാരോട്ടു നീതന്നെ യുദ്ധംചെയ്തു അവരെ ലങ്കയിൽനിന്നു് ഓടിച്ചുകളയണം." കുംഭകൎണ്ണൻ ഇതുകേട്ടു യുദ്ധസന്നദ്ധനായി തിരിച്ചു. പൎവ്വതശരീരനായ കുംഭകൎണ്ണന്റെ വരവു കണ്ടപ്പോൾ രാമഭടന്മാർ പരിഭ്രമത്തോടെ അങ്ങുമിങ്ങും ഓടിത്തുടങ്ങി. എന്നാൽ അവരുടെ പ്രധാന സേനാനായകനായിരുന്ന അംഗദൻ തന്റെ ഭടന്മാരുടെ ഭയത്തെയും, പരിഭ്രമത്തെയും കണ്ടു ലജ്ജയോടും കോപത്തോടും, കൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"നിങ്ങൾ എവിടെയാണിങ്ങനെ പരിഭ്രമിച്ചോടുന്നതു്? നിങ്ങളുടെ യുദ്ധസാമൎത്ഥ്യത്തെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്കു വിശ്വാസമില്ലാതെ നിങ്ങളുടെ കൃത്യത്തെയും മറന്നു നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെ പരിഭ്രമിക്കുന്നതിന്റെ അൎത്ഥം എന്താണു്? ഭയങ്കരനായ കുംഭകൎണ്ണൻ നേരിട്ടുള്ള യുദ്ധത്തിൽ നമ്മുടെ

കിടയ്ക്കുനില്ക്കുന്ന ഒരു പോരാളിയാണു്. നമുക്കു യോജിച്ചു മുന്നോട്ടുകേറി അയാളെ എതിൎത്തു് അയാളുടെഗൎവ്വത്തെ ശമിപ്പിക്കാൻ നോക്കാം.”

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു ധൈൎയ്യപ്പെടുത്തി അംഗദൻ സൈന്യങ്ങളെ മുന്നോട്ടു നടത്തി. അവർ ഏററവും രൂക്ഷതയോടുകൂടി കുംഭകൎണ്ണനോടെതിൎത്തു പൊരുതു. എന്നാൽ ലോഹകായനായ കുംഭകൎണ്ണന്റെ ശരീരത്തിൽ യാതൊരു മുറിവും ഏല്പിക്കാൻ അവൎക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അംഗദൻ എത്രയും ഉറപ്പിച്ചു നിൎത്തിയിരുന്ന വാഹിനിയുടെ ഒരു ഭാഗത്തെ ഭേദിച്ചുകൊണ്ടു ആ ഭീമരാക്ഷസൻ നിൎഭയനായി മുന്നോട്ടണഞ്ഞു. ശുഷ്കമായ വനത്തെ കാട്ടുതീ എന്നപോലെ രാമഭടന്മാരെ കുംഭകൎണ്ണൻ നശിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. ശേഷിച്ചവർ ഭയാക്രാന്തന്മാരായി ഓടിത്തുടങ്ങി. പരാക്രമശാലിയായ ഹനുമാൻ നിൎഭയനായി മുന്നോട്ടണഞ്ഞു കുംഭകൎണ്ണനോടു യുദ്ധംചെയ്തു. എന്നാൽ മഹാശക്തനായ കുംഭകൎണ്ണന്റെ ആയുധം ഏററു ഹനുമാൻ നിലത്തു പതിച്ചു. അനന്തരം നീലൻ, ശരഭൻ, ഗവാക്ഷൻ, ഗന്ധമാദനൻ, അംഗദൻ മുതലായ സേനാനികൾ കുംഭകൎണ്ണനോടു എതിൎത്തു. കുംഭകൎണ്ണൻ തന്റെ കുന്തംകൊണ്ടു കുത്തി അവരെയെല്ലാം നിലത്തു പതിപ്പിച്ചു. അനന്തരം കിഷ്കിന്ധാധിപനായ സുഗ്രീവനെ തോല്പിച്ചുംകൊണ്ടു കുംഭകൎണ്ണൻ ലക്ഷ്മണൻ നിന്നിടത്തെത്തി. അവർ തമ്മിൽ അല്പനേരം പൊരുതു. അനന്തരം കുംഭകൎണ്ണൻ കുമാരനായ ലക്ഷ്മണനോടു് ഇപ്രകാരം ശാന്തതയോടെ പറഞ്ഞു:—

‘സമൎത്ഥനായ സൌമിത്രേ! അങ്ങേ യുദ്ധസാമൎത്ഥ്യത്തെയും പരാക്രമത്തെയും ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എനി

ക്ക് അങ്ങേക്കാൾ കുറേക്കൂടി ശക്തനായ ഒരു ശത്രുവിനോട്ടു നേരിട്ടു യുദ്ധം ചെയ്യണമെന്നാണ് താല്പര്യം. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ അങ്ങേ ജ്യേഷ്ഠന്റെ അടുക്കൽ പോകട്ടെ. ഒന്നുകിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയാൽ മരിക്കണം, അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തെ ജയിക്കണം എന്നാണെന്റെ മോഹം."

ലക്ഷ്മണൻ:—"പ്രൌഢനായ കുംഭകർണ്ണാ! അങ്ങേ അനിതരസാധാരണമായ രണനിപുണതയെ ഞാൻ അത്രയും അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എനിക്ക് അങ്ങേയോടു യുദ്ധം ചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്നു താല്പര്യമുണ്ട്. എന്നാൽ എന്നെക്കാൾ ശക്തനായ ഒരു പോരാളിയോടു യുദ്ധം ചെയ്യണമെന്നാണല്ലോ അങ്ങേയ്ക്കു താല്പര്യം. അങ്ങേടെ മൃത്യുതന്നെ മൂർത്തീകരിച്ചിരിക്കുന്ന എന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ അതാ നില്ക്കുന്നു. അത്ര അകലെ അല്ല. അങ്ങോട്ടുതന്നെ ചെല്ലാം."

ഇതുകേട്ടു കുംഭകർണ്ണൻ രാമന്റെ നേരെ ചെന്നു. രാമനും കുംഭകർണ്ണനും തമ്മിൽ എതിർത്തു യുദ്ധം തുടങ്ങി. അത്ഭുതപരാക്രമനായ രാമനോടടുത്തപ്പോൾ കുംഭകർണ്ണന്റെ അവസ്ഥ ആപൽകരമായിത്തീർന്നു. തന്റെ ദേഹത്തിൽ തറയ്ക്കുന്ന രാമന്റെ കൂരമ്പുകളിൽ ഓരോന്നും തന്റെ ജീവനെ അല്പാല്പമായി അശിക്കുന്നു എന്നു കുംഭകർണ്ണനു തോന്നി. ഒടുവിൽ രാമൻ എത്രയും ഘോരമായ ഒരു ബാണം തൊടുത്തയച്ചു. കുംഭകർണ്ണന്റെ കവചങ്ങളെയും ഭേദിച്ച് ആ ബാണം അയാളുടെ സ്കന്ധത്തിൽനിന്നും ശിരസ്സിനെ വേറാക്കി. നഷ്ടശിരസ്സായ കുംഭകർണ്ണൻ ഗതപ്രാണനായി പോർക്കളത്തിൽ വീണു പിടച്ചുതുടങ്ങി.

൯.

ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ യുദ്ധം.

രാമഭടന്മാർ വീണ്ടും ലങ്കാനഗരത്തെ രോധിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ ഇരുന്നു. ഈ രോധത്തെ വേർപെടുത്താനും, അവരുടെ അണിമുറിക്കാനും ആയി രാക്ഷസന്മാർ അതിസാഹസമായി പ്രയത്നിച്ചു. രാവണന്റെ പുത്രന്മാരും ധീരന്മാരും ആയ ത്രിശിരസ്സിനെയും, ദേവാന്തകനെയും ഹനുമാനും, നരാന്തകനെ അംഗദനും, അതികായനെ ലക്ഷ്മണനും തോല്പിച്ചു വധിച്ചു. തന്റെ ഈ കുമാരന്മാരുടെ മരണത്തെ ഓൎത്തു് രാവണൻ അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖത്തോടുകൂടി വിലപിക്കുന്നതു കണ്ടു് രാവണന്റെ പ്രഥമപുത്രനായ ഇന്ദ്രജിത്തു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അച്ഛൻ എന്തിനാണു് ഇങ്ങനെ ദുഃഖിച്ചു് അശ്രുക്കൾ വർഷിക്കുന്നതു്? ഈ ഇന്ദ്രജിത്തു് ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം അച്ഛനു പരാജയം സംഭവിക്കയില്ലെന്നുള്ളതു് നിശ്ചയമാണു്. രാമനോടും, ആ നിസ്സാരനായ ലക്ഷ്മണനോടും ഞാൻ ഒരിക്കൽകൂടി യുദ്ധംചെയ്തു നോക്കട്ടെ. ഇന്നു് സൂൎയ്യൻ അസ്തമിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി അവരുടെ കഥ ഞാൻ കഴിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് ഇന്ദ്രൻ, വൈവസ്വതൻ, വിഷ്ണു, രുദ്രൻ, സൂൎയ്യൻ, ചന്ദ്രൻ, അഗ്നി മുതലായ ദേവന്മാർ സാക്ഷിയാകെ ഞാൻ അച്ഛനോടു് സത്യം ചെയ്യുന്നു."

അനന്തരം ഇന്ദ്രജിത്തു തന്റെ ചതുരംഗസൈന്യത്തെ വിസ്തീൎണ്ണമായ യുദ്ധക്കളത്തിൽ ഇറക്കി അണി നിരത്തി. അയാൾ ഘോരമായ ആ യുദ്ധത്തിൽ തനിക്കു വിജയം ലഭിക്കാനായി മന്ത്രപുരസ്സരം ഹോമം ആരംഭിച്ചു. ദുൎല്ലഭങ്ങ

ക്ക് അങ്ങേക്കാൾ കുറേക്കൂടി ശക്തനായ ഒരു ശത്രുവിനോടു നേരിട്ടു യുദ്ധം ചെയ്യണമെന്നാണ് താല്പര്യം. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ അങ്ങേ ജ്യേഷ്ഠന്റെ അടുക്കൽ പോകട്ടെ. ഒന്നുകിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയാൽ മരിക്കണം, അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തെ ജയിക്കണം എന്നാണെന്റെ മോഹം."

ലക്ഷ്മണൻ:—"പ്രൌഢനായ കുംഭകർണ്ണാ! അങ്ങേ അനിതരസാധാരണമായ രണനിപുണതയെ ഞാൻ അത്യന്തം അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എനിക്ക് അങ്ങേയോടു യുദ്ധം ചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്നു താല്പര്യമുണ്ട്. എന്നാൽ എന്നെക്കാൾ ശക്തനായ ഒരു പോരാളിയോടു യുദ്ധം ചെയ്യണമെന്നാണല്ലോ അങ്ങേയ്ക്കു താല്പര്യം. അങ്ങേടെ മൂർത്തതന്നെ മൂർത്തീകരിച്ചിരിക്കുന്ന എന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ അതാ നില്ക്കുന്നു. അതു അകലെ അല്ല. അങ്ങോട്ടുതന്നെ ചെല്ലാം."

ഇതുകേട്ടു കുംഭകർണ്ണൻ രാമന്റെ നേരേ ചെന്നു. രാമനും കുംഭകർണ്ണനും തമ്മിൽ എതിർത്തു യുദ്ധംതുടങ്ങി. അത്ഭുതപരാക്രമനായ രാമനോടടുത്തപ്പോൾ കുംഭകർണ്ണന്റെ അവസ്ഥ ആപൽകരമായിത്തീർന്നു. തന്റെ ദേഹത്തിൽ തറയ്ക്കുന്ന രാമന്റെ കൂരമ്പുകളിൽ ഓരോന്നും തന്റെ ജീവനെ അല്പാല്പമായി അശിക്കുന്നു എന്നു കുംഭകർണ്ണനു തോന്നി. ഒടുവിൽ രാമൻ എത്രയും ഘോരമായ ഒരു ബാണം തൊടുത്തയച്ചു. കുംഭകർണ്ണന്റെ കവചങ്ങളെയും ഭേദിച്ച് ആ ബാണം അയാളുടെ സ്കന്ധത്തിൽനിന്നും ശിരസ്സിനെ വേറാക്കി. നഷ്ടശിരസ്സായ കുംഭകർണ്ണൻ ഗതപ്രാണനായി പോർക്കളത്തിൽ വീണു പിടച്ചുതുടങ്ങി.

൯.

ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ യുദ്ധം.

രാമഭടന്മാർ വീണ്ടും ലങ്കാനഗരത്തെ രോധിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ ഇരുന്നു. ഈ രോധത്തെ വേർപെടുത്താനും, അവരുടെ അണിമുറിക്കാനും ആയി രാക്ഷസന്മാർ അതിസാഹസമായി പ്രയത്നിച്ചു. രാവണന്റെ പുത്രന്മാരും ധീരന്മാരും ആയ ത്രിശിരസ്സിനെയും, ദേവാന്തകനെയും ഹനൂമാനും, നരാന്തകനെ അംഗദനും, അതികായനെ ലക്ഷ്മണനും തോല്പിച്ചു വധിച്ചു. തന്റെ ഈ കുമാരന്മാരുടെ മരണത്തെ ഓൎത്തു് രാവണൻ അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖത്തോടുകൂടി വിലപിക്കുന്നതു കണ്ടു് രാവണന്റെ പ്രഥമപുത്രനായ ഇന്ദ്രജിത്തു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"അച്ഛൻ എന്തിനാണു് ഇങ്ങനെ ദുഃഖിച്ചു് അശ്രുക്കൾ വൎഷിക്കുന്നതു്? ഈ ഇന്ദ്രജിത്തു് ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം അച്ഛനു പരാജയം സംഭവിക്കയില്ലെന്നുള്ളതു് നിശ്ചയമാണു്. രാമനോടും, ആ നിസ്സാരനായ ലക്ഷ്മണനോടും ഞാൻ ഒരിക്കൽകൂടി യുദ്ധംചെയ്തു നോക്കട്ടെ. ഇന്നു് സൂൎയ്യൻ അസ്തമിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി അവരുടെ കഥ ഞാൻ കഴിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് ഇന്ദ്രൻ, വൈവസ്വതൻ, വിഷ്ണു, രുദ്രൻ, സൂൎയ്യൻ, ചന്ദ്രൻ, അഗ്നി മുതലായ ദേവന്മാർ സാക്ഷിയാകെ ഞാൻ അച്ഛനോടു് സത്യം ചെയ്യുന്നു."

അനന്തരം ഇന്ദ്രജിത്തു തന്റെ ചതുരംഗസൈന്യത്തെ വിസ്തീൎണ്ണമായ യുദ്ധക്കളത്തിൽ ഇറക്കി അണി നിരത്തി. അയാൾ ഘോരമായ ആ യുദ്ധത്തിൽ തനിക്കു വിജയം ലഭിക്കാനായി മന്ത്രപുരസ്സരം ഹോമം ആരംഭിച്ചു. ദുൎല്ലഭങ്ങ

ളായ സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങളെയും, പുഷ്പമാല്യങ്ങളെയും അഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ ആഹുതിചെയ്തു. കുന്തം, വാള്, വില്ല്, അമ്പ് മുതലായ ആയുധങ്ങളെയും, കവചങ്ങളെയും അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ വെച്ചു. കറുത്ത ഒരു ആട്ടിന്റെ തല മുറിച്ച് അഗ്നിയിൽ ആഹുതിചെയ്തു. വൈശ്വാനരനെ വിധിപ്രകാരം പൂജിച്ചു. തപ്തമായ സ്വർണ്ണം പോലെ രക്തവർണ്ണമായും, ജ്വാജ്വല്യമാനമായും ഉള്ള അഗ്നിജിഹ്വകൾ ധൂമരഹിതങ്ങളായി അഗ്നികുണ്ഡത്തിന്റെ വലത്തുഭാഗത്തോട്ടിളകി ഹോതാവിന്നു വിജയത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു. ശുഭോദർക്കമായ ഈ ശകുനത്തെ വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു മുമ്പത്തെപ്പോലെ ഒരിക്കൽകൂടി ഇന്ദ്രജിത്തു മായായുദ്ധത്തിന്ന് ആരംഭിച്ചു. ഭയാക്രാന്തന്മാരായ രാമഭടന്മാർ ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ ബാണങ്ങളേറ്റു നാനാദിക്കുകളിലേക്കും പാഞ്ഞുതുടങ്ങി. അനന്തരം രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ മേൽ, കാർമേഘപടലത്തിന്റെ വിള്ളലുകളിൽകൂടി പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുന്ന സൂര്യകിരണങ്ങളെപ്പോലെ ഉജ്ജ്വലത്തുകളായ ശരങ്ങളെ ഇന്ദ്രജിത്തു മറഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ടു വർഷിച്ചു. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അദൃശ്യനായ തങ്ങളുടെ ശത്രുവിനോടു പ്രതികാരം ചെയ്വാനായി നിഷ്പ്രയോജനമായി പരിശ്രമിച്ചു. അവരുടെ ശ്രമം വിഫലമാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ രാമൻ ദുഃഖത്തോടുകൂടി ലക്ഷ്മണനോടിപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“ദുഷ്ടനായ ആ രാക്ഷസൻ വീണ്ടും മായായുദ്ധംചെയ്തു നമ്മുടെ സൈന്യത്തെ ഇതാ നശിപ്പിക്കുന്നു. സ്വയംഭൂവിന്റെ വരബലത്താൽ അദൃശ്യനായിരിക്കുന്ന അവനെ നമ്മുടെ ആയുധങ്ങൾക്കു യാതൊന്നും ചെയ്വാൻ കഴിയുന്നതല്ല. സ്വയംഭൂവിന്റെ ഇഷ്ടം ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ

നമുക്കിതിനെ ക്ഷമയോടെ സഹിക്കാം. ഒരു യോദ്ധാവിന്റെ ധൈൎയ്യത്തോടും സഹനതയോടും നമുക്കു മരിക്കാം.”

ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ അസ്ത്രങ്ങളെ തടുക്കാൻ പ്രത്യസ്ത്രങ്ങളൊന്നും ഇല്ലാതെ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ കുഴങ്ങി. അവന്റെ ശരങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ശരീരത്തിൽ വന്നു തറയ്ക്കുന്നതിനെ ധീരതയോടെ സഹിച്ചുകൊണ്ടു നിർഭയന്മാരായി അവർ നിലത്തു പതിച്ചു.

—൩*൩—

൩.

ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ മൂന്നാമത്തെ യുദ്ധവും, വധവും.

ദൂരസ്ഥങ്ങളായ പൎവ്വതങ്ങളിൽനിന്നു ദിവ്യങ്ങളായ മൂലികകളെ കൊണ്ടുവന്നു ഹനുമാൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരുടെ മുറിവുകൾ ശമിപ്പിച്ചു. അവർ വീണ്ടും എഴുന്നേറ്റു യുദ്ധസന്നദ്ധന്മാരായി. ഭയാക്രാന്തന്മാരായ ശത്രുക്കൾ ലങ്കാനഗരത്തിന്നുള്ളിൽ അഭയം പ്രാപിച്ചു.

കുംഭകൎണ്ണന്റെ ധീരന്മാരായ പുത്രന്മാർ യുദ്ധത്തിനു സന്നദ്ധന്മാരായി വന്നു. അവർ രണ്ടുപേരെയും ഹനുമാനും, സുഗ്രീവനുംകൂടി വധിച്ചു. അനന്തരം മകരാക്ഷൻ വന്നുപോർ തുടങ്ങി. രാമൻ ഒരു ശരത്താൽ അവന്റെ കഥ കഴിച്ചു. തന്റെ ബന്ധുക്കൾക്ക് അപായം വന്നതു കണ്ടു കോപത്തോടുകൂടി ഇന്ദ്രജിത്ത് ഒരു വഞ്ചന പ്രവൎത്തിച്ചു. തന്റെ കരകൌശലംകൊണ്ടു സീതയുടെ കോമളമായ ഒരു

പ്രതിമയെ അയാൾ നിർമ്മിച്ചു. അതിനെ തന്റെ രഥത്തിൽ വെച്ചുകൊണ്ടു രാമഭടന്മാരുടെ മുമ്പാകെച്ചെന്നു് ആ വിഗ്രഹത്തെ വെട്ടി നിലത്തു വീഴ്ത്തി. ഉദ്വേഗകരമായ ഈ വൃത്താന്തം തന്റെ ഭടന്മാരിൽ നിന്നറിഞ്ഞു രാമൻ അത്യന്തം ആധിവശനായി ചമഞ്ഞു. എന്നാൽ ബുദ്ധിമാനായ വിഭീഷണൻ ദുഃഖിതനായ രാമന്റെ സമീപത്തിൽ വന്നു് ഇപ്രകാരം സാന്ത്വനവാക്കുകളെ പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! അവിടുന്നു് എന്റെ വാക്കുകളെ വിശ്വസിക്കണം. എന്റെ വർഗ്ഗത്തിലുള്ളവരുടെ വഞ്ചകപ്രയോഗങ്ങളെ എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. തന്റെ അച്ഛൻ ഭാര്യയാക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ ഇന്ദ്രജിത്തു് ഒരിക്കലും വധിക്കയില്ല. സീതയെ കാമിച്ചാണു് രാവണൻ തന്റെ ജീവനെയും, സിംഹാസനത്തെയും, രാജ്യത്തെയും പണയം വയ്ക്കാനായി ഈ ഘോരസമരം നടത്തുന്നതു്. എന്നാൽ രാവണനു വിജയം ലഭിച്ചാലും സീത ഒരിക്കലും രാവണന്റെ മോഹത്തിനു വഴിപ്പെടുകയില്ല. രാവണൻ ഒരിക്കലും താൻ കാമിക്കുന്ന സ്ത്രീയെ വധിക്കാൻ സമ്മതിക്കയില്ല. ഇന്ദ്രജിത്തു തന്റെ അച്ഛന്റെ ഇഷ്ടത്തിനു വിരോധമായി സീതയെ വധിക്കുന്നതും അല്ല. അവൻ നമ്മെ പരിഭ്രമിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി സീതയുടെ പ്രതിമയെ ഉണ്ടാക്കി നമ്മുടെ മുൻപാകെ വെട്ടി വീഴ്ത്തിയതാണു്. നാം ദുഃഖിതന്മാരായി പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു് ഇവിടെ ഇരിക്കുമ്പോൾ അവൻ നികുംഭിലയിൽ കടന്നു മായായുദ്ധത്തിനു് ആവശ്യമുള്ള ഹോമം കഴിക്കുന്നു. ഹോമം മുഴുവനായാൽ അവനെ പിന്നെ ജയിക്കാൻ ആർക്കുംതന്നെ കഴിയുന്നതല്ല. അതിനാൽ അവന്റെ ഹോമം അവസാനിക്കുന്നതി

നമുക്ക് കുമാരനായ ലക്ഷ്മണൻ സൈന്യസമേതം നികുംഭിലയിൽ കടന്ന് ഇന്ദ്രജിത്തിനോടു യുദ്ധം ആരംഭിക്കട്ടെ.”

ലക്ഷ്മണൻ, വിഭീഷണനോടും തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട സമർത്ഥന്മാരായ ഏതാനും ഭടന്മാരോടുംകൂടി നികുംഭിലയിൽ എത്തി. ഇന്ദ്രജിത്തു ഹോമത്തിനു ആരംഭിച്ചതേ ഉള്ളൂ. അപ്പോൾ തന്റെ ചുററും അപ്രതീക്ഷിതമായിവന്ന വളഞ്ഞ ശത്രുക്കളെ കണ്ടു ഇന്ദ്രജിത്തു കോപത്തോടുകൂടി വിഭീഷണനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“എന്റെ പിതൃവ്യനായ അങ്ങു് ഇപ്രകാരം എന്റെ വധത്തിനായി ശ്രമിക്കുന്നുവോ? രാക്ഷസവംശത്തിൽ ജനിച്ച അങ്ങു ഞങ്ങൾക്കെല്ലാം ഭയങ്കരമായ ആപത്തു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന ഈ സന്ദർഭത്തിൽ അങ്ങേ രാജാവിനോടും, ബന്ധുക്കളോടും വഞ്ചന പ്രവർത്തിക്കുന്നുവോ? അങ്ങിപ്രകാരം അങ്ങേ ബന്ധുക്കളെ പിരിഞ്ഞു ശത്രുക്കളുടെ ഒരു അടിമയായി പാപകരമായ ഈ പ്രവൃത്തിക്കു തുനിഞ്ഞതിൽ എനിക്കു ജുഗുപ്സയും സന്താപവും തോന്നുന്നു. ബന്ധുക്കളെ ഉപേക്ഷിച്ചു ശത്രുക്കളെ ശരണം പ്രാപിക്കുന്ന ഒരുവനു് ഒരിക്കലും ആ ശത്രുക്കൾ ഉത്തമസുഹൃത്തുക്കളായിരിക്കയില്ല. അവർ തന്നെ അവന്റെ നാശത്തിനായി പ്രവർത്തിക്കുന്നതായിരിക്കും.”

വിഭീഷണൻ.—“എന്റെ ധർമ്മതല്പരതയെക്കുറിച്ചു അറിയാതെയാണു നീ ഇപ്രകാരം പരുഷങ്ങൾ പറയുന്നതു്. ഗർവിഷ്ഠനായ കുമാരാ! സത്യത്തെയും, ധർമ്മത്തെയും എ

നിക്കൊരിക്കലും ലംഘിക്കാൻ പാടില്ല. ദുഷ്ടന്മാരായ ബന്ധുക്കളെ ക്രൂരസർപ്പത്തെപ്പോലെ നാം വജ്ജിക്കണം. നിന്റെ അച്ഛന്റെ ദുഷ്കർമ്മങ്ങൾ ഈ ഭൂമിക്കു താങ്ങാൻ കഴിയാത്തവയാണു്. അന്യന്മാരുടെ രാജ്യത്തെ കൊള്ളയിടുന്നതും, പരസ്ത്രീകളെ കാമിക്കുന്നതും ആണു നിന്റെ അച്ഛന്റെ തൊഴിൽ. നിന്റെ അച്ഛൻ ദേവന്മാരെയും, മനുഷ്യരെയും ഒരുപോലെ ദ്രോഹിക്കുന്നു. ഈ ലങ്കാരാജ്യം മുഴുവനും നിന്റെ അച്ഛന്റെ പാപകർമ്മങ്ങളാൽ ദൂഷിതമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ പാപഭാരത്തെ വഹിക്കാൻ ഇനി ലങ്കയ്ക്കുതന്നെയും കഴിയുന്നതല്ല. നിന്റെ അച്ഛന്റെ അവിവേകംനിമിത്തം വന്നുകൂടിയ ഈ ദോഷങ്ങളെ പരിഹരിച്ചു ലങ്കയിൽ രാക്ഷസന്മാരുടെ പ്രതാപത്തെ നശിപ്പിക്കാൻ അനിവാൎയ്യമായ കാലഗതി സന്നദ്ധമായിരിക്കുന്നു. നീയും, നിന്റെ അച്ഛനും, നിങ്ങളുടെ സുഭിക്ഷമായ ഈ രാജ്യവും നിശ്ചയമായി നശിക്കാറായിരിക്കുന്നു. ദുർന്നയനായ നിന്നോടു യുദ്ധംചെയ്‌വാൻ ലക്ഷ്മണൻ തയ്യാറായിരിക്കുന്നു. വിധിവിഹിതം ആക്കും ലംഘിച്ചുകൂടുന്നതല്ലല്ലൊ."

അനന്തരം ഇന്ദ്രജിത്തു ലക്ഷ്മണന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"രണ്ടുതവണ എന്റെ ആയുധങ്ങളിൽനിന്നുണ്ടായ അനുഭവത്തെ നീ മറന്നുവോ? ഇപ്പോൾ നീ ഒരു സർപ്പത്തെപ്പോലെ പതുങ്ങിവന്നു അജയ്യനായ എന്നെ എതിക്കാൻ ധൈൎയ്യപ്പെട്ടുവോ? കുമാരാ! നിന്റെ ഗൎവ്വും നീയും അപല്ക്കരമായ ഈ ഒടുവിലത്തെ യുദ്ധത്തിൽ നിശ്ചയമായി നശിക്കും."

ലക്ഷ്മണൻ:—"നീ ഒരു വീരനെപ്പോലെ നേരിട്ടു യുദ്ധംചെയ്യാതെ കേവലം ഒരു ഭീരുവിനെപ്പോലെ ഒളിച്ചിരുന്ന ഞങ്ങളോടു മായായുദ്ധം ചെയ്കയാണു ചെയ്തതു്. ഇപ്പോൾ നേരിട്ടുള്ള ഒരു യുദ്ധം ചെയ്യണമെന്നാണു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്. വീരവാദവും ആത്മപ്രശംസയും ചെയ്‌വാൻ ഇവിടെ സമയം ഇല്ല. വീരവാദം ഭീരുവിൻെറ ആയുധമാണു്. നീ വീരനാണെങ്കിൽ നിൻെറ ആയുധങ്ങളെത്തന്നെ എടുക്കുക."

അനന്തരം അവർ രണ്ടുപേരുംതമ്മിൽ അണഞ്ഞു പോർതുടങ്ങി. രണ്ടുപേരുടെയും ഹൃദയം കോപംകൊണ്ടു കലുഷമായി. രണ്ടുപേരും തുല്യപാടവത്തോടുകൂടി വളരെ നേരം പൊരുതു. ലക്ഷ്മണൻെറ നിശിതങ്ങളായ ശരങ്ങളേററു് ഇന്ദ്രജിത്തിൻെറ കവചം കീറി. ഇന്ദ്രജിത്തു ലക്ഷ്മണൻെറ കവചത്തെയും നശിപ്പിച്ചു. രണ്ടുപേരുടെയും ശരീരം ഒരുപോലെ കീറി മുറിഞ്ഞു. രണ്ടുപേരും കീഴടങ്ങാൻ ഭാവമില്ല. അല്പം ക്ഷമിക്കണമെന്നോ, അല്പം കരുണ ഭാവിക്കണമെന്നോ അപേക്ഷിക്കാൻ രണ്ടുപേരെയും അവരുടെ ഗവ്വം സമ്മതിച്ചില്ല. ലക്ഷ്മണൻ ഇന്ദ്രജിത്തിൻെറ അശ്വങ്ങളേയും സാരഥിയെയും വധിക്കയും അവൻെറ വില്ലു മുറിക്കയും ചെയ്തു. "ദേവതുല്യനായ രാമൻ ധമ്മനിഷ്ഠയും സത്യസന്ധതയും ഉള്ളവനാണെങ്കിൽ ദേവന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ സഹായിക്കട്ടെ" എന്നു സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണൻ തൻെറ രൂക്ഷമായ ഒരു ശരത്തെ തൊടുത്തയച്ചു. ദേവന്മാർ രാമനെ സഹായിച്ചു. ആ ശരം ലക്ഷ്യത്തിൽ ചെന്നു തറച്ചു. ലക്ഷ്മണ

ന്റെ പൃത്തിരാളി നഷ്ടശിരസ്സായി നികുംഭിലയിൽ വീണു രുണ്ടു.

൧.

രാവണന്റെ വിലാപം.

ഇന്ദ്രജിത്തു വീണതുകണ്ടു് ഏതാനും രാക്ഷസഭടന്മാർ ഓടിച്ചെന്നു രാവണനോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! രാക്ഷസന്മാരുടെ പ്രതാപം അസ്തമിച്ചു. ലക്ഷ്മണൻ വിഭീഷണനൊന്നിച്ചു് അവിടത്തെ കുമാരനെ വധിച്ചിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പരാക്രമശാലിയായ യുവരാജാവിന്റെ ഇഹലോകവാസം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ പ്രിയപുത്രനും മഹാധീരനും ആയ അദ്ദേഹം വീരസ്വർഗ്ഗം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു." ശ്രവണാരുന്തുദങ്ങളായ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ രാവണന്റെ ഉള്ളിൽ ഉണ്ടായ ആധി അവസാനം ഇല്ലാത്തതായിരുന്നു. തന്റെ പുത്രന്റെ നിസ്തുല്യമായ പരാക്രമത്തെയും സാമൎത്ഥ്യത്തെയും ഓൎത്തുമഹാധീരനായ രാവണൻ ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചു:—

"എന്റെ സമൎത്ഥന്മാരായ സേനാനികളിൽ അഗ്രസരനും ദേവന്മാരെപ്പോലും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്ന പരാക്രമത്തോടുകൂടിയവനും ആയ എന്റെ ഇഷ്ടപുത്രാ! നീ ലക്ഷ്മണന്റെ ശരത്താൽ ഹതനായോ? നിന്റെ ഉഗ്രങ്ങളായ ശരങ്ങൾ ഭയങ്കരനായ കൃതാന്തനാൽത്തന്നെയും അനിരുദ്ധങ്ങളാണല്ലോ. അങ്ങനെയുള്ള നീ ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനാൽ വധിക്കപ്പെട്ടുവോ? പരാക്രമശാലിയായ നി

ൻെറ സാന്നിദ്ധ്യം ഇപ്പോൾ വീരസ്വർഗ്ഗത്തിനു അത്ഭുതപൂ
ർവ്വമായ പ്രകാശത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീക്കുന്നു. നിൻെറ വിശ്രു
തമായ നാമധേയം ലോകചരിത്രത്തിനു ഒരു അക്ഷീണമായ
ഓജസ്സിനെ നൽകുന്നു. നിൻെറ നാമത്തെ കേട്ടാൽ ഞെ
ട്ടാത്ത യാതൊരു രാജാവും ഈ ഭൂലോകത്തിൽ ഇല്ല. അ
ങ്ങനെയുള്ള നിൻെറ വിയോഗത്തെക്കുറിച്ചു നിൻെറ ബ
ന്ധുക്കൾ എത്ര ദുഃഖത്തോടുകൂടിയാണു് വിലപിക്കുന്നതെ
ന്നു് നീ അറിയുന്നുണ്ടോ? കൊട്ടാരത്തിനുള്ളിൽനിന്നും പു
റപ്പെടുന്ന ആ വിലാപസ്വരങ്ങളെ നീ കേൾക്കുന്നുണ്ടോ?
വിധവയായ നിൻെറ മഹിഷിയുടേയും പുത്രശോകാത്ത
യായ നിൻെറ അമ്മയുടെയും വിലാപത്തെ നീ കേൾക്കുന്നു
ണ്ടോ? അവരെ ദുഃഖസമുദ്രത്തിൽ തള്ളിയിട്ടുകൊണ്ടു നീ
എവിടെയാണു് പോയിരിക്കുന്നതു്? ഞാൻ വാർദ്ധക്യത്തെ
പ്രാപിച്ചു് ആസന്നമരണനായി കിടക്കുമ്പോൾ ഇരുജി
ത്തു് എത്ര താല്പര്യത്തോടുകൂടി എൻെറ സമീപത്തിരുന്നു്
എന്നെ ശുശ്രൂഷിക്കുമെന്നും എൻെറ ചരമശ്വാസത്തിൽ
എത്ര ഭക്തിയോടുകൂടി എൻെറ കണ്ണുകളെ തിരുമ്മി അട
ക്കുമെന്നും ആണു ഞാൻ മോഹിച്ചിരുന്നതു്. എന്നാൽ
ഹതവിധി അതിനൊന്നിനും എനിക്കു സംഗതി വരുത്തി
യില്ല. പ്രിയപുത്രാ! നീ ഇഹലോകത്തിൽനിന്നു നിഷ്
ക്രാന്തനായി. നിൻെറ അച്ഛൻ ഇതാ നിന്നെക്കുറിച്ചു വി
ലപിക്കുന്നു. വൃദ്ധനായ ഞാൻ ഇനി ഏകനായി എൻെറ
ശത്രുക്കളോടു യുദ്ധം ചെയ്യണമല്ലോ.”

രാവണൻെറ കണ്ണുകളിൽനിന്നു് അശ്രുക്കൾ അനർഗ്ഗ
ളമായിഒഴുകി. പെട്ടെന്നു അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഹൃദയം കോപം
നിദാഘകാലത്തിലെ പ്രതാ
കൊണ്ടു കലുഷമായിത്തീന്നു.

പവാനായ സൂൎയ്യനെപ്പോലെ രാവണന്റെ മുഖം ജ്വലിച്ചു. തീപ്പൊരികൾ പാറുന്നുവോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം ഉജ്ജ്വലത്തുകളായ കണ്ണുകൾ ഉരുട്ടി രാവണൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"അവളാണു് നശിക്കേണ്ടതു്. ആ ദുഷ്ടഹൃദയയായ സീതയാണു് നശിക്കേണ്ടതു്. അവൾ ഇന്നു നാമാവശേഷയായിത്തീരും. ഇന്ദ്രജിത്തു് അവളുടെ പ്രതിമയെമാത്രമേ വെട്ടിവീഴ്ത്തിയുള്ളൂ. രാവണൻ അവളെത്തന്നെ വെട്ടി വീഴ്ത്തുന്നുണ്ടു്."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു രാവണൻ എഴുന്നേററു. രാവണന്റെ കോപംകണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എല്ലാം നടുങ്ങി. രാവണൻ രോഷാകുലനായി ഖഡ്ഗപാണിയായി അശോകവനത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. കോപംകൊണ്ടും, ദുഃഖംകൊണ്ടും ഭ്രാന്തനായിത്തീൎന്ന രാവണൻ തന്റെ ജാജ്വല്യമാനമായ ഖഡ്ഗത്തെ ഇളക്കിക്കൊണ്ടു ദുഃഖിതയായ സീത തന്റെ ഭൎത്താവിനെ ഓൎത്തു വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വൃക്ഷച്ചുവട്ടിൽ എത്തി. സാധ്വിയായ സീതയുടെ രക്തത്താൽ രാവണന്റെ ചന്ദ്രഹാസം അന്നു കളങ്കിതമായിത്തീൎന്നേനെ. എന്നാൽ സത്യവാന്മാരും വിശ്വസ്തന്മാരും ആയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഭയങ്കരമായ പാപകൎമ്മത്തിനുദ്യോഗിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകളെ നിരോധിച്ചു. രാക്ഷസസ്ത്രീകൾ സീതയുടെ ചുററും വളഞ്ഞു രാവണനെ തടുത്തു. രാവണന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മഹാരാജാവേ! ശക്തന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ സ്ത്രീകളോടല്ല തങ്ങളുടെ പരാക്രമത്തെ കാണിക്കുന്നതു്. അവരുടെ

പരാക്രമം യുദ്ധക്കളത്തിലാണു പ്രകാശിക്കുന്നതു്. വേദശാസ്ത്രങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന അവിടുന്നു് ഈ ഹീനപ്രവൃത്തിക്കു തുനിയരുതു്. സ്ത്രീരക്തം നമ്മുടെ യശസ്സിനു കളങ്കത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതു് സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കുള്ള കവാടത്തെ നിരോധിക്കയും ചെയ്യും. അതുകൊണ്ടു് അവിടുന്നു് ഈ സ്ത്രീയെ ഉപേക്ഷിച്ചു രഥാരോഹണം ചെയ്യണം. വിശ്വസ്തന്മാരായ അവിടത്തെ ഈ ഭൃത്യന്മാർ അവിടത്തോടു് ഒന്നിച്ചു യുദ്ധം ചെയ്യാനോ മരിക്കാനോ സന്നദ്ധന്മാരാകുന്നു. ഇന്നത്തെ യുദ്ധത്തിൽ അവിടേക്കു നിശ്ചയമായി വിജയം ലഭിക്കും. ആരാലും നിരോധിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്ത അവിടത്തെ പരാക്രമംകൊണ്ടു് അവിടന്നു ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ ശത്രുക്കളെ വധിച്ചു വിധവയായിത്തീരുന്ന സീതയെ ഭാര്യയായി സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളണം."

വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു രാവണൻ തന്റെ കോപത്തെ ഒരുവിധം അടക്കി. തന്റെ പുത്രനെ വധിച്ച ദുഷ്ടനോടു തക്കതായ പ്രതീകാരം ചെയ്യാതെ അടങ്ങുന്നതല്ലെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

൮.

രാവണന്റെ രണ്ടാമത്തെ യുദ്ധവും, പ്രതീകാരവും.

ലങ്കാനഗരത്തിനുള്ളിൽ നിന്നും പുറപ്പെട്ട സ്ത്രീകളുടെ വിലാപസ്വരം രാവണനു് ഏറ്റവും കർണ്ണാരുന്തുദമായിരുന്നു. രാവണന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പ്രതീകാരേച്ഛ ഏറ്റവും ശക്തിമത്തായി വളർന്നു. അദ്ദേഹം യുദ്ധത്തിനു സന്ന

ധനായി ആയുധങ്ങളെ കൈയിൽ എടുത്തു ദുഃഖത്തോടെ നിശ്വാസിച്ചുകൊണ്ടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"സമർത്ഥന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരെ! നിങ്ങൾ യുദ്ധത്തിനു സന്നദ്ധന്മാരാകുവിൻ. നമുക്കു നമ്മുടെകർത്തവ്യകർമ്മത്തെ ചെയ്യാം. എൻെറ ധീരനായ പുത്രനെ വധിച്ച ആ ദുഷ്ടനോടു ഞാൻ ഇന്നു തക്കതായ പ്രതികാരം ചെയ്യാതെയിരിക്കയില്ല. മഹോദരനും, വിരൂപാക്ഷനും, മഹാപാർശ്വനും എന്നോടൊന്നിച്ചു വരുവിൻ. ഒന്നുകിൽ നിങ്ങളുടെ രാജാവിൻെറ, അല്ലെങ്കിൽ ലക്ഷ്മണൻെറ മരണം ഇന്നു നിങ്ങൾക്കു കാണാം. ദുഷ്ടന്മാരായ ഈ ശത്രുക്കളാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ധീരന്മാരായ ഖരദൂഷണന്മാരെയും, ഭീമപരാക്രമനായ കുംഭകർണ്ണനെയും, മായായുദ്ധത്തിൽ അതിസമർത്ഥനായ ഇന്ദ്രജിത്തിനെയും നിങ്ങൾ ഓർക്കുവിൻ. എൻെറ ശത്രുക്കൾക്കു ആകാശത്തിലും, ഭൂമിയിലും, സമുദ്രത്തിലെ തിരമാലകൾക്കുള്ളിലും അഭയം പ്രാപിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല. രാമൻെറ ശിഥിലമാക്കപ്പെടുന്ന സൈന്യംതന്നെ എൻെറ പരാക്രമത്തെയും പ്രതീകാരത്തെയും ഉൽഘോഷിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ശത്രുക്കളുടെ ശവശരീരം നിറഞ്ഞ പോർക്കളത്തിൽ വന്നുകൂടി ചെന്നായ്ക്കളും കഴുകന്മാരും ശവഭക്ഷണംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടു കൊള്ളട്ടെ. എൻെറ ധീരനായ അനുജനും, സുന്ദരനും സുകുമാരനുമായ പുത്രനും വേണ്ടി തക്കതായ പ്രതീകാരം ഞാൻ ഇന്നു ശത്രുക്കളോടു ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. രാക്ഷസന്മാരെ! നിങ്ങൾ, നിങ്ങളുടെ കൃത്യത്തെ ചെയ്തുകൊള്ളുവിൻ."

രാവണൻെറ ഈ കല്പന ലങ്കാനഗരത്തിനുള്ളിൽ സർവ്വത്ര പരന്നു. തെരുവുകളും, രാജപാതകളും യുദ്ധസന്നദ്ധ

ന്മാരായ രാക്ഷസഭടന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. ആനകളെയും, രഥങ്ങളെയും, അശ്വങ്ങളെയും അണിനിരത്തി. ഒട്ടകങ്ങളെയും, കോവർകഴുതകളെയുംകൊണ്ടു യുദ്ധസാമഗ്രികളെയും ചുമപ്പിച്ചു് ആയുധപാണികളായ കാലാൾപ്പടയും അണി നിരന്നു നടന്നു തുടങ്ങി. രാവണന്റെ അശ്വസൈന്യങ്ങൾ അതിവേഗത്തിൽ പോർക്കളത്തിൽ എത്തി. പെരുമ്പറ, കുഴൽ, പടഹം, മൃദംഗം ഇവയുടെ ഗംഭീരധ്വനിയും, ഭടന്മാരുടെ അട്ടഹാസങ്ങളും കൊണ്ടു ഭൂമിയും ആകാശവും മുഴങ്ങി. മേഘനിർഘോഷത്തെ അനുകരിക്കുന്ന മന്ദ്രധ്വാനത്തോടുകൂടിയ രാവണന്റെ ഉന്നതമായ സ്യന്ദനം ലങ്കയുടെ നഗരവാതലിനെയും ലംഘിച്ചു യുദ്ധക്കളത്തിലേക്കു പാഞ്ഞു.

സൂര്യൻ കാർമേഘപടലങ്ങൾക്കുള്ളിൽ മറഞ്ഞു. അപ്രതീക്ഷിതമായ ഒരു അന്ധകാരം സർവ്വത്ര പരന്നു. പക്ഷികൾ ക്രേങ്കാരത്തോടുകൂടി കൂടണയുവാൻ ബദ്ധപ്പെട്ടു നാനാദിക്കുകളിലേക്കും പറന്നു. ഭയങ്കരമായ വർഷവും ആരംഭിച്ചു. പരിത്രസ്തങ്ങളായ യുദ്ധാശ്വങ്ങൾ പോർക്കളത്തിൽ നിന്നു തിരിഞ്ഞോടുന്നതിനു ഭാവിച്ചു. കഴുകന്മാർ നാനാദിക്കുകളിൽ നിന്നും പറന്നുവന്നു പോർക്കളത്തിന്റെ മേൽഭാഗത്തുകൂടി. കുറുക്കന്മാർ അത്യുച്ചത്തിൽ മേളിച്ചാർത്തു ഘോഷിച്ചു. എത്രയും ഭയാനകമായ ഒരാപത്തിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ദുശ്ശകുനങ്ങൾ സർവ്വത്ര കാണപ്പെട്ടു. വിസ്തീർണ്ണമായ സമുദ്രം ഗിരിപ്രമാണങ്ങളായ തിരമാലകളോടുകൂടി ഇളകി മറിഞ്ഞു. ലോകം മുഴുവൻ ഭൂകമ്പത്താൽ എന്നപോലെ ഒന്നു വിറച്ചു.

രണ്ടു കക്ഷികളും തമ്മിൽ അടുത്തു ഘോരമായ സമരം ആരംഭിച്ചു. ആ യുദ്ധത്തിൽ രണ്ടു ഭാഗത്തു നിന്നും നശിച്ച വീരന്മാർ എത്രയെന്നു കണക്കില്ല. മഹോദരനെയും വിരൂപാക്ഷനെയും ധീരനായ സുഗ്രീവനും, മഹാ പാർശ്വനെ സമർത്ഥനായ അംഗദനും വധിച്ചു. എന്നാൽ ധീരന്മാരായ ആ പോരാളികളിൽ ആൎക്കുംതന്നെ നിരോധിക്കാൻ കഴിയാത്ത ഗംഭീരപരാക്രമത്തോടുകൂടിയ രാവണന്റെ ഉന്നതമായ രഥത്തെ കണ്ടപ്പോൾ രാമഭടന്മാർ സംഭ്രമത്തോടുകൂടി നാനാദിക്കുകളിലേക്കും പാഞ്ഞുതുടങ്ങി. ശിഥിലമായ ആ സൈന്യത്തിന്റെ മദ്ധ്യേകൂടി എത്രയും ക്രൂരമായ പ്രതികാരേച്ഛയോടുകൂടി പാഞ്ഞുവന്ന രാവണൻ അഗ്നിയെപ്പോലെ ഉജ്ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ധീരനായ ലക്ഷ്മണനെ കണ്ടു. ചൈത്രമാസത്തിലെ പ്രചണ്ഡവാതംപോലെ രാവണന്റെ യുദ്ധാശ്വങ്ങൾ പാഞ്ഞുവന്നു. എന്നാൽ വിഭീഷണൻ ആ അശ്വങ്ങളെ എത്രയും വേഗത്തിൽ വധിച്ചു. അപ്പോൾ നിഷ്പ്രയോജനമായിത്തീൎന്ന തന്റെ രഥത്തിൽനിന്നു രാവണൻ നിലത്തു ചാടിഇറങ്ങി. അവിശ്വാസിയും, വഞ്ചകനും ആയ തന്റെ സഹോദരൻ തന്റെ പരമശത്രുവിന്റെ സമീപം നിൽക്കുന്നതു രാവണൻ കണ്ടു. വിഭീഷണൻ ശത്രുപക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നു തന്നോടു യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ രാവണന്റെ ഹൃദയം കോപംകൊണ്ടു കലങ്ങി. തന്റെ സഹോദരനെ വധിക്കാൻ എത്രയും രൂക്ഷമായ തന്റെ ശക്തി എന്ന ആയുധത്തെ രാവണൻ പ്രയോഗിച്ചു. ചീറിക്കൊണ്ടു വിഭീഷണന്റെ നേരെ ചെല്ലുന്ന ആ ശക്തിയെ ലക്ഷ്മണൻ മുറിച്ചു വിഭീഷണനെ രക്ഷിച്ചു. ഇച്ഛാഭംഗത്താൽ കോ

പാവിഷ്ടനായി രാവണൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണനോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—"ലക്ഷ്മണാ കുശലം! നീ പ്രവൎത്തിച്ച ക്രൂരകൃത്യത്തിന്നു പ്രതീകാരം ചെയ്വാനാണു ഞാൻ ഈ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതു്. എന്റെ പുത്രനെ നിൎദ്ദയമായി വധിച്ച നിനക്കു് എന്റെ കോപത്തെത്തടുക്കാൻ ശക്തിയുണ്ടെങ്കിൽ കാണട്ടെ. വഞ്ചകനായ വിഭീഷണനെ നന്റെ സാമൎത്ഥ്യവും, പരാക്രമവുംകൊണ്ടു നീ രക്ഷിച്ചു. നിനക്കു കഴിയുമെങ്കിൽ ഇനി നിന്നെത്തന്നെ രക്ഷിച്ചുകൊൾക. എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ എത്രയും ക്രൂരവും അഗാധവുമായ ഒരു ദുഃഖം അന്തൎഹിതമായി കിടക്കുന്നുണ്ടു്."

പുത്രശോകവും, കോപവും കൊണ്ടു രാവണന്റെ ശക്തി എത്രയും ഉഗ്രക്കോട്ടുകൂടി പാഞ്ഞു. കുമാരനായ ലക്ഷ്മണന്റെ മാറിൽ അതു ഘോരമായ വിധത്തിൽ അതു ചെന്നു തറച്ചു. ഈ യുദ്ധത്തെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്ന രാമൻ അതിന്റെ പൎയ്യവസാനത്തെ കണ്ടു കോപത്തോട്ടുകൂടി അടുത്തുവന്നു. രാവണൻ അനേക മുറിവുകൾ ഏറ്റു പരവശനായി ഓടി ലങ്കയിൽ അഭയം പ്രാപിച്ചു.

ൻ.

രാമന്റെ വിലാപം.

"പ്രിയസഹോദരാ! ഈ അവസാനമില്ലാത്ത യുദ്ധം കൊണ്ടു മുഷിഞ്ഞു നീ ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞുവോ? നിന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചുവെങ്കിൽ എനിക്കിനി

ജീവസന്ധാരണം ചെയ്യണമെന്ന താല്പൎയ്യമില്ല. എന്റെ പരാക്രമം എല്ലാം നിന്റെ പ്രാണനോടൊന്നിച്ചു പലായനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ക്ഷീണിച്ചു പരവശനായിരിക്കുന്ന എന്റെ കൈകളിൽ നിന്ന് ആയുധങ്ങൾ താനേ വീണു പോകുന്നു. ലക്ഷ്മണാ! നിന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചുവോ? മരണതുല്യമായ ഒരു മൂർഛ എന്നെ ബാധിക്കുന്നു. പ്രിയസഹോദരാ! ഞാനും നിന്റെ സമീപത്തിൽതന്നെ നിദ്രയെ പ്രാപിക്കട്ടെയോ? അവസാനമില്ലാത്ത ഈ യുദ്ധവും, വിജയവുംകൊണ്ടു മുഷിഞ്ഞ് എന്റെ വിശ്വസ്തനായ സോദരൻ പോയിരിക്കുന്ന മാർഗ്ഗത്തെത്തന്നെ ഞാനും അനുഗമിക്കുന്നു. എനിക്ക് ഈ ലോകത്തിലുള്ള കൃത്യം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ദൂരസ്ഥമായ അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു ദുർഗ്ഗമമായ മഹാരണ്യത്തിൽ നീ എന്നെ അനുഗമിച്ചു. എത്രയും ഭയങ്കരമായ ഈ യുദ്ധത്തിൽ എനിക്കു സഹായമായി നീ എന്റെ സമീപത്തിൽ നിന്നു. സ്ത്രീകളുടെയും, സ്നേഹിതന്മാരുടെയും, സംബന്ധികളുടെയും, സഹോദരന്മാരുടെയും എത്രയും ഗാഢമായ സ്നേഹം ഭൂമിയിൽ സൎവത്ര കാണുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ നിനക്കുള്ളതുപോലെ അകൈതവമായ സഹോദരസ്നേഹം ലോകത്തിൽ ഒരിടത്തും കാണുന്നതല്ല. നിന്നെക്കുറിച്ചു സദാപി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സുമിത്രഅമ്മ അവരുടെ പ്രിയപുത്രനായ ലക്ഷ്മണനെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കുമ്പോൾ ആ അമ്മയോട്ട് എനിക്ക് എന്തു സമാധാനമാണു പറയാവുന്നത്? "ജ്യേഷ്ഠനോടൊന്നിച്ചു ജ്യേഷ്ഠന്റെ സഹായത്തിനായി വനത്തിൽ അനുഗമിച്ച ലക്ഷ്മണൻ എവിടെ?" എന്നു യോഗ്യനായ ഭരതൻ എന്നോടു ചോദിക്കുമ്പോൾ എന്റെ ആ പ്രിയസ

ഹോദരനോട്ട് എനിക്കെന്തുസമാധാനമാണ പറയാവു ന്നതു്? ഭാഗ്യഹീനമായ എൻെറ ജീവിതത്തെ പീഡിപ്പി ക്കുന്ന ഈ അവസാനമില്ലാത്ത ദുഃഖം എന്തൊരു ദുഷ്ക്കൎമ്മ ത്തിൻെറ ഫലമാണെന്നു ഞാനറിയുന്നില്ല. രാമൻെറ ദുഷ്ക ൎമ്മത്തിൻെറ ഫലമായി ലക്ഷ്മണൻ യുദ്ധത്തിൽ മരിക്ക ണമെന്നുണ്ടോ? യോഗ്യന്മാരായ സഹോദരന്മാരിൽവെച്ചു പരമയോഗ്യനായും, ധീരന്മാരായ യോദ്ധാക്കളിൽവെച്ചു് അതിധീരനായും ഇരിക്കുന്ന നീ എന്താണ് ഇങ്ങനെ മൂൎച്ഛിതനായി കിടക്കുന്നതു്? നിൻെറ അമ്മയും, നിൻെറ മഹിഷിയും നിൻെറ സഹോദരന്മാരും നിന്നെ കാത്തിരിക്കുന്നു. പ്രിയസഹോദരാ! നിൻെറ അടഞ്ഞിരിക്കുന്ന കണ്ണുകളെ ഒരിക്കൽ കൂടി തുറന്നു് എന്നെ ഒന്നു നോക്കുകയില്ലയോ?"

താരയുടെ അച്ഛനും, ബുദ്ധിമാനും ആയ സുഷേണൻ സാന്ത്വനവാക്കുകൾ പറഞ്ഞു രാമനെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ദൂരസ്ഥങ്ങളായ പൎവതങ്ങളിൽ നിന്നു ഹനുമാൻ ദിവ്യങ്ങളായ മൂലികകൾ കൊണ്ടുവന്നു. രാമനാൽ എത്രയും വാത്സല്യപൂൎവം ശുശ്രൂഷിക്കപ്പെട്ടകനിമിത്തം ലക്ഷ്മണൻ വീണ്ടും പൂൎണ്ണസുഖത്തെ പ്രാപിച്ചെഴുന്നേററു. എത്രയും തീവ്രമായ പ്രതീകാരേച്ഛയോടുകൂടി രാമൻ ശത്രുക്കളെ ആക്രമിച്ചു. യുദ്ധം വീണ്ടും അതിഭയങ്കരമായിത്തീൎന്നു.

൧൦.

രാവണന്റെ മൂന്നാമത്തെ യുദ്ധവും, വധവും.

രാവണൻ ഭയാക്രാന്തനായി ഓടിപ്പോയി അഭയം പ്രാപിക്കയല്ല ചെയ്തത്. തന്റെ നഷ്ടങ്ങളായ അശ്വങ്ങൾക്കു പകരം പുതിയ അശ്വങ്ങളെ പൂട്ടിയ രഥത്തിൽ വരാനായിട്ടാണു് അദ്ദേഹം പോയതു്. സൂൎയ്യകാന്തിയോടുകൂടി ഏറ്റവും തിളങ്ങുന്ന ഒരു പുതിയ രഥത്തിൽ വേഗമേറിയ അശ്വങ്ങളെ പൂട്ടി രാവണൻ ഒരിക്കൽകൂടി യുദ്ധത്തിനായിവന്നു. പ്രതീകാരേച്ഛകൊണ്ടു രാവണനും, കഷ്ടാനുഭവങ്ങൾ കൊണ്ടു രാമനും കഠിനഹൃദയന്മാരായിത്തീൎന്നതിനാൽ അവരുടെ യുദ്ധം അത്ഭുതപൂൎവ്വമായ ഭയങ്കരതയോടുകൂടിയതായിത്തീൎന്നു. സകലജനങ്ങളും, പരാക്രമശാലികളായ സേനാനികൾപോലും രാമരാവണന്മാരുടെ യുദ്ധം കണ്ടു വിസ്മയാന്ധന്മാരായി നിന്നുപോയി. പേമഴ ചൊരിയുംപോലെ രണ്ടുഭാഗത്തുനിന്നും അയച്ച ശരങ്ങൾകൊണ്ടു് ആകാശം നിറഞ്ഞു.

യുദ്ധം അതിഭയങ്കരമായിത്തീൎന്നു. രാവണന്റെ മൂൎച്ചയേറിയ ശരങ്ങളേറ്റു രാമന്റെ ദേഹം ആസകലം കീറിമുറിഞ്ഞു. ആ മുറിവുകളിൽകൂടി രക്തധാര ചൊരിഞ്ഞിട്ടും രാമനു് ഒട്ടുംതന്നെ വേദന തോന്നിയില്ല. രാമന്റെ കൂൎത്തശരങ്ങൾ ശത്രുവിന്റെ ജീവനെ ഹനിക്കാനായി നിഷ്ഫലമായി പ്രയത്നിച്ചു. സന്ദിഗ്ദ്ധമായ ഈ യുദ്ധം ഏതുയും ഘോരതയോടുകൂടി വളരെനേരം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. രണ്ടുപേരും മുറിവുകൾ ഏറ്റു പരവശന്മാരായി

ട്ടും കിഴടങ്ങുവാനുള്ള ഭാവംപോലും കാണിക്കാതെ കോപാന്ധന്മാരായി യുദ്ധം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. പരശ്ശു, ഗദ, വേൽ, ശൂലം ഈ വക ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാവണനും കുന്തം, അമ്പു്, ഖഡ്ഗം മുതലായ ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു് രാമനും യുദ്ധം ചെയ്തു. വളരെ നേരം ഇങ്ങനെ യുദ്ധം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നിട്ടും ഒരവസാനവും കണ്ടില്ല. രാമൻ നൈരാശ്യംകൊണ്ടുണ്ടായ കോപത്താൽ അത്യന്തം ക്ഷുബ്ധനായി അഗസ്ത്യമഹർഷിയാൽ തനിക്കു നൽകപ്പെട്ട എത്രയും ഘോരമായ ബ്രഹ്മാസ്ത്രത്തെ തൊടുത്തയച്ചു. ജാജ്വല്യമാനമായ ആ ഉഗ്രശരം മിന്നൽപിണർപോലെയും ആകാശത്തിൽ നിന്നു നിപതിക്കുന്ന മരണകരമായ ഇടിത്തീപോലെയും പുകയും തീജ്വാലകളും വമിച്ചുകൊണ്ടു വൃത്താകാരമായ രാമന്റെ ധനുസ്സിൽനിന്നു പാഞ്ഞു. ലോകകായനായ രാവണന്റെ മാറിടത്തിൽ അതു ചെന്നുതറച്ചു. മഹാപരാക്രമശാലിയായ രാവണൻ നഷ്ടപ്രാണനായി നിലത്തു പതിച്ചു.

രാക്ഷസഭടന്മാരിൽ നിന്നു് എത്രയും ഭയത്തോടും വേദനയോടും കൂടിയ ഒരു ആർത്തനാദം കേട്ടുതുടങ്ങി. രാമഭടന്മാർ സന്തോഷംകൊണ്ടു് അത്യുച്ചത്തിൽ ആർത്തുഘോഷിച്ചു. വീണ, തംബുരു മുതലായവയിൽ നിന്നു് എത്രയും മൃദുവായും, ജയസൂചകമായും ഉള്ള ഒരു ഗാനം കേൾക്കപ്പെട്ടു. ആകാശം ചിത്രഭാനുവിന്റെ പ്രകാശത്താൽ അതീവ ശോഭയുള്ളതായി തീർന്നു. വനസഞ്ചാരിയായ മന്ദമാരുതൻ മന്ദാരപുഷ്പങ്ങളുടെ പരിമളത്തോടുകൂടി ശീതളനായി വീശിത്തുടങ്ങി. സകല ജനങ്ങളും രാമനെ ഒരുപോലെ അനുഗ്രഹിക്കയും, കൊണ്ടാടുകയും ചെയ്തു.

സത്യസന്ധനും ധൎമ്മിഷ്ഠനും ആയ രാമന്റെ ജോലി അവസാനിച്ചു.

൧൧.

മണ്ഡോദരിയുടെ വിലാപവും,

സംസ്കാരകൎമ്മങ്ങളും.

രാവണന്റെ പ്രധാന പട്ടമഹിഷിയും, ലങ്കാനഗരത്തിന് അലങ്കാരഭൂതയും, അതിസുന്ദരിയുമായിരുന്ന മണ്ഡോദരി രാവണന്റെ മരണത്തെക്കുറിച്ചു ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചു:—

"പ്രിയഭൎത്താവേ! ലോകങ്ങളിൽ ദേവന്മാർ തന്നെയും അവിടത്തെ പരാക്രമത്തെ ഓൎത്തു് ഭയാകുലന്മാരായിട്ടാകുമെന്നിരിക്കുമ്പോൾ ഈ രാമന്റെ കൈയാൽ അങ്ങു വധിക്കപ്പെട്ടുവോ? രാമൻ ഒരു സാധാരണ പുരുഷനല്ല. മനുഷ്യരൂപത്തെ ധരിച്ച യമനോ, സ്വൎല്ലോകസഞ്ചാരിയായ വിഷ്ണുവോ, മേഘവാഹനനായ ഇന്ദ്രനോ ആയിരിക്കണം. രാമന്റെ സഹായത്തിനായി വന്ന ഈ ഭടന്മാർ ദേവന്മാർതന്നെ ആയിരിക്കാം. ഖരദൂഷണന്മാരുടെ വധത്തെ അറിഞ്ഞപ്പോൾ തന്നെ ഈ മഹാസമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ച രാമൻ ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യൻ ആയിരിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു. ലങ്കാനഗരത്തെ രാമൻ ആക്രമിച്ചപ്പോൾതന്നെ രാമൻ ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യൻ അല്ലെന്നും വിധിമതത്തെ നടത്താൻ വന്ന ഒരു മൂൎത്തിയാണെന്നും ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി. അപ്പോൾതന്നെ പതിവ്രതയായ

സീതയെ അവളുടെ ഭർത്താവിനു തിരിച്ചുകൊടുക്കണമെന്നും, ഒരു സതിയുടെ ദുഃഖാനലൻ ഒരു വംശത്തെത്തന്നെയും ദഹിപ്പിക്കുന്നതിനു ശക്തിയുള്ളതാണെന്നും ഞാൻ അപേക്ഷിച്ചു പറഞ്ഞു. പരകളത്രത്തെ കാമിക്കനിമിത്തം അവിടത്തെ ഇഷ്ടപത്നിയേയും മറന്ന് അവിടുന്ന് കിരീടത്തെയും, രാജ്യത്തെയും, അവിടത്തെ ജീവനെത്തന്നെയും നിഷ്പ്രയോജനമായി നശിപ്പിച്ചു.

"കഷ്ടം! കൈലാസത്തിലും, മേരുപർവ്വതത്തിലും നാം ഒന്നിച്ചു വിനോദിച്ചു കഴിച്ച ദിവസങ്ങളെ ഓർത്ത് എന്റെ ഹൃദയം തകരുന്നു. എന്റെ സന്തോഷവും വിനോദവും എല്ലാം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്റെ ഇഹലോകവാസം ശൂന്യമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. എന്റെ ദൈവവും രാജാവും, ഭർത്താവും ആയ അവിടുന്ന് ഇനിയെന്നാണ് എന്റെ പ്രേമപുരസ്സരമായ ആശ്ലേഷത്തെ ആഗ്രഹിച്ചുവരുന്നത്?"

അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖപാരവശ്യത്തോടു കൂടി മണ്ഡോദരി ഇപ്രകാരം വാവിട്ടു നിലവിളിച്ചു കരഞ്ഞു. മണ്ഡോദരിയുടെ ഈ ദീനപ്രലാപം കേട്ടപ്പോൾ സത്യവാനും ദയാലുവുമായ രാമന്റെ കണ്ണുകളിൽ അശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞു. രാവണന്റെ അവസ്ഥയ്ക്കു അനുരൂപമായുള്ള ആഘോഷങ്ങളോടുകൂടി സംസ്കാരകർമ്മത്തെ നടത്തുന്നതിനു രാമൻ തന്റെ ഭടന്മാരോട് ആജ്ഞാപിച്ചു.

ചന്ദന വിറകുകൊണ്ടു വേഗത്തിൽ അവർ ഒരു ചിതയുണ്ടാക്കി. അതിന്മേൽ സൌരഭ്യമേറിയ പുഷ്പമാല്യങ്ങളെയും നിരത്തി. അനന്തരം വിശേഷവസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു അലങ്കരിച്ചു രാവണന്റെ മൃതശരീരത്തെ അതിന്മേലെ

ട്ടത്തു കിടത്തി. ദുഃഖിതന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരും പരമാത്തകളായി രോദനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന രാജ്ഞികളും ആ ചിതയുടെ ചുററും വന്നുകൂടി. ബ്രാഹ്മണർ മന്ത്രപുരസ്സരം ഉണങ്ങിയ ചന്ദനവിറകുകളെ ശവശരീരത്തിന്മേൽ അടുക്കി. നെയ്യും സുഗന്ധവസ്തുക്കളും അതിന്മേൽ ആഹുതി ചെയ്തു. കൃഷ്ണവർണ്ണമായ ഒരു ആടിനെ അറുത്തു ബലിയും, മററു കർമ്മങ്ങളും നടത്തി. യോഗ്യനായ വിഭീഷണൻ ഭക്തിപുരസ്സരം ചിതയിൽ തീയും കൊളുത്തി. ജ്വലിച്ചു കേറിയ അഗ്നിയെ സാവധാനമായി വീശി വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ദഹനം കഴിഞ്ഞശേഷം എല്ലാവരും സ്നാനാദികളും കഴിച്ചു ദുഃഖിതരായി ആ സ്ഥലം വിട്ടുപോയി. രാമൻ തന്റെ വില്ലിന്റെ ഞാണിളക്കി അതിനെ തന്റെ ബാഹുദണ്ഡങ്ങളുടെ സമീപത്തിൽ വിശ്രമത്തിനായി വെച്ചു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൧൧.

രാജ്യാഭിഷേകം.

൧.

അഗ്നിപരിശുദ്ധി.

സീത വളരെക്കാലം രാവണാലയത്തിൽ പാൎത്തിരുന്നു. ജനപ്രവാദം ഒരു സ്ത്രീയുടെ കീൎത്തിക്കു കളങ്കത്തെ ഉണ്ടാക്കുമല്ലോ. അതിനാൽ സീത തന്റെ സമീപത്തിൽ വന്നപ്പോൾ രാമൻ ഇതികൎത്തവ്യതാമൂഢനായി ദുഃഖിതനായി നിന്നു. പരിശുദ്ധയായ സീത ലജ്ജിതയായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ പ്രിയനായ രാമാ! അവിടുന്നെന്താണ് ഒന്നും സംസാരിക്കാത്തത്? എന്റെ വിശ്വാസത്തെ കുറിച്ച് അവിടേയ്ക്കു സംശയം തോന്നുന്നുണ്ടോ? ഒരു സ്ത്രീയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെക്കുറിച്ച് ഉണ്ടാകുന്ന സംശയം അവൾക്കു മരണതുല്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അവിടുന്ന് അശുദ്ധയായിത്തീൎന്ന എന്റെ അടുക്കലേയ്ക്കു അംഗുലീയവും കൊടുത്തു എന്തിനാണു ദൂതനെ അയച്ചത്? അവിടന്നു ഈ അവധിയില്ലാത്ത സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി വിസ്തീൎണ്ണമായ സമുദ്രത്തെ ലംഘിച്ചു ചാരിത്രഭംഗം വന്ന കളത്രത്തെ രക്ഷിക്കാനായി ആപൽക്കരമായും, അവസാനമില്ലാത്തതായും ഉള്ള ഈ ഘോരസമരങ്ങൾ എന്തിനാ-

ണ നടത്തിയതു്? വിശ്വസ്തയും പരിശുദ്ധയും ആയ ഒരു കന്യകയായിട്ടാണു് ഞാൻ അങ്ങേ പാണിഗ്രഹണം ചെയ്തതു് എന്നുള്ളതിനെ അവിടുന്നു മറന്നുവോ? പ്രേമവിശ്വാസങ്ങളോടുകൂടി ഘോരമായ മഹാരണ്യത്തിൽ ഞാൻ അവിടത്തെ പിന്നാലെ അലഞ്ഞുനടന്നതിനെയും അവിടുന്നു വിസ്മരിച്ചുവോ? എന്നാൽ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെക്കുറിച്ചു സംശയം ഉള്ളിടത്തു ഈ വക വാദങ്ങൾ നിഷ്ഫലങ്ങളാകുന്നു.

"ലക്ഷ്മണാ! അങ്ങെന്നെ ഒരു സഹോദരിയെപ്പോലെ സ്നേഹിക്കുന്നു എങ്കിൽ എനിക്കായിട്ടു ഒരു ചിതയുണ്ടാക്കിത്തരണം. വിശ്വസ്തയും സത്യസന്ധയും ആയ ഒരു ഭാര്യയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെക്കുറിച്ചു സംശയം ഉള്ളപ്പോൾ മരണം ഒന്നുമാത്രമാണു് അവൾക്കു ആശ്വാസവും അഭയവും ആയിട്ടുള്ളതു്. ഗുണവാനായ ഒരു ഭർത്താവു് ഇങ്ങനെ ഉദാസീനനായി, അനഭിമുഖനായി, അവിശ്വാസത്തോടുകൂടി നില്ക്കുമ്പോൾ അഗ്നികുണ്ഡത്തിലെ ജ്വാലകൾക്കു മാത്രമേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംശയത്തെ പരിഹരിക്കാൻ കഴികയുള്ളൂ. എന്നാൽ ഞാൻ മരിച്ചാൽ എന്റെ കീർത്തി ശേഷിക്കുമല്ലോ."

സീത ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടും രാമൻ കുണ്ഠിതനായും, നിശ്ശബ്ദനായും നിന്നതേ ഉള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയനങ്ങളിൽ നിന്നാകട്ടെ, അധരങ്ങളിൽ നിന്നാകട്ടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളെ അനുമാനിക്കാൻ ആർക്കും കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം സവ്യാകുലമായി ദുഃഖിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സു വ്യസനവിചാരങ്ങളാൽ നമ്രമായിത്തീർന്നു. ലക്ഷ്മണൻ ദുഃഖപാരവ

ര്യത്തോടുകൂടി സീതയുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം ഒരു പട്ടടയു ണ്ടാക്കി. വിദേഹരാജാവിന്റെ പുത്രിയും പരിശുദ്ധയുമാ യ സീത ഈശ്വരോദ്ദിഷ്ടങ്ങളായ ചരമപ്രാൎത്ഥനകൾ നട ത്തി. സുശീലയായ അവൾ, തന്നെ പാണിഗ്രഹണംചെ യ്ത പ്രിയതമന്റെ മേൽ അവളുടെ പ്രേമപുരസ്സരമായ ചരമ കടാക്ഷങ്ങളെയും നിക്ഷേപിച്ചു. അനന്തരം ആ സാദ്ധ്വീ രത്നം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ഞാൻ വാക്കിലും, ക്രിയയിലും സത്യത്തെ ലംഘിച്ചി ട്ടില്ലാത്തവളാണെങ്കിൽ സകല ദുഷ്കൎമ്മങ്ങൾക്കും സല്കൎമ്മ ങ്ങൾക്കും സാക്ഷിയായ ഈ അഗ്നി എന്റെ കീൎത്തിയെ പാ ലിക്കട്ടെ. അവാസ്തവമായും കൃത്രിമമായും ഉള്ള ഒരു അപ വാദം പതിവ്രതയായ ഒരു സ്ത്രീക്ക് അവമാനത്തെ ഉണ്ടാക്കു മെങ്കിൽ സകല ദുഷ്കൎമ്മങ്ങൾക്കും, സൽകൎമ്മങ്ങൾക്കും സാ ക്ഷിയായ ഈ അഗ്നി എന്റെ കീൎത്തിയെ രക്ഷിക്കട്ടെ. ഞാൻ ആയുഷ്കാലപൎയ്യന്തം എന്റെ ഭൎത്തൃവിശ്വാസത്തി ന്ന ഭംഗവും, അപരാധവും വരുത്തിയിട്ടില്ലാത്തവളാണെ ങ്കിൽ സകല ദുഷ്കൎമ്മങ്ങൾക്കും, സൽകൎമ്മങ്ങൾക്കും സാ ക്ഷിയായ ഈ അഗ്നി എന്റെ കീൎത്തിയെ രക്ഷിക്കട്ടെ."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നിർഭയമായും ധൈൎയ്യ ത്തോടുകൂടിയും സീത ചിതയുടെ നേരെ അണഞ്ഞു. സക ല ജനങ്ങളും വിസ്മയത്തോടെ കലങ്ങിമറിയുന്ന സമുദ്രത്തെ പ്പോലെ ക്ഷുബ്ധമായ മനസ്സോടു നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. വൃദ്ധന്മാരും യുവാക്കന്മാരും വൃദ്ധകളും യുവതികളും സത്യ സന്ധയായ സീതയുടെ ഈ ദശാപരിണാമത്തെ ഓൎത്തു ക രഞ്ഞു.

രാമൻ ഏറ്റവും പ്രസന്നതയോടുകൂടി ഇപ്രകാരം ഉറക്കെ പറഞ്ഞു:—

സീതയെ ആദ്യം ഞാൻ കണ്ട അവളുടെ ബാല്യംമുതൽക്ക് അവളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയേയും, സത്യസന്ധതയേയും കുറിച്ചു എനിക്ക യാതൊരു സംശയവും ഇതേവരെ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അവൾ എല്ലായ്പോഴും പാവനയായിത്തന്നെയാണിരുന്നിട്ടുള്ളതു്. സകലജനങ്ങളും അവളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടറിയട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചാണു ഞാൻ ഇത്രനേരവും ഉദാസീനനായി നിന്നതു്. ഗർവിഷ്ഠനായ രാവണൻ എത്രതന്നെ കാമിയായിരുന്നിട്ടും അവനു സീതയെ സ്വാധീനയാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. രാവണൻ കോപവും രോഷത്താവും കൊണ്ടു സീതയെ ഹരണംചെയ്തു എങ്കിലും സീതയുടെ ഹൃദയത്തെ ജയിക്കാൻ അവനു കഴിഞ്ഞില്ല. പതിവ്രതയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ജീവിതം ജാജ്വല്യമാനമായ അഗ്നിപ്രഭപോലെയും, കാർമേഘങ്ങളാൽ അനാക്രാന്തമായ സൂര്യതേജസ്സുപോലെയും ശോഭനമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്റെ ഇഷ്ടപത്നി നിഷ്കളങ്കമായ ചാരിത്രശുദ്ധിയോടുകൂടിയവളാണെന്നുള്ളതിലേക്ക സകലജനങ്ങളും ഇപ്പോൾ സാക്ഷികളാകുന്നു. എന്റെ നിഷ്കളങ്കമായ കീർത്തിക്ക ഭംഗംവരാത്ത കാലത്തോളം ഞാൻ സീതയെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതല്ല.”

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഹർഷാശ്രുക്കളോടുകൂടി രാമൻ സീതയെ മന്ദമായി ആശ്ലേഷിച്ചു. സകല ക്ലേശങ്ങളേയും വിസ്മരിച്ചു, പ്രേമപുരസ്സരം സീത അവളുടെ കോമളമായ മുഖത്തെ തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ മാറിടത്തിൽ ഒളിച്ചു.

൨.

സ്വരാജ്യത്തിലേക്കു മടങ്ങിയതു്.

വിഭീഷണനാൽ നൽകപ്പെട്ട പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ കയറി രാമലക്ഷ്മണന്മാർ സീതയോടൊന്നിച്ചു ലങ്കാനഗരത്തെ വിട്ടു് അയോദ്ധ്യയിലേക്കു തിരിച്ചു. വേഗമേറിയ ആ വിമാനത്തിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു് രാമൻ സീതയോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയേ! ദേവന്മാരുടെ വാസസ്ഥലമായ കൈലാസപൎവ്വതംപോലെ മനോഹരമായിരിക്കുന്ന ത്രികൂടാചലത്തിന്മേൽ സ്ഥാപിതമായിരിക്കുന്ന ലങ്കാനഗരത്തെ ഭവതി നോക്കുക. കോട്ടകൊത്തളങ്ങൾകൊണ്ടു ബലവത്തായിരിക്കുന്ന ഈ നഗരത്തിനു ചുററും ശക്തിയേറിയ സുഗ്രീവസൈന്യം ഭയങ്കരന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരെ എതിൎത്തു ഘോരമായ സമരംചെയ്ത യുദ്ധഭൂമികളെയും ഭവതി നോക്കുക. ഇന്ദ്രജിത്തു്, കുംഭകൎണ്ണൻ, രാവണൻ മുതലായ ഭീമരാക്ഷസന്മാരെയും, രാവണന്റെ സമൎത്ഥന്മാരായ സേനാനികളേയും വധിച്ച പോൎക്കളങ്ങൾ ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. അവരുടെ കടുനിണത്താൽ ഈ യുദ്ധഭൂമി ഇപ്പോഴും രക്തവൎണ്ണമായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. ഇവിടെവെച്ചാണു രാവണന്റെ പട്ടമഹിഷിയും, സുന്ദരിയും, സുലോചനയും ആയ മണ്ഡോദരി പരേതനായ തന്റെ ഭൎത്താവിനെക്കുറിച്ചു വിലപിച്ചു വിധവാശ്രുക്കൾ വൎഷിച്ചതു്. അവൾ ആശ്വസ്തയായി, യോഗ്യനും, വിശ്വസ്തനും, ഇപ്പോൾ ലങ്കാധിപനും ആയ വിഭീഷണനെ ഭൎത്താവായിസ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ലങ്കാദ്വീപത്തിന്റെ ഈ തീരങ്ങളിൽ ഗംഭീരമായ സമുദ്രത്തിലെ പ

വ്രതപ്രമാണങ്ങളായ തിരമാലകൾ ഘോരമായി ഗർജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു വന്നടിക്കുന്നതിനെ നോക്കുക. പവിഴപ്പുററുകളിൽ അന്തർഹിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന മനോഹരങ്ങളായ മുത്തുകൾ മുത്തുച്ചിപ്പികളെക്കൊണ്ടു് ഈ തീരങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നു. രാമൻെറ കീർത്തിസ്മാരകമായി എന്നേക്കും നിലനിൽക്കുന്നതും, നമ്മുടെ അത്ഭുതപരാക്രമത്തെ എല്ലാക്കാലത്തും പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുന്നതുമായ ഈ രാമസേതുവിനേയും ഭവതി നോക്കുക.

"ഉന്നതങ്ങളായ പർവ്വതപംക്തികളാൽ ആവൃതവും മനോഹരവുമായ കിഷ്കിന്ധയും, അതിൻെറ തലസ്ഥാനനഗരവും ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. ഇവിടെവെച്ചാണു് ഞാൻ പരാക്രമശാലിയായ ബാലിയെ വധിച്ചു സുഗ്രീവനെ സിംഹാസനാരൂഢനാക്കിയതു്.. സുഗ്രീവനെ ഞാൻ ആദ്യംകണ്ടു ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ സഖ്യം ചെയ്ത ഋശ്യമൂകാദ്രിയാണു് ഈ കാണുന്നതു്. പാവനമായ പമ്പാനദിയും, അതിൻെറ തീരത്തിലുള്ള നിബിഡമായ അടവിയും ഇതാ കാണുന്നു. ഇവിടെയാണു് ഞാൻ എൻെറ പ്രിയയെ കാണാതെ അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖപാരവശ്യത്തോടുകൂടി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്.

"പ്രിയേ! ജനസ്ഥാനത്തിലെ മനോഹരങ്ങളായ ഈ വനങ്ങളെയും, നദീതീരത്തിലുള്ള ആ ശാന്തമായ ആശ്രമത്തെയും ഭവതി നോക്കുന്നുവോ? നാം സന്തോഷത്തോടും, സമാധാനത്തോടും, തപോനിഷ്ഠയോടും കൂടി എത്രകാലം ഈ സ്ഥലത്തു താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു്! ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള പരിശുദ്ധമായ അഗസ്ത്യാശ്രമത്തെയും, ആ ആശ്രമത്തിലെ

യിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന പാവനന്മാരായ താപസന്മാരെയും ഇനി എന്നാണ് നമുക്കു കാണുവാൻ കഴിയുന്നത്?

"ഈ ദണ്ഡകാരണ്യത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തുകൂടി നോക്കിയാൽ കാണാവുന്ന ഉന്നതമായ ചിത്രകൂടത്തെ ഭവതി കാണുന്നുണ്ടോ? പുണ്യാത്മാവായ വാല്മീകിമഹർഷിയുടെ പാദപാംസുക്കളാൽ പാവനമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ആ പ്രദേശത്തുവെച്ചാണ് ധർമ്മിഷ്ഠനായ ഭരതനും, എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അമ്മയും പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി നമ്മെ കാണുന്നതിനും, നമ്മെ തിരിയെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതിനും അതിയായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി വന്നത്.

"യമുനാനദിയുടെ തീരത്തിലുള്ള ഭരദ്വാജന്റെ പുണ്യാശ്രമത്തെ ഭവതി കാണുന്നുണ്ടോ? എത്ര അത്യാനന്ദത്തോടുകൂടിയാണ് ഒരു ദിവസം രാത്രിയെ നാം ഈ ആശ്രമത്തിൽ നയിച്ചത്! വിശ്വസ്തനായ ഗുഹന്റെ സഹായത്താൽ നാം തരണംചെയ്ത വിസ്തീർണ്ണമായ ഗംഗാനദി ഇതാ എത്ര ഉഗ്രക്കോട്ടുകൂടി ഒഴുകുന്നു. നോക്കൂ.

"പ്രിയപ്പെട്ട എന്റെ സുശീലയായ സീതേ! ആനന്ദിക്കൂ. രഘുവംശരാജാക്കന്മാരുടെ പുരാതനമായ കോസലരാജ്യവും, മനോഹരമായ അയോദ്ധ്യാനഗരവും ഇതാ കാണപ്പെടുന്നു. നമ്മുടെ വനസഞ്ചാരം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇനി നമുക്ക് നമ്മുടെ അച്ഛന്റെ പുരാതനമായ രാജഗൃഹത്തെ പ്രാപിക്കാം."

൩.

കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ.

രാമന്റെ ആഗമനത്തെ കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭടന്മാരിൽ നിന്നു ഭരതൻ മുൻകൂട്ടി അറികയാൽ അദ്ദേഹം അത്യാനന്ദത്തോടുകൂടി ശത്രുഘ്നനോട് ഇപ്രകാരം കല്പിച്ചു:—

"നമ്മുടെ നഗരത്തിലുള്ള ദേവാരാധനസ്ഥലങ്ങളിലും, ചൈത്യങ്ങളിലും സംഗീതഘോഷം ആരംഭിക്കട്ടെ. പരിശുദ്ധന്മാരായ നമ്മുടെ പുരോഹിതന്മാർ ദേവന്മാക്കു വിധിപ്രകാരം പൂജാകൎമ്മങ്ങൾ നടത്തട്ടെ. പൌരാണികന്മാർ പുരാണങ്ങൾ വായിക്കട്ടെ. സ്ത്രീകൾ മനോഹരമായ ശൃംഗാരഗാനം ആരംഭിക്കട്ടെ. നമ്മുടെ രാജ്ഞിമാരും പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ദിവ്യങ്ങളായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞു സന്നദ്ധരായി നില്ക്കട്ടെ. സേനാനായകന്മാർ തങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളെ പുരദ്വാരത്തിൽ തയ്യാറാക്കി നിറുത്തട്ടെ. ശുഭ്രവസ്ത്രം ധരിച്ചു പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണർ മന്ത്രോച്ചാരണം ചെയ്യട്ടെ. നമ്മുടെ സഹോദരനായ രാജാവിനെ ബഹുമാനപൂൎവ്വം എതിരേല്ക്കുന്നതിന് ആവശ്യമുള്ളതെല്ലാം യഥായോഗ്യം ചട്ടംകെട്ടിക്കൊള്ളണം.

ഭരതന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം ധീരനായ ശത്രുഘ്നൻ നഗരത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ പുരവാസികളോട് ആജ്ഞാപിച്ചതു് ഇപ്രകാരമായിരുന്നു:—

"നമ്മുടെ ശ്രേഷ്ഠവും, പരിശുദ്ധവുമായ നഗരത്തെ നല്ലവണ്ണം അടിച്ചുവാരി ചപ്പും, ചവറും കളഞ്ഞു വൃത്തി

യാക്കണം. രാജവീഥികളെല്ലാം വെള്ളം തളിച്ചു വെടിപ്പു വരുത്തണം. അരിയും, സുഗന്ധപുഷ്പങ്ങളും വഴികളിൽ വിതറണം. ഗോപുരങ്ങളിലും, മാളികകളിലും, ക്ഷേത്രങ്ങളിലും നഗരവാതിലിലും കൊടികൾ തൂക്കണം. വിശേഷമായി പുഷ്പിച്ച വല്ലികളും, തോരണങ്ങളുംകൊണ്ടു വീടുകളും, തെരുവുകളും എല്ലാം അലങ്കരിക്കണം. സകല ജനങ്ങളും വിശേഷമായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ ധരിച്ചു സന്തുഷ്ടമായ അയോദ്ധ്യാനഗരത്തെ പരിശോഭിപ്പിക്കണം."

കല്പനപ്രകാരം പൌരന്മാർ നഗരത്തെ എത്രയും ഭംഗിയായി അലങ്കരിച്ച് മനോമോഹനമാക്കിത്തീർത്തു. പ്രഭുക്കന്മാരും പ്രധാന ജന്മികളും പൊന്നമ്പാരികളിൽ കയറി അണിനിരന്നു പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങി. രഥങ്ങളും, മററു വാഹനങ്ങളും സരയൂനദിയുടെ തീരത്തിൽകൂടി അത്യുത്സാഹത്തോടെ പാഞ്ഞുതുടങ്ങി. അനന്തരം അണിനിരന്നു തുറപ്പു ശിപായികൾ കൊടികളും പിടിച്ചു വാദ്യഘോഷത്തോടെ പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങി. സ്വർണ്ണമയങ്ങളായി തിളങ്ങുന്ന പല്ലക്കുകളിൽ കയറി അയോദ്ധ്യയിലെ രാജ്ഞികളും, രാജകുമാരികളും പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങി.. അവരുടെ എല്ലാവരുടെയും മുമ്പെ കൌസല്യയും,അതിന്റെ പിന്നാലെ സുമിത്രയും തിരിച്ചു. പരിശുദ്ധന്മാരായ പുരോഹിതന്മാരും, വിദ്വാന്മാരായ, ബ്രാഹ്മണരും ദൂരത്തിലും, സമീപത്തിലും നിന്നു വന്നുചേർന്ന കോടീശ്വരന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും, പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും, പൌരാണികന്മാരും, വൈതാളികന്മാരും എല്ലാം അനുക്രമം യാത്രതുടങ്ങി. അവരുടെ പുറകെ വിശ്വസ്തനായ ഭരതൻ തന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ പാദുകകളെ

യും ധരിച്ചുകൊണ്ടു തിരിച്ചു. ശുഭ്രമായ വെൺകൊററക്കുടയുടെ കീഴിൽ, വിശ്വസ്തന്മാരായ പരിചാരകന്മാരാൽ സേവിതനായി ശുഭ്രമാല്യങ്ങളെയും ധരിച്ചു, വെഞ്ചാമരവും വീശിച്ചു, അശ്വസൈന്യങ്ങളുടേയും, രഥങ്ങളുടേയും, ഗജങ്ങളുടേയും അകമ്പടിയോടും, മദ്ദളം, ദുന്ദുഭി, ശംഖം മുതലായവയുടെ ഘോഷത്തോടും കൂടിയായിരുന്നു ഭരതന്റെ യാത്ര. ദൂരദേശങ്ങളിൽനിന്നു വന്നുകൂടിയ അനവധിലക്ഷം ജനങ്ങളുടെ അത്യുച്ചത്തിലുള്ള കോലാഹലംകൊണ്ടു ഭൂമിയും ആകാശവും മുഴങ്ങി. ഏവം വിധങ്ങളായ ആഘോഷങ്ങളുടെ മദ്ധ്യേ കോമളാകാരനായ രാമൻ തന്റെ ഭാൎയ്യയോടും സഹോദരനോടുംകൂടി പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ വന്നിറങ്ങി. സ്ത്രീകളും, കുഞ്ഞുങ്ങളും സന്തോഷംകൊണ്ടാൎത്തുവിളിച്ചു. വൃദ്ധന്മാരും കൊഞ്ഞപറയുന്ന കൊച്ചുകുട്ടികളും രാമനാമത്തെത്തന്നെ ഘോഷിച്ചു. ഭരതൻ, രാമന്റെ വാഹനം അകലെ കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോൾതന്നെ തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനേയും, ജ്യേഷ്ഠത്തിയേയും സഹോദരനേയും ഏററവും ആഗ്രഹത്തോടെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. രാമന്റെ രഥം നിന്നു. ഭരതൻ ആശാപരവശനായി അതിൽ ഓടിക്കയറി. രാമൻ ഏററവും വാത്സല്യത്തോടും ഹൎഷാശ്രുക്കളോടുംകൂടി യോഗ്യനായ ഭരതനെ ആശ്ലേഷിച്ചു. അനന്തരം ഭരതൻ ലക്ഷ്മണനോടും, സീതയോടും, വിഭീഷണനോടും സുഗ്രീവനോടും, അവരോടൊന്നിച്ചു വന്ന മററു ഓരോ പ്രധാനന്മാരോടും അവസ്ഥാനുസരണം കുശലപ്രശ്നംചെയ്തു. ഒടുവിൽ അമൂല്യങ്ങളായ അനവധി രത്നങ്ങളെ പതിച്ചിരുന്ന രാമന്റെ പാദുകകളെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദസന്നിധിയിൽവെച്ചു് ഏററവും വിനയത്തോടുകൂടി ഭരതൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ജ്യേഷ്ഠന്റെ രാജത്വത്തിന്നും, അധികാരത്തിന്നും ചിഹ്നങ്ങളായി ഈ പാദുകകളാണു ജ്യേഷ്ഠന്റെ സിംഹാസനത്തെ ഇതുവരയ്ക്കും അലങ്കരിച്ചിരുന്നതു്. എത്രയും വിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഞാൻ ഇപ്പോൾ ജ്യേഷ്ഠന്റെ പാദസന്നിധിയിൽ ഇവയെ സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ജ്യേഷ്ഠൻ ഈ ദീർഘമായ വനവാസത്തെയും കഴിച്ചു സുഖക്കേടൊന്നുംകൂടാതെ മടങ്ങിവന്നതിനാൽ എന്റെ ജീവിതം അനുഗൃഹീതമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. വിസ്തീൎണ്ണമായ ഈ മഹാരാജ്യത്തെയും രാജഭക്തിയുള്ള ഈ പ്രജാസമൂഹത്തെയും ഇനി ജ്യേഷ്ഠൻ തന്നെ ഭരിക്കണം. ന്യായമായി ജ്യേഷ്ഠനു് അവകാശമുള്ള ഈ രാജ്യത്തെയും ഈ രാജകീയമായ കിരീടത്തെയും ജ്യേഷ്ഠൻ സ്വീകരിക്കണം. ഇതുനാളും എന്റെ അധീനതയിൽ ഇരുന്ന ഈ രണ്ടിനേയും വിശ്വാസപൂൎവ്വം ഞാനിതാ ജ്യേഷ്ഠന്റെ പക്കൽ സമൎപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു."

—:*:—

൮.

അഭിഷേകം.

അയോദ്ധ്യയിലുണ്ടായ സന്തോഷവും കോലാഹലവും ഒന്നും പറയാനില്ല. രാജധാനിയിൽ വിശേഷമായ വാദ്യം കേട്ടുതുടങ്ങി. പതിന്നാലു സംവത്സരക്കാലം സഹിച്ച കഷ്ടതകളെല്ലാം സ്വപ്നപ്രായം വിസ്മൃതങ്ങളായിപ്പോയി.

രാമനെ തന്റെ അച്ഛന്റെ പുരാതനമായ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരുത്തി ദൂരസ്ഥങ്ങളായ പൎവ്വതങ്ങളിലും, നദികളിലും സമുദ്രങ്ങളിലും തീൎത്ഥങ്ങളിലുംനിന്നു പാവനമാ

യ ജലം കൊണ്ടുവന്നു രാമന്റെ ശിരസ്സിൽ അഭിഷേകം ചെയ്തു. വൈദികനായ വസിഷ്ഠൻ രാമനേയും സീതയേയും രത്നസിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരുത്തി വിധിപ്രകാരമുള്ള കമ്മങ്ങളെല്ലാം നടത്തി. ഗൌതമൻ, കാത്യായനൻ, വാമദേവൻ, ജാബാലി, വിജയൻ മുതലായ മഹഷിമാർ പാവനമായ ജലത്തെ ഇന്ദ്രതുല്യനായ രാജാവിന്റെ മേൽ അഭിഷേകംചെയ്തു. വൈദികമഹഷിമാർ പരിശുദ്ധമായ മന്ത്രോച്ചാരണംചെയ്തു. സുന്ദരികളായ കന്യകകൾ വിശേഷമായ ഗാനം തുടങ്ങി. ആയുധപാണികളായ ഭടന്മാർ അണിനിരന്നു ചുററും നിന്നു. സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ രാജാവിന്റെ നെററിയിൽ അപ്പിച്ചു. ദശരഥന്റെ രത്നമയമായ കിരീടവും ആഭരണങ്ങളും രാമന്റെ ശിരസ്സിനെ അലങ്കരിച്ചു. വൈദികമഹഷിമാർ രാമനെ മനുവിനെ എന്നപോലെ കിരീടധാരണംചെയ്യിച്ചു. ധീരനായ ശത്രുഘ്നൻ വെൺകൊററക്കുട പിടിച്ചു. സുഗ്രീവനും, വിഭീഷണനും വെഞ്ചാമരം വീശി. ജനങ്ങൾ സന്തോഷംകൊണ്ടു മത്തന്മാരായി ആത്തുവിളിച്ചു.

രാമന്റെ രാജ്യഭരണം ജനങ്ങൾക്കു എത്രയോ ക്ഷേമകരമായിരുന്നു. അകാലമരണവും, സാംക്രമികരോഗങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യഭാരകാലത്തു ഉണ്ടായിട്ടില്ല. വൈധവ്യദുഃഖവും, പുത്രശോകവും സ്ത്രീകളെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. മോഷ്ടാക്കളും, വഞ്ചകന്മാരും, ചതിയന്മാരും, അസത്യവാദികളും രാജ്യത്തിൽ എങ്ങുംതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എല്ലാജനങ്ങളും പരസ്പരം സ്നേഹമുള്ളവരായിരുന്നു. വൃക്ഷങ്ങളും സസ്യങ്ങളും ഓരോ കാലത്തിന് അനുരൂപമായ

വിധത്തിൽ ഫലങ്ങളെ പ്രദാനം ചെയ്യുവന്നു. കാലംതോറും വഷം അതിസമൃദ്ധമായി പെയ്യുകൊണ്ടിരുന്നു. നാശകരങ്ങളായ കൊടുങ്കാററുകൾ രാജ്യത്തെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ഭൂമി എപ്പോഴും സസ്യസമൃദ്ധവും, ഫലപ്രദവും ആയിത്തീൎന്നു. സകലജനങ്ങളും തങ്ങളുടെ പൂവന്മാരുടെ തൊഴിലിൽ ഏൎപ്പെട്ടു സന്തുഷ്ടന്മാരായി കാലയാപനംചെയ്യു. കൃഷിക്കും, കൈത്തൊഴിലിനും അസാധാരണമായഅഭിവൃദ്ധിയുണ്ടാകയും, തന്നിമിത്തം രാജ്യത്തിൽ അസാധാരണമായ സുഭിക്ഷതയും, ഐശ്വൎയ്യവും, സമാധാനവും ഉണ്ടാകയും ചെയ്യു.

രാമായണം.

പുസ്തകം ൧൨.

അശ്വമേധം.

൧.

യാഗം.

സീതയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയേയും, അവളുടെ കഷ്ടാനുഭവങ്ങളെയും കുറിച്ചുള്ള കഥ രാജ്യത്തിൽ സൎവ്വത്ര പരന്നു. സകല സജ്ജനങ്ങളും അവളുടെ പതിവ്രതാധൎമ്മത്തെ ഒരുപോലെ അകൈതവമായി പ്രശംസിച്ചു. എന്നാൽ വളരെക്കാലം രാവണാലയത്തിൽ പാൎത്തിരുന്ന സീത കേവലം പരിശുദ്ധയായിത്തന്നെ ഇരുന്നു എന്നുള്ളതു സംഭാവ്യമാണോ എന്നു ചില ദോഷൈകദൃക്കുകളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സംശയം തോന്നിത്തുടങ്ങി. ക്രമേണ ഈ സംശയം പൌരന്മാരുടെ ഇടയിൽ സൎവ്വത്ര വ്യാപിക്കുകയും, രാമൻ ഏതായാലും സീതയെ തിൎയ്യെ കൈക്കൊണ്ടതു നന്നായില്ലെന്ന് ഒരഭിപ്രായം അവരുടെ ഇടയിൽ ജനിക്കുകയും ചെയ്തു. ജനഹിതത്തിനുവേണ്ടി എന്തും ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധതയുള്ള രാമൻ ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിന്നു വഴിപ്പെട്ടു വളരെ ദുഃഖത്തോടും, വൈമനസ്യത്തോടും കൂടിയാണെങ്കിലും തന്റെ ഗൎഭിണിയായ ഇഷ്ടപത്നിയെ വനത്തിൽ ഉപേക്ഷിച്ചു. മഹാസാധ്വിയായ അവൾ തനിക്കു വന്നുകൂടിയ ദു

Page No. 254.

ന്നിവാരമായ ഈ ദുർദശാപരിണാമത്തെ ഓൎത്തു ദുസ്സഹമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി വാല്മീകിമഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ പാൎത്തു.

സംവത്സരങ്ങൾ അനവധി കഴിഞ്ഞു. ഏകാകിയായ രാമൻ ദുസ്സഹമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി തന്റെ പരിശുദ്ധകളത്രത്തെ പ്രതിമുഹൂൎത്തം ഓൎത്തും, താൻ നിമിത്തമായി ആ പുണ്യവതി അനുഭവിച്ച വിസ്മൃതിയിലായിട്ടില്ലാത്ത അനവധി കഷ്ടാനുഭവങ്ങൾക്കു പുറമേ ഈ ഒടുവിൽ ചെയ്ത അകരുണമായ ഘോരകൃത്യത്തെ പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടി സ്മരിച്ചും, അവളുടെ കഥ എന്തായി എന്നറിയാതെ അത്യന്തം ആധിവശനായും എത്രയും ദീൎഘങ്ങളായ ദിനരാത്രങ്ങളെ ഒരാശ്വാസവും ഇല്ലാതെ കഴിച്ചുവന്നു.

അനന്തരം രാമൻ ഒരു അശ്വമേധം കഴിക്കുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചു. കുമാരനായ ലക്ഷ്മണനെ രണ്ടു കറുത്ത കുതിരകളെയും കൊടുത്തയച്ചുകൊണ്ടു രാമൻ പരിവാരസമേതം നൈമിശാരണ്യത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. ഗോമതീതീരത്തിലുള്ള മനോഹരമായ നൈമിശാരണ്യത്തിൽ അനവധി രാജാക്കന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും, വിദ്വാന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരും വന്നുകൂടി. ഭരതൻ തന്റെ ബന്ധുക്കളോടുകൂടി അവരെയെല്ലാം യഥായോഗ്യം സൽക്കരിച്ചു. രാജാക്കന്മാൎക്കു താമസിക്കാൻ വിശേഷമായ കൊട്ടാരങ്ങളും മാളികകളും, വിദ്വാന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ അധിവാസത്തിനു ശാന്തങ്ങളായ ഉദ്യാനഭവനങ്ങളും ഒഴിച്ചുകൊടുത്തു. അൎത്ഥികൾക്കു അവരുടെ ആവശ്യം അറിഞ്ഞു അന്നദാനം വസ്ത്രദാനം മുതലായവ നടത്തി. മാതാപിതാക്കന്മാരില്ലാത്ത കുട്ടികൾക്കും, നിരാധാരകളായ വിധവകൾക്കും അനവധി ധനം ദാനംചെയ്തു.

പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണൎക്കു വിലയേറിയ സമ്മാനങ്ങൾ കൊടുത്തു. യാതൊരു രാജ്യത്തിലും ഇത്ര ലോഭം കൂടാതെയും, ഇത്ര കേമമായും ഒരു ദാനവും, യാഗവും നടന്നിട്ടില്ലെന്നു സകല ഋഷികളും അകൈതവമായി പ്രശംസിച്ചു. ഒരു സംവത്സരക്കാലം മുഴുവനും ഇപ്രകാരം ദാനം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നിട്ടും രാമന്റെ ധനം പൂൎവ്വാധികമായി വൎദ്ധിച്ചതേ ഉള്ളൂ.

൨.

വാല്മീകിയും, ശിഷ്യന്മാരും.

യാഗത്തിനു വന്നുകൂടിയ അനവധി മഹൎഷിമാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ പൂജ്യനായ വാല്മീകി മഹൎഷിയും വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. നൈമിശാരണ്യത്തിലുള്ള എത്രയും വിജനമായ ഒരു പൂങ്കാവിലായിരുന്നു വാല്മീകിയെ താമസിപ്പിച്ച ആശ്രമം. നിത്യാഹാരത്തിനു വാല്മീകി താൻതന്നെ വനത്തിൽനിന്നു പഴങ്ങളും ഊററിൽനിന്നു ജലവും കൊണ്ടുവന്നു. അദ്ദേഹം ഋഷികുമാരന്മാരുടെ വേഷത്തെ അവലംബിച്ചിരുന്ന കുശലവന്മാരോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പ്രിയ ശിഷ്യന്മാരേ! രാമന്റെ അത്ഭുതപരാക്രമത്തെ വിവരിക്കുന്ന രാമായണം അത്യന്തം നിങ്ങൾ പഠിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതിനെ ഈ യാഗത്തിനു വന്നുകൂടിയിരിക്കുന്ന പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരുടേയും, യോഗ്യന്മാരായ രാജാക്കന്മാരുടേയും, രാജ്ഞിമാരുടേയും മുമ്പാകെ എത്രയും കൎണ്ണാനന്ദകരമായ വിധത്തിൽ നിങ്ങൾ പാടിക്കേൾപ്പിക്കണം. എത്രയും കൌതുകത്തോടുകൂടി അവർ അതിനെ

കേറാക്കും. അപരിചിതന്മാരായ നിങ്ങറാക്ക് അവർ ഭക്ഷ്യപാനീയങ്ങറാ തരും. ദിവസംപ്രതി പ്രഭാതംമുതൽ സായംകാലംവരെ ഇരുപതു സർഗ്ഗംവീതം നിങ്ങറാ പാടി രാമായണത്തെ അവസാനിപ്പിക്കണം. അവർ തരുന്ന സമ്മാനങ്ങളും ധനങ്ങളും വാങ്ങുകയാകട്ടെ, നിങ്ങളുടെ കഷ്ടതകളെ കുറിച്ച് അവരോടു പറയുകയാകട്ടെ ചെയ്യരുതു്. രേലാരാരണ്യത്തിൽ വസിക്കുന്ന നമുക്കു ധനം നിഷ്പ്രയോജനമാകുന്നു. നിങ്ങളുടെ ജന്മം ക്രൂരമായ വിധിമതത്താൽ ഭയങ്കരമായ വനത്തിലാണെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ നിഷ്കളങ്കമായ ധൎമ്മതല്പരതയും, ഗുണവിശേഷങ്ങളും നിങ്ങറാക്ക് ആശ്വാസത്തേയും, ആനന്ദത്തേയും തരും. മഹാരാജാവു നിങ്ങളുടെ ജനനത്തെ കുറിച്ചോ മറ്റോ ചോദിക്കുന്നതായിരുന്നാൽ വാല്മീകി നിങ്ങളുടെ ഗുരുവും, പിതാവും ആണെന്നു മാത്രം പറയണം. നിങ്ങറാ പൂജ്യനായ മഹാരാജാവിനെ എത്രയും ഭക്തിപൂൎവ്വം വന്ദിക്കണം. നിങ്ങറാ അദ്ദേഹത്തിൻെറ പ്രജകളും, അദ്ദേഹം തൻെറ പ്രജകളുടെ പിതാവും ആകുന്നു.

൨.

രാമായണപാരായണം.

നേരം പ്രഭാതമായി. കുശലവന്മാർ സ്നാനാദികളും കഴിച്ചു രാജസന്നിധിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഈ ഋഷികുമാരന്മാർ എത്രയും കൎണ്ണാനന്ദകരമായി ഗാനംചെയ്ത കഥയെ രാമൻ അളവററ കൌതുകത്തോടുകൂടി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അവരുടെ ഉച്ചാരണത്തിലുള്ള സ്പഷ്ടതയും, ഗാനം

ചെയ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ ഉള്ള ശ്രാവ്യതയും, കവിതയുടെ ഒഴുക്കുംകൊണ്ടു രാമനും സകല ശ്രോതാക്കളും 'അപഹൃതചിത്തവൃത്തി'കളായിത്തീൎന്നു. സമൎത്ഥന്മാരായ പൌരാണികന്മാരും, പരിശുദ്ധന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരും, ക്ഷേമന്മാരായ ഗായകന്മാരും, ദിവ്യന്മാരായ കവികളും, ബുദ്ധിമാന്മാരായ ജ്യോത്സ്യന്മാരും, പൂജ്യന്മാരായ പുരോഹിതന്മാരും, വിദഗ്ദ്ധന്മാരായ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരും, കുശലന്മാരായ ചിത്രകാരന്മാരും, രസികന്മാരായ നടന്മാരും എല്ലാം വിസ്മയത്തോടും അത്യാനന്ദത്തോടും ഈ അത്ഭുതമായ ഗാനത്തെ കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഉത്സാഹകരമായ ആ സദസ്സിൽ മധുരമായി ഗാനം ചെയ്യപ്പെട്ട ആ ഇതിഹാസത്തിന്റെ സാരസ്യത്തെ സകലജനങ്ങളും ഒരുപോലെ തൃഷ്ണയോടുകൂടി ആസ്വദിച്ചു. നയനാനന്ദകരന്മാരായ ആ കുമാരന്മാരെ കുറിച്ച് ആനന്ദഭരിതന്മാരായ സദസ്യർ അതിയായ ഉൽകണ്ഠയോടുകൂടി ഇപ്രകാരം തമ്മിൽ മന്ത്രിച്ചു.

"ഈ ഋഷികുമാരന്മാരെ നോക്കുക. നിക്ഷമിളയിൽ നിന്നും പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ട രണ്ടു നീൎത്തുള്ളികളെപ്പോലെ ഇവർ നമ്മുടെ മഹാരാജാവിന്റെ പ്രതിച്ഛായകളായി കാണപ്പെടുന്നു. ഈ കുട്ടികൾ ജടാവല്ക്കലങ്ങളെ ധരിച്ച ഋഷികുമാരന്മാരല്ലായിരുന്നു എങ്കിൽ ഇവർ രാമന്റെ പ്രതിമകളെന്നോ, രാമൻ തന്നെ ഇങ്ങനെ കുമാരന്മാരായി അവതരിച്ചു എന്നോ നാം വിചാരിച്ചുപോകുമായിരുന്നു."

ഇരുപതു സൎഗ്ഗം കുശലവന്മാർ പാടി. രാമൻ അത്രയും കേട്ടപ്പോൾ വിസ്മയഭരിതനായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"ഇവർ ആരാണെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. പതിനെണ്ണായിരം പൊന്ന് ഈ കുമാരന്മാൎക്കു കൊടുക്കട്ടെ."

കുശലവന്മാർ—"മഹാരാജാവേ! ഞങ്ങൾ മഹാരണ്യത്തിൽ വസിക്കുന്നവരാണ്. വനവാസം ചെയ്യുന്ന ഞങ്ങൾക്കു സ്വൎണ്ണവും വെള്ളിയും ഒട്ടുംതന്നെ ആവശ്യമല്ല.

രാമൻ—"യോഗ്യന്മാരായ കുമാരന്മാരെ! നിങ്ങളുടെ വാക്കുകൾ എത്രയും മധുരങ്ങളായിരിക്കുന്നു. ഈ വിശിഷ്ടമായ മഹാകാവ്യത്തെ നിൎമ്മിച്ചതാരാണ്?"

കുശലവന്മാർ—"ഇതിന്റെ കൎത്താവു വാല്മീകിമഹൎഷിയാണ്. മാഹാത്മ്യമേറിയ ഈ പ്രബന്ധത്തിൽ അഞ്ഞൂറു സൎഗ്ഗങ്ങളും ഇരുപത്തിനാലായിരം പദ്യങ്ങളുമുണ്ട്. ആറുകാണ്ഡങ്ങളായിട്ടാണ് അദ്ദേഹം ഇതിനെ എഴുതിത്തുടങ്ങിയതു്. ഏഴാമത്തേതായ ഉത്തരകാണ്ഡംകൂടി തീൎന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജോലി അവസാനിച്ചു. തിരുമനസ്സിലെ അത്ഭുതപരാക്രമങ്ങൾ ഈ ഇതിഹാസത്തിൽ എത്രയും ഭംഗിയായും പൂൎണ്ണമായും വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. തിരുമനസ്സിലേക്കു കൌതുകം തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഇതിനെ അവസാനം വരെ ഞങ്ങൾ ഗാനം ചെയ്തുകേൾപ്പിക്കാം."

അങ്ങനെയാവട്ടെ എന്നു രാമൻ സമ്മതിച്ചു. എന്നാൽ നേരം സന്ധ്യയായതിനാൽ വാല്മീകിയുടെ ശിഷ്യന്മാർ തങ്ങളുടെ ആശ്രമത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. രാമൻ തന്റെ അതിഥികളോടും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടുംഒന്നിച്ച് ആ സഭയിൽ നിന്നും എഴുന്നേറ്റുപോയി. അദ്ദേഹത്തിനും മറ്റു സകല രാജാക്കന്മാൎക്കും അതിനെ കേൾക്കുന്നതിനു

അതിയായ കൌതുകം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗാനം ദിവസംപ്രതി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. എല്ലാ ദിവസവും മഹാരാജാവും മററു സകലരും അതിനെ ശ്രദ്ധയോടെ കേൾക്കുകയുംചെയ്തു.

൫.

കുശലവന്മാരെ തിരിച്ചറിഞ്ഞതു്.

രാമൻെറ മനസ്സിൽ ഏകദേശം പരമാത്ഥം ഉദിച്ചു. ഹർഷാശ്രുക്കളോടും പുത്രവാത്സല്യത്തോടും കൂടി അദ്ദേഹം തൻെറ കുമാരന്മാരായ വാല്മീകി ശിഷ്യന്മാരെ ആശ്ലേഷിച്ചു. പരിശുദ്ധയും, സാദ്ധ്വിയും, തന്നാൽ നിർദ്ദയമായി വനത്തിൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവളും ആയ സീതയെ ഒരിക്കൽ കൂടി കാണുന്നതിനു ദുഃഖപരവശമായ രാമൻെറ ഹൃദയത്തിൽ അതിയായ ഉൽക്കണ്ഠയുണ്ടായി. രാമൻ പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടി വാല്മീകിയുടെ അടുക്കലേക്കു ദൂതന്മാരെ അയച്ചു് ഇപ്രകാരം പറയിച്ചു:—

"നിഷ്കളങ്കഹൃദയയായ സീത അവളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ ഒരിക്കൽ കൂടി ഈ രാജാക്കന്മാരുടെയും മഹാജനങ്ങളുടെയും മുമ്പാകെ തെളിയിക്കട്ടെ. സാദ്ധ്വിയായ എൻെറ പ്രിയതമ ഒരിക്കലും വിസ്മൃതമായിട്ടില്ലാത്ത എൻെറ പ്രേമത്തിനു പാത്രമായി എൻെറ രാജ്യത്തെയും സിംഹാസനത്തെയും ഒരിക്കൽകൂടി അലങ്കരിക്കട്ടെ. എൻെറ ഹൃദയത്തിനും രാജ്യത്തിനും രാജ്ഞിയായി പുണ്യശ്ലോകയായ അവൾ ഒരിക്കൽകൂടി എൻെറ പ്രിയതമയായിരിക്കട്ടെ.

൭.

സീതാവിയോഗം.

നേരം പ്രഭാതമായി. വാല്മീകിയോടൊന്നിച്ചു സീത ആ മഹാസഭയിൽ വന്നു. നിർദ്ദയമായി രാജ്യഭ്രംശംചെയ്യപ്പെട്ട ഒരു ഭാൎയ്യയും, അനവരതമായി ദുഃഖാശ്രുക്കളെ വർഷിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു അമ്മയും, അനേക കഷ്ടതകളെ അനുഭവിച്ച ഒരു മഹാസാദ്ധ്വിയുമായ സീത ഗർഭഭാരത്താലുള്ള ക്ലേശങ്ങളോടുകൂടിയിരുന്ന സന്ദർഭത്തിൽ അകാരണമായി തന്റെ പ്രാണപ്രിയനാൽ ഘോരമായ മഹാരണ്യത്തിൽ ഏകാകിനിയായി പരിത്യജിക്കപ്പെട്ടു എങ്കിലും അവളുടെ ഭൎത്താവിനോടുള്ള പ്രേമത്തെയും ഭക്തിയേയും അവൾ വിസ്മരിച്ചില്ല. വിചാരത്തിലും പ്രവൃത്തിയിലും സീത ഒരുപോലെ പരിശുദ്ധയാണെന്നു മഹാപൂജ്യനായ വാല്മീകി മഹർഷി എത്രയും ഉറപ്പായി രാമനോടു ശപഥം ചെയ്തുപറഞ്ഞു. രാമൻ വ്യസനപൂർവം തന്റെ ശിരസ്സിനെ നമിപ്പിച്ചു വാല്മീകിയോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"പുണ്യാത്മാവായ മഹർഷേ! അവിടന്നരുളിച്ചെയ്ത ഈ വാക്കുകളെയും ശപഥത്തെയും മഹാജനങ്ങൾ കേൾക്കട്ടെ. സീതയുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ കുറിച്ചു യാതൊരു കാലത്തും യാതൊരു സംശയവും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിച്ചിട്ടില്ല. ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലുണ്ടായ ദുഷ്പ്രവാദം എന്നെ ഈ ദുഷ്കൎമ്മം ചെയ്യുന്നതിനു പ്രേരിപ്പിച്ചു. ജനാപവാദത്തിനു വഴിപ്പെട്ടു പരിശുദ്ധയായ എന്റെ പ്രിയതമയെ എന്റെ രാജ്യത്തിലും സിംഹാസനത്തിലുംഎന്റെ ഉത്സംഗത്തിലും നിന്നു നിഷ്കരുണമായി ഞാൻ നിഷ്കാസ

നം ചെയ്തു. അന്ധകാരമയമായും ഭയങ്കരമായും ഉള്ള മഹാരണ്യത്തിൽ ഏകാകിനിയായി ഗർഭിണിയായ അവളെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിച്ചു. വിജനമായും ഭയംകരമായും ഉള്ള വനാന്തരത്തിൽ എന്റെ കുമാരന്മാർ ജനിച്ചു. ഞാൻ ചെയ്ത ഈ ഭയങ്കരമായ കഠോരകർമ്മത്തെ ദേവന്മാർ ക്ഷമിച്ച് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ. സീത അവളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ ഈ ജനസമക്ഷം ബോധപ്പെടുത്തി എന്റെ ഇഷ്ടകളത്രമായിരിക്കട്ടെ."

പൂജ്യന്മാരായ മഹർഷിമാരും വിശ്രുതന്മാരായ രാജാക്കന്മാരും നാനാദേശങ്ങളിലും നിന്നു വന്നുചേർന്ന അനവധി ജനങ്ങളും ആ മഹാസദസ്സിൽ കൂടിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. സൌരഭ്യവാനായ മന്ദമാരുതൻ ശീതളനായി വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നു. മന്ദാരപുഷ്പങ്ങളുടെ പരിമളം സർവ്വത്ര വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ മഹാസദസ്സിൽ സീത വാല്മീകിമഹർഷിയോടൊന്നിച്ചുവന്നു. സഭാമദ്ധ്യത്തിൽ നക്ഷത്രപങ്ക്തിയിൽ രാകാശശാങ്കൻ എന്നപോലെ പ്രകാശമാനനായിരുന്ന തന്റെ ഭർത്താവിനെ അവൾ കണ്ടു. ഋഷികുമാരന്മാരുടെ വേഷത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന തേജസ്വികളായ തന്റെ പുത്രന്മാരെയും അവൾ കണ്ടു. മാതൃവാത്സല്യം കൊണ്ട് അവളുടെ സ്തനങ്ങളിൽ നിന്നു പാലൂറി തുടങ്ങി. ദുഃഖാശ്രുക്കൾ പെരുകി നയനങ്ങൾ മങ്ങി. അത്യുത്തമനായ ജനകമഹാരാജാവിന്റെ കുമാരിയും പരമയോഗ്യനായ രാമന്റെ പട്ടമഹിഷിയും ആയ അവൾക്ക് അവളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയെ ആ ജനസമക്ഷം ബോധപ്പെടുത്തണമെന്നു താൽപര്യം ഇല്ലായിരുന്നു. ഭർത്താവിനെ

കുറിച്ചു നിഷ്കളങ്കമായ പ്രണയവും ഭക്തിയുമുള്ള ഒരു സ്ത്രീയ്ക്കു് അവളുടെ സത്യനിഷ്ഠയ്ക്കും ചാരിത്രശുദ്ധിക്കും യാതൊരു സാക്ഷ്യവും ആവശ്യകമല്ലല്ലൊ. ഹാ!കഷ്ടം ദുഃഖപാരവശ്യത്താൽ അവളുടെ ഹൃദയമമ്മങ്ങൾ ഭേദിച്ചു തുടങ്ങി. അവളുടെ ഇഹലോക വാസത്തിന്റെ പരമാവധി ആസന്നമായി. അത്യുൽകടമായി ഉണ്ടായ ശോകാവേഗത്തെ വളരെ സാഹസങ്ങൾ സഹിച്ചു് ഒരു വിധത്തിൽ അടക്കിക്കൊണ്ടു ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ എത്രയും സാവധാനമായി അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"എന്റെ ജനനം മുതൽക്കു ഞാൻ വിചാരത്തിലും പ്രവൃത്തിയിലും നിഷ്കളങ്കയായിത്തന്നെ ജീവിച്ചിരുന്നു എങ്കിൽ, എന്റെ അവമാനങ്ങൾക്കും, കഷ്ടതകൾക്കും അന്തം വരുവാൻ ഭൂമിദേവി! എനിക്കു പ്രവേശദ്വാരം തരണേ! കൃത്യനിഷ്ഠയിലും, ഭർത്തൃശുശ്രൂഷയിലും ഞാൻ അകൈതവമായ താൽപര്യത്തോടുകൂടി ഇരുന്നവളാണെങ്കിൽ എന്റെ ജനയിത്രിയായ ഭൂമിദേവീ! എനിക്കു പ്രവേശദ്വാരം തരണേ! ഞാൻ എന്റെ ഭത്താവിനു് ഒരു വിശ്വസ്തകളത്രമായിരുന്നു എങ്കിൽ, എന്റെ ഈ കഷ്ടതകളിൽ നിന്നും എന്നെ മോചിപ്പിക്കാനായി എന്റെ പ്രിയമാതാവായ ഭൂമിദേവീ! എനിക്കു പ്രവേശദ്വാരം തരണേ!"

ഭൂമിദേവി സീതയ്ക്കു പ്രവേശദ്വാരം നല്കി. ജനകമഹാരാജാവിന്റെ നിസ്തുല്യപരിശുദ്ധയായ കുമാരി ഇഹലോകത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്രാന്തയായി. അവൾ നാമാവശേഷയായി എങ്കിലും അനശ്വരമായ അവളുടെ നാമധേ

യത്തേയും പവിത്രമായ കീൎത്തിയേയും സകല ജനങ്ങളും ഇന്നും ഒരുപോലെ കൊണ്ടാടുന്നു.

രാമന്റെ ജീവിതം ശൂന്യമായിത്തീൎന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്ന് ഇഹലോകവാസത്തിലുള്ള ആനന്ദങ്ങളെല്ലാം അസ്തമിച്ചു.

ഉപസംഹാരം.

ഉത്തരകാണ്ഡത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗത്തിൽ രാമന്റെയും സഹോദരന്മാരുടെയും പിൻവാഴ്ച്ചക്കാർ ബി. സി. നാലും അഞ്ചും നൂറ്റാണ്ടുകൾക്കിടയിൽ പശ്ചിമ ഇൻഡ്യയിൽ പ്രബലങ്ങളായിരുന്ന അനേകം രാജ്യങ്ങളുടെയും, നഗരങ്ങളുടെയും സ്ഥാപകന്മാരായിരുന്നു എന്നു വിവരിച്ചു കാണുന്നു. ഭരതന്നു രണ്ടു പുത്രന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരിൽ തക്ഷൻ സിന്ധുവിന്റെ പൂൎവ്വതീരത്തിലുള്ള തക്ഷശിലയുടെയും പുഷ്കലൻ സിന്ധുവിന്റെ പശ്ചിമതീരത്തിലുള്ള പുഷ്കലാവതിയുടെയും സ്ഥാപകന്മാരായിരുന്നു. ഈ രണ്ടു രാജ്യങ്ങളും സിന്ധുവിന്റെ പൂൎവ്വപശ്ചിമഭാഗങ്ങളിൽ ബി. സി. നാലാം നൂറ്റാണ്ടിൽ പ്രബലങ്ങളായിരുന്നവയാണ്.

ലക്ഷ്മണന്ന് അംഗദൻ എന്നും, ചന്ദ്രകേതു എന്നും രണ്ടു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. അവരിൽ അംഗദൻ കാരുപദരാജ്യത്തെയും ചന്ദ്രകേതു മാളവരാജ്യത്തിലെ ചന്ദ്രകാന്തിപുരത്തെയും സ്ഥാപിച്ചു.

ശത്രുഘ്നന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാരിൽ സുബാഹു മധുരയേയും, ശത്രുഘാതി വിദിശയേയും വാണിരുന്നു.

രാമന്റെ രണ്ടു കുമാരന്മാരിൽ ലവൻ അയോദ്ധ്യയുടെ തലസ്ഥാനമായ ശ്രാവസ്തിയിൽ വാണിരുന്നു. ഇതു ബി. സി. അഞ്ചും ആറും നൂററാണ്ടുകൾക്കിടയിൽ ബുദ്ധമുനിയുടെ കാലത്തായിരുന്നു എന്നു കാണുന്നു. കുശൻ വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ സാനുപ്രദേശത്തിൽ ഉള്ള കുശവസ്തിയേയും സ്ഥാപിച്ചതായി കാണുന്നുണ്ടു്.

ശുഭം.